

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**YAŞAR KEMAL'İN “TEK KANATLI BİR KUŞ” ADLI ESERİNDE SÖZ
DİZİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

PERİHAN ÖZER

AMASYA

Şubat– 2026

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**YAŞAR KEMAL'İN “TEK KANATLI BİR KUŞ” ADLI ESERİNDE SÖZ
DİZİMİ**

Hazırlayan
Perihan ÖZER

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KUŞDEMİR

AMASYA- 2026

TEZ ONAY SAYFASI

Perihan ÖZER tarafından hazırlanan “YAŞAR KEMAL’İN TEK KANATLI BİR KUŞ ADLI ESERİNDE SÖZ DİZİMİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 15/01/2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KUŞDEMİR

Üye : Prof. Dr. Erkan HİRİK

Üye : Doç. Dr. Kürşat EFE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 15/01/2026

Doç. Dr. Hadi BELGE
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

15/01/2026

Perihan ÖZER

İmza

ÖZET

YAŞAR KEMEL’İN “TEK KANATLI BİR KUŞ” ADLI ESERİNDE SÖZ DİZİMİ

Perihan ÖZER

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Şubat / 2026

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KUŞDEMİR

Dil, bireylerin düşünce dünyalarını anlamlandırmalarını ve duygularını başkalarıyla paylaşmalarını mümkün kılan temel bir toplumsal olgudur. Bu olgu aracılığıyla insanlar, içinde yer aldıkları toplumun kültürel kodlarını, tarihsel deneyimlerini ve ortak hafızasını süreklilik içinde sonraki kuşaklara aktarırlar. Bu aktarımın gerçekleştiği en işlevsel dilsel birimlerden biri cümledir. Cümle bilgisi, dil bilgisinin ana konularından biri olarak, bir dilin anlam örgüsünü ve anlatım gücünü doğrudan etkiler. Bu çalışmada Türkçenin cümle yapısına katkı sağlamak amacıyla, Yaşar Kemal’in Tek Kanatlı Bir Kuş adlı romanı söz dizimi bakımından incelenmiştir. Türkçeyi son derece yaratıcı, zengin ve canlı bir biçimde kullanan, Anadolu insanının sesi olarak kabul edilen Yaşar Kemal; halk söyleyişlerini evrensel bir üslupla birleştirerek kendine özgü bir anlatım tarzı geliştirmiştir. Bu yönüyle yazarın dili, hem ulusal hem de evrensel ölçekte dikkat çekici bir anlatım gücüne sahiptir. Tezde yazarın söz konusu romandaki cümle kuruluşları, cümle türleri ve anlatım biçimleri çözümlenmiş; dil ve üslup özellikleri ortaya konmuştur. Çalışma giriş, cümle ve cümle türleri, cümle tahlilleri, sonuç ve değerlendirme olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Yaşar Kemal’in hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine, birinci bölümde cümle ve cümle türlerine, ikinci bölümde cümle tahlillerine, üçüncü bölümde ise sonuç ve değerlendirmeye yer verilmiştir. Her başlıkta dilcilerin konuyla ilgili görüşlerine değinilmiştir. Konuyla ilgili görüş ve değerlendirmeler sonuç ve değerlendirme kısmında belirtilmiş ve elde edilen sayısal verilerle grafikler de bu bölüme eklenmiştir. Çalışma boyunca yararlanılan kaynaklara son bölümde “Kaynaklar” kısmında yer verilmiştir. Tek Kanatlı Bir Kuş’un cümle bilgisi yönünden incelendiği bu çalışma, Yaşar Kemal’in dil işçiliğini ve Türkçenin anlatım gücünü ortaya koyarken yazarın kullandığı cümle türleri hakkındaki değerlendirmeleri içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Cümle, cümle bilgisi, söz dizimi, Yaşar Kemal, Tek Kanatlı Bir Kuş

ABSTRACT**SYNTAX IN YAŞAR KEMAL’S NOVEL TEK KANATLI BİR KUŞ**

Perihan ÖZER

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Turkish Language and Literature, Master’s Thesis, February 2026

Supervisor: Dr. Lecturer Ayşegül KUŞDEMİR

Language is a fundamental social phenomenon that allows individuals to understand their world and share their feelings with others. Through language, people pass on the cultural codes, historical experiences and collective memory of their society to next generations. One of the most important linguistic units through which this transmission takes place is the sentence. As one of the main subjects of grammar, sentence structure directly affects the semantic organization and expressive power of a language. In this study, Yaşar Kemal’s novel *Tek Kanatlı Bir Kuş* is examined from a syntactic perspective in order to contribute to studies on Turkish sentence structure. Regarded as the voice of the Anatolian people, Yaşar Kemal uses Turkish in an exceptionally creative, rich, and vivid way, developing a distinctive narrative style by blending folk expressions with a universal literary language. In this respect, the author’s language shows a strong expressive power at both national and international levels. In the thesis, the sentence structures, sentence types, and modes of expression used in the novel are analyzed, and the linguistic and stylistic features of the work are revealed. The study consists of four main sections: an introduction, sentences and sentence types, sentence analyses, and a conclusion and evaluation. The introduction presents information on Yaşar Kemal’s life, literary personality, and works; the first chapter focuses on sentences and sentence types; the second chapter includes sentence analyses; and the final chapter is devoted to the conclusion and evaluation. In each section, the views of linguists related to the subject are discussed. The opinions and evaluations obtained from the analysis are presented in the conclusion and evaluation section, where numerical data and graphical representations are also included. The sources consulted throughout the study are listed in the final section titled “References.” By examining *Tek Kanatlı Bir Kuş* in terms of sentence structure, this study highlights Yaşar Kemal’s mastery of language and the expressive power of Turkish, while offering evaluations of the sentence types employed by the author.

Keywords: Sentence, syntax, sentence structure, Yaşar Kemal, Tek Kanatlı Bir Kuş

ÖN SÖZ

Dil, insanın düşünsel evrenini biçimlendiren, toplumların kültürel kimliğini koruyan ve aktaran en temel değerlerden biridir. Bir milletin dili; tarihini, inançlarını ve ortak yaşam biçimini geleceğe taşıyan canlı bir bellektir. Bu çalışmanın çıkış noktası, dilin bu yönünü özellikle cümle yapısı açısından inceleyerek anlatım gücü ile yapı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden biri olan Yaşar Kemal, eserlerinde Türkçenin zengin anlatım imkânlarını kendine özgü bir biçimde kullanmıştır. Yazarın sade ama etkileyici dili, halk söyleyişlerinden beslenen doğal bir ahenk taşır. Tek Kanatlı Bir Kuş adlı eseri, bu yönleriyle dilsel çözümleme açısından dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Bu bağlamda romanın cümle bilgisi açısından değerlendirilmesi, hem Yaşar Kemal'in dil ustalığını hem de Türkçenin anlatım derinliğini bilimsel bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma süreci, edebî bir metnin dil yapısını incelemenin sadece teorik bir uğraş olmadığını, aynı zamanda dilin işleyişini sezgisel düzeyde anlamaya katkı sağlayan öğretici bir süreç olduğunu göstermiştir. Romanın cümle kuruluşlarını ve anlam ilişkilerini analiz etmek, dilin düşüncüyü nasıl şekillendirdiğini gözlemlemeye olanağı tanımıştır. Cümlelerin yapısal düzeni, Türkçenin duygu ve düşüncüyü ifade etme gücünü ortaya koymasından önemlidir.

Çalışma boyunca edebî üslubun dil bilimsel öğelerle bir bütün oluşturduğunun görülmesi, dil incelemelerinin yalnızca teknik bir çözümleme olmadığını aynı zamanda edebî estetiği kavramaya imkân tanıyan bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Yaşar Kemal'in anlatımındaki sözdizimsel çeşitlilik, ritim ve uyum, Türkçenin estetik potansiyelini bilimsel temelde değerlendirme fırsatı sunmuştur. Bu süreç, kişisel olarak da Türkçeye duyduğum sevgi ve ilgiyi daha derin bir farkındalığa dönüştürmüştür.

Tez çalışmam boyunca bilgi birikimi, yönlendirmeleri ve yapıcı eleştirileriyle bana yol gösteren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Kuşdemir'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu süreçte destek ve anlayışlarıyla yanımda olan eşime ve çocuklarıma teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, Türk dili ve edebiyatı alanında yapılacak yeni araştırmalara katkı sağlaması ve Yaşar Kemal'in diline duyulan ilgiyi artırması en büyük temennimdir.

Perihan ÖZER

03 /02/2026

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. Yaşar Kemal'in Hayatı	2
2. Yaşar Kemal'in Edebi Kişiliği.....	3
3. Yaşar Kemal'in Eserleri.....	4
4. Tek Kanatlı Bir Kuş	6

I. BÖLÜM

1. CÜMLE VE CÜMLE TÜRLERİ	8
1.1. Cümlenin Öğeleri.....	9
1.1.1. Yüklem	10
1.1.1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem	10
1.1.1.1.1. Basit Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması.....	11
1.1.1.1.2. Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması	14
1.1.1.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	21
1.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem	28
1.1.1.2.1. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	29
1.1.1.2.2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri.....	34
1.1.2. Özne	38
1.1.2.1. Gerçek Özne	39
1.1.2.2. Gizli Özne.....	43
1.1.2.3. Sözde Özne	47
1.1.2.4. Açıklamalı Özne	48
1.1.2.5. Pekiştirmeli Özne	48
1.1.2.6. Fiil Cümlelerinde Özne	50
1.1.2.6.1. Öznesi Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri	50
1.1.2.6.2. Öznesi Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri.....	51

1.1.2.6.3. Öznesi Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri	52
1.1.2.7. İsim Cümlelerinde Özne	57
1.1.2.7.1. Öznesi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	57
1.1.2.3.2. Öznesi Birden Fazla Olan İsim Cümleleri	59
1.1.2.3.3. Öznesi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri.....	59
1.1.3. Nesne	61
1.1.3.1. Nesnesi Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri	62
1.1.3.2 Nesnesi Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri.....	64
1.1.3.3. Nesnesi Açıklamalı Olan Fiil Cümleleri	64
1.1.3.4. Nesnesi Pekiştirmeli Olan Fiil Cümleleri	65
1.1.3.5. Nesnesi Kelime Grubu olan Fiil Cümleleri	65
1.1.3.5.1. İsim Tamlamasının Nesne Olması	65
1.1.3.5.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması.....	66
1.1.3.5.3. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olması	68
1.1.3.5.4. Bağlama Grubunun Nesne Olması.....	68
1.1.3.5.5. Ünvan Grubunun Nesne Olması	68
1.1.4. Yer Tamlayıcısı	69
1.1.4.1. Fiil Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı	70
1.1.4.1.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri	70
1.1.4.1.2. Yer Tamlayıcısı Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri.....	71
1.1.4.1.3. Yer Tamlayıcısı Açıklamalı Olan Fiil Cümleleri.....	71
1.1.4.1.4. Yer Tamlayıcısı Pekiştirmeli Olan Fiil Cümleleri	71
1.1.4.1.5. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri	72
1.1.4.2. İsim Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı	74
1.1.4.2.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	74
1.1.4.2.2. Yer Tamlayıcısı Pekiştirmeli Olan İsim Cümleleri	74
1.1.4.2.3. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri.....	75
1.1.5. Zarf.....	75
1.1.5.1. Fiil Cümlelerinde Zarf.....	76
1.1.5.1.1. Zarfı Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri	76
1.1.5.1.2. Zarfı Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri.....	77
1.1.5.1.3. Zarfı Açıklamalı Olan Fiil Cümleleri	78
1.1.5.1.4. Zarfı Pekiştirmeli Olan Fiil Cümleleri	78
1.1.5.1.5. Zarfı Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri	78

1.1.5.2. İsim Cümlelerinde Zarf	84
1.1.5.2.1. Zarfı Tek Kelime Olan İsim Cümleleri.....	84
1.1.5.2.2. Zarfı Birden Fazla Olan İsim Cümleleri	84
1.1.5.2.3. Zarfı Pekiştirmeli Olan İsim Cümleleri	84
1.1.5.2.4. Zarfı Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri.....	85
1.1.6. Cümle Dışı Unsurlar	85
1.1.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları	86
1.1.6.2. Ünlem Unsurları	86
1.1.6.3. Ünlem Grupları.....	87
1.1.6.4. Bağlama Edatları	87
1.1.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler.....	87
1.2. Cümle Türleri.....	88
1.2.1. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	91
1.2.1.1. İsim Cümlesi.....	91
1.2.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi.....	92
1.2.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi	92
1.2.1.2. Fiil Cümlesi	93
1.2.1.2.1. Kuruluşlarına Göre Fiil Cümleleri	93
1.2.1.2.2. Çatılarına Göre Fiil Cümleleri	111
1.2.2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	122
1.2.2.1. Kurallı Cümle	122
1.2.2.1.1. Kurallı İsim Cümlesi.....	123
1.2.2.1.2. Kurallı Fiil Cümlesi	127
1.2.2.2. Devrik Cümle	133
1.2.2.2.1. Devrik İsim Cümlesi	134
1.2.2.2.2. Devrik Fiil Cümlesi.....	134
1.2.2.2.3. Cümle Öğelerinin Yerine Göre Devrik Cümleler	134
1.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler	135
1.2.3.1. Olumlu Cümle	135
1.2.3.1.1. Olumlu İsim Cümlesi.....	136
1.2.3.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi	137
1.2.3.2. Olumsuz Cümle	138
1.2.3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi.....	139
1.2.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi	140

1.2.3.3. Soru Cümlesi	140
1.2.3.3.1. Soru İsim Cümlesi.....	141
1.2.3.3.2. Soru Fiil Cümlesi	142
1.2.3.4. Emir Cümlesi.....	145
1.2.3.5. Ünlem Cümlesi	146
1.2.3.5.1. Yargısız Ünlem Cümlesi.....	147
1.2.3.5.2. İsim Cümlelerinde Yargılı Ünlem Cümleleri	147
1.2.3.5.3. Fiil Cümlelerinde Yargılı Ünlem Cümleleri	147
1.2.4. Yapılarına Göre Cümleler	147
1.2.4.1. Basit Cümle	149
1.2.4.1.1. Basit İsim Cümlesi.....	151
1.2.4.1.2 Basit Fiil Cümlesi	153
1.2.4.2. Birleşik Cümle.....	156
1.2.4.2.1 Şartlı Birleşik Cümle.....	157
1.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	159
1.2.4.2.3. Ki'li Birleşik Cümle.....	171
1.2.4.3. Sıralı Cümle.....	173
1.2.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle	175
1.2.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle	176
1.2.4.4. Bağlı Cümle.....	177
1.2.4.4.1. İçindeki Cümlelerin Sayısına ve Türüne Göre Bağlı Cümleler	179
1.2.4.4.2. Bağlama Edatlarının Türüne Göre Bağlı Cümleler	179
1.2.4.5. Eksiltili Cümle.....	181
1.2.4.5.1. Cümle Özelliği Gösteren Eksiltili Cümleler	182
1.2.4.5.2. Cümle Özelliği Göstermeyen Eksiltili Cümleler	183
1.2.4.6. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle.....	183

II. BÖLÜM

2. CÜMLE TAHLİLLERİ	185
2.1. Basit Cümle Tahlilleri.....	185
2.2. Birleşik Cümle Tahlilleri	187
2.2.1 İç İçe Birleşik Cümle Tahlilleri.....	187
2.2.2 Ki'li Birleşik Cümle Tahlilleri	190
2.2.3. Şartlı Birleşik Cümle Tahlilleri	193
2.3. Sıralı Cümle Tahlilleri	198

2.4. Bağlı Cümle Tahlilleri	200
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	205
TABLÖLAR	208
KAYNAKÇA.....	212
ÖZ GEÇMİŞ	218

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Anlamlarına Göre Cümle Dağılımı	208
Tablo 2. Yüklemin Türüne Göre Cümle Dağılımı.....	209
Tablo 3. Yüklemin Yerine Göre Cümle Dağılımı	210
Tablo 4. Yapılarına Göre Cümle Dağılımı	211

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
bs	Baskı, basım
C	Cilt
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S	Sayı
TKBK	Tek Kanatlı Bir Kuş
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

İnsanlar arasındaki iletişimi mümkün kılan temel unsur olan dil, bireyin kendini ifade etme ihtiyacından doğmuş bir sistemdir. Ancak bu sistem, yalnızca bilgi aktarımını sağlayan bir araç olmanın ötesinde bireyin düşünce dünyasını biçimlendiren ve toplumsal yapıyı anlamlandıran bir işlev de üstlenmektedir. Dilin karmaşık ve çok yönlü niteliği onun farklı açılardan ele alınmasını gerekli kılmakta, dile ilişkin çalışmaların yalnızca biçimsel çözümlerle sınırlı kalmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyümlü bir varlıktır (Aksan, 2020:11). Bu yönüyle ele alındığında dil sadece bir iletişim aracı değildir. Bireylerin düşünme biçimlerini şekillendirerek onlara ortak bir kimlik kazandırır. Toplumsal belleğin korunması ve yaşatılmasını sağlar, milli benliğin oluşmasına da büyük katkı sunar. Bu büyümlü varlığın sırlarının hâlâ çözülememiş olması dil konusunda yapılan çalışmaların sürekliliğini zorunlu hale getirir.

İnsan her zaman içindekini dışa vurmak, kendini anlatmak, duygularını ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmak ister. Bu istek onun sosyal bir varlık olmasından ileri gelmektedir. İnsanın kendini ifade etmesinin pek çok yolu vardır. Ama bunların içinde en mükemmeli dil ile olan anlatımdır (Özkan, Sevinçli, 2013: 9). İnsan, görüşlerini en açık ve en kapsamlı olarak cümle kurarak anlatır. Kurduğu cümlelerle sadece kendi edindiği kişisel deneyimleri değil ait olduğu toplumun inançlarını, değer yargılarını ve ortak hayatı şekillendiren tüm unsurları da gelecek nesillere taşır. Böylece “cümle” dilbilimsel ve edebî çalışmaların merkezine oturur.

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı, yargıyı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir. Cümle dilin en küçük anlatım birimidir.” (Karahana, 2019: 9) Bu tanımdan yola çıkarak cümle, dilin iletişimdeki görevini gerçekleştiren en temel birimidir. Cümle bilgisi dil biliminin ifade boyutunu oluşturur. Bu sebeple edebî eserlerde cümle kullanımı, yazarın kendine ait anlatım şeklini belirleyen en önemli unsurdur. Eserlerin cümle bilgisi açısından incelenmesi, yalnızca biçimsel bir çözümleme değil aynı zamanda yazarın dünya görüşünü ve benimsediği anlatım tercihlerini görünür kılan bir inceleme alanı olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın temel amacı, Yaşar Kemal’in Tek Kanatlı Bir Kuş adlı eserindeki cümlelerin yapılarını söz dizimi açısından inceleyerek eserin dil ve anlatım özelliklerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmada, metinde kullanılan cümle türleri ile bu

cümlelerin yapı ve anlam özellikleri ele alınmış, yazarın anlatım tercihleri cümle düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi esas alınmış ve eser, cümle bilgisi çerçevesinde yapı ile anlam ilişkisi bakımından çözümlenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular, yazarın anlatım anlayışını belirleyen dilsel unsurlarla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Bu yönüyle çalışma, edebî metinlerin cümle bilgisi temelinde incelenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Yaşar Kemal'in Hayatı

Anadolu'nun bereketli topraklarının bulunduğu Çukurova'da, Osmaniye'ye bağlı Hemite köyünde, 1926 yılında Türkiye'nin yanı sıra dünya edebiyatını da etkileyecek olan Yaşar Kemal, gerçek adıyla M. Kemal Sadık Göğceli dünyaya gelir. O yıllarda Adana'nın ilçesi Kadirli'ye bağlı olan Hemite, şu anki adıyla Gökçedam köyü, daha sonra il olan Osmaniye'ye bağlanır. Göğceli olarak da bilinen Gökçedam, Kadirli ve Osmaniye arasında Ceyhun ırmağı kenarında yer alan Türkmen köyüdür (Poyraz, 2020: 10).

Yaşar Kemal'in ailesi, bu topraklara 1915 yılında aylarca süren bir yolculuktan sonra gelmişlerdi. Van'ın Muradiye ilçesine bağlı, eski adı Ernis olan Ünseli köyünden Çukurova'ya geliş nedenleri Van'da gerçekleşen Rus işgalidir (Kemal, 2014: 16).

Üç buçuk yaşında bir kaza sonucu sağ gözünü, beş yaşında da babasını kaybetti. Kadirli Cumhuriyet İlkokulunu bitirdi (1938). Adana 1. Ortaokulu son sınıftayken eğitim hayatı sona erdi (1941). Çünkü ailesine yardım için çalışmak zorundaydı. Çırçır fabrikasında işçilik, çiftlikte ırgat kâtipliği, Adana Halkevinde hademelik, Bahçe köyünde öğretmen vekilliği (1942- 1943), pamuk tarlalarında ırgatlık, çeltik tarlalarında su bekçiliği gibi çeşitli işlerde çalıştı. Askerlik sonrası İstanbul'a gidip Havagazı Şirketinde memurluk yaptı (1946-1948). Kadirli'ye dönüp bir süre yine su bekçiliği ve arzuhâlcilikle geçimini sağladı (1948-1950). Basın suçu dolayısıyla Kozan Cezaevinde bir süre tutuklu kaldı. Tutukluluk sonrası tekrar İstanbul'a gitti (1951). Cumhuriyet gazetesinde Yaşar Kemal imzasıyla fıkra ve röportaj yazarlığı yaptı (1951-1963). 1963'te gazeteciliği bırakarak roman yazmaya ağırlık verdi. Ant dergisinin kurucuları arasında yer aldı (1967). Türkiye Yazarlar Sendikasının kuruluşunda aktif rol oynadı. Sendikanın ilk genel başkanlığını yaptı (1974-75). Geçimini kitaplarının geliriyle sağlayan nadir yazarlarımızdan biri olmayı başardı.

Yazarlık hayatının dönüm noktası, 1951'de İstanbul'a gidip Cumhuriyet gazetesinde Yaşar Kemal imzasıyla fıkra, röportaj, hikâye ve romanlarının yayımlanmaya başlamasıdır.

Cumhuriyet'te tefrika edilen (1953-1954) İnce Memed romanı ona edebiyat dünyasının kapısını açtı. İnce Memed elliye yakın dile çevrildi. Diğer romanlarıyla birlikte yurt içinde ve dışında büyük üne kavuştu. Defalarca Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterildi. Üçleme, ırmak roman türü eserler verdi. Bazı hikâye ve romanları tiyatroya, sinemaya uyarlandı (Tan, 2015)

Türkiye'de ve dünyada onu tanıyan herkes kendilerine ait bir şeyler buluyordu. Ömrü boyunca insanlığa destanlar anlattı. Oysa kendisi yıllarca anlatılacak bir destandı. Türkiye'nin önemli bir edebiyatçısı olduğunu aramızdan ayrıldığında fark ettik. Tek dileği dünyanın her yerinde barış ve kardeşlik içerisinde yaşamın sürdürülmesi. Durmadan barışı ve sevgiyi anlattı, barışın ve sevginin ne kadar iyi bir şey olduğunu insanlara aşılamaaya çalıştı (Poyraz, 2020:152).

Yazdığı her eserde, anlattığı destan ve hikayelerde insanlığa örnek olan, yaşamı ve edebi kişiliğiyle doğduğu topraklara ve tüm dünyaya iz bırakan dev sanatçı Yaşar Kemal 28 Şubat 2015'te hayata veda etti.

2. Yaşar Kemal'in Edebi Kişiliği

Düzenli bir eğitim imkânı bulamayan Yaşar Kemal, tam anlamıyla "otodidakt" (kendini eğitmiş) bir kişiliktir. Hayatı boyunca sürdürdüğü yazarlık, politikacılık ve gazetecilik sanatçının kendisini yetiştirmesi için uygun birer çevre oluşturmuştur. Acaba kendisini nasıl yetiştirmiştir, sanatçı kişiliğini nelere borçludur? Bu sorunun cevapları şöyle sıralanabilir: a. Gözlem (doğa, insan ve toplum), b. Okuma-yazma uğraşı (Halk, Türk ve Dünya klasikleri), c. Aydınlar çevresi, ç. Yaşantı, d. Usta-çırak geleneği. Bütün bunlara "içindeki kurdu" yani yeteneği de eklemek gerekir.

Çocuk yaşta doğaya, insanlara ve topluma karşı içinde uyanan ilgi günümüze kadar sürer. İçinde yetiştiği Çukurova'da o yıllardaki saf ve el değmemiş, bozulmamış doğayı, doğadaki karıncadan kartala kadar canlıları, sonsuz bir merak ve ilgiyle gözlemlemiş ve incelemiştir. Sorbon'd beşeri bilimler üzerinde çalışan bir profesörün "Ben Çukurova'daki çiçek isimlerini Yaşar Kemal'den öğrendim." demesi, sanatçıya Strasbourg Üniversitesi Beşeri İlimler Fakültesi tarafından 1991'de "Fahri Doktora" verilmesi ve eserlerini yabancı dillere çevirenlerin, sanatçının anlattığı bitki adlarının tercüme edilen dilde bulunmadığından dolayı yakınmaları çok anlamlıdır. İnsan ve toplumla ilgili psikolojik temelleri ise gözlem dışında okuma yoluyla tamamladığı düşünülebilir (Yarış, 2016: 92-97).

Yaşar Kemal'in yazısında yaşama karşı hınç, intikam arzusu göremeyiz. Kendinden önce getirdiği onca yaraya karşın, anlatımı güç aşılar. Bir şölen aşırılığında, cömert ve gürbüzdür. Modernist ironinin bir hayli uzağındadır o dil. Mizah vardır onda. Saipinoza'nın eğlenmek gibi kendi başına iyi olarak kutsadığı gülme var ama acı alay, suçluluk, melankoli yoktur. Kuşkusuz bunlar, felsefi, düşünsel bir donanımın sonucu değil yalnızca, aykırı bir edebi deneyimin sonucudur. Fakat ne gam, öyle bir deneyimdir ki bu Nietzsche'yi doğrulamakla kalmaz, dili her türlü aşkın temsilden (din, ulus, ırk, cinsiyet vb.) azade bir biçimde seferber eder (Saklıyan, 2019: 100).

3. Yaşar Kemal'in Eserleri

Yaşar Kemal; öykü, roman, röportaj, destansı roman, çocuk romanı, çeviri, şiir, makale, söyleşi ve derleme türlerinde eserler vermiş olup bazı eserleri sinemaya uyarlanmıştır.

Öykü

Sarı Sıcak 1952

Bütün Hikâyeler 1975

Roman

İnce Memed 1987

Teneke 1955

Orta Direk 1960

Yer Demir Gök Bakır 1963

Ölmez Otu 1968

Ağrıdaki Efsanesi 1970

Binboğalar Efsanesi 1971

Akçasazın Ağaları / Demirciler Çarşısı 1974

Akçasazın Ağaları / Yusufçuk Yusuf 1975

Yılanı Öldürseler 1976

Al Gözüm Seyreyle Salih 1976

Kuşlar da Gitti 1978

Deniz Küstü 1978

Yağmurçuk Kuşu / Kimsecik I 1980

Hüyükteki Nar Ağacı 1982

Kale Kapısı / Kimsecik II 1985

Kanın Sesi / Kimsecik III

Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet'le Görüşmeler 1993

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana 1997

Karınca'nın Su İçtiği 2002

Tanyeri Horozlar , 2002

Çıplak Deniz Çıplak Ada 2012

Tek Kanatlı Bir Kuş 2013

Şiir

Bugünlerde Bahar İndi 2010

Destansı Roman

Üç Anadolu Efsanesi 1967

Çakırcalı Efe 1972

Kitaplaştırılan Röportajlar

Yanan Ormanlarda 50 Gün 1955

Çukurova Yana Yana 1955

Peribacaları 1957

Nuhun Gemisi 1971

Bir Bulut Kaynıyor 1974

Allahın Askerleri 1978

Röportaj Yazarlığında 60 Yıl 2011

Çocuklar İnsandır 2014

Kitaplaştırılan Makaleler, Söyleşiler, Derlemeler

Ağıtlar 1943

Taş Çatlarsa 1961

Baldaki Tuz 1974

Gökyüzü Mavi Kaldı

Ağacın Çürüğü: Yazılar-Konuşmalar 1980

Yayımlanmamış 10 Ağıt 1985

Sarı Defterdekiler: Folklor Derlemeleri 1997

Ustadır Arı 1995

Zulmün Artsın 1995

Binbir Çiçekli Bahçe 2009

Bu Bir Çağrıdır 2012

Çocuk ve İlk Gençlik Kitapları

Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca 1977

Sevmek, Sevinmek, İyi Şeyler Üstüne 2014

Neredesin Arkadaşım 2014

Yağmurla Gelen 2014

Kalemler 2016

Beyaz Pantolon 2016

Yeşil Kertenkele 2017

4. Tek Kanatlı Bir Kuş

Yaşar Kemal'in Tek Kanatlı Bir Kuş adlı eseri iki bölümden oluşur. Remzi Bey, Melek Hanım, Zeliha, Yanıkoğlu Hüsam ve Almanya'dan gelen iki sessiz işçi romanın karakterlerini oluşturmaktadır. Posta Müdürü Remzi Bey'in Yokuşlu Kasabası'na atanmasıyla anlatı başlar. Yokuşlu'ya bir türlü gidilememesi romanın olay örgüsünü oluşturur. Roman Yokuşlu kasabının Molla Aptullah'tan beş yıl önce aldığı yüz yetmiş beş koyunun parasını ödememek için oynadığı bir oyunun ortaya çıkmasıyla son bulur (Yarşı, 2016: 92-97).

Romanın Özeti:

Remzi Tavdemir, Yokuşlu kasabasına Posta Müdürü olarak atanır. Karısı Melek Hanım'la birlikte uzun bir tren yolculuğundan sonra kasabaya yakın bir istasyonda inerler. Etrafta kimsecikler yoktur. Bir süre sonra odasında oturan istasyon şefini fark edince çok sevinir ve kapıyı vurarak şefin odasına girerler. İstasyon şefi Karadeniz ağzıyla konuşan Sadrettin Bey'dir.

Sadrettin Bey, onları iyi karşılar, çay ikram eder ancak oraya gelme nedenlerini öğrenince hemen orayı terk etmelerini ve Ankara'ya dönmelerini söyler. Kasabanın üstüne dağ kaydığı için hiçkimsenin oraya yaklaşmadığını otobüslerin de yolcularını Yokuşlu'ya yakın bir yerde bıraktıklarını belirtir. Remzi Bey geri dönmeye razı olmaz.

Kasabaya gitmek için bir minübüse binerler ancak minübüs de onları gidecekleri yerin yakınına bırakır. Hemen gidemeyeceklerini anlayınca iri bir ceviz ağacının altına sığınmaya karar verip nasıl olsa kasabaya giden bir taşıt buluruz düşüncesiyle beklemeye karar verirler. O sırada yaklaşan otobüsten şoförünü kasabaya girmeye ikna edemedikleri için dört kişi iner.

Remzi Bey ve Melek Hanım dört yolcu ile tanışıp kaynaşırlar. Bu kişilerin hepsi de Almanya'dan akrabalarını ziyarete gelmişlerdir. Zeliha, Hüsam'la Almanya'da evlenmiş şimdi de kocasıyla birlikte yaşlı anasını görmek için memleketine gelmiştir. Fakat hiçbiri umduğunu bulamaz çünkü uzakta yokuşun başında görünen kasabada hiçbir yaşam belirtisi yoktur. Ceviz ağacının altında beklemeye başlarlar. Bir zaman sonra karşı köyden gelen Yanıkoğlu Hüseyin de onlara katılır.

Yokuşlu'ya girmenin imkansız olduğu kanısına varan Zeliha ve Hüsam çifti Almanya'ya dönerler. Daha sonra onlarla birlikte gelen sessiz karı koca da orayı terk eder. Geride kalan Remzi Bey, Melek Hanım ve Yanıkoğlu Hüseyin beklemeye devam ederken bir minibüsün toz duman içinde geldiğini görürler. Şoför arabayı durdurur ve arabadan inmek istemeyen yolcularla münakaşa etmeye başlar. Ancak yolcular bir süre sonra pes eder ve inerler. Düğüm de o zaman çözülür. Molla Abtullah, Yokuşlu'ya girilemez yalanını uyduranın kendisine beş yıldır borcunu ödemeyen Kasap Kör Rahmi olduğunu söyler.

Yaşar Kemal'in 2013 yılında yayımlanan Tek Kanatlı Bir Kuş adlı kısa romanı, teknik ve tematik açıdan barındırdığı zenginliklerle dikkat çekmektedir. Yazım süreci 1970'li yıllara kadar uzanan ve yazarın "korku"yu anlatmak amacıyla kaleme aldığı roman, yüzeyde korku temasını işlemekle birlikte derinde ideolojik göndermeler barındıran örtük bir ilerlemeyi de içermektedir. Nitekim görünürdeki korku temasının altında sert bir devlet eleştirisi saklıdır. Tek Kanatlı Bir Kuş romanında kullanılan tekniğin, romandaki ideolojiyle uyum içerisinde olduğu, yani biçim ile içeriğin birbirini tamamladığı görülmektedir. Bu bağlamda sözün ve düşüncenin temsil edilme biçimi, figüral anlatma durumu, örtük ilerleme vb. doğrudan doğruya romandaki bakış açısıyla yani ideolojiyle ilişkilidir (Dervişcemeloğlu, 2022: 40-63).

Tek Kanatlı Bir Kuş romanında fantastiği sağlayan unsurlar yer almaktadır. Okurun ve öykü kişinin zihninde yaratılan sorularla fantastiğe can veren kararsızlık sağlanmıştır. Türün kavramlarından merak, bilinmezlik ve korku duygularına romanda çokça yer verilmiştir. Fantastik bazı metinlerde bir bölümde yer alırken bazı metinlerde bulanıklığını korur. Tek Kanatlı Bir Kuş, son bölüme kadar fantastiğin alanındayken olaylara mantıklı bir açıklama getirilir ve gerçekliğe bağlanır. Yaşar Kemal, korkuyu kuşun kanatlarında fantastik bir şekilde anlatırken roman tekinsizin alanında son bulur (Yarşı, 2015: 127). Tek Kanatlı Bir Kuş romanı, okuru 1960 yıllarının Anadolu'suna götüren tarihi bir belge olmanın yanı sıra Yaşar Kemal edebiyatında önemli bir dönemi de gözler önüne serer (Saklıyan, 2019: 100).

I. BÖLÜM

1. CÜMLE VE CÜMLE TÜRLERİ

Türkçe üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların önemli bir kısmı, “cümle”nin tanımı konusunda birbirine yakın görüşler ortaya koymaktadır. Ergin, cümleyi bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubu olarak tanımlar (Ergin, 1989: 398).

Banguoğlu cümleyi şu şekilde tarif eder: “Kendi kendine yeten bir yargı cümle sayılır. Demek ki cümlelerin temeli bir bağıntısız yargıdır. Aynı zamanda yük alanı içinde saklayan ve yüklem olan çekimli bir fiil 1. ve 2. kişiler için tek başına bir başına yargı, dolayısıyla bir cümle olabilir. Bu isim yargıları için de böyledir” (Banguoğlu, 2015: 522).

Daşdemir cümleyi, “İnsan, ana dili öğrenimi sırasında çevresinden belli durumlar için üretilmiş ifadeleri duya duya genelleşici bir soyutlama ile ait olduğu toplumun dünyaya bakışını da (dil içi dünya görüşü) yansıtabilecek şekilde kök yargılara ulaşır. Bu yargılar belirli olaylar ve durumlar karşısında açık veya örtük bir muhataba haber iletmek için özelleştirmek ya da özelleştirilmeden tanık gösterilerek koda (dile) aktarılır. Cümle (C), böyle bir kodlama sonucu ortaya çıkan yargı bildirme yeterliliğine sahip en küçük dil bilgisel birimdir.” (Daşdemir, 2014: 119) biçiminde tanımlamıştır.

Karahan’a göre cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır (Karahan,1999: 46-59).

Gülensoy, bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille beraber kullanılan kelimeler dizisine cümle denildiğini ifade eder (Gülensoy, 2000: 428).

Topaloğlu cümleyi, bir hüküm, bir düşünce, bir duygu vb. ifade etmek üzere çekimli bir fiille veya sonuna cevher fiili getirilen bir isimle kullanılan kelimeler dizisi diye açıklarken (Topaloğlu, 1989) Hatipoğlu ise bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eylem veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisi şeklinde tanımlamaktadır (Hatipoğlu, 1972).

Dizdaroğlu, cümle kelimesi yerine tümceyi kullanır ve tümcenin sadece yan yana gelmiş sözcükler toplamı olmadığını belirtir. Tümce bir iletişim aracıdır ve tek ya da birden fazla yargıyı içeren; dilek, istek ve duyguları belirten bir dil birimidir. Tümcede var olan dil

öğelerinin birer belirtke olduğunu ve iletişimi sağlayan tümcenin toptan anlamı olduğunu vurgular (Dizdaroğlu, 1976: 7).

1.1. Cümlelerin Öğeleri

Türkçede “cümlelerin öğeleri” konusu, dilbilgisinde temel bir alan olmakla birlikte araştırmacılar tanım ve kapsam bakımından tam bir görüş birliğine ulaşamamıştır. Özellikle öge sayısı, öğelerin sınırları ve görevleri konularında farklı açıklamalar bulunmaktadır.

Ergin’ e göre cümle unsurları beş tanedir: Fiil, fail, nesne, yer tamlayıcısı, ve zarftır. Fiil ve fail cümlelerin esas unsurları; nesne, zarf ve yer tamlayıcısı da cümlelerin yardımcı unsurlarıdır (Ergin, 2011: 398-401). Karahan da Ergin gibi öğeleri özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak ele almıştır (Karahan, 1999: 46-59). Her iki araştırmacı da cümleye ilave edilen bölümleri “cümle dışı unsur” olarak adlandırır.

Gencan cümle öğelerinin özne, yüklem ve tümleçler olarak üçe ayrıldığını belirtir. Tümleçleri de kendi arasında düz tümleçler, dolaylı tümleçler, ilgeç tümleçleri, belirteç tümleçleri olarak sınıflandırır. (Gencan, 2001: 103-123) Şimşek tam bir kurulumlu cümlede beş öge bulunduğunu söyler. Bunların sırasıyla özne, belirteç tümleci, dolaylı tümleç, nesne, yüklem olduğunu vurgular (Şimşek, 1987: 121).

Dil araştırmacıları arasında kavramların tanımı ve kapsamı konusunda da görüş ayrılıkları vardır. Demir, zarf/belirteç, zarf tümleci/, belirteç tümleci gibi adlandırmanın yerine “tamlayıcı” ifadesinin daha doğru olacağını savunur (Demir, 2003:59-72). Hunutlu, klasik dil bilgisinde “Nasıl?” sorusuna cevap veren bütün kelimelerin hal zarfı başlığı altında toplandığını oysa hal zarfları kategorisinde gerçek hal zarfları ve özne/nesne haline işaret eden zarflar konusunun gözetilmesi gerektiğini söyler (Hunutlu, 2017: 157- 166).

Boz, çoklu terim kullanımının araştırmacıların içinde bulundukları en büyük sorunlardan biri olduğunu vurgular. Bu kullanımın kimi araştırmacıların bilimsellik adına bilinçli bir tercihi olmakla birlikte kimi araştırmacıların farklı veya daha bilimsel görünmek kaygısından kaynaklandığını düşünür. Her iki durumda da çoklu terim kullanımının bir moda halinde yayılmakta olduğunu ve çok terimliliği körüklediğini belirtir (Boz, 2018:123-138).

Cümle öğeleri konusundaki bazı görüş ayrılıklarına değinildi. Bu çalışmada genel kabul gören temel öğeler olarak özne ve yüklem; yardımcı öge olarak nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak ele alıp söz konusu eserin cümleleri bu yaklaşımla incelendi.

1.1.1. Yüklem

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge, yüklemidir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlelerin ana ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır (Karahan, 2019: 14).

“Fiil cümlede hareketi, oluşu, yapışı, hadiseyi, hükmü karşılayan unsurdur. Cümlelerin esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlelerin direğidir.” (Ergin, 1984: 399).

Erkul’ a göre yüklem cümlede yargı bildiren unsurdur. Yargı bildirmesi dolayısıyla cümlelerin kilit noktası olduğunu ve yüklem olmadan cümle kurulamayacağını ifade eder. Tek başına yüklemle cümle oluşturulabileceğini ancak anlamının tam olarak verilebilmesi için tamamlayıcı ve açıklayıcı ögelerin olması gerektiğini vurgular (Erkul, 2007: 1-2).

“Yargının yüklediği kılış, oluş ve vasfı kapsayan unsur yüklem adını alır. Yüklem yargının dolayısıyla cümlelerin düğümlendiği kelimedir. Cümlelerin cinsini de onun yapısı belli eder.” (Banguoğlu, 1988: 520-525).

“Yüklem, eylem çekimine girmiş sözcüğün tümcedeki görev adıdır. Her türlü yüklem bir kişi kavramı vermesi, bir eylem çekimine girmesi gerekir. Yüklem ya ad soylu bir sözcükle ya da eylem soylu bir sözcükle kurulur.” (Hatipoğlu, 1972: 101).

Yüklem, cümlelerin tek temel unsurudur ve kelime türleri içinde yüklem oluşturmakla görevli kelime türü olarak karşımıza çıkan ve kip ve şahıs kavramı veren bir fiilden oluşmak zorundadır (Delice, 2002: 190).

Bir cümlede özneye yüklenen işi, hareketi, oluşu veya hali gösteren kelimeye yüklem denir. Yüklem, çekimli bir fiil olabileceği gibi ek- fiille çekilmiş, başka bir kelime de olabilir. Fiillerin, fiilimsilerin, ek-fiil eklenmiş bütün kelimelerin cümledeki görev adları yüklemidir. Yüklem, cümlelerin temel ögesidir (Karaalioglu, 1983:906).

Araştırmacıların görüşlerinden hareketle yüklem için cümlelerin olmazsa olmaz ögesi, kalbi denilebilir. Anlatılmak istenen yargının içinde olduğu en temel ögedir. Çekimli fiilden oluşabileceği gibi ek-fiil alabilen her kelimeden ya da kelime grubundan oluşabilir. Genellikle cümlelerin sonunda bulunur ancak yeri sabit değildir.

1.1.1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem

Bir yapma veya olma bildiren fiille kurulur. Bütün fiil ve birleşik fiillerin olumlu veya olumsuz kök ve gövdeleri fiil cümlesi yüklemi yapabilir (Karaağaç, 2017:224).

Fiil cümlelerinde yüklem; basit, birleşik ve çatı (etken, edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü) eklerini almış fiillerin çekimli şekillerinden meydana gelir. Geçişsiz fiillerle kurulan cümleler nesne almazlar. Geçişli fiillerle kurulan cümlelerde cümlenin bütün ögeleri (özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı) bulunabilir (Özkan, Sevinçli, 2013: 162).

Fiil dediğimiz kelime türü diğer kelime türlerinden gerek yapı gerek kullanım gerekse üzerine aldığı ekler itibarıyla her yönüyle ayrılır. Türkçenin söz dizimi ilkelerinin belirlenmesinde önemli rol oynar (Delice, 2002:208).

Basit, türemiş veya birleşik fiillerin kip ve kişi eki alarak oluşturdukları yüklem fiil cümlelerinde yer alırlar.

1.1.1.1.1. Basit Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

Bildirme veya tasarlama kipindeki çekimli fiillerin hepsi cümlede yüklem olur. Bildirme kipleri ile oluşturulan cümlelerde oluş ve kılışlar belli bir zamanda; tasarlama kipleri ile oluşturulan cümlelerde ise -zaman işlevi olmadığından- sadece tasarlanan bir hareket anlatılır (Özkan, Sevinçli, 2013: 162). Eserdeki basit zamanlı fiillerin yüklem olduğu cümle örnekleri şu şekildedir:

Trenden yorgun indiler. (TKBK, s.9)

Bir de kedi çişini etmez mi sandığın içine. (TKBK, s.10)

Nasıl alışsın, her yer başka başka, her yerin her insanı başka başka. (TKBK, s.11)

Hanımın epeyce uzağına çimento setin uzağına oturdu. (TKBK, s.12)

Dizleri bir iyice acıdı. (TKBK, s.13)

Ha, bak fokur fokur kaynıyor. (TKBK, s.14)

Kasabaya gıtme de Ankaraya gıt diyor. (TKBK, s.15)

Onları çaya çağırdığına pışman oldu. (TKBK, s.16)

Ama ben bu kadar parayı ne yapayım? (TKBK, s.17)

Melek Hanım yüzünü buruşturdu. (TKBK, s.18)

“Vay sağ olasın Sadri Beyciğim, a canım. (TKBK, s.19)

“İsterseniz hemen indiririm eşyaları. (TKBK, s.21)

“Dağ düşüyor Yokuşlunun üstüne,” dedi. (TKBK, s.22)

“Ne gelen var, ne giden,” dedi Melek Hanım, örgüsünden başını kaldırmadan. (TKBK, s.25)

“Öyle,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.26)

“Ne de giden,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.28)

“Ya ne desin adam başka, ya ne desin, ne desin, bizim gibi akılsıza, hem çayını iç...”(TKBK, s.29)

Bu çaycı Laz alay etti benimle, diye düşündü. (TKBK, s.30)

Hükümet oraya posta müdürünü niçin atasın, bomboş kasabaya niçin? (TKBK, s.31)

“Şu koskocaman asfaltı yapmışlar, kimse geçmesin diye mi? (TKBK, s.32)

“Beni Yokuşluya götürmeni rica ederim.” (TKBK, s.33)

Karı koca asfaltın kıyısında yan yana giden mavi otobüsün ardında bakakaldılar. (TKBK, s.34)

“Şu taşıma işini bitirince kasabaya bir gidip dönsem mi, ne dersin?” (TKBK, s.35)

“Geliyor,” diye ayağa fırladı Remzi Bey. (TKBK, s.36)

“Ne yapalım o bile girememiş, burada, biz o büyüğümüzü bekleyeceğiz. (TKBK, s.37)

“Aleykümselam,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

Oturur oturmaz da belinden azık çıkını çözdü ortaya koydu açtı: (TKBK, s.38)

Boşluk korkutuyor adamı. (TKBK, s.39)

Bu kasabanın insanları boşluktan korkup kaçmışlar, başlarını almışlar gitmişler. (TKBK, s.39)

“Derdim büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

“Gidersin, diye bağıırıyordular yolcular hep bir ağızdan. (TKBK, s.41)

“Bak şoför ağzını bozma.” (TKBK, s.42)

Boşuna bekliyoruz burada.” (TKBK, s.43)

“Abla,” dedi, “benim anam şurada, bu kasabada işte. (TKBK, s.43)

Bavulunu çarçabuk açtı. (TKBK, s.43)

Kocaman üç tane beşi bir yerde takmış boğazına. (TKBK, s.43)

“Bak teyze, işte bunların hepsini anama aldım. (TKBK, s.44)

“Annem yazdı,” diye telaslandı Zeliha. (TKBK, s.45)

Sen bilirsin her şeyi. (TKBK, s.46)

“Bıktım,” dedi Hüsam. (TKBK, s.47)

“Fena,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.48)

Zeliha o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek ansır, hem de kendini hiç bağışlamaz. (TKBK, s.49)

Yiğidi öldür de hakkını inkar etme. (TKBK, s.50)

Koşuyor durmadan kendi kendine konuşuyordu. (TKBK, s.51)

Sessizlik ağır, bastırdı. (TKBK, s.52)

Ceviz altındakiler onları coşkuyla, merakla karşıladılar. (TKBK, s.53)

“Benim halim duman,” dedi, “açlıktan. “ (TKBK, s.54)

“Uyanıyor, uyanıyor,” diye ayağa fırladı Yanıkoğlu. (TKBK, s.55)

Hemen kedinin sandığına koştı kapağı azıcık araladı, kediyi severek, ninni söyler gibi sesler çıkararak okşadı. (TKBK, s.56)

Melek Hanım tencereyi yandaki büyücek tepsiye devirip pilavı karıştırdı, sonra tepsiyi götürüp bir hasırın üstüne koydu. (TKBK, s.57)

Kozanlılar yiğit olur, ” dedi bilgiç bilgiç Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

Sessiz karı koca oldukları yerde kaldılar. (TKBK, s.59)

Ben oraya kaçtım, baktım yolumu çevirmiş, öteye kaçtım, baktım yolumu çevirmiş. (TKBK, s.60)

Gün battığından bu yana bakıyorum bir damla ışık bile gözükmedi. (TKBK, s.61)

Böyle de kasaba olur mu?” (TKBK, s.62)

Başını yastığa koyar koymaz da uyudu. (TKBK, s.63)

Gün ola harman ola...”(TKBK, s.64)

“Aaah, teyzem, beni anlarsan sen anlarsın. (TKBK, s.65)

Melek Hanım onu duymadı bile. (TKBK, s.66)

“Kim bilir,” diye başını salladı Melek Hanım, Remzi Beye hayranlıkla baktı. (TKBK, s.68)

Tam bu sırada yanlarında Yanıkoğlu Hüseyin bitti: (TKBK, s.69)

“Ya Remzi Beyefendi Ağa kardeşim, şu kasabanın yolu açılacak, efendime deyim, sen telgrafın başına gececeksin, basacaksın koluna telgrafın, tıklar da tıklar, tıklar da tıklar...(TKBK, s.69)

Garip Hüseyinin derdini tel vuracaksın Ankaraya, Ankarada senin telini okuyanlar. (TKBK, s.69)

“Hiç”, dedi sustu. (TKBK, s.69)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

Yanıkoğlu sabahın alacasında burcu burcu kokan kahvesini sonsuz bir lezzetle gözlerini yumup içerken, önce bir motor sesi duyup sevindiler, motor sesinin ardından da, derenin kıvrımındaki söğütlerin ardından bir minibüs çıktı, toz duman içinde, önlerinde durdu. (TKBK, s.70)

İçinizde araba kullanan var mı, buyursun gelsin, alın minibüsü gidin. (TKBK, s.71)

Benim çoluk çocuğum, amma velakin, ben buradan öte **bir adım atamam.**” (TKBK, s.71)

Minibüstekiler arabanın içinde bir süre sessiz **beklediler,** sonra usul usul **indiler,** **geldiler** Remzi Beyin karşısında kasabaya yönlerini **dönüp durdular.** (TKBK, s.71)

“Ben **biliyorum,**” **dedi** uzun sakallısı. (TKBK, s.71)

“On beş yirmi gün önce **geldi** bu haber, kasaba böyle böyle **olmuş** diye. (TKBK, s.71)

Bir şey **olmuş** ki kasabaya, kimse **bilmiyor,** **söylemiyor,** bir şey **olmuş** ki kasabaya, işte böyle böyleyken, **yandım** Molla Aptullah, **dedim,** gene **yandım yakıldım.** (TKBK, s.72)

Aldın mı yüz yetmiş beş koyunun parasını kör kasaptan. (TKBK, s.72)

Haydi **bakalım...**”(TKBK, s.72)

Kasabaya yumruklarını **salladı,** boynu **kızardı uzadı,** gölgesi kasabanın üstüne doğru alabildiğine **uzadı.** (TKBK, s.72)

Bacaklarını **germiş,** gözlerini **pörtletmiş,** gittikçe yere yaklaşarak Kör Rahminin boynunu sıkıyordu. (TKBK, s.72)

“ Aha **işte böyle.**” (TKBK, s.72)

1.1.1.1.2. Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

Yalın zamanlı ve çekimli bir fiilin -dı, -di, -du, -dü (görülen geçmiş zaman) / hikaye / -mış, -miş, -muş, -müş (anlatılan geçmiş zaman) / rivayet / -sa, -se /şart/ ekeylem (=i-mek fiili) eklerinden birini alarak bildirdiği zamana birleşik zaman denir. Birleşik zamanın hikaye, rivayet, şart olmak üzere üç şekli vardır (Gülensoy, 2000: 414).

1.1.1.1.2.1. Hikaye Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

Bu şekil, asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin geçmiş zamanda meydana geldiğini bildirir. Asıl fiil şeklinin birleşmesiyle ortaya çıkar. Emir kipi dışındaki bütün kiplerin hikaye şekli vardır (Gülensoy, 2000: 414). Metinde yüklemi hikaye birleşik zamanlı olan cümleler şunlardır:

Bavullarını, yataklarını, kapkacağı, sandıkları, masaları, sandalyaları istasyon yapısının önündeki yaşlı bir ceviz ağacının altına **yığmışlardı.** (TKBK, s.9)

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini **gördürmüştü.** (TKBK, s.9)

Zor olmuştu, üç gün küçücük bir kompartımanın içinde tıkış tıkış. (TKBK, s.9)

Ah, aaah, ah, bu kedi **olmayaydı,** bunun yerine başka bir kedi **olaydı.** (TKBK, s.10)

Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediyi bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

Posta Müdürü Remzi Tavdemir birisini arıyordu bu ıssızlıkta. (TKBK, s.10)

Remzi Bey yorulmuştu. (TKBK, s.11)

Bunca yıl bu kadar kasaba, bu kadar bucak dolaşmış bir türlü alışamamıştı. (TKBK, s.11)

Remzi Bey tanımadığı insandan, tanımadığı yerden korkardı. (TKBK, s.11)

Yeni evden de korkardı. (TKBK, s.12)

Trende uyurdu da, başını tahtaya dayayıp, mışıl mışıl, yeni bir evde öldürallah uyuyamazdı. (TKBK, s.12)

Oturdukça bedeni gittikçe ağırlaşıyor, acısı çoğalıyordu. (TKBK, s.13)

Şefi görünce bayağı sevinmişti, istasyona yaklaştıkça içine korkuya, endişeye, ürküntüye, umutsuzluğa benzer bir karamsarlık çöküyordu. (TKBK, s.13)

Şefin arkasındaki duvarda kaşlarını iyice çatmış, alt yanı yırtılıp saçaklanmış, sapsarı bir Atatürk resmi yan yatmış duruyordu. (TKBK, s.14)

Bir tuhaf adamdı Sadrettin Bey, çok tuhaf adam görmüştü ama böylesini...(TKBK, s.15)

Remzi Bey hiç gülmüyordu. (TKBK, s.16)

Dağ çökmüş altında mı kalmış, bir şey mi olmuş, geçende birisi anlatıyordu. (TKBK, s.19)

Bu gelen otobüs Yokuşlunun yakınından geçerdi eskiden, şimdi başka yoldan. (TKBK, s.20)

Otobüs yarı yarıya boştu ve şoför yardımcısı Melek Hanımla, öteberiyi otobüsün damına yerleştiriyorlardı. (TKBK, s.21)

Sadrettin Bey bacaklarını açmış, giden otobüsün ardından gülümsüyordu. (TKBK, s.21)

Cevizler tek sıra önlerinden geçen asfalta dizilmişlerdi. (TKBK, s.25)

Cevizlerin arasında bir de küçücük maviye boyalı, yer yer sıvası dökülmüş bir yapı gözüküyordu. (TKBK, s.25)

Kavşakta, asfaltın kıyısında, düzlüğün ortasında, öteberilerinin yanında oturmuşlar, yönlerini de kasabaya dönmüşlerdi. (TKBK, s.26)

Kocasına örüyordu elindekini, hep kocasına örer, sonra ya kendi giyer ya da çocuklarından birisine verirdi. (TKBK, s.26)

Altındaki sandığı yıllar önce Maraştan almıştı. (TKBK, s.26)

İçi hep defne, yaban elması, mantıvar, dağ nanesi **kokardı.** (TKBK, s.26)

Önüne, kilidin altına da bir top yaban gülüyle salep çiçeği **islenmişti.** (TKBK, s.26)

Çiçeklerin üstünden üç yavrulu bir ceren bacaklarını öne arkaya uzatmış, iyice germiş uçarcasına **koşuyordu.** (TKBK, s.26)

Melek Hanım sandığını çok seviyor, en az ayda iki kere onu zeytinyağıyla ovuyor **parlatıyordu.** (TKBK, s.27)

“Antika,” **diyordu** Melek Hanım, “antika bu sandık. (TKBK, s.27)

Çok meraklıydı Melek Hanım, evine, kocasına, çocuklarına gözü gibi **bakardı.** (TKBK, s.27)

Babası bir astsubay emeklisiydi, titiz adamdı, ellerini günde belki yirmi kere **yıkardı,** nerede olursa olsun. (TKBK, s.27)

Gece sabaha kadar zikreder, **tesbih çekerti.** (TKBK, s.27)

Saidi Nursi Efendi Hazretlerinin kitabını da hiç **elden düşürmezdi.** (TKBK, s.27)

Dindarlığı da babasındandı ama namaz kılıp **oruç tutmazdı.** (TKBK, s.27)

“Çayı çok güzel Sadrettin Beyin burcu burcu **kokuyordu.** (TKBK, s.29)

“**Kokuyordu** ya, kokmaz mı hiç! (TKBK, s.29)

Vakit öğleyi çoktan **geçmişti.** (TKBK, s.29)

Dünyadan kopar bir sonsuzluk içinde uçsuz bucaksız gider, sonsuzluğun acısında, sonsuzluğunda, yokluğunda **erirdi.** (TKBK, s.30)

Şimdi iyice **merak ediyordu** bu kasabayı. (TKBK, s.30)

Toprak damlarını **görüyordu** kasabanın, ak topraklı. (TKBK, s.31)

Üstünde bir bütün tavuk, kocaman bir köy somunu bir tepsi kadar, komşular onu, yolculuk için **hazırlamışlardı,** böyle iki tane daha, komşuları Melek Hanımı çok **severlerdi.** (TKBK, s.31)

Remzi Bey ona Melek Hanım demeğe **bayılırdı.** (TKBK, s.32)

O kadar hoşlanırdı ki, öylesine aşıktı ki bu Melek sözcüğüne, günde belki yüz kere, sırası düşsün düşmesin, ona Melek Hanım **derdi** hanım sözcüğünün üstüne basa basa. (TKBK, s.32)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor **sürüklüyordu** asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

Durdu, arkasına döndü, mavi bir otobüs son hızla ona doğru **ilerliyordu.** (TKBK, s.33)

O Yokuşlu dedikçe öbürleri durmadan **güliyorlardı.** (TKBK, s.34)

Neredeyse gün **kavuşacaktı.** (TKBK, s.35)

Bozkıra duman **çökmüştü.** (TKBK, s.35)

Adamın kim olduğunu **bilivermişti,** hiç şaşmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

Ol sebepten Melek Hanım adamın huzurunda gözlerini bile kırpmadan put gibi **duruyordu.** (TKBK, s.36)

Otomobil çok hızlı **gidiyordu.** (TKBK, s.37)

Su gibi **kayıyordu** asfaltın üzerinde. (TKBK, s.37)

Hem yiyor, hem **konusuyordu** adam. (TKBK, s.38)

Aaaah, sen bir kasabaya girsen, ben de sana derdimi anlatsam, sen de Ankaraya büyü hükümete ulaştırsan derdimi, ne iyi **olurdu,** ne iyi.” (TKBK, s.40)

Kadınların ikisi hiç durmadan **bağırıyordular.** (TKBK, s.41)

Ne dedikleri **anlaşılmıyordu.** (TKBK, s.41)

Adamın uzunca boylusu şoförü cevizin altına çekti, bağırarak **konusuyordu:** (TKBK, s.41)

“Bak_kardaş,” **diyordu,** “biz bugün evimizde olmalıyız. (TKBK, s.42)

Yanıkoğlu Hüseyin, Remzi Bey, Melek Hanım ötede durmuşlar, alt alta, üst üste, onların döğüşlerini **seyreyliyordu,** durgun, meraksız, sonu belli bir yarışı seyrederek gibi. (TKBK, s.42)

Onun gösterdiği yere ötekiler öteberilerini çoktan yerleştirmeğe **başlamışlardı.** (TKBK, s.43)

Mini etek **giymişti.** (TKBK, s.43)

Apartıman pabuçları çok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek ancak **yürüyebiliyordu.** (TKBK, s.43)

İri güllü bir bluz **giymişti,** çorapları nakışlıydı, alaca bulaca. (TKBK, s.43)

Parmağında büyük iki tane yüzük **parlıyordu.** (TKBK, s.43)

Belindeki yeşil kemerin kalınlığı altı parmak **gelirdi** ve tokasında gene çok büyük ağzını açmış bir at başı, tunçtan. (TKBK, s.44)

Onu anama **götürüyordum.** (TKBK, s.44)

Ne yaptım da geldim, aaah, ne yaptım da şu adamı getirdim, az daha şoför **öldürüyordu** onu. (TKBK, s.45)

Hüsam Zelihaya ulaşmış bir şeyler söylüyor, onu kandırmağa **çalışıyordu.** (TKBK, s.46)

“Sen yaklaştın mı ?” diye sordu Hüsam, **ter içinde kalmıştı.** (TKBK, s.48)

Zeliha mini etekleri düzgün bacaklarına yapışmış arkasına bakmadan **koşuyordu.** (TKBK, s.48)

Gün dağların ardına yıkılmış gitmişti. (TKBK, s.48)

Zeliha bu kasabaya köyünden üç kere gelmişti. (TKBK, s.49)

İlk geldiklerinde sinek kaynayan bir lokantaya gitmişlerdi. (TKBK, s.49)

Zeliha masaya oturup yemek yiyememiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o ancak böyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Sonra köye gelen konuşkan Ebe Hanım onu sevmiş, sen cin gibi bir kızsın Zeliha demisti, burada kalıp sersefil olacağına vargit Almanyaya işçi ol kendini kurtar. (TKBK, s.49)

Gene de Ebe Hanımın öğütleri olmasaydı, Hüsam gibi, hem de İstanbullu, yakışıklı, daha kızlar onun peşine düşerler de hiç bırakmazlar, bir adamı, delikanlıyı, usta mı usta işçiyi, bir Türk fabrikatör kadar kazananı böylesine bir kolaylıkla kısıkvrak bağlayamazdı. (TKBK, s.50)

Kasabaya giderken bir sürü tuhaf düşünceler geçiyordu. (TKBK, s.50)

“ Gideceğim, ” diyordu, kasabaya. (TKBK, s.50)

Arkasına da dönüp dönüp bakıyordu. (TKBK, s.50)

Hüsamin orada cevizin bu yanında durmuş kendisini seyrettiğini, yerinden kıpırdamadığını görüyor, öfkeleniyor, “Gösteririm sana, gösteririm sana,” diye dislerini sıkıyordu. (TKBK, s.50)

Koşuyor durmadan kendi kendine konusuyordu. (TKBK, s.51)

Başka şeyler düşünüyor, başka, bambaşka şeyler düşünüyordu. (TKBK, s.51)

Bir kasabaya kalkıyor yürüyor, bir cevizlere yönünü dönüyor, yüz adım kadar koşuyor, kepek taşının üstüne geri dönüyordu. (TKBK, s.51)

Hava kararıyor, iri yıldızlar gökyüzüne dökülüyor, uzaklardan çakal pavkırmaları geliyordu. (TKBK, s.51)

Sadece kasabaya yürüyordu, karanlığın içine dalmış. (TKBK, s.51)

Hapishane yazıyordu basık bir damın üstünde. (TKBK, s.52)

Korktukça apartman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, çıt yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

Ötede kuyuyla avlu kapısı arasındaki çakıl yolun her iki kıyısına uzamış gitmiş kavaklar dikilmişti. (TKBK, s.53)

Titriyor, kıvraniyor, tek mil bedeni seyiriyordu. (TKBK, s.53)

Büyücek bir ateş yakmışlar ocağın üstüne geniş bir tencere oturtmuşlardı. (TKBK, s.53)

“Ne oldu, ne oldu Zeliha kızıma “ diye soruyordu. (TKBK, s.53)

Cevizin dallarına ortalığı epeyce aydınlatan eski bir gemici feneri asılmıştı. (TKBK, s.54)

Zeliha kalkmış, oturmuş, kollarını aç aç, esneyerek geriniyordu. (TKBK, s.55)

Tenceredeki su kaynıyordu, konuşmadan pirinci ayıkladılar. (TKBK, s.56)

Remzi Bey ekmekleri çoktan dilimlemişti, sofraya getirdi, herkesin önüne birkaç dilim koydu. (TKBK, s.57)

Herkese bir çatal kaşık, bir su bardağı da çıkartılmıştı. (TKBK, s.57)

Bakır sürahi hasırın ortasında duruyordu. (TKBK, s.57)

Beli cevizin gövdesine dayalı sessiz koca uyumuş, boynu sağ yana sarkmıştı. (TKBK, s.63)

Yarın derdini Müdür Bey'e mutlak anlatacaktı. (TKBK, s.63)

Neden sonradır ki uykuya vardılar, çok yorulmuşlardı. (TKBK, s.64)

Remzi Bey horluyordu. (TKBK, s.64)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

“Aaah, teyze sana daha neler gösterecektim neler. (TKBK, s.65)

Neler verecektim, neler, vakit olmadı. (TKBK, s.65)

“Aaah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeveydim, keşki bu kızı görmeyevidim. (TKBK, s.66)

Zeliha, daha akşamdan bulaşıkları yıkamış otların üstüne yığmıştı. (TKBK, s.67)

Ocağın yanınada gene akşamdan çalı çırpı yığmıştı. (TKBK, s.67)

Her sabah, yolda belde, otobüste trende, konuklukta Melek Hanım Remzi Beyin kahvesini ayağına getirirdi. (TKBK, s.68)

Melek Hanım unutacak olsa, unutmazdı ya, şimdiye kadar geciktirdiği olmuştu birkaç kere ama unuttuğu olmamıştı. (TKBK, s.68)

Remzi Bey bunca yaş yaşamış, bunca kahve içmiş hiçbirisi Melek Hanımın değil kahvesine azıcık benzemek, yanına bile yaklaşamamıştı. (TKBK, s.68)

O gün bugündür Remzi Bey'e hayranlığı hiç eksilmemişti. (TKBK, s.68)

Uzun yüzünde, kırpık bıyıklarında, yüzünün derin kırışıklıklarında hep bir sevinç, umuda benzer bir tatlılık ucusurdu. (TKBK, s.68)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

Otobüsün içindeki gürültüyü arada sırada şoförün gür, öfkeli sesi bastırıyordu. (TKBK, s.70)

İcra onu işte **hapsedecekti**, bugün de bu oyunu oynadı.(TKBK, s.71)

Elini kolunu sallıyor, hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırken konuşuyor, **derdini döküyordu**. (TKBK, s.71)

Bacaklarını germiş, gözlerini pörtletmiş, gittikçe yere yaklaşıp Kör Rahminin boynunu **sıkıyordu**. (TKBK, s.72)

1.1.1.1.2.2. Rivayet Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklemleri Olması

Asıl fiil kiplerine ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanın getirilmesi ile yapılan birleşik zamandır. Görülen geçmiş zaman ve emir kipi dışındaki bütün kiplerin rivayet şekilleri mevcuttur (Gülensoy, 2000: 414). Eserdeki yüklemi rivayet birleşik zamanlı olan cümleler şunlardır:

Şimdi uzağından **geçiyorlarmış**. (TKBK, s.19)

Yolcuları yol kavşağında **burakıyorlarmış** kasabaya yaklaşmamak için...(TKBK, s.19)

O mendebur başka neresi **olabilirmiş** ki.” (TKBK, s.26)

“Köye yakında elektrik **gelecekmış**. (TKBK, s.43)

“Ne varmış da bu kasabaya **girilmiyormuş?** (TKBK, s.46)

Keşki kız köyünde kala da Almanyaya **gitmeyeymiş**. (TKBK, s.67)

1.1.1.1.2.3. Şart Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklemleri Olması

Asıl fiil kiplerine ek fiilin şart şeklini getirmek suretiyle yapılır. Şart, istek ve emir kiplerinin şart birleşik zamanları yoktur (Gülensoy, 2000: 414). Eserdeki yüklemi şart birleşik zamanlı olan cümleler şunlardır:

Dayanabilirsen dayan. (TKBK, s.10)

Biz, paramız **olursa**...(TKBK, s.17)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de **bulursam** Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

Suç senin değil ki Remzi Bey kasaba **yıkılmışsa**...(TKBK, s.19)

Yıkılmışsa batmışsa da görmeliyim kasabayı, görmeli öyle geri dönmeliyim.” (TKBK, s.19)

“Ne **olursan** ol, kim **olursan** ol, bana ne be!” (TKBK, s.33)

Neyle **giderseniz** gidin,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

Anam beni görmek isterse gelsin Almanyada görsün. (TKBK, s.45)

Sabaha kadar yürürsek, yakındaki istasyona ulaşırız. (TKBK, s.62)

Bir adım daha atarsan...(TKBK, s.62)

Ne konusuyorsa hep kendini göstermek. (TKBK, s.64)

“Aaah, teyzem, beni anlarsan sen anlarsın. (TKBK, s.65)

“Zeliha da giremeyip bu kasabaya başını alıp giderse, gayrı bu kasabaya girmenin mümkünatı yok. (TKBK, s.70)

Sapa yol amma ne olur üç gün sonra gidersen köye?” (TKBK, s.70)

1.1.1.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Bir isim veya fiile yardımcı fiillerden birini getirerek oluşturduğumuz söz öbeklerine birleşik fiil denir (Karaağaç, 2017:190).

1.1.1.1.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Bir isim ögesi ile bir yardımcı fiilden oluşurlar; yardımcı fiilin fiillerle yapılan birleşik fiillerdeki gibi belirgin bir işlevi yoktur (Karaağaç, 2017:191). Eserde bu konuya örnek teşkil eden cümleler aşağıdaki gibidir:

Onları çaya çağırdığına pişman oldu. (TKBK, s.16)

Bardağını ışığa tuttu, inceden, hayranlıkla bir süre iki parmağıyla tuttuğu tüten çayı seyreyledi. (TKBK, s.16)

Remzi Bey sana yardım eder kardeşim. (TKBK, s.17)

Rica ederim, rica, rica...(TKBK, s.19)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini nakşede verir. (TKBK, s.25)

Zinhar, ceviz ağacı altında cima etmeye sin, sakıncalıdır. (TKBK, s.27)

Gece sabaha kadar zikreder, tesbih çekerdi. (TKBK, s.27)

Dindarlığı da babasındandı ama namaz kılıp oruç tutmazdı. (TKBK, s.27)

Kaçak çaylar, harman etmiş. (TKBK, s.29)

Şimdi iyice merak ediyordu bu kasabayı. (TKBK, s.30)

Çok merak ediyor fıkara, dumanı burnundan çıkıyor. (TKBK, s.30)

Karşıya geçip seyrettiler. (TKBK, s.35)

O kadar o yol azığı geldi ki her evden, sen hiç telaş etme, burada bir iki ay da kalsak bize yeter. (TKBK, s.37)

Bir mektup yazacaksın büyük hükümete, bir tel çekecek, bir **telefon edeceksin**, yetişin imdada, Hüseyinin hali duman diye. (TKBK, s.39)

Yanıkoğlu Hüseyin, Remzi Bey, Melek Hanım ötede durmuşlar, alt alta, üst üste onların döğüşlerini **seyreliyordu**, durgun, meraksız, sonu belli bir yarışı seyrederek gibi. (TKBK, s.42)

“Teşekkür ederim efendim,” dedi. (TKBK, s.42)

“Ben de **yardım edeyim** teyze.” (TKBK, s.56)

“Azıcığını kediye kızım,” diye **emir verdi** Melek Hanım. (TKBK, s.53)

Demek ki bu kasabayı kuşlar **istila etmişler**. (TKBK, s.61)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı **terketmişler**. (TKBK, s.61)

“Kesseler, **kıyık kıyık etseler** beni, ben de yarın hemen geri Alamanyaya dönerim. (TKBK, s.62)

“Belki hükümet burasını yasak bölge **ilan eylemiştir**. (TKBK, s.64)

“Ne hacet, ne hacet kızım, **tesekkür ederim**,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

Eski, kulpsuz, ağızları büyük, yaygın mor çizgili fincanları özenle koyduğu pamukların arasından çıkardı, başörtüsüyle sildi, kahveyi usturuplu ikiye köpükleriyle **pay etti**, derin derin içini çekerek, ceviz sandığın üstünde oturan Remzi Beye getirdi uzattı. (TKBK, s.67)

İnsanlar onun yumuşaklığında, sıcaklığında bir güven bulur, **rahat ederlerdi**. (TKBK, s.69)

Bu yıl da bunu **icat etti**. (TKBK, s.71)

İcra onu işte **hapsedecekti**, bugün de bu oyunu oynadı. (TKBK, s.71)

1.1.1.1.3.2. Fiil + Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Karaağaç’a göre fiil + fiil kuruluşundaki birleşik fiiller; bir fiilden sonra *bil-*, *ver-*, *gel-*, *gör-*, *dur-*, *kal-*, *yaz-*, *koy-* yardımcı fiillerini getirerek oluşturulan söz öbeğidir (Karaağaç, 2017: 193). Eserdeki bu konuya örnek teşkil eden cümleler şunlardır:

Uyumadan önce bir önce burunlarını karıştırıyorlar, sümkürüyorlar kocaman bir mendile, sonra ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını altlarına alıyorlar, başlarını arkaya dayayıp gözlerini kapayıp **uyuyuveriyorlar**. (TKBK, s.9)

Ayak kokusu, türlü türlü, pencereyi açsan **açamazsın** soğuk. (TKBK, s.10)

Dayanabilirsen dayan. (TKBK, s.10)

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken ayışığı da vardı, işte o zaman vagonun penceresini acıverir bu ciyak ciyak miyavlayan kediyi aşağıya atıverirdi. (TKBK, s.10)

Bunu, bu boncuğu atamazdı. (TKBK, s.10)

Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediyi bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

Bunca yıl bu kadar kasaba, bu kadar bucak dolaşmış bir türlü alışmamıştı. (TKBK, s.11)

Trende uyurdu da, başını tahtaya dayayıp, mışıl mışıl, yeni bir evde öldürallah uyuyamazdı. (TKBK, s.12)

Gidemezsin, gidemeyeceksin. (TKBK, s.14)

Bu çayı da kimse icemez. (TKBK, s.16)

Ben sizi Yokuşluya kadar götüremem. (TKBK, s.21)

Yokuşluya gitmek yürekliliğini gösteremez. (TKBK, s.21)

Bak, abi bana şurada tıklar tıklar milyonu saysan ben Yokuşluya giremem. (TKBK, s.21)

“Kimse yaklaşamıyor oraya...(TKBK, s.22)

Kimse yaklaşamıyor o kasabaya. (TKBK, s.22)

O mendebur başka neresi olabilirmiş ki.” (TKBK, s.26)

O Laz anlatamadı ki...(TKBK, s.28)

Bir şeyler biliyordu bu kasaba hakkında ama, o Laz anlatamıyordu ki(TKBK, s.28)

“Peki, peki,” dedi Remzi Bey, “peki hanım, Sadrettin Bey iyi anlatamadı. (TKBK, s.28)

Çok acıkmıştı ama Melek Hanıma acıktığını söyleyemiyordu. (TKBK, s.29)

Bir kasabanın başına ne gelebilir ki de, içine kimse giremez onun. (TKBK, s.30)

Bir kasaba, tekmi kasabayı bırakıp gidemez ya. (TKBK, s.31)

Karı koca asfaltın kıyısında yan yana giden mavi otobüsün ardında bakakaldılar. (TKBK, s.34)

Karı koca ...”boynunu büktü, “işte burada kalakaldık. (TKBK, s.36)

Adamın kim olduğunu bilivermişti, hiç şaşmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

“N e yapalım o bile girememis, burada, biz o büyüğümüzü bekleyeceğiz.” (TKBK, s.37)

“N e kadar yiyeceğimiz var Melek Hanım, burada ne kadar dayanabiliriz?” (TKBK, s.37)

“Olmaz gidemem.” (TKBK, s.41)

Apartman pabuçları çok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek ancak yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

Kayadan, ormandan gökyüzünü göremezsin. (TKBK, s.45)

Bak teyze kasabaya da giremiyoruz. (TKBK, s.45)

Hüsamı da işinden aldım, bir matahmış gibi buraya getirdim, rezil oldum abla adama rezil, bak işte kasabaya da giremiyoruz. (TKBK, s.45)

Ben duramam, duramam, ben gidiyorum. (TKBK, s.45)

Bu vahşetliğe dayanamam. (TKBK, s.45)

“Ne olduğunu bilemem ama, girilemiyor. (TKBK, s.46)

Zeliha masaya oturup yemek yiymemiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o ancak öyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Gene de Ebe Hanımın öğütleri olmasaydı, Hüsam gibi, hem de İstanbullu, yakışıklı, daha kızlar onun peşine düşerler de hiç bırakmazlar, bir adamı, delikanlıyı, usta mı usta işçiyi, bir Türk fabrikatör kadar kazananı böylesine bir kolaylıkla kısıvrak bağlayamazdı. (TKBK, s.50)

Melek Hanım çalışıyor çabalıyor, uzun uzun kızın yüzüne bakıyor, başını sallıyor, Zelihanın ayılmama sebebini bir türlü anlayamıyordu. (TKBK, s.54)

Bir adım yürüyemiyorum kuşlardan, bir adım. (TKBK, s.60)

Bir öylesine yanıma yönüme doldular ki soluk alamıyorum. (TKBK, s.60)

Yakında bir tümen asker gelecek, gelecektir, keskin nişancı, namluları havaya dikecek, sayısı ne kadar olursa olsun, isterse bulut kadar gökyüzünü örtüp gelsinler, bir tümen asker tek mil kuşları birkaç günde, çok çok bir haftada avlayabilirler. (TKBK, s.61)

Burada bir saniye duramam. (TKBK, s.62)

Ağzını açıp bir tek söz söyleyemedi. (TKBK, s.66)

“Güle güle kızım, güle güle,” diyebildi. (TKBK, s.66)

“Buraya kadar, buradan öte bir santim bile gidemem. (TKBK, s.71)

Ben canımı yerde bulamam. (TKBK, s.71)

1.1.1.1.3.3. Kalıplaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fillerin Yüklemler Olması

Korkmaz’a göre kalıplaşmış birleşik fiiller; bir veya birden fazla ad ile bir fiilin birleşmesinden oluştukları ve yapı bakımından ad + yardımcı fiil kalıbında oldukları halde, işlev ve anlam bakımından yalnız kaynaşmakla kalmamışlar, aynı zamanda bir kalıplaşmadan

geçerek deyimleşmişlerdir (Korkmaz, 2009: 530). Metinde kalıplaşmış birleşik fiillerin yüklem olduğu cümleler şunlardır:

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Soğuk alıp başıma bela olacaksın.” (TKBK, s.12)

Şu kasabaya nereden gidilir, neyle gidilir, kaç saat çeker? (TKBK, s.12)

Ürktü, başını kaldırdı uzun uzun, örgüsüne dalmış gitmiş Melek Hanıma baktı, ne güzeldir Melek diye içinden geçirdi. (TKBK, s.13)

Coşkuyla, ağırlarını unutup ayağa fırladı. (TKBK, s.13)

Şefi görünce bayağı sevinmişti, istasyona yaklaştıkça içine korkuya, endişeye, ürküntüye, umutsuzluğa benzer bir karamsarlık çöküyordu. (TKBK, s.13)

Adını bağışla. (TKBK, s.14)

“Hoş gelmişsiniz.” (TKBK, s.15)

Bu, Sadrettin Beyin gözünden kaçmadı. (TKBK, s.18)

“Kaçakçılar,” dedi Sadrettin Bey, “kaçakçılar sağ olsunlar. (TKBK, s.18)

Aman, aman, aman kedi acından öldü.” (TKBK, s.20)

Melek Hanım otobüs kalkarken Sadri Beye el salladı. (TKBK, s.21)

Çok meraklıydı Melek Hanım, evine, kocasına, çocuklarına gözü gibi bakardı. (TKBK, s.27)

Saidi Nursi Efendi Hazretlerinin kitabını da hiç elden düşürmezdi. (TKBK, s.27)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaları pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana, şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

Bu kasabadan çıt çıkmıyor. (TKBK, s.28)

Bir hal gelmiş bu kasabanın başına. (TKBK, s.28)

Bu Allahtan reva mı, bu insanlığa sığar mı, inşallah o kasaba biz gidiyoruz diye yerin dibine batmıştır. (TKBK, s.28)

Bu çaycı Laz alay etti benimle, diye düşündü. (TKBK, s.30)

Şu belalı günde, hem de karanlık anda şu rakı da ne iyi geldi. (TKBK, s.32)

“Yok,” diye iç geçirdi Remzi Tavdemir. (TKBK, s.32)

Remzi Bey hemen hazır ola geçti. (TKBK, s.36)

Karı koca ...”boynunu büktü, “işte burada kalakaldık. (TKBK, s.36)

Sağlıcakla kalın.(TKBK, s.37)

“Olduğu gibi, yerli yerinde duruyor, amma içinde hiç adam yok. (TKBK, s.38)

Yolcu geldi karşı cevize **belini verdi** oturdu. (TKBK, s.38)

“**Ziyade olsun**,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

Bu kasabanın insanları boşluktan korkup kaçmışlar, **başlarını almışlar gitmişler**. (TKBK, s.39)

Yanıkoğlu Hüseyin elindeki lokmayı bıraktı **ayağa kalktı**. (TKBK, s.39)

Bir mektup yazacaksın büyük hükümete, **bir tel çekecek**, bir telefon edeceksin, yetişin imdada, Hüseyinin hali duman diye. (TKBK, s.39)

Sen de o güzel postahanene girince Müdür ağam, kara gözlü efendim, Ankaraya **bir tel çek** ki benim derdime **bir çare bulsunlar**. (TKBK, s.40)

Telgraf çekti eve, bekliyorlardır bizi. (TKBK, s.41)

“Bak Şoför, **ağzını bozma**.” (TKBK, s.42)

Belindeki yeşil kemerin kalınlığı **altı parmak gelirdi** ve tokasında gene çok büyük ağzını açmış bir at başı, tunçtan. (TKBK, s.44)

Melek Hanımın **gözü onu hiç tutmadı**. (TKBK, s.44)

“O zaman senin saç kurutma makinan **ne işe yarayacak?**” (TKBK, s.44)

Hüsamı da işinden aldım, bir matahmış gibi buraya getirdim, **rezil oldum** abla adama rezil, bak işte kasabaya da giremiyoruz. (TKBK, s.45)

Varsın gitsin bakalım. (TKBK, s.46)

Varsın gitsin de o kasabaya, hiç kimsenin giremediği...”(TKBK, s.47)

O delidir, sırf fiyaka için girer de kasabaya **başına iş açar**. (TKBK, s.47)

Varsın gitsin de kasabaya orada...”(TKBK, s.47)

“Gitsin de girsin kasabaya da **görsün babasının gününü** . (TKBK, s.47)

“Sen yaklaştın mı?” diye sordu Hüsam **ter içinde kalmıştı**. (TKBK, s.48)

“Yaklaştım ama **canımı zor kurtardım**. (TKBK, s.48)

“Varsın gitsin,” dedi Hüsam. (TKBK, s.48)

“Varsın gitsin de belasını bulsun. (TKBK, s.48)

Canımdan usandırdı. (TKBK, s.48)

Seni yazdırırım **Alamanyada bulursun kendini** . (TKBK, s.49)

Çok öğütler verdikten sonra onu, **Allah bin razı olsun**, dünya görmüş, ömür geçirmiş, okumuş insan başkadır, uğurladı. (TKBK, s.49)

Zelihanın oldum olası bu kasabadan **ödü kopuyordu**. (TKBK, s.50)

Korkmamak, kendini kavi tutmak için Zeliha **var gücünü harcıyordu**. (TKBK, s.51)

Kendini tutmasa kayan toprak onu alıp alıp **yere vuracaktı**. (TKBK, s.53)

Birden yerinden yay gibi fırladı, karşıda avlu duvarının üstünde bir çift ışık gördü, sert, delen...(TKBK, s.53)

Remzi Bey yerinden fırladı. (TKBK, s.55)

“Uyanıyor, uyanıyor,” diye ayağa fırladı. (TKBK, s.55)

Şimdi ben tavuklu pilavı pişireyim de, komşular sağ olsunlar, beni çok severler, hepsine candan mersi ki mersi.” (TKBK, s.56)

Hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.56)

“Ziyade olsun,” dedi Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

“Ziyade olsun,” dediler sessiz karı koca. (TKBK, s.58)

“Ziyade olsun,” dedi Zeliha nazlı nazlı. (TKBK, s.58)

Sessiz işçi derinden icini çekti. (TKBK, s.58)

“Aaaah, teyze,” diye sabırsız, ortaya atıldı. (TKBK, s.59)

Dayanamadım, kan ter içinde kaldım. (TKBK, s.59)

Ben oraya kaçtım, baktım yolumu çevirmiş, öteye kaçtım, baktım yolumu çevirmiş. (TKBK, s.60)

Bu ecinni kuşlarla bir tümen başa çıkmazsa, bir ordu.” (TKBK, s.61)

“Kuşlardı, duvar gibi,” diretti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

“Vazgeçtim Hüsam,” dedi, “haydi gidelim. (TKBK, s.62)

Bu kadar bavulla, eşyayla biz bu gece nasıl yola çıkarız?” (TKBK, s.62)

Yola düştü. (TKBK, s.62)

Öfkeyle Melek Hanım ayağa fırladı. (TKBK, s.62)

Müdür Bey de Ankara'ya bir tel vuracak, işte o zaman...(TKBK, s.63)

Bir kere yakalamıştı onu bir daha ardını koyverir miydi. (TKBK, s.63)

Ben yarın sabah varsam qitsem de bir baksam.” (TKBK, s.64)

Sustu, sandığın üstüne düşmüş örgüsünü aldı, azıcık ördü, birden ayağa fırladı. (TKBK, s.67)

Her sabah, yolda belde, otobüste trende, konuklukta Melek Hanım Remzi Beyin kahvesini ayağına getirdi. (TKBK, s.68)

Remzi Bey bunca yaş yaşamış, bunca kahve içmiş hiçbirisi Melek Hanımın değil kahvesine azıcık benzemek, yanına bile yaklaşmamıştı. (TKBK, s.68)

Garip Hüseyinin derdini tel vuracaksın Ankara'ya, Ankara senin telini okuyanlar. (TKBK, s.69)

Ben arka yoldan köyüme giderim, azıcık uzak olur amma varsın olsun. (TKBK, s.70)

Torbalarını bağladılar, ayağa kalktılar, işçi bir büyük torbayı sırtına bağladı, ötekini de karısının sırtına *verdi*, kilim heybeyi boynuna taktı, tahta bavulun birisini karısına verdi, birisini de kendi aldı, usuldan bir, “Sağlıcakla kalın,” dediler yola düştüler. (TKBK, s.70)

Benim çoluk çocuğum, amma velakin, ben buradan öte *bir adım atamam*. (TKBK, s.71)

Ben de *mahkemeye verdim*, kazandım, *icraya verdim*. (TKBK, s.71)

Elini kolunu sallıyor, hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırken konuşuyor, *derdini döküyordu*. (TKBK, s.71)

Bir şey *olmuş* ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene *yandım yakıldım*. (TKBK, s.72)

1.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem

Türk gramerciliğinde isim ve fiil cümlelerinin asliliği/esliliği konusunda müstakil bir çalışma yoktur. Sadece bazı gramerlerin ve araştırmaların satır aralarında konuyla ilgili görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşlerden biri, fiil cümlesinin; diğeri isim cümlesinin; bir diğeri de hem isim hem de fiil cümlesinin asli olduğu şeklindedir (Karahan, 2015: 42).

Bazı araştırmacılar isimlerin ya da isimlerden oluşan kelime gruplarının cümlede tek başına yüklem olamayacağını savunurlar. İsim cümlelerinde yüklem, ad, sıfat, zamir veya sayı türünden bir sözcük olabilir. Bu tür yüklem, ek fiil olarak ya da ek fiilsiz olarak kullanılabilirler. Ek fiil, isim cümlelerine zaman ve kişi kavramlarını kazandırır.” (Hengirmen, 1999: 416). Bilindiği gibi, Türkçede isimler ve cümle içerisinde geçici olarak isim işi gören yapılanmalar (isimlikler) yalnız başlarına bir yüklem olarak kullanılamaz ve doğal olarak da bir hüküm ifade etmezler. İsimler ve isimlikler ancak fiilleşerek veya bir fiilin yardımıyla yüklem olarak kullanılabilirler. (Özezen, 2010:188) Türkçede isim unsurunun yüklemleşmesi, şeklen fiil kategorisine geçişle mümkün olur. Bu da ismin, sonuna aldığı bir isimden fiil yapma eki (Ali hasta+lan-dı) veya yardımcı /ek fiille (Ali hasta +ol-du/+i-di) gerçekleşir (Karademir, 2015: 636).

Türkçede isim cümlesi, daha genel olarak, fiilden yüklemi olmayan cümle, çok geniş bir yer tutar; çeşitleri ve oynadığı roller pek çoktur. Bu cümleler yapılış (formation) bakımından başlıca ikiye ayrılabilir. a) Koşaç (copule) almayanlar, b) koşaç alanlar. Bunların her birinin çeşitleri ve anlatış rolleri kesin bir sınıflama altına alınamayacak kadar çoktur (Emre, 1955:25).

Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, “-i” ek-fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere -DIr eki de kullanılır (Karahan,2019:96).

Türkçe dilbilgisi konularının tartışmalı olanlarından biri de isim cümleleri ya da isimlerin yüklem olup olamayacağı konusudur. Bu çalışmada, isim ya da isim grubu kelimelerin ek-fiil olarak yüklem olabileceği görüşü benimsendi. Bu tercih, Türkçede yüklem yargı bildirme işlevinin, ek-fiil aracılığıyla isim kökenli yapılara da kazandırılabilirdiği kabulüne dayanmaktadır.

1.1.1.2.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, tren bozkırdan geçerken ayışığı da **vardı**, işte o zaman vagonun penceresini açarır bu ciyak ciyak miyavlayan kediyi aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

Neden atamaz, çünküleyin canım, bu kedinin bir gözü **sarı**, bir gözü **mavidir**. (TKBK, s.10)

Mavidir a canım. (TKBK, s.10)

Hiç kimsecikler **yoktu** ortalıkta. (TKBK, s.11)

Şefin odasına, istasyonun bekleme yerine, az ilerdeki kapısı açık eve girdi çıktı, kimsecikler **yoktu** orda. (TKBK, s.11)

“Melek, hiç kimsecikler **yok** bu istasyonda. (TKBK, s.11)

Bomboş. (TKBK, s.11)

Yoldan gelip geçen de **yok**. (TKBK, s.11)

Kasaba **uzakta** mı acaba? (TKBK, s.11)

İçinde bir karamsarlık **yardı**, elini ayağını kesen. (TKBK, s.11)

Buraya **uzak** mı? (TKBK, s.11)

Tanışmadan, konuşup görüşmeden bir insan **korkuludur**, başka bir şeydir. (TKBK, s.12)

Yok, işte kimse **yok**. (TKBK, s.12)

Soracak bir insan, bir sinek de **yok**. (TKBK, s.12)

Ölümdü, ölümdü onun için bu atanmalar. (TKBK, s.12)

Melek Hanım daha güzeldi. (TKBK, s.12)

Ürktü, başını kaldırdı uzun uzun, örgüsüne dalmış gitmiş Melek Hanıma baktı, ne güzeldir Melek diye içinden geçirdi. (TKBK, s.13)

Aaah, ne güzeldir Melek. (TKBK, s.13)

“De bakalım sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

“İstanbulluyum.” (TKBK, s.13)

“İyi.” (TKBK, s.13)

Ha, adım Sadrettin. (TKBK, s.14)

Adım Sadrettin ya, sen Yokuşluya gitme. (TKBK, s.14)

Onun Fülüryede tanımadığı kimse yok. (TKBK, s.17)

Remzi İstanbulun Fülüryesinden olur, hani orada Atatürkün köşkü var ya, orası... (TKBK, s.17)

Doktor, bilirsiniz canım, herkes bilir, Necmettin Beyin köşkü de var orada. (TKBK, s.17)

Fabrikatör Salih Bey altı milyona ev yaptırdı oraya, ev değil saray. (TKBK, s.17)

Yokuşlu yok.” (TKBK, s.18)

Yokuşlu yok artık. (TKBK, s.18)

Suç senin değil ki Remzi Bey kasaba yıkılmışsa...(TKBK, s.19)

“Biz ne yapalım, suç bizim değil ki...”(TKBK, s.19)

“Ne güzel rengi vardı. (TKBK, s.20)

Otobüs yarı yarıya bostu ve şoför yardımcısı Melek Hanımla, öteberiyi otobüsün damına yerleştiriyorlardı. (TKBK, s.21)

Remzi Bey ikircikliydi. (TKBK, s.21)

Melek Hanım otobüs keskin dönemeci geçince: “Ne var acaba bizim kasabada, ne olmuş acaba oraya?” (TKBK, s.21)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini nakşederir. (TKBK, s.25)

Zinhar, ceviz ağacı altında cima etmeyesin, sakıncalıdır. (TKBK, s.25)

Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

Yaprakları kalin, dalları ağır, çok yeşil. (TKBK, s.25)

Bak, şurası kasaba...(TKBK, s.26)

“Orası,” dedi Melek Hanım, “orası kasaba . (TKBK, s.26)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Hiç de ağaç yoktu bu kasabada, bomboş, yapayalnız, kıraç, yalnızlıktan, boşluktan, kıraçlıktan tüten, bomboş bir kasaba. (TKBK, s.30)

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de mi yok? (TKBK, s.31)

Minaresi var, hem de üç tane. (TKBK, s.31)

İşte Melek Hanım budur, bu kadındır. (TKBK, s.32)

Şimdi anladınız mı Remzi niçin ona karşı hep mahcuptur, hep alttan alır? (TKBK, s.32)

Ne tuhaf, ikimizden başka hiçbir canlı yok.” (TKBK, s.32)

“Yok,” diye iç geçirdi Remzi Tavdemir. (TKBK, s.32)

Kalın da...(TKBK, s.33)

Cadır gibi. (TKBK, s.33)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor sürüklüyordu asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

Burnunun kemerinde derin bir yara izi vardı. (TKBK, s.33)

Sol gözünün alt göz kapağı, kirpikleri yoktu. (TKBK, s.33)

Görmüyor musun otobüs ağzına kadar dolu. (TKBK, s.33)

Siz de hiç insanlık kalmadı mı, ne kadardır burada bekliyoruz, ilk geçen sizsiniz, siz de hep birden gülüyorsunuz.” (TKBK, s.34)

Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

“Var var, bir şey var,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.37)

“Ne kadar yiyeceğimiz var Melek Hanım, burada ne kadar dayanabiliriz. (TKBK, s.37)

“Olduğu gibi yerli yerinde duruyor ama içinde hiç adam yok.” (TKBK, s.38)

Azık çıkınında üç dürüm yufka ekmeği, altı baş soğan, dört yumurta, bir topak da çökelek vardı. (TKBK, s.38)

Adım Yanıkoglu Hüseyin. (TKBK, s.38)

Omuzları çok geniş, yüzü çok kara esmer, gözleri çakırdı. (TKBK, s.38)

İşim var kasabada, işim efendim. (TKBK, s.39)

Hüseyinin el dokuması açık kahverengi yün şalvarı, ayağına geçirdiği lastik ayakkabısı paramparçaydı, dökülüyordu. (TKBK, s.39)

“Hiçbir şey yok orada. (TKBK, s.39)

İşte sen de postahanene gir, ne de güzel postahane, ne de güzel, mavi boyalı, iste sunun gibi. (TKBK, s.40)

“Derdi büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

“**Çok büyük.**” (TKBK, s.40)

“Yaaa, **işte böyle** ablacığım, bizim halimiz dirliğimiz **böyle.**” (TKBK, s.40)

Dur kara gözlü ceren bakışlı abla dur ki benim derdim **büyüktür.**” (TKBK, s.40)

Yaya mı? (TKBK, s.41)

Bana burdan öte **yok.**” (TKBK, s.41)

Bavullarını, sandıklarını, televizyon kutularını, dördünün de mukavva kutular içinde birer bavulu, sepetleri, dolu dolu heybeleri **vardı.** (TKBK, s.43)

Şu kasabaya da gireceği hiç **yok** ya. (TKBK, s.43)

İri güllü bir bluz giymişti, çorapları **nakışlıydı,** alaca bulaca. (TKBK, s.43)

Bileklerinde dokuzar tane altın bilezik **vardı.** (TKBK, s.43)

Bak, teyze bu **Hüsam, kocam.** (TKBK, s.44)

Hüsam bu, **kocam.** (TKBK, s.44)

Ben de **işçiyim.** (TKBK, s.44)

Bence de **öyle.** (TKBK, s.44)

Bak teyze bunların hepsini anneme, cici anneme getirdim, nasıl, **güzel mi?**” (TKBK, s.44)

“Bak,” dedi, “teyze benim adım **Zeliha.** (TKBK, s.44)

“Ananın köyünde elektrik **var** mı?” (TKBK, s.44)

“**Yok,**” dedi Zeliha. (TKBK, s.44)

Ne işimiz **var.** (TKBK, s.45)

Burada hayat **yok** ki... (TKBK, s.45)

O **delidir,** sırf fiyaka için girer de kasabaya başına iş açar. (TKBK, s.47)

Benim bu işlerle uğraşan bir akrabam **var.** (TKBK, s.49)

Çok öğütler verdikten sonra onu, dünya görmüş, ömür geçirmiş, okumuş insan **başkadır,** uğurladı. (TKBK, s.49)

O öğütler **yüzündendir** ki, daha Almanyaya vardığının altıncı ayında Hüsamı buldu. (TKBK, s.49)

Zeliha güzel kızdır, güzellikte üstüne ne Almanyada, ne de İstanbulda **yoktur.** (TKBK, s.49)

Hüsam üstelik de **İstanbullu.** (TKBK, s.49)

Zeliha o kadar **güzeldir** ki. (TKBK, s.49)

Birkaç keçileri, ormandan açılmış iki üç dönümlük verimsiz, yarı kayalık bir toprakları **vardı.** (TKBK, s.50)

Alanın ortasında bir Atatürk büstü **vardı.** (TKBK, s.52)

Korktukça apartıman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, çıt yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

Kuyu karanlık, derindi. (TKBK, s.52)

Kuyunun başında üstlerinde birer çiçeği kalmış üç tane nar ağacı vardı, küt, yaşlı. (TKBK, s.52)

“Ne oldu, girdin mi kasabaya, ne gördüm orada, dönebildiğine göre demek ki hiçbir şey yok. (TKBK, s.55)

Ciğeri de yok fukaranın...”(TKBK, s.55)

Apartıman ayakkabıları daha elindeydi, ayağına geçirdi, hiçbir şey olmamış gibi ocağın başına sallana sallana gitti. (TKBK, s.56)

Bu Anadolu kadını gibi güzel pilav yapan yok. (TKBK, s.58)

“Yok,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.58)

Bir kuyuya düştüm, boğuluyordum, Allah bilir nasıl çıktım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

Kuyudan çıktım bir ormana düştüm, bu kasabada benim bildiğim hiç ağaç yok, orman nereden gelmiş. (TKBK, s.60)

Aklıma tıp edince aklım başıma geldi, her şeyi anladım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

Hiç insan yok. (TKBK, s.61)

“Ecinni kuşlar almış bu kasabayı, hiç mümkünatı yok. ...(TKBK, s.61)

Bakın kasabada hiç ışık yok. (TKBK, s.61)

“Çıkarız, çıkarız, bu kasabada bir şey, bir şey var. (TKBK, s.62)

“Ne var dersin bu kasabanın başında?” (TKBK, s.64)

“Bir şey var ama, kim bilir.” (TKBK, s.64)

Gerçek mi, gerçek mi sanıyorsun sen onun anlattıklarını, yok kuşmuş da duvarmış da. (TKBK, s.64)

Köyüne gidip bir sefercik kendini gösterecek, alın işte sümüklü Zeliha kimmiş, diyecek, bir daha da köye hiç, ölünceye kadar uğramayacak. (TKBK, s.64)

Şu kasabanın ardında, şu dağların ortasında, bir kayalığın içinde, ulu çınar, çam ağaçlarının arasında benim köyüm var. (TKBK, s.66)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Bu yıllardan beri böyleydi. (TKBK, s.67)

Ötekiler kahve değil bulaşık suyu. (TKBK, s.68)

O gün bugündür Remzi Beye hayranlığı hiç eksilmemişti. (TKBK, s.68)

Boyluydu, ince, dik, zayıftı. (TKBK, s.68)

İçten içe bir inceliği vardı, sesi tatlıydı, güzel konuşurdu. (TKBK, s.68)

Zeliha da giremeyip bu kasabaya başını alıp giderse, gayrı bu kasabaya girmenin mümkünatı yok. (TKBK, s.70)

İçinizde araba kullanan var mı, buyursun gelsin, alın minibüsü gidin. (TKBK, s.71)

1.1.1.2.2. Yükleme Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

1.1.1.2.2.1. İsim Tamlamasının Yükleme Olması

Karahan'a göre isim tamlaması; iyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır (Karahan, 2019: 42). Eserde yükleme isim tamlamasından oluşan cümleler şunlardır:

Kedisi bir tahta sandığın içinde, dizlerinin dibindeydi. (TKBK, s.9)

Amanın ne miyavlama, düşman başına. (TKBK, s.10)

“Yokuşlunun yeni müdürüdür. (TKBK, s.20)

Babası bir astsubay emeklisiydi, titiz adamdı, ellerini günde belki yirmi kere yıkardı, nerede olursa olsun. (TKBK, s.27)

Nur tarikatındandı, şu dinsiz subaylara karşı. (TKBK, s.27)

Ne tepeden baktırsın Melek Hanım, bugüne bugün o, koskocaman bir postacının, postacının değil, hay gözü çıkasılar, bir posta müdürünün karısı. (TKBK, s.27)

“Ben, ben, ben Yokuşlu İlçesinin posta müdürüyüm.” (TKBK, s.33)

“Posta müdürü (TKBK, s.39).”

Elektrik uzmanı. (TKBK, s.44)

Ah, benim derdim. (TKBK, s.58)

Geldi Melek Hanımın önünde durdu, gözleri yaş içindeydi. (TKBK, s.65)

1.1.1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Yükleme Olması

Karahan sıfat tamlamasını bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubu şeklinde tanımlamıştır (Karahan, 2019: 48). Metinde yükleme sıfat tamlaması olan cümleler şu şekildedir:

Tanışmadan, konuşup görüşmeden bir insan korkuludur, başka bir şeydir. (TKBK, s.12)

Yani herhangi bir şeydir. (TKBK, s.12)

Aaah, ne güzeldir Melek. (TKBK, s.13)

Efendim ben Posta Müdürü Remzi Tavdemir. (TKBK, s.13)

Bak bak, iyi adamdır ya, fazla canı sıkılmış. (TKBK, s.14)

Cok güzel çay. (TKBK, s.15)

Bir tuhaf adamdı bu Sadrettin Bey, çok tuhaf adam görmüştü ama böylesini...(TKBK, s.15)

Bir ben, bu dağ başında, bir sen, bir de Hanımefendi, bu dağ başında. (TKBK, s.16)

“Sizin hanım cok iyi. (TKBK, s.17)

Bizim Bey İstanbuldan Fülüryeden olur, lüks verdir. (TKBK, s.17)

Lütfen bir çay daha, cok güzelmiş. (TKBK, s.17)

Çayınız cok güzelmiş Sadri Beyefendi. (TKBK, s.18)

Siz amma yürekli adamlarsınız.” (TKBK, s.22)

Ceviz ağacı cok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Cıngırlıklı bir sandıktı. (TKBK, s.26)

Cok meraklıydı Melek Hanım, evine, kocasına, çocuklarına gözü gibi bakardı. (TKBK, s.27)

Babası bir astsubay emeklisiydi, titiz adamdı, ellerini günde belki yirmi kere yıkardı, nerede olursa olsun. (TKBK, s.27)

Belki de kötü bir şey. (TKBK, s.28)

Ona karşı cok suçluydu. (TKBK, s.29)

Kocaman yol. (TKBK, s.34)

Bacakları, gövdesinin kalınlığına göre cok inceydi, çöp gibiydi. (TKBK, s.38)

Şoför de yardımcısı da cok uzun saçlıydı. (TKBK, s.41)

Apartıman pabuçları cok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek ancak yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

Uzman işçi. (TKBK, s.44)

Kara kuru bir şeydi. (TKBK, s.44)

İşte köyümüz bizim bu dağların içinde. (TKBK, s.45)

Öteki işçi karı koca sessiz, uysal insanlardı. (TKBK, s.45)

“Ben bugüne bugün bir işçiyim, işçi bir kadını. (TKBK, s.46)

Hep böyle bu kadın. (TKBK, s.47)

Her yerde.” (TKBK, s.47)

Ne şımarık kadın bu böyle. (TKBK, s.47)

Bir bela orası, hiç gitme.” (TKBK, s.48)

Sonra köye gelen konuşkan Ebe Hanım onu sevmiş, sen **cin gibi bir kızsın** Zeliha demişti, burada kalıp sersefil olacağına vargit Almanyaya işçi ol. (TKBK, s.49)

Zeliha **güzel kızdır**, güzellikte üstüne ne Almanyada, ne de İstanbulda yoktur. (TKBK, s.49)

Köyü, **ulu çam, cınar ağaçlarının ortasında, bir kavalığın arasına sıkışmış küçücük bir köydü.** (TKBK, s.50)

Bütün köy de onlar gibiydi, **yarı aç yarı toklardı.** (TKBK, s.50)

Korkunun ötesinde bir korku, ürküntünün ötesinde **bir ürküntüdeydi.** (TKBK, s.51)

Melek Hanım **en öndeydi.** (TKBK, s.53)

“**Çok iyiyim** Hanım Teyzem, mersi.” (TKBK, s.56)

Ne güzel pilavdı. (TKBK, s.58)

Karısı da başını kocasının bacağının üstüne koymuş, kim bilir **kaçıncı uykudaydı.** (TKBK, s.63)

Şu insanlar, şu kadınlar içinde **bir hünerli kişidir Melek Hanım.** (TKBK, s.68)

Gerçekten Remzi yalnız Melek Hanım için değil, düpedüz **yakışıklı adamdı.** (TKBK, s.68)

Nereye gitse, ne söylese **bir sevinç, bir mutluluktur.** (TKBK, s.68)

1.1.1.2.2.3. İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olması

İsim-fiil grubu bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Bu grup, söz dizimi içinde isim görevi yapar. (Karahan, 2019: 55-56) Eserde isim-fiil grubunun yüklem olduğu örnekler şunlardır:

Remzi Bey için sabah demek **Melek Hanımın kahvesi demektir.** (TKBK, s.68)

Kahve demek **Melek Hanımın kahvesi demektir.** (TKBK, s.68)

1.1.1.2.2.4. Bağlama Grubunun Yüklem Olması

Bağlama grubu bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. (Karahan, 2019: 65) Bağlama grupları, bazen eksiz bazen de çekim eklerini alarak cümlede isim, sıfat, zarf, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve

yüklem olarak işlev görürler. (Özkan, Sevinçli, 2013:105) Eserde bağlama grubunun yüklem olduğu örnek şudur:

Erkeklerden ikisi soförle yardımcısıydı. (TKBK, s.41)

1.1.1.2.2.5. Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olması

Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere “birleşik isim grubu”na dönüşebilir. Sıfat tamlamasında başta bulunan vurgu, birleşik isim grubunda ikinci unsur üzerine kayar. (Karahan, 2019: 69) Eserde bulunan birleşik isim grubunun yüklem olduğu cümle örneği şudur:

Adım Yanıkoglu Hüseyin. (TKBK, s.38)

1.1.1.2.2.6. Edat Grubunun Yüklem Olması

Edat grubu bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur. (Karahan 2019: 62) Metinde edat grubunun yüklem olduğu cümleler şunlardır:

Tanışmadan görüşmeden bir insan bir ıssız ada gibidir. (TKBK, s.12)

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

Senin hanım nur parçası gibi. (TKBK, s.17)

Sofra örtüsü sakız gibiydi. (TKBK, s.31)

Bıçakla kesilip alınmış gibiydi. (TKBK, s.33)

Çökeleğin içinden taze yeşil otlar yenı filizlenmiş gibiydiler. (TKBK, s.38)

Bacakları, gövdesinin kalınlığına göre inceydi, çöp gibiydi. (TKBK, s.38)

Kocaman başını taşıyamayacak gibiydi. (TKBK, s.38)

İşte sen de postahanene gir, ne de güzel postahane, ne de güzel, mavi boyalı, iste sunun gibi. (TKBK, s.40)

Bütün köy de onlar gibiydi, yarı aç yarı toklardı. (TKBK, s.50)

Bu yüz hep böyle hüznü kalacak bir daha hiç gülmeyecekmış gibiydi. (TKBK, s.65)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Melek uykudan uyanırcasına ona baktı, görmüyor gibiydi. (TKBK, s.66)

1.1.1.2.2.7. Tekrar Grubunun Yükleme Olması

Tekrar grubu bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur. (Karahan, 2019: 60) Metinde tekrar grubunun yükleme olduğu örnek cümle şudur:

Ayak kokusu, türlü türlü, pencereyi açsan açamazsın soğuk. (TKBK, s.10)

1.1.2. Özne

Cümle öğelerini konu alan bilimsel makale ve söz dizimi kitaplarında, yüklem cümlelerin temel ögesi yani olmazsa olmaz kurucu ögesi olduğu konusunda bir görüş/kabul birliği vardır. Fakat öznenin cümlelerin temel ögesi olduğu konusunda görüş/kabul birliği yoktur. Öznenin cümlelerin kurucu ögesi olup olmadığı konusu, özne hakkındaki fikir ayrılıklarının temelini oluşturmaktadır. Konuya geleneksel dil bilgisi açısından yaklaşan dilciler öznenin cümlelerin temel ögesi yani olmazsa olmazı olduğunu savunurken bazı dilciler öznenin cümlelerin olmazsa olmazı olmadığını, yüklem anlamının istediği ve anlamının tamamlanması için gerekli olan zorunlu bir öğe olduğunu savunmaktadır (Bulak, 2015:163-175).

Cümlede yüklemden sonra gelen en önemli öğedir. Fiile öteki öğelerden daha yakın olan özne, aynı zamanda cümlelerin yükleminden ayrılmayan bir parçasıdır. Bu bakımdan bazen ayrı bir kelime halinde olmayıp yüklem içinde şahıs eki halinde ifade olunur. Özne, yüklem bildirdiği anlamı tamamlayan, başka bir ifadeyle cümlede bildirilen hükmün meydana gelmesini sağlayan öğedir. Özne bir kişi veya nesne olabileceği gibi, soyut bir kavram da olabilir. Cümlede yapanı ve olanı temsil eden özne, doğrudan doğruya bir kelime ya da bir kelime grubu olabilir. Öznenin en önemli niteliği, genellikle yalın halde bulunmasıdır; yükleme de bu şekilde bağlanır. İsim hal eklerini almaz ancak iyelik ve çokluk eklerini alabilir (Özkan, Sevinçli, 2013:126).

Karağaç'a göre, cümlede bir var oluşu veya bir yapma ve olmayı gerçekleştiren öğe, öznedir. Özne yüklem gösterdiği bildirmeyi veya olma yapmayı gerçekleştiren; yani bir değişimi yaşayan varlıktır (Karağaç,2017:227).

Cümlede, yüklemdeki eylemi gerçekleştiren veya olan varlık, özne terimiyle adlandırılır. Özne, genel olarak, cümledeki isimlerden birine gramerlik işaretlemeler neticesinde verilen bir görev adını ifade eder (Ulutaş, 2018: 2).

Özne teriminde ortak paydada bulunan bilgilerin, özne için kullandıkları yalın özne, gerçek özne gibi adlandırmaları bir tarafa bırakırsak tam bir birliktelik gösterememişlerdir.

Öznenin türleri değişik adlar altında verilmiş, bu alanda bir terim kargaşası doğmuştur (Zülfikar, 2011: 43). Dizdaroğlu; gerçek özne, sözde özne, örtülü özne, ortak özne, seslenmeli özne, açıklamalı özne, yinelenmiş özne, pekiştirilmiş özne, kalıplaşmış özne olmak üzere dokuz gruba ayırmıştır (Dizdaroğlu, 1974: 77). Aktan özneyi; gerçek özne, açıklayıcı özne, gizli özne, örtülü (mantıkça) özne, sözde özne, belirsiz özne, pekiştirmeli özne, ortak özne olmak üzere sekiz bölümde ele almıştır (Aktan, 2009: 91-101). Delice; dolaylı özne, pekiştirmeli özne, gizli özne, yaptırıcı özne, yapan özne gibi gruplara ayırmıştır. (Delice, 2012:155-157) Karaağaç; durağan özne, etken özne, edilgen özne, bilinmez özne diye adlandırmıştır (Karaağaç, 2012: 498). Bu nedenlerden ötürü bu çalışmada kullanım sıklığına göre özne: Gerçek özne, gizli özne, sözde özne, açıklamalı özne, pekiştirmeli özne şeklinde incelenmiştir.

1.1.2.1. Gerçek Özne

Gereksiz yere özne türlerini çoğaltmanın yersiz olduğunu söyleyen Delice, bu özne türüne sadece özne demenin yeterli olacağını savunur (Delice, 1998: 199).

Paçacıoğlu, yüklemın karşıladığı iş, oluş ve hareketi bizzat yapan özneleri gerçek özne diye tanımlar (Paçacıoğlu, 1987:171).

Kükey gerçek özneye; işi yapan özne yani yapıcı özne adını vererek etken, işteş ve dönüşlü fiillerde veya fiilimsilerde bu tür özne bulunduğunu belirtir (Kükey, 1975:81).

Şimşek gizli özne diye adlandırılan çeşidin de aslında bir gerçek özne olduğunu vurgular (Şimşek, 1987:78).

Gerçek özne konusunda metin incelemesi sonucunda elde edilen veriler şunlardır:

Gidecekleri kasaba çok mu uzaktaydı?(TKBK, s.9)

Bir tuhaf insanlar **şu Anadolu insanları**. (TKBK, s.9)

Neden atamaz, çünküleyin canım, **bu kedinin bir gözü** sarı, **bir gözü** mavidir. (TKBK, s.10)

Az önce, tren kalkmadan önce , **bir tek kendileri** inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

Melek de kuduruyor. (TKBK, s.12)

Hanım orada bekliyor işte.” (TKBK, s.13)

Remzi Bey, korkusunu, ürküntüyü unutup, içi aydınlanarak, eskiyip kararmış masanın ucundaki sarı boyalı tahta koltuğa çöktü. (TKBK, s.14)

Şefin arkasındaki duvarda kaşlarını iyice çatmış, alt yanı yırtılıp saçaklanmış, sapsarı bir Atatürk resmi yan yatmış duruyordu. (TKBK, s.14)

Buradan geçen kaçakçılar bana paket paket bırakırlar. (TKBK, s.15)

Ben de korurum onları. (TKBK, s.15)

Remzi Bey ucuna ilişti. (TKBK, s.16)

Bu çayı da kimsecikler içemez, hiç kimse...(TKBK, s.16)

Senin hanım nur parçası gibi. (TKBK, s.17)

Benim hanım yalvardım yakardım da bir kere olsun kasabadan ayrılıp da gelip de bir istasyonu bir dakikalığına görmedi bile. (TKBK, s.17)

Melek Hanım yüzünü buruşturdu. (TKBK, s.18)

Bu, Sadrettin Beyin gözünden kaçmadı. (TKBK, s.18)

Ne olmuş, ne olmuş?" (TKBK, s.19)

"Öldük bittik," dedi Melek Hanım. (TKBK, s.20)

Aman, aman, aman kedi acından öldü. (TKBK, s.20)

Melek Hanım hemen ayağa fırladı, ağacın altına geldi, kediye bir şeyler verirken, ellerini kollarını sallaya çırpı bağırdı: (TKBK, s.20)

Onlara yardım için soför de indi, bir iki de köylü çağırdı otobüsten, öteberiyi az bir sürede yüklediler. (TKBK, s.21)

Bak, abi bana şurada tıkr tıkr milyonu saysan ben Yokuşluya giremem. (TKBK, s.21)

Soför döndü: (TKBK, s.22)

Siz amma yürekli adamlarsınız. (TKBK, s.22)

Ceviz budağından çok acaip resimler çıkmıştır. (TKBK, s.25)

Yaprakları kalın, dalları ağır, çok yeşil. (TKBK, s.25)

"Öyle," dedi Remzi Bey. (TKBK, s.26)

"Bak, surası kasaba...(TKBK, s.26)

Kokulu ne bulursa Melek Hanım doldururdu sandığın içine. (TKBK, s.26)

Buna da sandığı her gören inanıyordu. (TKBK, s.27)

Çok meraklıydı Melek Hanım, evine, kocasına, çocuklarına gözü gibi bakardı. (TKBK, s.27)

Babası bir astsubay emeklisiydi, titiz adamdı, ellerini günde belki yirmi kere yıkardı, nerede olursa olsun. (TKBK, s.27)

Titizliği babasındandı. (TKBK, s.27)

Tepenin oradan da gözücüyor kasaba. (TKBK, s.28)

O Laz anlatmadı ki...(TKBK, s.28)

“Laz deme adama,” diye çıkıştı **Melek Hanım**” Sadrettin Bey onun adı. (TKBK, s.28)

Bu Allahtan reva mı, **bu** insanlığa sığar mı, inşallah **o kasaba** biz gidiyoruz diye yerin dibine batmıştır. (TKBK, s.28)

“Ya ne desin **adam** başka, ya ne desin, ne desin, bizim gibi akılsızca, hem çayını iç...”(TKBK, s.29)

Alay edildiğini **bilse** de **üzülmese** bari. (TKBK, s.30)

Haydi hepsinden vazgeçtik, **bir ezan sesi** de mi yok? (TKBK, s.31)

Sahi Remzi **biz** buraya indik ineli hiçbir canlı gördük mü? (TKBK, s.32)

Sol gözünün alt göz kapağı, kirpikleri yoktu. (TKBK, s.33)

“Yokuşluya **bir şey** olmuş. (TKBK, s.34)

Melek Hanım pembe örgüsünü durmadan örüyordu, altın bilezikli elini savura savura. (TKBK, s.35)

Melek Hanım her şeyi anlamıştı. (TKBK, s.36)

Allah yardımcınız olsun. (TKBK, s.37)

“Nereye gitmişler?” diye sordu **Remzi Bey**. (TKBK, s.38)

Bosluk korkutuyor adamı. (TKBK, s.39)

Sen de o güzel postahanene girince Müdür ağam, kara gözlü efendim, Ankaraya bir tel çek ki benim derdime bir çare bulsunlar. (TKBK, s.40)

Bir minibüs geldi durdu önlerinde, içinden patırtı gürültüyle **dört erkek iki kadın** indi. (TKBK, s.41)

Sonunda **döğüşçüler** yorulular, kollarını kaldıracak halleri kalmamıştı. (TKBK, s.42)

“Bak teyze,” diye elinden tuttu götürdü **Melek Hanımı**. (TKBK, s.43)

Melek Hanımın gözü onu hiç tutmadı. (TKBK, s.44)

Ne yaptım da geldim, aaah, ne yaptım da şu adamı getirdim, az daha **soför** öldürüyordu onu. (TKBK, s.45)

“**Ben** bugüne bugün bir işçiyim, bir işçi kadını. (TKBK, s.46)

“**Hüsam** git getir şunu. (TKBK, s.47)

“Gitme,” dedi **Yanıkoglu Hüseyin**. (TKBK, s.47)

Kavalıkların hemen ardından kararan mor, yüksek dağlar başlıyordu. (TKBK, s.48)

Zeliha o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek ansır, hem de kendini hiç bağışlamaz. (TKBK, s.49)

Gün aşağılara eğilmiş gitmişti. (TKBK, s.51)

Kuyunun başında **üstlerinde birer çiçeği kalmış üç tane nar ağacı** vardı, küt, yaşlı. (TKBK, s.52)

Ceviz altındakiler onları coşkuyla, merakla karşıladılar. (TKBK, s.53)

Hüsam götürdü Zelihayı döşegin üstüne usulca yatırdı. (TKBK, s.54)

“Ne oldu, girdin mi kasabaya, ne gördüm orada, dönebildiğine göre demek ki hiçbir şey yok. (TKBK, s.55)

Yersin güzeeel, güzeeel, güzel kedim. (TKBK, s.56)

Melek Hanım tavada tereyağını Türkmen usulü kızdırdı, cızırtıyla pilavın üstüne döktü, ortalık tatlı tatlı, iştah açıcı bir kokuyla koktu. (TKBK, s.57)

“Ziyade olsun,” dedi Zeliha nazlı nazlı. (TKBK, s.58)

Ben bundan sonra iflah olur muyum ki...(TKBK, s.59)

Kuyudan çıktım bir ormana düştüm, bu kasabada benim bildiğim hiç ağaç yok, orman nereden gelmiş. (TKBK, s.60)

Hiç insan yok. (TKBK, s.61)

Bağırıyorum, bağırıyorum sesim çıkmıyor. (TKBK, s.61)

“Bak Zeliha bu delilik olur. (TKBK, s.62)

Müdür Bey yarın Ankara'ya bir tel vuracak, işte o zaman... (TKBK, s.63)

Remzi Bey sandıkları yan yana dizip yatağı üstüne yaptı. (TKBK, s.63)

Üstteki cevizin geniş dalları esen yelde usulca sallanıyor, ortalığa ılık acı bir ceviz kokusu yayılıyordu. (TKBK, s.63)

Yatakta Melek Hanımla Remzi Bey uzun bir süre uyuyamayıp konuştular. (TKBK, s.63)

Remzi Bey horluyordu. (TKBK, s.64)

Sabah, daha gün doğmadan uyandılar, uyanır uyanmaz Zeliha dereye koştu, yüzünü yıkadı, aynasını bir ağacın köküne açıp tarandı, boyandı, çalılarının içinde etek, bluz, çorap değiştirdi, cevizin altına geldi. (TKBK, s.65)

Köyüm kaldı, anam babam, her şeyim kaldı, bir daha oraya hiç hiç gelemeyeceğim. (TKBK, s.66)

Bu kız iflah olmaz. (TKBK, s.67)

Ötekiler kahve değil bulaşık suyu. (TKBK, s.68)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

“Eeee?” diye merakla sordu Remzi Bey. (TKBK, s.70)

Torbalarını bağladılar, ayağa kalktılar, isci bir büyük torbayı sırtına bağladı, ötekini de karısının sırtına verdi, kilim heybeyi boynuna taktı, tahta bavulun birisini karısına verdi, birisini de kendi aldı, usuldan bir, “Sağlıcakla kalın,” dediler yola düştüler. (TKBK, s.70)

Ben canımı yerde bulamam. (TKBK, s.71)

Öteki yolcuların, minibüsün gölgesi de uzamıştı. (TKBK, s.72)

1.1.2.2. Gizli Özne

Özne bazı cümlelerde bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlelerin öznesi, yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Şahıs ekinin gösterdiği zamir, cümlelerin öznesidir. Böyle özneler, gizli özne diye adlandırılır (Karahan, 1995: 50).

Türkçe, İtalyanca, İspanyolca, Yunanca, Korece, Japonca, Çince, vs. dilleri gibi gizli özneli bir dildir. Özne, eylemin sonunda bulunan kişi ve sayı çekim eklerinden anlaşılır. Örneğin, Sen gazeteyi okuyordun tümcesinde olduğu gibi özne açıkça belirtilebilir ya da gazeteyi okuyordun şeklinde gizli özne ile ifade edilebilir (Turan, 1996:245-249).

Cümlede öznenin kelime ya da kelime grubu olarak yer almadığı yüklemdeki şahıs ekinden anlaşıldığı özneye gizli özne denmektedir. Eserde incelenen gizli özneler şunlardır:

(O) Soracak bir kimseyi arandı bu ıssız istasyonda. (TKBK, s.9)

(Onlar) Bavullarını, yataklarını, kapkacağı, sandıkları, masaları, sandalyaları istasyon yapısının önündeki yaşlı bir ceviz ağacının altına yığmışlardı. (TKBK, s.9)

(Onun) Huyuydu, ya **(O)** fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

(O) Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediyi bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

(O) Başını indirdi. (TKBK, s.11)

(O) Bunca yıl bu kadar kasaba, bu kadar bucak dolaşmış bir türlü alışmamıştı. (TKBK, s.11)

(Sen) Soğuk alıp başıma bela olacaksın. (TKBK, s.12)

(O) Hemen kalktı, karşıya, yolun öteki yanına salkım söğütlerin altına geçti. (TKBK, s.12)

(O) Birden pencereden, içerde başını eğmiş bir şeylerle uğraşan İstasyon Şefini gördü. (TKBK, s.13)

(Sen) Adını bağışla.” (TKBK, s.14)

(Sen) Gidemezsin, gidemeyeceksin.” (TKBK, s.14)

Ha, dur, bak hanım orada yalnız kalmış. (TKBK, s.14)

Sen beni dinlersen, akşama tren gelecek, **(Sen)** doğru buradan Ankaraya git. (TKBK, s.15)

(Sen) Git, Hanımı al gel de **(Siz)** bir çay için. (TKBK, s.15)

(O) Onları çaya çağırıldığına pişman oldu. (TKBK, s.16)

(Sen) Rahat rahat otur. (TKBK, s.16)

(Ben) Parayı da kestim. (TKBK, s.17)

(Siz) "Buyrun, bakın," **(O)** çayı ışığa tuttu. (TKBK, s.18)

(Ben) Hemen, hemen gitmeliyim Yokuşluya. (TKBK, s.19)

(Onlar) Bindiler. (TKBK, s.21)

(Ben) Güzel çaylar içtim. (TKBK, s.21)

(Ben) "Bilmem, hiçbir şey anlamadım o Lazın da konuşmasından." (TKBK, s.22)

Zinhar, **(Sen)** ceviz ağacı altında cima etmeyesin, **(O)** sakıncalıdır. (TKBK, s.25)

memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

(Ben) Yorulmuşum zaar. (TKBK, s.28)

(O) Şişine geçirdiği ilmikleri uzun uzun, dudaklarını kıpırdatarak saydı. (TKBK, s.28)

(O) Belki de kötü bir şey. (TKBK, s.28)

(Onlar) Bizim gibi insaniyetsiz insanlar." (TKBK, s.28)

"Ya ne desin adam başka, ya ne desin, ne desin, bizim gibi akılsızca, **(Sen)** hem çayımı iç..." (TKBK, s.29)

(O) Kokuyordu ya, kokmaz mı hiç! (TKBK, s.29)

Bu çaycı Laz alay etti benimle, diye **(O)** düşündü. (TKBK, s.30)

"Remziiii," diye bağırdı çın çın sesiyle Melek Hanım, "**(Ben)** yemeği hazırladım. Remziiiii!..." (TKBK, s.31)

(Onlar) "Şu koskocaman asfaltı yapmışlar, kimse geçmesin diye mi? (TKBK, s.32)

(Biz) Onun için şu eşyaları oraya, cevizlerin altına götürelim." (TKBK, s.32)

(Ben) İyi ki, yaa, o naylonu almışım. (TKBK, s.33)

(Onlar) Yemekten sonra öteberileri cevizlere taşımağa başladılar. (TKBK, s.33)

(O) Durdu, **(O)** arkasına döndü, mavi bir otobüs son hızla ona doğru ilerliyordu. (TKBK, s.33)

(O) Yatak dengini alelacele yana, asfaltın kıyısına çekti, kendi de geldi yolun tam ortasına durdu, elini kolunu sallamağa başladı. (TKBK, s.33)

(O) Bıçakla kesilip alınmış gibiydi. (TKBK, s.33)

(Biz) Burada kaldık. (TKBK, s.34)

(O) "Hem de nasıl geçecek." (TKBK, s.35)

(Onlar) Öteberiyi en büyük cevizin altına yerleştirdiler. (TKBK, s.35)

(O) Gelip karşısında hazır ola geçtiler. (TKBK, s.36)

Adamın kim olduğunu bilivermişti, **(O)** hiç şaşmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

(Siz) Sağlıcakla kalın. (TKBK, s.37)

(Ben) Şu ilerideki dağ köylüklerinden olurum. (TKBK, s.38)

(Ben) Yirmi gündür her gün girip girip çıkıyorum. (TKBK, s.39)

Sen de o güzel postahanene girince Müdür ağam, kara gözlü efendim, Ankaraya bir tel

(O) Döndü durdu tepenin başında, sonra birden aklına gelmiş gibi indi, açık azığına saldırdı. (TKBK, s.40)

(Siz) “Alın bavullarınızı. (TKBK, s.41)

(Ben) Dünyayı verseniz bana gidemem.” (TKBK, s.41)

(O) Yaya mı?” (TKBK, s.41)

(Ben) İstersen sana yüz lira daha vereyim, **(Sen)** al peşin, al işte.” (TKBK, s.41)

(Biz) “Olmaz gidemem.” (TKBK, s.41)

(Ben) Yüreğim elimde geldim de burada kaldım işte. (TKBK, s.43)

(O) Yönünü döndü, asfalta aşağı koşmağa başladı, Hüsam da arkasından koştu. (TKBK, s.45)

(Sen) Sor işte.” (TKBK, s.46)

(O) Sırf paramparça olmuş, **(Onlar)** desinler diye .(TKBK, s.47)

(Onlar) İlk geldiğinde sinek kaynayan bir lokantaya gitmişlerdi. (TKBK, s.48)

Zeliha demişti, **(Sen)** burada kalıp sersefil olacağına vargit Almanyaya işçi ol kendini kurtar. (TKBK, s.49)

(O) Çok öğütler verdikten sonra onu, dünya görmüş, ömür geçirmiş, okumuş insan başkadır, uğurladı. (TKBK, s.49)

(O) O öğütler yüzündendir ki, daha Almanyaya vardığının altıncı ayında Hüsamı buldu. (TKBK, s.49)

(O) İstanbullu olsun. (TKBK, s.49)

(O) “ Gideceğim, ” diyordu, kasabaya. (TKBK, s.50)

(Ben) Gideceğim içine. (TKBK, s.50)

(O) Koşuyor durmadan kendi kendine konuşuyordu. (TKBK, s.51)

(O) Köprüden alana, alandan bir derin sokağa, sokaktan bir evin kuyusu çirkırlı, fesleğen kokan, avlu duvarı boyunca gül, kadife çiçekleri dikilmiş avlusuna düştü. (TKBK, s.52)

(O) Habire nar ağaçlarını sardı. (TKBK, s.52)

(O) Birden yerinden yay gibi fırladı, karşıda avlu duvarının üstünde bir çift ışık gördü, sert, delen... (TKBK, s.53)

(Sen)”Tereyağı termosunu nereye koymuştun hele.” (TKBK, s.55)

(O) “İşte yağ termosu, ” dedi. (TKBK, s.55)

(O) Boyalı, üstünde kuyruklarını açmış tavus kuşları dolanan bir sandıktan uzun bir termos aldı Melek Hanıma uzattı. (TKBK, s.55)

(O) Uyanıyor, bakın ne de güzel.” (TKBK, s.55)

(Biz) Yarın kasabamıza girebiliriz, postahanemize, evimize kavuşuruz, ne güzel. (TKBK, s.55)

(O) “Ne güzel, ne güzel,” diye hemen söze girdi. (TKBK, s.55)

(Sen) “Şimdi iyi misin? (TKBK, s.56)

(Ben)”Çok iyiyim Hanım Teyzem, mersi.” (TKBK, s.56)

(O)”Aaah,” dedi “benim derdim. (TKBK, s.58)

Kuşlar bağıyor Hüsam gibi, Hüsam kasabanın ucunda, **(Ben)** biliyorum, kuşları yaramıyorum ki...(TKBK, s.61)

(Ben) Sonra teyzeme söyleyim kendimi yitirmişim. (TKBK, s.61)

(O) Kasabasına girsin bakalım...(TKBK, s.62)

(Biz) “Çok yorulduk yatalım.” (TKBK, s.63)

(Onlar) İki kilim, bir yastık da Zelihayla Hüsama verdiler. (TKBK, s.63)

(O) Yarın derdini Müdür Beyeye mutlak anlatacaktı. (TKBK, s.63)

(O)”Al teyze,” dedi, “seni çok sevdim. (TKBK, s.65)

Bunlar benim sana armağanım olsun, **(Sen)** beni unutmazsın.” (TKBK, s.65)

(O)”Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırılmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

(Ben) Şimdi gidiyorum, artık bir daha bu kasaba mı aman Allah, bu kokulu köy mü aman Allah. (TKBK, s.65)

(O) Dereyi geçip, gözden ırayıncaya kadar onların ardından baktı, sonra geldi, sandığın üstüne oturdu, örgüsüne başladı. (TKBK, s.66)

(Ben) Şu fıkara kızın derdinden senin kahveni unuttum. (TKBK, s.67)

(O)”Hiç”, dedi sustu. (TKBK, s.69)

(Biz) Haydi bakalım...(TKBK, s.72)

(O) Bacaklarını germiş, gözlerini pörtletmiş, gittikçe yere yaklaşarak Kör Rahminin boynunu sıkıyordu. (TKBK, s.72)

“ Aha **işte böyle.**” (TKBK, s.72)

1.1.2.3. Sözde Özne

Türkiye Türkolojisi'nde genel olarak edilgen fiilli cümlelerde nesnenin sözde veya gerçek özne olarak kabul edildiği görülmektedir. Bununla birlikte nesnenin özne olarak isimlendirilmesine karşı çıkan araştırmacılar da vardır. Bunlardan bazıları bu cümleleri öznesiz kabul ederken kimi de derin yapıda gerçekten işi yapan/gerçekleştiren bir öznenin varlığına işaret etmektedir. Meçhul fiilli cümlelerde ise genel yaklaşım bu tümcelerin öznesiz olduğu üzerinedir. Az sayıdaki araştırmacı ise anlamsal bir bakış açısıyla bu tümcelerde de eylemin gerçekleşmesini sağlayan ama kimi zaman kestirilemez olduğu için yüzeye çıkarılamayan bir öznenin varlığından bahseder (Usta, 2014:159-169).

“Sözde (gramatikal-dilbilgisel) özne, aslında eylemi gerçekleştiren değil de eylemden etkilenen varlık olduğu halde özne olarak kabul etmek zorunda kalınan özne görünümülü cümle ögesidir (Duru 2008: 45) .

Yüklemi edilgen çatılı fiil olan cümlelerde gerçek özne bulunmaz. Bu tür cümlelerde cümlelerin asıl nesnesi olan öge, özne durumundadır ancak bu özne cümlelerin asıl öznesi değil, şekli öznesidir. Bu özneye sözde özne denir. Sözde özne, cümlede işi yapan değil, yapılan işten etkilenen ögedir (Özkan, Sevinçli, 2013:132).

Meçhul fiillerle kurulan cümlelerde özne bulunmaz. Meçhul fiil, geçişsiz fiillere -l- veya -n- getirilerek yapılır. Bu fiillerin yalnız üçüncü şahsı kullanılır. Gereklik kipinin teklik üçüncü şahsının bazı kullanışlarında da özne bulunmaz (Karahana, 1995:50).

Özne her cümlede yer almayabilir. Özellikle meçhul fiilli cümlelerde özne yoktur: bakıldı, düşünüldü, görüldü, silindi, bilindi, gülmüdü gibi. Bir de gereklik kipinin teklik üçüncü şahsının genel ve şahıssız kullanılışında özne bulunmaz: gitmeli, yazmalı gibi (Yavuz - Yetiş - Birinci 2001: 152).

Araştırmacıların ortaya koyduklarından yola çıkılarak sözde özne için gerçek öznenin bulunmadığı cümlelerde yapılan işten etkilenen unsurdur denilebilir.

Remzi Bey ayağa fırladı, elindeki çay bardağı devrildi, çay kanepeye döküldü. (TKBK, s.20)

Cevizler tek sıra önlerinden geçen asfalta dizilmişlerdi. (TKBK, s.25)

Kapağın üstüne kocaman, iri Osmanlı gülleri işlenmişti, dallı, yapraklı, tomurcuklu. (TKBK, s.26)

Önüne, kilidin altına da bir top yaban gülüyle salep çiçeği işlenmişti. (TKBK, s.26)

Şu minarelerden birinden ezan okunsa, tepesindeki çifte hoparlör sesi buraya değil, Lazın istasyonuna kadar ulaştırır. (TKBK, s.31)

Sofra kurulmuştu, ceviz sandığın üstüne. (TKBK, s.31)

Cevizin dallarına **ortalığı epeyce aydınlatan eski bir gemici feneri** asılmıştı. (TKBK, s.54)

Herkese **bir çatal kaşık, bir su bardağı** da çıkarılmıştı. (TKBK, s.57)

Şimdi anlaşıldı **her şey**. (TKBK, s.61)

Eserdeki şu cümlelerde özne yer almaz.:

Şu kasabaya nereden gidilir, neyle gidilir, kaç saat çeker? (TKBK, s.12)

Neyle gidilir buradan yokuşluya? (TKBK, s.19)

O kasabaya girilir mi, ne olup bittiği bilinmeden. (TKBK, s.33)

Yalnız bilin ki o kasabaya girilmez. (TKBK, s.42)

Ne olduğunu bilemem ama girilemiyor. (TKBK, s.46)

Teyze girilmez diyor.” (TKBK, s.46)

Şu kasabanın yolu açılrsa da...(TKBK, s.58)

Açılmaz ki, o kasabaya da girilmez ki...(TKBK, s.58)

Girilse ki sen de efendim benim, vursan tele, vursan tele garip Hüseyinin derdini. (TKBK, s.58)

“O kasabaya girilmez,” diye ayağa kalktı. (TKBK, s.59)

Girilse de çıkılmaz.” (TKBK, s.59)

1.1.2.4. Açıklamalı Özne

Bir cümlenin öznesini daha belirgin duruma getirmek, nitelendirmek ve pekiştirmek için kullanılan, kendisi de özne durumunda bulunan söz ya da söz grubudur (Aktan, 2009: 96). Eserde öznesi açıklamalı özne olan cümleler şu şekildedir:

Özneye anlamsal olarak açıklama getiren söz grubunun öznenin önce ya da sonra bulunmasıdır.

Yakında **bir tümen asker** gelecek, gelecektir, **keskin nişancı**, namluları havaya dikecek, sayısı ne kadar olursa olsun, isterse bulut kadar gökyüzünü örtüp gelsinler, bir tümen asker tek mil kuşları birkaç günde, çok çok bir haftada avlayabilirler. (TKBK, s.61)

1.1.2.5. Pekiştirmeli Özne

Çekimli eylemin belirttiği öznenin kişi adıyla birlikte bağlaçla veya özlük adıyla pekiştirilmesine, pekiştirmeli özne denir: “Ben kendim kendi gücümü bilmezdim”, “Sen

kendi çalışmalarını belli bir amaca yöneltmelisin”, “Siz kendiniz geldiniz”, “O kendi bu durumu sağladı”, “Onlar, kendi sorunlarını kendileri çözerler” (Hatiboğlu 1972: 118).

Özne, sözün etkisini artırmak için, kendi adıyla birlikte kullanılabilir. Bu biçimde kullanılan özneler de pekiştirmeli özne denir (Koç 1990: 375).

Korkmaz, pekiştirmeli özneyi, öznenin dönüşlülük zamiri veya birtakım bağlaçlarla pekiştirilmiş şekline verilen ad olarak açıklar (Korkmaz, 2007: 174).

Bağlaçlarla pekiştirilen özne örnekleri aşağıdaki şekildedir:

Melek de kuduruyor. (TKBK, s.11)

Gazeteci Safa Bey de bir köşk de yaptırdı oraya ki saray, **şarkıcı Müzeyyen de** köşk. (TKBK, s.17)

“**Ben de** fazla bilmiyorum ama... (TKBK, s.18)

Onların ağacın oraya varıncaya kadar **otobüs de** geldi Melek Hanımın önünde durdu. (TKBK, s.20)

Onlara yardım için **şoför de** indi, bir iki de köylü çağırdı otobüsten, öteberiye az bir sürede yüklediler. (TKBK, s.21)

Bu sırada **Melek Hanım da** yetişti. (TKBK, s.33)

Sizde hiç insanlık kalmadı mı, ne kadardır burada bekliyoruz, ilk geçen sizsiniz, **siz de** hep birden gülüyorsunuz.” (TKBK, s.34)

“Ne yapalım **o bile** girememiş, burada, biz o büyüğümüzü bekleyeceğiz. (TKBK, s.37)

“**Siz de** mi girmiyorsunuz kasabaya?” dedi. (TKBK, s.38)

Ben de başımı aldım kaçtım. (TKBK, s.39)

Aaaah, sen bir kasabaya girsen, **ben de** sana derdimi anlatsam, **sen de** Ankaraya büyü hükümete ulaştırsan derdimi, ne iyi olurdu, ne iyi.” (TKBK, s.40)

Yardımcı da, kadınlar da, öteki adam da katıldı döğüşe. (TKBK, s.42)

Ben de işçiyim. (TKBK, s.44)

“**Ben de** bilirim,” dedi, “bunları **ben de** bilirim,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.47)

Varsın gitsin de o kasabaya **ben de** kurtulayım, **o da** kurtulsun.” (TKBK, s.48)

Arada bir hırsla ayağa kalkıyor, “Kasaba, kasaba,” diye bağırıyor, “**ben de** sana girerim, girerim,” diyor, sonra geriye dönüp kepek taşın üstüne oturuyor Hüsamin gelmesini bekliyordu. (TKBK, s.51)

Remzi Bey de, yorgun, bitkin: (TKBK, s.54)

Karısı da başını kocasının bacağına koymuş, kim bilir kaçıncı uykudaydı. (TKBK, s.63)

“**Ben de** şu senin deli kızı düşünüyorum. (TKBK, s.68)

Ben de mahkemeye verdim, kazandım, icraya verdim. (TKBK, s.71)

1.1.2.6. Fiil Cümlelerinde Özne

1.1.2.6.1. Öznesi Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri

Hanım bir düz taşın üstüne sekilenmiş örgüsünü örmeğe başlamıştı bile. (TKBK, s.9)

Onlar horlamaya başlar başlamaz da **keddi** başlıyor miyavlamaya... (TKBK, s.10)

“Ne bileyim **ben**,” dedi sertçe. “**Ben** ne bileyim.” (TKBK, s.11)

Gün kuşluk oldu, acıktı da. (TKBK, s.13)

Bana bak, bak **çay** kaynıyor. (TKBK, s.14)

Dedi ki **Şef**, bir çay içelim. (TKBK, s.15)

Ben de altı yıldır gitmiyorum. (TKBK, s.17)

Remzi İstanbulun Fülüryesinden olur, hani orada Atatürkün köşkü var ya, orası... (TKBK, s.17)

Ben sizi Yokuşluya kadar götüremem. (TKBK, s.21)

Bak, abi bana şurada tıklar tıklar milyonu saysan **ben** Yokuşluya giremem. (TKBK, s.21)

Dağ düşünüyor Yokuşlunun üstüne,” dedi. (TKBK, s.22)

Vakit öğleyi çoktan geçmişti. (TKBK, s.29)

Sofra kurulmuştu, ceviz sandığın üstüne. (TKBK, s.31)

Şoför gülüyordu. (TKBK, s.34)

Remzi büyük naylon örtüyü de, ortasından bir daha bağladı. (TKBK, s.35)

O kadar yol azığı geldi ki her evden, **sen** hiç telaş etme, burada bir ay da iki ay da kalsak bize yeter.” (TKBK, s.37)

Yolcu geldi karşı ceviz belini verdi oturdu. (TKBK, s.38)

Ben buraya kadar kestim. (TKBK, s.41)

Herkes anasını özler. (TKBK, s.44)

“**Annem** yazdı,” diye telaşlandı **Zeliha**. (TKBK, s.45)

“Bunlar hep böyle,” dedi **erkek**. (TKBK, s.46)

“**Hüsam** git getir şunu. (TKBK, s.47)

Zeliha apartman pabuçlarını tarlalardan yola girer girmez çıkarmış eline almış koşuyordu. (TKBK, s.51)

Zeliha, yukarı yokuşa vurdu kendini, bir köprü geçti, bir puhu sesi duydu. (TKBK, s.52)

Zeliha konağın köşesine büzüldü, yumuldu, korkudan bir toprak oldu. (TKBK, s.53)

Ben size şimdi bir tavuklu pilav yapayım da güzel güzel yiyelim. (TKBK, s.54)

Zeliha kalkmış, oturmuş, kollarını aç aça, esneyerek geriniyordu. (TKBK, s.55)

“Ben de yadım edeyim teyze.” (TKBK, s.56)

Zeliha, yandaki bakır sahandaki pişmiş büyük tavuğu aldı, etlerini bir yana, kemiklerini bir yana ditmeğe başladı. (TKBK, s.57)

Ancak konuklardan birisi pilava kaşığını daldırıncadır ki kendisi pilavdan aldı. (TKBK, s.58)

Tam bu sırada tostoparlak bir ay doğdu, karşı yatık dağın üstüne oturdu, ortalık aydınlandı. (TKBK, s.60)

“Kuşlardı, duvar gibi,” diretti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

“Kesseler, kıyık kıyık etseler beni, ben de yarın hemen geri Alamanyaya dönerim. (TKBK, s.62)

Kız sonradan görmüş, ne yapacağını bilemiyor, coşkun, başını oradan alıp oraya vuruyor. (TKBK, s.64)

Köyüm kaldı, anam babam, her şeyim kaldı, bir daha oraya hiç hiç gelemeyeceğim. (TKBK, s.66)

Zeliha, daha akşamdan bulaşıkları yıkamış otların üstüne yığmıştı. (TKBK, s.67)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

Torbalarını bağladılar, ayağa kalktılar, isci bir büyük torbayı sırtına bağladı, ötekini de karısının sırtına verdi, kilim heybeyi boynuna taktı, tahta bavulun birisini karısına verdi, birisini de kendi aldı, usuldan bir, “Sağlıcakla kalın,” dediler yola düştüler. (TKBK, s.70)

Ben canımı yerde bulamam. (TKBK, s.71)

1.1.2.6.2. Öznesi Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri

Çaya rengini bu temiz hava, bu temiz su verir. (TKBK, s.16)

Elindeki yumak, uzayıp giden örgü pembeleşiyordu giydiği kazağa karışarak. (TKBK, s.26)

“Bir insan, bir can, bir otomobil gelse. (TKBK, s.29)

Kartallar, akbabalar da bizi yeyip bitirecekler, kemiklerimiz kalacakşurada, sandığın üstünde. (TKBK, s.29)

Ya neden **hiçbir gürültü, uğultu** gelmiyor? (TKBK, s.31)

Yardımcı da, **kadınlar** da, **öteki adam** da katıldı döğüşe. (TKBK, s.42)

Yöresini **köprüler, gölgeler, yanan ışıklar, yüzlerce binlerce** almış. (TKBK, s.53)

Uzun yüzünde, kırpık bıyıklarında, yüzünün derin kırışıklıklarında hep **bir sevinç, umuda benzer bir tatlılık** uçuşurdu. (TKBK, s.68)

1.1.2.6.3. Öznesi Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri

1.1.2.6.3.1. İsim Tamlamasının Özne Olması

Onun da **çişinin kokusu** karışmaz mı ekşi ekşi ayak kokularına. (TKBK, s.10)

Melek Hanımın üç günde üç yıllık ömrü tükendi. (TKBK, s.10)

Bizim hanım kırk yıldır memlekette...(TKBK, s.17)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, **su kasabaların pasaklı memurlarının karıları** namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

Şoförün gülmekten **burnunun kemerindeki yara izi** kızardı. (TKBK, s.34)

Bu kasabanın insanları boşluktan korkup kaçmışlar, başlarını almışlar gitmişler. (TKBK, s.39)

Adamın uzunca boylusu şoförü cevizin altına çekti, bağırarak konuşuyordu: (TKBK, s.41)

“O zaman **senin saç kurutma makinan** ne işe yarayacak?” (TKBK, s.44)

Ölsün,” dedi, **sessiz işçinin sessiz kadını**. (TKBK, s.47)

Çok işine yaradı **Ebe Hanımın öğütleri**. (TKBK, s.49)

Gene de **Ebe Hanımın öğütleri** olmasaydı, Hüsam gibi, hem de İstanbullu, yakışıklı, daha kızlar onun peşine düşerler de hiç bırakmazlar, bir adamı, delikanlıyı, usta mı usta işçiyi, bir Türk fabrikatör kadar kazananı böylesine bir kolaylıkla kısıkvrak bağlayamazdı. (TKBK, s.50)

Hava kararıyor, iri yıldızlar gökyüzüne dökülüyor, uzaklardan **çakal pavkırmaları** geliyordu. (TKBK, s.51)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı terketmişler. (TKBK, s.61)

Otobüsün içindeki gürültüyü arada sırada **şoförün gür, öfkeli sesi** bastırıyordu. (TKBK, s.71)

Öteki yolcuların, minibüsün gölgesi de uzamıştı. (TKBK, s.72)

1.1.2.6.3.2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması

Posta Müdürü Remzi Tavdemir birisini arıyordu.(TKBK, s.9)

Şefin arkasındaki duvarda kaşlarını iyice çatmış, alt yanı yırtılıp saçaklanmış, sapsarı bir Atatürk resmi yan yatmış duruyordu. (TKBK, s.14)

Buradan geçen kaçakçılar bana paket paket bırakıyorlar. (TKBK, s.15)

O kanepe kırık bacakları seni değil Ecevit'i bile götürür.” (TKBK, s.16)

“Eskiden buradan geçen otobüsler Yokuşluya da uğrarlardı. (TKBK, s.19)

“Aşağıdan bir otobüs geliyor, aşağıdan, kocaman.” (TKBK, s.20)

Hiçbir şoför gitmiyor. (TKBK, s.21)

Ceviz budağından çok acıip resimler çıkmıştır. (TKBK, s.25)

Elindeki yumak, uzayıp giden örgü pembeleşiyordu giydiği kazağa karışarak. (TKBK, s.26)

Çiçeklerin üstünden üç yavrulu bir ceren bacaklarını öne arkaya uzatmış, iyice germiş uçarcasına koşuyordu. (TKBK, s.26)

Bir şeyler biliyordu bu kasaba hakkında ama, o Laz anlatamıyordu ki...(TKBK, s.28)

Aşağıdan bir ince su akıyordu güdük söğütlerin arasından. (TKBK, s.29)

Bir insan, bir can, bir otomobil gelse. (TKBK, s.29)

Bu çaycı Laz alay etti benimle, diye düşündü. (TKBK, s.30)

Ak bir yol geçiyor kasabanın ortasından ta kayalığa kadar gözüküyor, kasabayı ikiye bölüp...(TKBK, s.31)

Asfalttan yatak dengini sürüklerken, uzaktan bir motor sesi geldi kulağına. (TKBK, s.33)

“Nasıl olsa birisi geçecek, bir otobüs dolusu adam geçti ya.” (TKBK, s.35)

Uzaktan, türkü söyleyerek gelen yolcu geldi geldi cevizin karşısına varınca durdu: (TKBK, s.37)

Dur kara gözlü ceren bakışlı abla dur ki benim derdim büyüktür. (TKBK, s.40)

Bir minibüs geldi durdu önlerinde, içinden patırtı gürültüyle dört erkek iki kadın indi. (TBK, s.41)

Uzunca boylusu eline cebine atıp, hiçbir şey olmamış gibi cüzdanını çıkardı, içinden bir deste para çekti, parmaklarını ıslattı, usulca saydı şoföre uzattı. (TBK, s.42)

Şimdi başımıza bir iş gelmesin...” dedi öteki işçi. (TBK, s.47)

Karşıdaki koyağa bomboz yapışmış karanlık pencereli kasaba bin gözlü bir deve benziyordu, yorulmuş, öyle oraya uzanmış. (TKBK, s.48)

Sonra **köye gelen konuşkan Ebe Hanım** onu sevmiş, sen cin gibi bir kızsın Zeliha demişti, burada kalıp sersefil olacağına vargit Almanyaya işçi ol kendini kurtar. (TKBK, s.49)

Hava kararıyor, **iri yıldızlar** gökyüzüne dökülüyor, uzaklardan çakal pavkırmaları geliyordu. (TKBK, s.51)

Her yürüdükçe, her boşluğa daldıkça kabusu artıyor, boğazını **bir karanlık el** sık ha sık ediyordu. (TKBK, s.52)

Birden **koluna yapışmış bir el** onu durdurdu. (TKBK, s.53)

“Ziyade olsun,” dediler **sessiz karı koca**. (TKBK, s.58)

Sessiz karı koca oldukları yerde kaldılar. (TKBK, s.59)

Uzun bir ecinni geldi. (TKBK, s.60)

Yakında **bir tümen asker** gelecek, gelecektir, keskin nişancı, namluları havaya dikecek, sayısı ne kadar olursa olsun, isterse bulut kadar gökyüzünü örtüp gelsinler, bir tümen asker tek mil kuşları birkaç günde, çok çok bir haftada avlayabilirler. (TKBK, s.61)

Korkuyorum, içime deşiyor, başımıza **bir iş** gelecek... (TKBK, s.62)

Beli cevizin gövdesine dayalı sessiz koca uyumuş, boynu sağ yana sarkmıştı. (TKBK, s.63)

Bu kız iflah olmaz. (TKBK, s.66)

Yanıkoglu sabahın alacasında burcu burcu kokan kahvesini sonsuz bir lezzetle gözlerini yumup içerken, önce bir motor sesi duyup sevindiler, motor sesinin ardından da, derenin kıvrımındaki söğütlerin ardından **bir minibüs** çıktı, toz duman içinde, önlerinde durdu. (TKBK, s.70)

Bir şey olmuş ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, **bir şey** olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene yandım yakıldım. (TKBK, s.71)

Kasabaya **bir şey** oldu. (TKBK, s.72)

1.1.2.6.3.3. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması

Olacak iş mi, gel dur kasabanın önünde **seni bir götüren** bulunmasın. (TKBK, s.29)

Nasıl olsa **bir gelen** olacak. (TKBK, s.32)

Siz de hiç insanlık kalmadı mı, ne kadardır burada bekliyoruz, **ilk geçen** sizsiniz, siz de hep birden gülüyorsunuz.” (TKBK, s.34)

1.1.2.6.3.4. Bağlama Grubunun Özne Olması

Yardımcı da, kadınlar da, öteki adam da katıldı döğüşe. (TKBK, s.42)

1.1.2.6.3.5. Birleşik İsim Grubunun Özne Olması

Posta Müdürü Remzi Tavdemir birisini arıyordu. (TKBK, s.10)

“Yok”, diye iç geçirdi Remzi Tavdemir. (TKBK, s.32)

“Kocaman yol,” dedi Remzi Tavdemir. (TKBK, s.35)

Yanıkoğlu Hüseyin, Remzi Bey, Melek Hanım ötede durmuşlar, alt alta, üst üste, onların döğüşlerini seyreyliyordu, durgun, meraksız, sonu belli bir yarışı seyrederek gibi. (TKBK, s.42)

Melek Hanım, Yanıkoğlu, Remzi Bey arkalarından bakmadı bile. (TKBK, s.70)

1.1.2.2.3.6. Tekrar Grubunun Özne Olması

Yoldan bir gelip geçen de yok. (TKBK, s.10)

1.1.2.2.3.7. Ünvan Grubunun Özne Olması

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, tren bozkırdan geçerken ayışığı da vardı, işte o zaman vagonun penceresini açıverirbu ciyak ciyak miyavlayan kediye aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

Remzi Bey yorulmuştu. (TKBK, s.11)

Şu kediye de yiyecek verilmedi dün akşamdan beri, Melek Hanım da unuttu. (TKBK, S.12)

Remzi Bey, korkusunu, ürküntüyü unutup, içi aydınlanarak, eskiyip kararmış masanın ucundaki sarı boyalı tahta koltuğa çöktü. (TKBK, s.14)

Melek Hanım ayağa kalktı, yünlerini torbaya koydu istasyona hızlı hızlı yürüdü. (TKBK, s.15)

Remzi Bey hiç gülmüyordu. (TKBK, s.16)

Remzi Bey sana yardım eder kardeşim. (TKBK, s.17)

Melek Hanım yüzünü buruşturdu. (TKBK, s.18)

Melek Hanım çayını içerken: (TKBK, s.19)

Melek Hanım hemen ayağa fırladı, ağacın altına geldi, kediye bir şeyler verirken, ellerini kollarını sallaya çırpı bağırdı: (TKBK, s.20)

Melek Hanım otobüs keskin dönemeci geçince: “Ne var acaba bizim kasabada, ne olmuş acaba oraya?”(dedi) (TKBK, s.21)

“Ne gelen var, ne giden,” dedi **Melek Hanım**, örgüsünden başını kaldırmadan. (TKBK, s.25)

“Orası,” dedi **Melek Hanım**, “orası kasaba. (TKBK, s.26)

Melek Hanım sandığını çok seviyor, en az ayda iki kere onu zeytinyağıyla ovuyor parlatıyordu. (TKBK, s.27)

“Peki, peki” dedi **Remzi Bey**, “peki hanım, Sadrettin Bey iyi anlatamadı. (TKBK, s.28)

Melek Hanım daha sert çıktı: (TKBK, s.29)

Remzi Bey sevindi, midesi kazınıyordu, koşarak tepeden aşağı indi. (TKBK, s.31)

Remzi Bey ona Melek Hanım demeğe bayılırdı. (TKBK, s.32)

Bu sırada **Melek Hanım** da yetişti. (TKBK, s.33)

“Bir şey olmuş Yokuşluya, bir şey,” dedi **Melek Hanım**. (TKBK, s.34)

“Gececek”, dedi **Melek Hanım**. (TKBK, s.35)

“Oldu,” dedi **Melek Hanım**. (TKBK, s.35)

Melek Hanım pembe örgüsünü durmadan örüyordu, altın bilezikli sağ elini savura savura. (TKBK, s.35)

Ol sebepten **Melek Hanım** adamın huzurunda gözlerini bile kırpmadan put gibi duruyordu. (TKBK, s.36)

“Yeter,” dedi **Remzi Bey**, “bak birisi daha geliyor. (TKBK, s.37)

“Aleykümselam,” dedi **Remzi Bey**. (TKBK, s.38)

Remzi Bey ellerini açtı: (TKBK, s.39)

Melek Hanım patladı: (TKBK, s.40)

“Girilmez,” diye canı yürekten destekledi onu **Melek Hanım**. (TKBK, s.42)

Melek Hanım, yandaki cevizin altını gösterdi, bir yandan da örgüsünü örüyordu. (TKBK, s.43)

“Ben de bilirim,” dedi, “bunları ben de bilirim,” dedi **Melek Hanım**. (TKBK, s.47)

“Fena”, dedi **Remzi Bey**. (TKBK, s.48)

Sonra bir sabah **Ebe Hanım** ona hayırlı haberi getirdi. (TKBK, s.49)

“Korkma,” diye yanına gitti, kızın elini tuttu **Melek Hanım**. (TKBK, s.54)

Remzi Bey yerinden fırladı: (TKBK, s.55)

“Sana da mersi,” dedi **Melek Hanım**, “çok mersi ki iyi oldun. (TKBK, s.56)

Melek Hanım tavada tereyağını Türkmen usulü kızdırdı, cızırtıyla pilavın üstüne döktü, ortalık tatlı tatlı, iştah açıcı bir kokuyla koktu. (TKBK, s.57)

“Söyle kızım,” dedi **Melek Hanım**, tombul yanakları çukurlaşarak, elindeki örgü durarak. (TKBK, s.59)

Önce **Remzi Bey** yaklaştı. (TKBK, s.59)

“Şimdi anlaşıldı her şey,” dedi **Remzi Bey**. (TKBK, s.61)

Öfkeyle **Melek Hanım** ayağa fırladı. (TKBK, s.62)

Remzi Bey yatak dengini açtı. (TKBK, s.63)

”Olmaz,” diye yatakta öfkeyle iki üç kere döndü **Melek Hanım**. (TKBK, s.64)

Melek Hanım heyecanlanmış. (TKBK, s.65)

Melek Hanım onu duymadı bile. (TKBK, s.66)

O **Ebe Hanım** batsın. (TKBK, s.67)

Remzi Bey sigarasını çıkardı, önce Melek Hanıma uzattı yaktı, sonra kendinikini yakıp kahvesini höpürdetti. (TKBK, s.67)

“Estağfurullah, hemen,” diye koştu **Melek Hanım**. (TKBK, s.69)

1.1.2.7. İsim Cümlelerinde Özne

1.1.2.7.1. Öznesi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

Kedisi bir tahta sandığın içinde, dizlerinin dibindeydi. (TKBK, s.9)

Yok, işte **kimse** yok. (TKBK, s.12)

Ha, **adım** Sadrettin. (TKBK, s.14)

Adım Sadrettin ya, sen Yokuşluya gitme. (TKBK, s.14)

Onu Fülürüye tanımadığı **kimse** yok. (TKBK, s.17)

Otobüs yarı yarıya boştu ve şoför yardımcısı Melek Hanımla, öteberiyi otobüsün damına yerleştiriyorlardı. (TKBK, s.21)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, **gölgesi** ağırdır. (TKBK, s.25)

Yaprakları kalın, **dalları** ağır, çok yeşil. (TKBK, s.25)

Bak, **surası** kasaba...(TKBK, s.26)

“Orası,” dedi Melek Hanım, “**orası** kasaba . (TKBK, s.26)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Babası bir astsubay emeklisiydi, titiz adamdı, ellerini günde belki yirmi kere yıkardı, nerede olursa olsun. (TKBK, s.27)

Titizliği babasındandı. (TKBK, s.27)

Dindarlığı da babasındandı ama namaz kılıp oruç tutmazdı. (TKBK, s.27)

Hiç de **ağac** yoktu bu kasabada, bomboş, yapayalnız, kıraç, yalnızlıktan, boşluktan, kıraçlıktan tüten, bomboş bir kasaba. (TKBK, s.30)

Minaresi var, hem de üç tane. (TKBK, s.31)

Sol gözünün alt göz kapağı, **kirpikleri** yoktu. (TKBK, s.33)

Bacakları, gövdesinin kalınlığına göre çok inceydi, çöp gibiydi. (TKBK, s.38)

İsim var kasabada, isim efendim. (TKBK, s.39)

İri göllü bir bluz giymişti, **corapları** nakışlıydı, alaca bulaca. (TKBK, s.43)

Ben de işçiyim. (TKBK, s.44)

“Ananın köyünde **elektrik** var mı?” (TKBK, s.44)

“Yok,” dedi **Zeliha**. (TKBK, s.44)

Burada **hayat** yok ki... (TKBK, s.45)

“**Ben** bugüne bugün bir işçiyim, bir işçi kadını. (TKBK, s.46)

O delidir, sırf fiyaka için girer de kasabaya başına iş açar. (TKBK, s.47)

Zeliha güzel kızdır, güzellikte üstüne ne Almanyada, ne de İstanbulda **yoktur**. (TKBK, s.49)

Hüsam üstelik de İstanbullu. (TKBK, s.49)

Zeliha o kadar güzeldir ki. (TKBK, s.49)

Korktukça apartıman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, **çıt** yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

Kuyu karanlık, derindi. (TKBK, s.52)

Bir kuyuya düştüm, boğuluyordum, Allah bilir nasıl çıktım, hiç **insan** yok. (TKBK, s.60)

Kuyudan çıktım bir ormana düştüm, bu kasabada benim bildiğim hiç **ağac** yok, orman nereden gelmiş. (TKBK, s.60)

Aklıma tıp edince aklım başıma geldi, her şeyi anladım, hiç **insan** yok. (TKBK, s.60)

Hiç **insan** yok. (TKBK, s.61)

“Ecinni kuşlar almış bu kasabayı, hiç **mümkünatı** yok. ... (TKBK, s.61)

Bakin kasabada hiç **ısıtık** yok. (TKBK, s.61)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Bu yıllardan beri böyleydi. (TKBK, s.67)

Ötekiler kahve değil bulaşık suyu. (TKBK, s.68)

İçten içe bir inceliği vardı, **sesi** tatlıydı, güzel konuşurdu. (TKBK, s.68)

1.1.2.3.2. Öznesi Birden Fazla Olan İsim Cümleleri

Bir ben, bu dağ başında, bir sen, bir de Hanımefendi, bu dağ başında. (TKBK, s.16)

Azık çıkınında üç dürüm yufka ekmeği, altı baş soğan, dört yumurta, bir topak da çökelek vardı. (TKBK, s.38)

Hüseyinin el dokuması açık kahverengi yün şalvarı, ayağına geçirdiği lastik ayakkabısı paramparçaydı, dökülüyordu. (TKBK, s.39)

Bavullarını, sandıklarını, televizyon kutularını, dördünün de mukavva kutular içinde birer bavulu, sepetleri, dolu dolu heybeleri vardı. (TKBK, s.43)

1.1.2.3.3. Öznesi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

1.1.2.3.3.1. İsim Tamlamasının Özne Olması

Remzi İstanbulun Fülüryesinden olur, hani orada Atatürkün köşkü var ya, orası... (TKBK, s.17)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini nakşediverir. (TKBK, s.25)

Sandığın sağı solu da uçan kartallarla bezeliydi. (TKBK, s.26)

“Laz deme adama,” diye çıkıştı Melek Hanım “Sadrettin Bey onun adı. (TKBK, s.28)

Sofra örtüsü sakız gibiydi. (TKBK, s.31)

Apartıman pabuçları çok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek ancak yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

Benim bu işlerle uğraşan bir akrabam var. (TKBK, s.49)

Melek Hanımın çok hünerleri vardı çok! (TKBK, s.68)

1.1.2.3.3.2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması

Gidecekleri kasaba çok mu uzaktaydı? (TKBK, s.9)

Bir tuhaf insanlar su Anadolu insanları. (TKBK, s.9)

Melek Hanımın böylesi bir trende ilk yolculuğu değil ki. (TKBK, s.10)

Neden atamaz, çünküleyin canım, bu kedinin bir gözü sarı, bir gözü mavidir. (TKBK, s.10)

Tanışmadan görüşmeden bir insan bir ıssız ada gibidir. (TKBK, s.12)

Soracak bir insan, bir sinek de yok. (TKBK, s.12)

Bir tuhaf adamdı bu Sadrettin Bey, çok tuhaf adam görmüştü ama böylesini ... (TKBK, s.15)

Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de mi yok? (TKBK, s.31)

Ne tuhaf, ikimizden başka hiçbir canlı yok.” (TKBK, s.32)

Burnunun kemerinde derin bir yara izi vardı. (TKBK, s.33)

Kocaman başını taşıyamayacak gibiydi. (TKBK, s.38)

“Hiçbir şey yok orada. (TKBK, s.39)

Hiçbir şey başka. (TKBK, s.39)

Öteki işçi karı koca sessiz, uysal insanlardı. (TKBK, s.45)

Birkaç keçileri, ormandan açılmış iki üç dönümlük verimsiz, yarı kayalık bir toprakları vardı. (TKBK, s.50)

Bütün köy de onlar gibiydi, yarı aç yarı toklardı. (TKBK, s.50)

Alanın ortasında bir Atatürk büstü vardı. (TKBK, s.52)

Kuyunun başında üstlerinde birer çiçeği kalmış üç tane nar ağacı vardı, küt, yaşlı. (TKBK, s.52)

“Ne oldu, girdin mi kasabaya, ne gördün orada, dönebildiğine göre demek ki hiçbir şey yok. (TKBK, s.55)

“Zorlu bir türküsü var hani. (TKBK, s.58)

“Çıkarız, çıkarız, bu kasabada bir şey, bir şey var. (TKBK, s.62)

İçten içe bir inceliği vardı, sesi tatlıydı, güzel konuşurdu. (TKBK, s.68)

1.1.2.3.3.3. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması

Alaman bir arkadaşımız var, diyor ki, siz şanslısınız, Alamanyada işçi olmak Türkiyede fabrikatör olmaktan daha iyidir. (TKBK, s.44)

Remzi Bey için sabah demek Melek Hnımın kahvesi demektir. (TKBK, s.68)

Kahve demek Melek Hanımın kahvesi demektir. (TKBK, s.68)

1.1.2.3.3.4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması

Bu Anadolu kadını gibi güzel pilav yapan yok. (TKBK, s.58)

1.1.2.3.3.5. Bağlama Grubunun Özne Olması

Soför de yardımcısı da çok uzun saçlıydı. (TKBK, s.41)

1.1.2.3.3.6. Ünvan Grubunun Özne Olması

Remzi Bey ikircikliydi. (TKBK, s.21)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor sürüklüyordu asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

Melek Hanım en öndeydi. (TKBK, s.53)

Şu insanlar, şu kadınlar içinde bir hünerli kişidir Melek Hanım. (TKBK, s.68)

1.1.3. Nesne

Türkçe söz diziminde en sorunlu ve tartışmalı cümle unsurlarından biri nesnedir. Hangi unsurların nesne olup olmadığı Türk dilcileri arasında uzun bir süredir tartışılmaktadır. Nesne belirleme sorununa dönüşen bu tartışmanın kaynağı başta nesnenin tanımıdır (Boz, 2007: 102).

Cümlede öznenin, dolayısıyla fiili geçişli olan yüklemine etkilediği şahsı veya şeyi gösteren, yalın veya yükleme durumu eki almış kelime (Korkmaz, 2010: 157).

Mehmedoğlu nesneyi, cümlede eşya bildiren ve söylenildiği gibi sadece yalın ve ilgi hallerinde olmayıp gerektiğinde diğer hal ekleriyle de yükleme bağlanan bir öge olarak tanımlar (Mehmedoğlu, 2001: 80).

Araştırmacılar çalışmalarında nesneyi belirtili ve belirtisiz olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar. Türkçenin söz diziminde belirtisiz nesne eksiz (+Ø), belirtili nesne ise yükleme hâli ekini alarak kullanım alanına çıkmaktadır (Baydar: 2017).

Akın nesnenin, fiilin tesir ettiği şey olduğunu hangi eki alırsa alsın veya eksiz olsun, şayet fiil özneye tesir ediyorsa, bu ögenin nesne olarak adlandırılabilceğini belirtir (Akın: 2007).

Özkan ve Sevinçli, cümlede yüklemine doğrudan etki ettiği ögeye nesne denildiğini öznenin yaptığı işten etkilenen kelime veya kelime grubu olduğunu belirtirler. "Daima geçişli fiillerin bir ögesi olarak kullanılır. Yükleme geçişsiz fiil olan cümlelerde etkilenme özne unsurunun üzerine kaydığı için nesne bulunmaz. Geçişsiz fiiller, bazı çatı eklerini alarak geçişli hale getirilebilirler. İsim cümlelerinde de yalnızca nitelik, oluş ve durum bildirildiği, herhangi bir etki söz konusu olmadığı için genellikle nesne yer almaz." (Özkan, Sevinçli, 2013:137)

Bulak, bir terim için isim olarak seçilen kelime ya da kelime grubunun, o terimi oluşturan unsurların hepsini içine alması yabancı unsurların hepsini de dışında bırakması

gerektiğini belirtir. Nesne yerine düz tümleç terimi kullanıldığında işlem ve kaplam tutarsızlığının ortadan kalkacağını vurgular (Bulak, 2012: 425).

Karaağaç, öznenin gerçekleştirdiği yapmadan etkilenen varlığın, yapma hali çekimindeki nesne olduğunu söyler. Yapma hali, bir ismin, geçişli eyleme bağlanarak hareketten etkilenen varlık konumunu kazanması hali olacağını bu haldeki bir ismin, cümle içerisinde nesne durumunda yer alacağını vurgular. İsmi bu halinin bazen eksiz bazen ekli olarak bulunacağını belirtir (Karaağaç, 2017: 231).

Araştırmacıların ortaya koydukları bu yaklaşımlardan hareketle şunlar söylenebilir. Türkçede nesne ya da düz tümleç, cümlelerin öğelerinden biri olarak söz dizimi açısından önemli bir yere sahiptir ve hangi unsurların nesne olarak değerlendirileceği uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. Nesne, öznenin gerçekleştirdiği eylemden doğrudan etkilenen varlık veya kavramı ifade eden bir öğe olarak tanımlanabilir. Bu öğe, fiilin geçişli olup olmamasına bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkar; belirtisiz nesneler genellikle yalın hâlde bulunurken belirtili nesneler yükleme hâli eki alarak cümledeki işlevlerini belirginleştirir. Bazı durumlarda nesne, yalnızca geçişli fiillerle birlikte anlam kazanırken geçişsiz fiillerde nesne ögesi görülmez.

Eserde nesne şu şekilde ele alındı:

1.1.3.1. Nesnesi Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Al gel Hanımı da çayı için. (TKBK, s.14)

Sen beni dinlersen, akşama tren gelecek , doğru buradan Ankaraya git. (TKBK, s.15)

Melek Hanım ayağa kalktı, yünlerini torbaya koydu istasyona hızlı hızlı yürüdü. (TKBK, s.15)

Şefin odasına girdi, sarı koltuğa hemen oturdu, torbasından örgüsünü çıkardı, örmeğe başladı. (TKBK, s.15)

Sert hareketlerle çayı doldurdu, bardağın birisini bir eliyle hanıma, öbürünü de öteki eliyle Müdüre uzattı, arkasından çabucak da kendisine doldurdu bir bardak. (TKBK, s.16)

Remzi orada herkesi tanır. (TKBK, s.17)

“Buyrun, bakın,” çayı ışığa tuttu. (TKBK, s.18)

Çayı uzun uzun kokladı uzun burnunu bardağa sokarcasına. (TKBK, s.18)

Başka bir kasabaya atarlar seni Ankarada.” (TKBK, s.19)

Yıkılmışsa batmışsa da görmeliyim kasabayı, görmeli öyle geri dönmeliyim.” (TKBK, s.19)

Onlara yardım için şoför de indi, bir iki de köylü çağırdı otobüsten, öteberiyi az bir sürede yüklediler. (TKBK, s.21)

İsterseniz hemen indiririm eşyaları. (TKBK, s.21)

Sadrettin Bey bacaklarını açmış, giden otobüsün ardından gülümsüyordu. (TKBK, s.21)

Şu insanlar ne güzel de çay içiyorlar, ne güzel! (TKBK, s.21)

Bu kasabadan çıt çıkmıyor. (TKBK, s.28)

Otobüs şoförünü de fitledi, o da beni buraya bıraktı gitti. (TKBK, s.30)

Bir kasaba, tekmi kasabayı bırakıp gidemez ya. (TKBK, s.31)

Yemekten sonra öteberileri cevizlere taşımağa başladılar. (TKBK, s.33)

Öteberiyi en büyük cevizin altına yerleştirdiler. (TKBK, s.35)

Kimse beni oraya götürmüyor. (TKBK, s.36)

Eliyle karı kocayı çağırdı. (TKBK, s.36)

Çatlatma insanı. (TKBK, s.40)

Telgraf çektik eve, bekliyorlardır bizi. (TKBK, s.41)

Şoför parayı rahatça aldı. (TKBK, s.42)

Kayadan, ormandan gökyüzünü göremezsin. (TKBK, s.45)

“Ölsün,” dedi, sessiz işçinin sessiz kadını. (TKBK, s.47)

Sonra köye gelen konuşkan Ebe Hanım onu sevmiş, sen cin gibi bir kızsın Zeliha demişti, burada kalıp sersefil olacağına vargit Almanyaya işçi ol kendini kurtar. (TKBK, s.49)

Seni yazdırırım, bir yıla kalmaz sen Almanyada bulursun kendini. (TKBK, s.49)

Yigidi öldür hakkını inkar etme. (TKBK, s.50)

Hüsam götürdü Zelihayı döşeğin üstüne usulca yatırdı. (TKBK, s.54)

“Bundan sonrası kolay kızım, bana bırak da sen tavuşu dit,” dedi. (TKBK, s.57)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı terketmişler. (TKBK, s.61)

Kesseler, kıyık kıyık etseler beni, ben de yarın hemen geri Almanyaya dönerim. (TKBK, s.62)

Remzi Bey sandıkları yan yana dizip yatağı üstüne yaptı. (TKBK, s.63)

Bunlar benim sana armağanım olsun, beni unutamazsın. (TKBK, s.65)

“Aaah, teyzem, beni anlarsan sen anlarsın. (TKBK, s.65)

Zeliha bavulunu almış yola düşmüş, Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki, arkasından: (TKBK, s.66)

Zeliha, daha akşamdan bulasıkları yıkamış otların üstüne yığmıştı. (TKBK, s.67)

Elini kolunu sallıyor, hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırlanırken konuşuyor, derdini döküyordu. (TKBK, s.71)

1.1.3.2 Nesnesi Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri

Bavullarını, yataklarını, kapkacağı, sandıkları, masaları, sandalyaları istasyon yapısının önündeki yaşlı bir ceviz ağacının altına yığmışlardı. (TKBK, s.9)

Bir insanı, bir köylüyü, bir demiryolu işçisini, istasyon şefini...(TKBK, s.10)

Sert hareketlerle çayı doldurdu, bardağın birisini bir eliyle hanıma, öbürünü de öteki eliyle Müdüre uzattı, arkasından çabucak da kendisine doldurdu bir bardak. (TKBK, s.16)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de bulursam Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

Dağ evleri, kayaları ezip geçiyor her gün her gün...(TKBK, s.22)

Gene de Ebe Hanımın öğütleri olmasaydı, Hüsam gibi, hem de İstanbullu, yakışıklı, daha kızlar onun peşine düşerler de hiç bırakmazlar, bir adamı, delikanlıyı, usta mı usta işçiyi, bir Türk fabrikatör kadar kazananı böylesine bir kolaylıkla kısıkıvrak bağlayamazdı.(TKBK, s.50)

Hüsamın orada cevizin bu yanında durmuş kendisini seyrettiğini, yerinden kıpırdamadığını görüyor, öfkeleniyor, “Gösteririm sana, gösteririm sana,” diye dişlerini sıkıyordu. (TKBK, s.50)

Bavulunu açtı, oradan bir kutu çikolata, bir çorap, boncuklu bir çanta, başka karmakarışık bir şeyler çıkardı Melek Hanıma getirdi. (TKBK, s.65)

Küçük, nakışlı bir ceviz sandıktan kahve kavanozunu, şeker kavanozunu, sapı kırılan bakır cezveyi çıkardı, su doldurdu ocağa sürdü. (TKBK, s.67)

1.1.3.3. Nesnesi Açıklamalı Olan Fiil Cümleleri

Üstünde bir bütün tavuk kocaman bir köy somunu bir tepsi kadar, komşular onu, yolculuk için hazırlamışlardı, böyle iki tane daha, komşuları Melek Hanımı çok severlerdi. (TKBK, s.31)

1.1.3.4. Nesnesi Pekiştirmeli Olan Fiil Cümleleri

“Yazık”, dedi, “kediye dün akşamdan beri yiyecek de vermedik.” (TKBK, s.15)

Bu kanape Ecevti de, İsmet Paşayı da, Fevzi Çakmağı da götürmüş yine kırılmamıştır. (TKBK, s.16)

Parayı da kestim. (TKBK, s.17)

Kavşakta, asfaltın kıyısında, düzlüğün ortasında, öteberilerinin yanında oturmuşlar, yönlerini de kasabaya dönmüşlerdi. (TKBK, s.26)

Saidi Nursi Efendi Hazretlerinin kitabını da hiç elden düşürmezdi. (TKBK, s.27)

Bak, şu sac kurutma makinasını da anama getirdim. (TKBK, s.44)

1.1.3.5. Nesnesi Kelime Grubu olan Fiil Cümleleri

1.1.3.5.1. İsim Tamlamasının Nesne Olması

Onun da çişinin kokusu karışmaz mı ekşi ekşi ayak kokularına. (TKBK, s.10)

Melek Hanım bir başını kaldırdı, işini bıraktı, coşkuyla: (TKBK, s.17)

Remzi Tavdemirin içini ince bir sızı gibi ağırdan bir hüznü sardı. (TKBK, s.30)

Toprak damlarını görüyordu kasabanın, ak topraklı. (TKBK, s.31)

Hükümet oraya posta müdürünü niçin atasın, bomboş kasabaya niçin? (TKBK, s.31)

Asfalttan yatak dengini sürüklerken, uzaktan bir motor sesi geldi kulağına. (TKBK, s.33)

Dört yere dört kazık çaktı, örtünün uçlarını kazıklarına bağladı. (TKBK, s.35)

Melek Hanım pembe örgüsünü durmadan örüyordu, altın bilezikli sağ elini savura savura. (TKBK, s.35)

Adamın kim olduğunu bilivermişti, hiç şaşmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

Oturur oturmaz da belinden azık çıkını çözdü ortaya koydu açtı: (TKBK, s.38)

Yanıkoğlu Hüseyin, Remzi Bey, Melek Hanım ötede durmuşlar, alt alta, üst üste, onların döğüşlerini seyreyliyordu, durgun, meraksız, sonu belli bir yarışı seyreder gibi. (TKBK, s.42)

“Bak teyze, işte bunların hepsini anama aldım. (TKBK, s.44)

Bak teyze bunların hepsini anneme, cici anneme getirdim, nasıl, güzel mi?” (TKBK, s.44)

“Bak,” dedi onun bileklerini kavramış, “bak. (TKBK, s.46)

“Gitsin de girsin kasabaya da görsün babasının gününü. (TKBK, s.47)

Çok işine yaradı Ebe Hanımın öğütleri. (TKBK, s.49)

Hava kararıyor, iri yıldızlar gökyüzüne dökülüyor, uzaklardan cakal pavkırmaları geliyordu. (TKBK, s.51)

Yürüdü, uzun bir yapının üstünde Hükümet Konağı yazısını okudu. (TKBK, s.52)

Habire nar ağaçlarını sardı. (TKBK, s.52)

Bir dile getirsem de Müdürüm dinlese dağın taşın yüreğini yerinden söker de eritir de gider.” (TKBK, s.54)

“Tereyağı termosonu nereye koymuştun nereye koymuştun hele.” (TKBK, s.55)

O kadar yol azığı hazırlamışlar ki bana, bir ayda bitmez. (TKBK, s.56)

Dedim ki oranın insanlarını kuşlar yiyor...(TKBK, s.62)

Remzi Bey yatak dengini açtı. (TKBK, s.63)

Yakındaki harman saplarını getirdi yere serdi, üstüne kilimleri attı. (TKBK, s.63)

Gerçek mi, gerçek mi sanıyorsun sen onun anlattıklarını, yok kuşmuş da duvarmış da. (TKBK, s.64)

Melek Hanımın tüylerini diken etti. (TKBK, s.66)

Yüreğimin yarısını aldı da gitti. (TKBK, s.66)

Şu fıkara kızın derdinden senin kahveni unuttum. (TKBK, s.67)

Garip Hüseyinin derdini tel vuracaksın Ankaraya, Ankarada senin telini okuyanlar. (TKBK, s.69)

Torbalarını bağladılar, ayağa kalktılar, işçi bir büyük torbayı sırtına bağladı, ötekini de karısının sırtına verdi, kilim heybeyi boynuna taktı, tahta bavulun birisini karısına verdi, birisini de kendi aldı, usuldan bir, “Sağlıcakla kalın,” dediler yola düştüler. (TKBK, s.70)

1.1.3.5.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması

Soracak bir kimseyi arandı bu ıssız istasyonda. (TKBK, s.9)

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, tren bozkırdan geçerken ayışığı da vardı, işte o zaman vagonun penceresini açiverir bu ciyak ciyak miyavlayan kediyi aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

Bu boncuğu atamazdı. (TKBK, s.10)

Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediyi bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

Az önce, tren kalkmadan önce, bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

Melek duysun bu sözleri bakalım. (TKBK, s.15)

Bacağının birisi kırık kanepeyi gösterdi. (TKBK, s.16)

Ama ben bu kadar parayı ne yapayım? (TKBK, s.17)

“Fazla bir şey bilmiyorum ama Yokuşluya bir şey olmuş. (TKBK, s.18)

“Bilmem, hiçbir şey anlamadım o Lazın da konuşmasından.” (TKBK, s.22)

Melek Hanım pembe örgüsünü durmadan örüyordu, altın bilezikli sağ elini savura savura. (TKBK, s.35)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaların pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

Bir şeyler biliyordu bu kasaba hakkında ama, o Laz anlatamıyordu ki...”(TKBK, s.28)

Sahi Remzi indik ineli hiçbir canlı gördük mü? (TKBK, s.32)

Melek Hanım pembe örgüsünü durmadan örüyordu, altın bilezikli sağ elini savura savura. (TKBK, s.35)

Melek Hanım her şeyi anlamıştı. (TKBK, s.36)

Apartaman pabuçları çok yüksekti, ayakalarını yerden kaldırmadan dürükleyerek ancak yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

Ne yaptım da geldim, aaah, ne yaptım da su adamı getirdim, az daha şoför öldürüyordu onu. (TKBK, s.45)

Sen bilirsin her şeyi. (TKBK, s.46)

Sonra bir sabah Ebe Hanım ona hayırlı haberi getirdi. (TKBK, s.49)

Zeliha o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek ansır, hem de kendini hiç bağışlamaz. (TKBK, s.49)

“Vay ben batayım, gül gibi kedimi unuttum gitti. (TKBK, s.55)

Şimdi ben tavuklu pilavı pişireyim de, komşular sağ olsunlar, beni çok severler, hepsine candan mersi ki mersi. (TKBK, s.56)

Zeliha, yandaki bakır sahandaki pişmiş büyük tavuğu aldı, etlerini bir yana, kemiklerini bir yana ditmeğe başladı. (TKBK, s.57)

Ak oyalı başörtüsünü çenesinin altına sıkıştırıp yerleştirerek. (TKBK, s.58)

Ben de senin su deli kızını düşünüyorum. (TKBK, s.68)

İkisi iki yerden **büyük bir torba elmayı** önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

Garip Hüseyinin derdini tel vuracaksın Ankaraya, Ankarada senin telini okuyanlar. (TKBK, s.69)

Torbalarını bağladılar, ayağa kalktılar, işçi **bir büyük torbayı** sırtına bağladı, ötekini de karısının sırtına verdi, **kilim heybeyi** boynuna taktı, tahta bavulun birisini karısına verdi, birisini de kendi aldı, usuldan bir, “Sağlıcakla kalın,” dediler yola düştüler. (TKBK, s.70)

İcra onu hapsedecekti bugün de **bu oyunu** oynadı. (TKBK, s.71)

1.1.3.5.3. Sıfat-Fiil Grubunun Nesne Olması

Buraların böyle vahşetli olduğunu ne bilsin adam, değil mi teyze. (TKBK, s.45)

Ne olduğunu bilemem ama, girilemiyor. (TKBK, s.46)

İki adam görmesin teyze **işte böyle ne yapacağını** bilmiyor, deliriyor. (TKBK, s.46)

Avludan nasıl çıktığını bilmiyor. (TKBK, s.53)

Kız sonradan görmüş, **ne yapacağını** bilemiyor, coşkun, başını oradan alıp oraya vuruyor. (TKBK, s.64)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, **elinde armağanları nereye koyacağını** şaşırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

1.1.3.5.4. Bağlama Grubunun Nesne Olması

Bu kanape **Ecevti de, İsmet Paşayı da, Fevzi Çakmağı da** götürmüş yine kırılmamıştır. (TKBK, s.16)

1.1.3.5.5. Ünvan Grubunun Nesne Olması

Bu gülmez adam **Sadrettin Beyi** kızdırdı. (TKBK, s.16)

Üstünde bir bütün tavuk, kocaman bir köy somunu bir tepsi kadar, komşular onu, yolculuk için hazırlamışlardı, böyle iki tane daha, komşuları **Melek Hanımı** çok severlerdi. (TKBK, s.31)

Ve ortada yarılanmış **Remzi Beyin rakı** şişesi...(TKBK, s.32)

“Bak teyze,” diye elinden tuttu götürdü **Melek Hanımı**. (TKBK, s.43)

1.1.4. Yer Tamlayıcısı

Tartışmalı konulardan biri de dolaylı tümleş adlandırmasıdır. Bu konuda Durak, her dilin kendine özgü bir mantığının olduğunu bu yüzden bir dilden başka bir dile aktarılan terimin beraberinde sorunları da taşıyacağını ve dolaylı tümleş deyiminin de böyle bir aktarımın ürünü olduğunu belirtir. Ona göre Türkçede dolaylı tümleş yoktur ve dolaylı tümleş Türkçe için uygun bir söz dizimi kavramı değildir (Durak, 2001: 342) .

Dolaylı tümleş, yer (bulunma), yön (yöneliş, yaklaşma), başlangıç (ayrılma) bildiren cümle ögesidir, ancak isimlerin -e, -de, -den durum takılarını alan her unsura dolaylı tümleş denemeyeceğini söyleyebiliriz. Belirttiğimiz bu durumun, yani şekil ve fonksiyon karmaşasının, dolaylı tümleşlerle ilgili en önemli sorun olduğunu ve bunun, bir başka sorun olan, dolaylı tümleş ve zarf tümleci karmaşasına da yol açtığını görüyoruz (Akın, 2007).

Kükey, ‘-e’, ‘-de’, ‘-den’ durum eklerinden birisiyle çekimlenerek, eylemin, işin ‘neye, nereye, kime’ yöneldiğini; ‘nede, nerede, kimde’ geçtiğini; ‘neden, nereden, kimden’ çıktığını gösteren yardımcı ögeye ‘dolaylı tümleş’ adı verildiğini söyler (Kükey, 1975: 131).

“Dolaylı nesne”, üzerinde vasıta ile hareket icra edilen objeyi bildirir. Yükleme hâlinin sorularından başka, diğer sorulara cevap olan nesnelere dolaylı nesne denir. Dolaylı nesneler, kime? neye? kimde? nede? kimden? neden? kim ile? ne ile? kim için? sorularının birine cevaptır (Mehmedoğlu 2001: 80).

Fiilin gösterdiği hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve istikameti olduğunu belirterek, “Yer ve yön tamlayıcısı”, hareketin mekân ve istikametini gösteren tamlayıcıdır der (Çatıkkaş 2001: 262).

Dizdaroğlu’na göre; eylem tümcelerinde adların -e, -de, -den durum takılarını alarak yüklem anlamını yönelme (yön), çıkma (başlangıç) ilgileriyle tümleyen tümce ögesine ‘dolaylı tümleş’ denir (Dizdaroğlu, 1976: 95).

Karahan, cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögenin yer tamlayıcısı olduğunu belirtir (Karahan, 2019:29).

Bilgegil , yüklemdeki anlamı, başlangıç, zuhur ve yöneliş yönlerinden birine delalet etmek suretiyle tamamlayan söze dolaylı tümleş denildiğini vurgular (Bilgegil, 1982: 37).

Araştırmacıların belirttikleri gibi farklı adlarla anılan yer tamlayıcısı yüklemi çeşitli yönlerden tamamlar ‘e’, ‘de’, ‘den’ eklerinden uygun olanını alır. Bu düşünceden hareketle eserin cümleleri aşağıdaki gibi ele alındı:

1.1.4.1. Fiil Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı

1.1.4.1.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri

Az önce, tren kalkmadan önce, bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

Kalk oradan, altından soğuk alacaksın. (TKBK, s.12)

“Ha orada bekliyor mu, beklesin.” (TKBK, s.13)

Buradan geçen kaçakçılar bana paket paket bırakıyorlar. (TKBK, s.15)

Remzi Bey sana yardım eder kardeşim. (TKBK, s.17)

Remzi Bey ayağa fırladı, elindeki çay bardağı devrildi, çay kanepeye döküldü. (TKBK, s.20)

Gidenleri biz orada indiririz. (TKBK, s.21)

Kasabada hiç duman tütmüyordu. (TKBK, s.29)

Otobüsüne bindi gazladı. (TKBK, s.34)

“Şu taşıma işini bitirince kasabaya bir gidip dönsem mi, ne dersin?” (TKBK, s.35)

Otomobilde düşündü bir süre. (TKBK, s.36)

Kasabaya döndü, ardından aşağıda uzayıp giden bozkıra... (TKBK, s.40)

Ta Alamanyadan geliyoruz. (TKBK, s.41)

Soför karsılarına, hiçbir şey olmamış gibi dikildi. (TKBK, s.42)

Parmağında büyük iki tane altın yüzük parlıyordu. (TKBK, s.43)

“Bak teyze, işte bunların hepsini anama aldım. (TKBK, s.44)

“Köye yakında elektrik gelecekti. (TKBK, s.45)

Varsın gitsin de kasabaya, hiç kimsenin giremediği...” (TKBK, s.47)

Ben böylelerini bilirim, kasabaya giremez, gider orada kapıda durur geriye döner.” (TKBK, s.47)

Seni yazdırırım, bir yıla kalmaz sen Almanyada bulursun kendini. (TKBK, s.49)

Sadece kasabaya yürüyordu, karanlığın içine dalmış. (TKBK, s.51)

Korktukça apartman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, çıt yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

“Korkma,” diye yanına gitti, kızın elini tuttu Melek Hanım. (TKBK, s.54)

Melek Hanım her şeyi bıraktı ona koştı. (TKBK, s.55)

Suyu götürdü, sol eliyle Zelihanın başını ardından destekleyip sağ eliyle de maşrapayı ağızına dayadı, kız suyu doya doya içti. (TKBK, s.56)

Melek Hanım tavada tereyağını Türkmen usulü kızdırdı, cızırtıyla pilavın üstüne döktü, ortalık tatlı tatlı, iştah açıcı bir kokuyla koktu. (TKBK, s.57)

Ben geriye kaçmak isterim, kasabada beni ipe bağlamışlar çekerler. (TKBK, s.59)

Kimden öğreniriz ne olduğunu? (TKBK, s.64)

“Aaah, teyze sana daha neler gösterecektim neler. (TKBK, s.65)

Keşki kız köyünde kala da Almanyaya gitmeyeymiş.” (TKBK, s.67)

Tam bu sırada yanlarında Yanıkoğlu Hüseyin bitti: (TKBK, s.69)

Melek Hanım, Yanıkoğlu, Remzi Bey arkalarından bakmadı bile. (TKBK, s.70)

Biliyorum, bana borcunu vermeyecek. (TKBK, s.71)

1.1.4.1.2. Yer Tamlayıcısı Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri

Dünyadan kopar bir sonsuzluk içinde uçsuz bucaksız gider, sonsuzluğun acısında, sonsuzluğunda, yokluğunda erirdi. (TKBK, s.30)

Bir minibüs geldi durdu önlerinde, içinden patırtı gürültüyle dört erkek iki kadın indi. (TKBK, s.41)

Onun gösterdiği yere ötekiler öteberilerini çoktan yerleştirmeye başlamışlardı. (TKBK, s.43)

Bak teyze bunların hepsini anneme, cici anneme getirdim, nasıl, güzel mi?” (TKBK, s.44)

Yanıkoğlu sabahın alacasında burcu burcu kokan kahvesini sonsuz bir lezzetle gözlerini yumup içerken, önce bir motor sesi duyup sevindiler, motor sesinin ardından da, derenin kıvrımındaki söğütlerin ardından bir minibüs çıktı, toz duman içinde, önlerinde durdu. (TKBK, s.70)

1.1.4.1.3. Yer Tamlayıcısı Açıklamalı Olan Fiil Cümleleri

Bak teyze, bak şuraya, kasabanın ardındaki ulu dağlara, orası hem kayalık, hem ormanlık. (TKBK, s.45)

Yorgun, oraya, dört köşe bir kefek taşın üstüne oturdu. (TKBK, s.51)

1.1.4.1.4. Yer Tamlayıcısı Pekiştirmeli Olan Fiil Cümleleri

Yeni evden de korkardı. (TKBK, s.25)

Önüne, kilidin altına da bir top yaban gülüyle salep çiçeği işlenmişti. (TKBK, s.26)

Tepenin oradan da gözüktüyor kasaba. (TKBK, s.28)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor sürüklüyordu asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

Hüsamı da işinden aldım, bir matahmış gibi buraya getirdim, rezil oldum abla adama rezil, bak işte kasabaya da giremiyoruz. (TKBK, s.45)

“Gitsin de girsin kasabaya da görsün babasının gününü. (TKBK, s.47)

“Sana da mersi,” dedi Melek Hanım, “çok mersi ki iyi oldun. (TKBK, s.56)

Açılmaz ki, o kasabaya da girilmez ki...(TKBK, s.58)

Köyüne de gösteriş için gidiyor, hay Remzi Bey anlayamadın mı? (TKBK, s.64)

1.1.4.1.5. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri

1.1.4.1.5.1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Bir de kedi çişini etmez mi sandığın içine. (TKBK, s.10)

Sefin odasına girdi, sarı koltuğa hemen oturdu, torbasından örgüsünü çıkardı, örmeğe başladı. (TKBK, s.15)

Melek Hanım hemen ayağa fırladı, ağacın altına geldi, kediye bir şeyler verirken, ellerini kollarını sallaya çırpı bağırdı: (TKBK, s.20)

Otobüs yarı yarıya boştu ve şoför yardımcısı Melek Hanımla, öteberiyi otobüsün damına yerleştiriyorlardı. (TKBK, s.21)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini nakşederir. (TKBK, s.25)

Kartallar, akbabalar da bizi yeyip bitirecekler, kemiklerimiz kalacak şurada, sandığın üstünde. (TKBK, s.29)

Dökülüvereceklermiş gibi kasabanın üstüne eğilmişler. (TKBK, s.30)

Ak bir yol geçiyor kasabanın ortasından ta kayalığa kadar gözüküyor, kasabayı ikiye bölüp...(TKBK, s.31)

Yolun kıyasına oturdular, biri yönünü yolun bir ucuna, öbürü öteki ucuna döndü. (TKBK, s.35)

İkisi birden yolun ortasında durdular. (TKBK, s.36)

Döndü durdu tepenin başında, sonra birden aklına gelmiş gibi indi, açık azığına saldırdı. (TKBK, s.40)

Adamın uzunca boylusu şoförü ceviğin altına çekti, bağırarak konuşuyordu: (TKBK, s.41)

İster yayan, ister uçarak, ister ellerinin üstünde. (TKBK, s.41)

Adamın uzunca boylusu şoförü ceviğin altına çekti, bağırarak konuşuyordu: (TKBK, s.41)

“Git cehennemine dibine. (TKBK, s.46)

Arada bir hırsla ayağa kalkıyor, “Kasaba, kasaba,” diye bağırıyor, “ben de sana girerim, girerim,” diyor, sonra geriye dönüp kefek taşın üstüne oturuyor Hüsamın gelmesini bekliyordu. (TKBK, s.51)

Kasabanın dışında, yokuş aşağı iniyor. (TKBK, s.53)

Hüsam götürdü Zelihayı döşegin üstüne usulca yatırdı. (TKBK, s.54)

Hemen kedinin sandığına koştu kapağı azıcık araladı, kediyi severek, ninni söyler gibi sesler çıkararak okşadı. (TKBK, s.56)

Bakır sürahi hasırın ortasında duruyordu. (TKBK, s.57)

Durdum kasabanın önünde, ben gitmem ayaklarım gider. (TKBK, s.59)

Uzun bir ecinni geldi karşıdan, kasabanın alanının ortasına oturdu. (TKBK, s.60)

“Hanım kızım, sizin gözünüze hayaller, boş kasabada hayaller...(TKBK, s.61)

Karısı da başını kocasının bacağına koymuş, kim bilir kaçınıcı uykudaydı. (TKBK, s.63)

Dereyi geçip, gözden ırayıncaya kadar onların ardından baktı, sonra geldi, sandığın üstüne oturdu, örgüsüne başladı. (TKBK, s.66)

İnsanlar onun yumuşaklığında, sıcaklığında bir güven bulur, rahat ederlerdi. (TKBK, s.68)

Minibüstekiler arabanın içinde bir süre sessiz beklediler, sonra usul usul indiler, geldiler Remzi Beyin karşısında kasabaya yönlerini dönüp durdular. (TKBK, s.71)

1.1.4.1.5.2. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

Hanım bir düz taşın üstüne sekilenmiş örgüsünü örmeğe başlamıştı bile. (TKBK, s.9)

Remzi Bey ona Melek Hanım demeğe bayılırdı. (TKBK, s.32)

Yemekten sonra öteberileri cevizlere taşımağa başladılar. (TKBK, s.33)

Yönünü döndü, asfalta aşağı koşmağa başladı, Hüsam da arkasından koştu. (TKBK, s.45)

Bileğini silkeledi Hüsamın elinden aldı **kasabaya doğru koşmağa** başladı. (TKBK, s.46)

1.1.4.1.5.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

Yanıkoğlu sabahın alacasında burcu burcu kokan kahvesini sonsuz bir lezzetle gözlerini yumup içerken, önce bir motor sesi duyup sevindiler, **motor sesinin ardından da, derenin kıvrımındaki söğütlerin ardından** bir minibüs çıktı, toz duman içinde, önlerinde durdu. (TKBK, s.70)

1.1.4.1.5.4. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

Kimi ayakkabısını, şapkasını, kimi ceketini, çantasını topluyordu **oradan buradan**, yaka bağır açık ter içinde kalmışlar. (TKBK, s.42)

1.1.4.2. İsim Cümlelerinde Yer Tamlayıcısı

1.1.4.2.1. Yer Tamlayıcısı Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

Hiç kimsecikler yoktu **ortalıkta**. (TKBK, s.11)

İçinde bir karamsarlık vardı, elini ayağını kesen. (TKBK, s.11)

Remzi İstanbulun Fülüryesinden olur, hani **orada** Atatürkün köşkü var ya, orası... (TKBK, s.17)

“Olduğu gibi yerli yerinde duruyor ama **içinde** hiç adam yok.” (TKBK, s.38)

İşim var **kasabada**, işim efendim. (TKBK, s.39)

Bana burdan öte yok.” (TKBK, s.41)

Burada hayat yok ki...(TKBK, s.45)

Bakın **kasabada** hiç ışık yok. (TKBK, s.61)

1.1.4.2.2. Yer Tamlayıcısı Pekiştirmeli Olan İsim Cümleleri

Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

1.1.4.2.3. Yer Tamlayıcısı Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

1.1.4.2.3.1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

Azık çıkınında üç dürüm yufka ekmeği, altı baş soğan, dört yumurta, bir topak da çökelek vardı. (TKBK, s.38)

Cökeleğin içinden taze yeşil otlar yeni filizlenmiş gibiydiler. (TKBK, s.38)

Alanın ortasında bir Atatürk büstü vardı. (TKBK, s.52)

Kuyunun başında üstlerinde birer çiçeği kalmış üç tane nar ağacı vardı, küt, yaşlı. (TKBK, s.52)

1.1.4.2.3.2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

Melek Hanımın böylesi bir trende, ilk yolculuğu değil ki. (TKBK, s.10)

“Melek, hiç kimsecikler yok bu istasyonda. (TKBK, s.11)

Hiç de ağaç yoktu bu kasabada, bomboş, yapayalnız, kıraç, yalnızlıktan, boşluktan, kıraçlıktan tüten, bomboş bir kasaba. (TKBK, s.30)

Kuyudan çıktım bir ormana düştüm, bu kasabada benim bildiğim hiç ağaç yok, orman nereden gelmiş. (TKBK, s.60)

“Çıkarız, çıkarız, bu kasabada bir şey, bir şey var. (TKBK, s.62)

1.1.5. Zarf

Yüklemden önce yer alan ve yüklemi belirtilen nitelikler açısından tamamlayan kelime ya da kelime grupları zarf tümlecidir (Ediskun, 2010).

Hengirmen, kavramı belirteç tümleci olarak adlandırarak yüklemnin anlamını zaman, yer, yön, durum, nicelik ilgisiyle tamamlayan, bazen yalın olarak kullanılan bazen de ad durum eki alan sözcükler olarak tarif eder (Hengirmen 2007: 337).

Ögeyi zarf tümleci başlığı altında ele alan Özmen ise yüklemde söz konusu olan eylemin, nasıl, niçin, ne zaman, ne şekilde, kiminle, neyle, hangi vasıta ile yapıldığını bildiren cümle ögesi şeklinde tanımlar (Özmen, 2013: 40).

Özel, bu ögeyi belirteç tümleci olarak adlandırır ve bunun Türkiye Türkçesinde aşağı yukarı bütün belirteçlerin belirteç görevi üstlendiğini söyler (Özel, 2018: 412) .

Banguoğlu ise bu öge için zarflama tabirini kullanır. Cümlede yüklemnin içinde geçtiği hâl ve şartları belirten zarfları ve zarf niteliğindeki belirtme gruplarını zarflama olarak ele alır (Banguoğlu, 2007:530).

Cümlede yüklemın anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, tarz, araç gibi yönlerden tamamlayan ögedir. Zarf, bir isim veya zarf işleviyle kullanılan bir kelime grubu olabilir. Özellikle ikilemeler, edat grupları, isnat grubu, yönelme, yaklaşma, uzaklaşma grupları, bağlama grubu, sayı grupları zarf işleviyle kullanılan kelime gruplarıdır. Zarf-fiil grupları cümlede zarf olarak kullanılır (Özkan, Sevinçli, 2013:143).

Karahan ise bu kavramı zarf olarak tarif eder. Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan zarftır. Zarf, cümlenin genellikle yardımcı ögesidir (Karahan, 2019:32).

Gülsevin, zarfların söz diziminde yüklem ve özne gibi asli öge olmasa da cümlenin anlamını tamamlayan son derece önemli tümleçler olduğunu belirtir. Yön, zaman, tarz, neden, miktar, araç, şart gibi anlamlar bildirerek yüklemi tamamlayan ögeyi zarf diye tarif eder (Gülsevin, 2001:125).

Zarf, zarflama, zarf tümleci, belirteç tümleci gibi adlandırmalarla anılan bu öge için araştırmacıların üzerinde birleştiği tek bir adlandırma yoktur. Ögeyi sınıflandırırken de farklı başlıklar kullanmışlardır. Eserde incelenen zarflar şunlardır:

1.1.5.1. Fiil Cümlelerinde Zarf

1.1.5.1.1. Zarfı Tek Kelime Olan Fiil Cümleleri

Trenden yorqun indiler. (TKBK, s.9)

Ama bu sefer fazla geldi, çok geldi. (TKBK, s.10)

Zaten emekliliğime de az kaldı.” (TKBK, s.13)

Sen beni dinlersen, aksama tren gelecek , doğru buradan Ankaraya git. (TKBK, s.15)

“Ben de fazla bilmiyorum ama...”(TKBK, s.18)

“Eskiden buradan geçen otobüsler Yokuşluya da uğrarlardı. (TKBK, s.19)

Hep böyle yapıyoruz. (TKBK, s.21)

Kocasına örüyordu elindekini, hep kocasına örer, sonra ya kendi giyer ya da çocuklarından birisine verirdi. (TKBK, s.26)

“Ya ne desin adam başka, ya ne desin, ne desin, bizim gibi akılsızca, hem çayını iç...”(TKBK, s.29)

Cok merak ediyor fıkara, dumanı burnundan çıkıyor. (TKBK, s.30)

Ne kestir yolumu? (TKBK, s.33)

Otobüstekiler de durmadan gülüyordu. (TKBK, s.34)

Melek Hanım pembe örgüsünü **durmadan** örüyordu, altın bilezikli sağ elini savura savura. (TKBK, s.35)

İkisi **birden** yolun ortasında durdular. (TKBK, s.36)

“Bir ay da iki ay da,” dedi Melek Hanım **övünerek**. (TKBK, s.37)

Anam onu **hiç** görmedi. (TKBK, s.44)

Yorğun, oraya, dört köşe bir kepek taşın üstüne oturdu. (TKBK, s.51)

Korktukça apartman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, çıt yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

Zeliha kediye bir but götürdü, **usulca** sandığın kapağını açtı, kızın kapağı açmasıyla kedinin budu kapması bir oldu. (TKBK, s.57)

Remzi Bey ekmekleri **çoktan** dilimlemişti, sofraya getirdi, herkesin önüne birkaç dilim koydu. (TKBK, s.57)

Konuşmadan, çabuk çabuk pilavlarını yediler bitirdiler. (TKBK, s.58)

Hüsam, Melek Hanımın soluna **ivice** yanaştı. (TKBK, s.59)

Hep kuşlar uçuşuyordu. (TKBK, s.61)

“Olmaz,” diye yatakta **öfkeyle** iki üç kere döndü Melek Hanım. (TKBK, s.64)

Kahve **kaynayınca** koktu. (TKBK, s.67)

Remzi Bey **bunca** yaş yaşamış, **bunca** kahve içmiş hiçbirisi Melek Hanımın değil kahvesine azıcık benzemek, yanına bile yaklaşamamıştı. (TKBK, s.68)

Yiğitseniz ne kadicık yol kasaba, **işte** şuracıkta, iki adım, **yürüyerek** gidin. (TKBK, s.71)

İcra onu **işte** hapsedecekti, bugün de bu oyunu oynadı. (TKBK, s.71)

Kasabaya yumruklarını salladı, boynu kızardı uzadı, gölgesi kasabanın üstüne doğru **alabildiğine** uzadı. (TKBK, s.72)

1.1.5.1.2. Zarfı Birden Fazla Olan Fiil Cümleleri

Ya neden hiç duman tütmüyor? (TKBK, s.30)

“Remziiii,” diye bağırды **cın cın sesiyle** Melek Hanım, “yemeği hazırladım. Remziiii!...” (TKBK, s.31)

Bir şeyler çatırdadı, yer **sarsılır gibi** oldu. (TKBK, s.52)

“Olmaz,” diye yatakta **öfkeyle iki üç kere** döndü Melek Hanım. (TKBK, s.64)

Elini kolunu sallıyor, **hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırken** konuşuyor, derdini döküyordu. (TKBK, s.71)

Bacaklarını germiş, gözlerini pörtletmiş, gittikçe yere yaklaşıarak Kör Rahminin boynunu sıkıyordu. (TKBK, s.72)

1.1.5.1.3. Zarfı Açıklamalı Olan Fiil Cümleleri

Kabul günlerinde Kaymakamın Hanımı kucağına alır, bir bulut yığını, bir apak pamuk yığını gibi, okşar, sever sever a canım. (TKBK, s.10)

1.1.5.1.4. Zarfı Pekiştirmeli Olan Fiil Cümleleri

Onlar horlamaya başlar başlamaz da kedi başlıyor miyavlamaya... (TKBK, s.10)

Benim hanım yalvardım yakardım da bir kere olsun kasabadan ayrılıp da gelip de bir istasyonu bir dakikalığına görmedi bile. (TKBK, s.17)

İlle de Ankaraya dön diyordu. (TKBK, s.28)

Oturur oturmaz da belinden azık çıkınıni çözdü ortaya koydu açtı: (TKBK, s.38)

“Mersi”...diye de ekledi. (TKBK, s.58)

Başını yastığa koyar koymaz da uyudu. (TKBK, s.63)

Çok az böyle olurdu, böyle olunca da dünyayı gözleri görmez, çok dertlenirdi. (TKBK, s.66)

Kırk yıl kalsa, kendi varıp da bir kahve içmezdi. (TKBK, s.68)

İcra onu işte hapsedecekti, bugün de bu oyunu oynadı.” (TKBK, s.71)

Bu sefer de bu çıktı. (TKBK, s.72)

1.1.5.1.5. Zarfı Kelime Grubu Olan Fiil Cümleleri

1.1.5.1.5.1. İsim Tamlamasının Zarf Olması

“Yarın sabah treniyle Ankaraya. (TKBK, s.19)

Ortalık ağır bir ceviz kokusuyla acı kokuyordu. (TKBK, s.35)

1.1.5.1.5.2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması

Şef açık bir Laz ağzıyla konuşuyordu. (TKBK, s.13)

Bu yüzden sandığı nerede olursa olsun hep gözükür yere koyardı. (TKBK, s.27)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaların pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana söyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

Durdu, arkasına döndü, mavi bir otobüs son hızla ona doğru ilerliyordu. (TKBK, s.33)

Siz de hiç insanlık kalmadı mı, ne kadardır burada bekliyoruz, ilk geçen sizsiniz, siz de hep birden gülüyorsunuz.” (TKBK, s.34)

Şoförle adam bir anda giriştiler. (TKBK, s.42)

Zeliha bu kasabaya köyünden üç kere gelmişti. (TKBK, s.49)

Sıkıyor, kasabaya daha çabuk yürüyordu. (TKBK, s.50)

“Her zaman bayılır, huyudur onun bayılmak. (TKBK, s.54)

Bir an elleri durdu, örgü elinden düştü, daldı kaldı. (TKBK, s.66)

Her sabah, yolda belde, otobüste trende, konuklukta Melek Hanım Remzi Beyin kahvesini ayağına getirirdi. (TKBK, s.68)

1.1.5.1.5.3. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Olması

Uyumadan önce bir önce burunlarını karıştırıyorlar, sümkürüyorlar kocaman bir mendile, sonra ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını altlarına alıyorlar, başlarını arkaya dayayıp gözlerini kapayıp uyuyuveriyorlar. (TKBK, s.9)

Başlarını dayar dayamaz hep birden başlıyorlar horlamaya. (TKBK, s.9)

Oturur oturmaz Melek Hanım bağırdı. (TKBK, s.12)

Soğuk alıp başıma bela olacaksın. (TKBK, s.12)

Trende uyurdu da, başını tahtaya dayayıp, mışıl mışıl, yeni bir evde öldürallah uyuyamazdı. (TKBK, s.12)

Coşkuyla, ağrılarını unutup ayağa fırladı. (TKBK, s.13)

Dizlerine çöke çöke asfalt yolu geçti. (TKBK, s.13)

Şefi görünce bayağı sevinmişti, istasyona yaklaştıkça içine korkuya, endişeye, ürküntüye, umutsuzluğa benzer bir karamsarlık çöküyordu. (TKBK, s.13)

Remzi Bey, korkusunu, ürküntüyü unutup, içi aydınlanarak, eskiyip kararmış masanın ucundaki sarı boyalı tahta koltuğa çöktü. (TKBK, s.14)

Ayağa kalkınca dizleri, sonra da tekmil bedeni gene ağrıdı. (TKBK, s.15)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de bulursam Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

Kanepeden kalkıp kalkıp oturuyordu. (TKBK, s.19)

Melek Hanım hemen ayağa fırladı, ağacın altına geldi, kediye bir şeyler verirken, ellerini kollarını sallaya cırpa bağırdı: (TKBK, s.20)

Melek Hanım otobüs kalkerken Sadri Beye el salladı: (TKBK, s.21)

Melek Hanım otobüs keskin dönemeci geçince: “Ne var acaba bizim kasabada, ne olmuş acaba oraya?” (TKBK, s.21)

Melek Hanım ceviz sandığın üstüne oturmuş, sağ ayağını da altına almış, ellerini sallaya sallaya örgüsünü örüyor, dalmış gitmiş, düşünüyordu. (TKBK, s.26)

Şişine geçirdiği ilmikleri uzun uzun, dudaklarını kıpırdatarak saydı. (TKBK, s.28)

“Bilmem ki,” dedi Remzi Bey “böyle bir kasabaya yaklaşıırken, hangi kasaba olursa olsun, uzaktan bir koygun uğultu gelir. (TKBK, s.28)

“Ne olacağız burada böyle oturup öleceğiz. (TKBK, s.29)

Remzi Bey tepenin üstüne çıkıyor kasabaya bakıyor, kulak verip dinliyor, sonra biraz daha bozulmuş iniyor geliyor yatak denginin üstüne yorgun oturuyordu. (TKBK, s.29)

Bu yalnız kuş uçmaz kervan geçmez kasabaları ilk görünce hep böyle olurdu. (TKBK, s.30)

Korkuya benzer, yılgınlığı, yarı uyku haline benzer bir duyguda bunalarak. (TKBK, s.30)

O kadar hoşlanırdı ki, öylesine aşıktı ki bu Melek sözcüğüne, günde belki yüz kere, sırası düşün düşmesin, ona Melek Hanım derdi hanım sözcüğünün üstüne basa basa. (TKBK, s.32)

O Yokuşlu dedikçe öbürleri durmadan gülüyorlardı. (TKBK, s.34)

“Su taşıma işini bitirince kasabaya bir gidip dönsem mi, ne dersin?” (TKBK, s.35)

Karşı karşıya geçip seyretiler. (TKBK, s.35)

Melek Hanım pembe örgüsünü durmadan örüyordu, altın bilezikli sağ elini savura savura. (TKBK, s.35)

Gidecek, orada daha büyüklerle konuşup gelecek, sonra da hep birden Yokuşluya gireceğiz. (TKBK, s.37)

Uzaktan, türkü söyleyerek gelen yolcu geldi geldi cevizin karşısına varınca durdu. (TKBK, s.37)

Bu kasabanın insanları boşluktan korkup kaçmışlar, başlarını almışlar gitmişler. (TKBK, s.39)

Sen de o güzel postahanene girince Müdür ağam, kara gözlü efendim, Ankaraya bir tel çek ki benim derdime bir çare bulsunlar. (TKBK, s.40)

Ağır ağır, temkinli yedi, bitirdi, elhamdilillah dedi, azığı topladı beline sardı, **belini ağaca dayayıp** eliyle bir iyice iğne iğne çakır bıyıklarını sildi. (TKBK, s.40)

Zeliha mini etekleri düzgün bacaklarına yapışmış **arkasına bakmadan** koşuyordu. (TKBK, s.48)

Zeliha **masaya oturup** yemek yiyememiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o ancak böyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Zeliha **o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek** ansır, hem de kendini hiç bağışlamaz. (TKBK, s.49)

Kayalığın dibinden **köpükler saçarak** bir su kaynıyordu. (TKBK, s.50)

Arkasına da **dönüp dönüp** bakıyordu. (TKBK, s.50)

Zeliha apartman pabuçlarını **tarlalardan yola girer girmez** çıkarmış eline almış koşuyordu. (TKBK, s.51)

Arada bir hırsla ayağa kalkıyor, “Kasaba, kasaba,” diye bağılıyor, “ben de sana girerim, girerim,” diyor, **sonra geriye dönüp** kepek taşın üstüne oturuyor, Hüsamın gelmesini bekliyordu. (TKBK, s.51)

Her yürüdükçe, her boşluğa daldıkça kabusu artıyor, boğazını bir karanlık el sık ha sık ediyordu. (TKBK, s.52)

Gölgele **gittikçe büyüyüp** hışımlaşarak. (TKBK, s.52)

Kendini tutmasa kayan toprak **onu alıp alıp** yere vuracaktı. (TKBK, s.52)

Yarasa doldu alacakaranlık **fırt fırt diye** kulağının dibinden uğultularla geçmeğe başladılar. (TKBK, s.52)

Işık söner sönmez bir kedi burnunun dibinden, **kuyruğunu yüzüne usuldan değdirerek** geçti gitti. (TKBK, s.53)

Hemen kedinin sandığına koştu kapağı azıcık araladı, **kediyi severek, ninni söyler gibi sesler çıkararak** okşadı. (TKBK, s.56)

Suyu götürdü, **sol eliyle Zelihanın başını ardından destekleyip** sağ eliyle de maşrapayı ağzına dayadı, kız suyu doya doya içti. (TKBK, s.56)

Apartıman ayakkabıları daha elindeydi, ayağına geçirdi, hiçbir şey olmamış gibi ocağın başına **sallana sallana** gitti. (TKBK, s.56)

Melek Hanım tencereyi **yandaki büyücek tepsiye devirip** pilavı karıştırdı, **sonra tepsiyi götürüp** bir hasırın üstüne koydu. (TKBK, s.57)

“Söyle kızım,” dedi Melek Hanım, **tombul yanakları çukurlaşarak, elindeki örgü durarak**. (TKBK, s.59)

Ak oyalı başörtüsünü **çenesinin altına sıkıştırıp yerleştirerek**. (TKBK, s.59)

Gökten bir uçak geçiyordu ayışığının ortasından, ak bir çift uzun yol bırakarak ardında bir damla gümüş gibi parlıyordu, bir ışıkla gökyüzünde ak yolların ucunda. (TKBK, s.60)

Aklıma tıp edince aklım başıma geldi, her şeyi anladım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

Yatakta Melek Hanımla Remzi Bey uzun bir süre uyuyamayıp konuştular. (TKBK, s.63)

Sabah, daha gün doğmadan uyandılar, uyanır uyanmaz Zeliha dereye koştu, yüzünü yıkadı, aynasını bir ağacın köküne açıp tarandı, boyandı, çalılarının içinde etek, bluz, çorap değiştirdi, cevizin altına geldi. (TKBK, s.65)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırılmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

Çok az böyle olurdu, böyle olunca da dünyayı gözleri görmez, çok dertlenirdi. (TKBK, s.66)

Melek uykudan uyanırcasına ona baktı, görmüyor gibiydi. (TKBK, s.66)

Eski, kulpsuz, ağızları büyük, yaygın mor çizgili fincanları özenle koyduğu pamukların arasından çıkardı, başörtüsüyle sildi, kahveyi ustruplu ikiye köpükleriyle pay etti, derin derin içini çekerek, ceviz sandığının üstünde oturan Remzi Beye getirdi uzattı. (TKBK, s.67)

Kırk yıl kalsa, kendi varıp da bir kahve içmezdi. (TKBK, s.68)

Yanıkoğlu sabahın alacasında burcu burcu kokan kahvesini sonsuz bir lezzetle gözlerini yumup içerken, önce bir motor sesi duyup sevindiler, motor sesinin ardından da, derenin kıvrımındaki söğütlerin ardından bir minibüs çıktı, toz duman içinde, önlerinde durdu. (TKBK, s.70)

Elini kolunu sallıyor, hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırken konuşuyor, derdini döküyordu. (TKBK, s.71)

Bir şey olmuş ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene yandım yakıldım. (TKBK, s.72)

Bacaklarını germiş, gözlerini pörtletmiş, gittikçe vere yaklaşarak Kör Rahminin boynunu sıkıyordu. (TKBK, s.72)

1.1.5.1.5.4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olması

Şefin arkasındaki duvarda kaşlarını iyice çatmış, alt yanı yırtılıp saçaklanmış, sapsarı bir Atatürk resmi yan yatmış duruyordu. (TKBK, s.14)

1.1.5.1.5.5. Edat Grubunun Zarf Olması

Onlara yardım için şoför de indi, bir iki de köylü çağırdı otobüsten, öteberiyi az bir sürede yüklediler. (TKBK, s.21)

Ola ki, resminiz olduğu gibi, o durumda budaklara çıkar. (TKBK, s.25)

Evlendiklerinden beri neler gelmemişt ki başlarına, ne belalar! (TKBK, s.29)

Dökülüvereceklermiş gibi kasabanın üstüne eğilmişler. (TKBK, s.30)

Durdu, arkasına döndü, mavi bir otobüs son hızla ona doğru ilerliyordu. (TKBK, s.33)

“Ne gülüyorsunuz, ne, açık bir şey görmüş gibi. (TKBK, s.34)

Ortalık ağır bir ceviz kokusuyla acı kokuyordu. (TKBK, s.35)

Ol sebepten Melek Hanım adamın huzurunda gözlerini bile kırpmadan put gibi duruyordu. (TKBK, s.36)

Su gibi kayıyordu asfaltın üzerinde. (TKBK, s.37)

Döndü durdu tepenin başında, sonra birden aklına gelmiş gibi indi, açık ağızına saldırdı. (TKBK, s.40)

Yanıkoglu Hüseyin, Remzi Bey, Melek Hanım ötede durmuşlar, alt alta, üst üste, onların döğüşlerini seyreyliyordu, durgun, meraksız, sonu belli bir varışı seyrederek gibi. (TKBK, s.42)

Hüsamı da işinden aldım, bir matahmış gibi buraya getirdim, rezil oldum abla adama rezil, bak işte kasabaya da giremiyoruz. (TKBK, s.45)

Çok öğütler verdikten sonra onu, dünya görmüş, ömür geçirmiş, okumuş insan başkadır, uğurladı. (TKBK, s.49)

Bir şeyler çatırdadı, yer sarsılır gibi oldu. (TKBK, s.52)

Gökten bir uçak geçiyordu ayışığının ortasından, ak bir çift uzun yol bırakarak ardında bir damla gümüş gibi parlıyordu, bir ışıkla gökyüzünde ak yolların ucunda. (TKBK, s.60)

Köyüne de gösteriş için gidiyor, hay Remzi Bey anlayamadın mı? (TKBK, s.64)

“Eeee?” diye merakla sordu Remzi Bey. (TKBK, s.70)

1.1.5.1.5.6. Tekrar Grubunun Zarf Olması

Oturur oturmaz Melek Hanım bağırdı. (TKBK, s.12)

Trende uyurdu da, başını tahtaya dayayıp, mısl mısl, yeni bir evde öldürallah uyuyamazdı. (TKBK, s.12)

Kuranı Kerimi **gürül gürül** kim ezbere okur, söyleyin gözleri çıkasılar, kim? (TKBK, s.27)

Zelihanın **oldum olası** bu kasabadan ödü kopuyordu. (TKBK, s.50)

Kendini tutmasa kayan toprak onu **alıp alıp** yere vuracaktı. (TKBK, s.52)

Melek Hanım çalışıyor çabalıyor, **uzun uzun** kızın yüzüne bakıyor, başını sallıyor, Zelihanın ayılmama sebebini bir türlü anlayamıyordu. (TKBK, s.54)

Ben size şimdi bir tavuklu pilav yapayım da **güzel güzel** yiyelim. (TKBK, s.54)

Kozanlılar yiğit olur,” dedi **bilgiç bilgiç** Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

Bir baktım, kanat sesleri doldurdu göğü, **şapır şapır**. (TKBK, s.60)

Zeliha **kuzu kuzu** geriye döndü. (TKBK, s.62)

Remzi Bey sandıkları **yan yana** dizip yatağı üstüne yaptı. (TKBK, s.63)

Melek Hanım, **uzun uzun** güldü. (TKBK, s.64)

Köyüm kaldı, anam babam, her şeyim kaldı, bir daha oraya **hiç hiç** gelemeyeceğim. (TKBK, s.66)

Şimdi şimdi, sana bir kahve yaparım.” (TKBK, s.67)

Otobüsün içindeki gürültüyü **arada sırada** şoförün gür, öfkeli sesi bastırıyordu. (TKBK, s.70)

1.1.5.2. İsim Cümlelerinde Zarf

1.1.5.2.1. Zarfı Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

Gidecekleri kasaba **çok** mu uzaktaydı? (TKBK, s.9)

Yaprakları **kalın**, dalları **ağır**, çok **yeşil**. (TKBK, s.25)

Aklıma tıp edince aklım başıma geldi, her şeyi anladım, **hiç** insan yok. (TKBK, s.60)

1.1.5.2.2. Zarfı Birden Fazla Olan İsim Cümleleri

Tanışmadan, konuşup görüşmeden bir insan korkuludur, başka bir şeydir. (TKBK, s.12)

1.1.5.2.3. Zarfı Pekiştirmeli Olan İsim Cümleleri

Hüsam **üstelik de** İstanbullu. (TKBK, s.49)

1.1.5.2.4. Zarf Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

1.1.5.2.4.1. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması

Kırk yıldır ben bu dağ başındayım bir kere gelmedi, olur mu canım, olur mu be Remzi...(TKBK, s.17)

Bu yüz hep böyle hüzünlü kalacak **bir daha** hiç gülmeyecek gibiydi. (TKBK, s.65)

1.1.5.2.4.2. Edat Grubunun Zarf Olması

Bacakları, **gövdesinin kalınlığına göre** çok inceydi, çöp gibiydi. (TKBK, s.38)

1.1.6. Cümle Dışı Unsurlar

Türkiye Türkçesinin tartışmalı konularından biri olan ‘cümle dışı unsur’ kavramı bugüne kadar pek çok araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve farklı anlayışlar ortaya konulmuştur. Yazılı ve sözlü iletişimde en büyük iletişim birimi olarak kabul edilen cümlenin oluşumunda farklı öğelerin yer alması ve bu öğelerin, cümlenin temel unsuru kabul edilen yükleme bağlantılarının gramatikal açıdan adlandırılması noktasında bazı ayrılıklar söz konusudur. Araştırmacıların fikir birliğine varamadığı hususların başında ‘cümle dışı unsur’ teriminin kullanımı ve bu terimin kapsamı gelir. Yaygın kabul ile cümle dışı unsur olarak ifade edilen ve cümlenin anlam dünyasına katkısı yadsınamayan bu unsurlar bazı araştırmacılar tarafından cümlenin öğeleri içerisinde değerlendirilmiş ve bu kavram için farklı terimler önerilmiştir (Dinar, 2014:70).

Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Cümle dışı öğeler, özne, nesne, zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu öğeler, yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar (Karahana, 2019:36).

Cümlenin kuruluşuna katılmayan fakat cümle öğeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan öğeler, cümle dışı öğelerdir. Cümle dışı öğeler, cümleler arası metin öğeleridir; bu yüzden, metindeki herhangi bir yükleme ilişkilendirilemezler. Ünlemler ve ünlem öbekleri ile her türden bağlama edatları böyle öğelerdir (Karaağaç, 2017:236).

Cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve şekil olarak yükleme bağlanmayan ancak cümlenin anlamına dolaylı olarak katkıda bulunan birlikler cümle dışı öge (unsur)

denir. Bazı bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, ara sözler, açıklayıcı cümleler cümle dışı öge (unsur) olarak değerlendirilir (Özkan, Sevinçli, 2013: 154).

Cümlelerin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve şekil olarak yükleme bağlanmayan, ancak cümlelerin anlamına dolaylı olarak katkıda bulunan unsura cümle dışı unsur denir. Cümle dışı unsurlar; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklemün tamamlayıcısı değildirler. O yüzden cümle dışı unsur adını alırlar. Bazı bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitap sözleri, ara sözler, açıklama cümleleri cümle dışı unsurlardır (Aktan, 2009: 111).

Cümle dışı unsurun araştırmacılar tarafından dile getirilen ortak özelliği sadece cümlede var olmaları, cümlelerin herhangi bir yerinde bulunabilmeleri ve diğer öğelerin aksine doğrudan yükleme ilişkili olmamalarıdır. Yükleme ilişkili olmadığı ittifakla dile getirildiği hâlde cümlelerin bir ögesi sayılıp sayılmayacağı konusunda ortak bir görüş yoktur (Ceritoğlu, 2014: 45).

Tüm bu açıklamalardan yola çıkılarak cümle dışı unsurun doğrudan yükleme ilişkisi olmayan ancak cümlelerin anlamına katkıda bulunan seslenme (hitap) unsurları, ünlem unsurları, ünlem grupları, bağlama edatları, ara söz ve ara cümleler cümle dışı unsur olarak kabul edilir. Bu görüşler doğrultusunda bu konu şu şekilde ele alındı:

1.1.6.1. Seslenme (Hitap) Unsurları

Alyılmaz, verici ile alıcı arasında uyarıcı görevi gören, alıcıyı iletişim ortamına çeken, duruma bağlayan ve cümleler arasındaki anlam ilişkilerini belirgin hâle getiren seslenmeler ve seslenme öbeklerinin konuyla ilgili çalışmalarda genelde yardımcı cümle ögesi kategorisinde değerlendirildiğini ve cümle dışı unsur olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Alyılmaz, 1994: 252). Eserde bu konuya örnek teşkil eden cümleler şunlardır:

“**Efendim** ben Posta Müdürü Remzi Tavdemir. (TKBK, s.13)

“**Efendi, efendi, efendi** arsa al, arsa...,”(TKBK, s.17)

“Vay sağ olasın Sadri Beyciğim, **a canım**. (TKBK, s.19)

“**Remziiii**,” diye bağırdı çın çın sesiyle Melek Hanım, “yemeği hazırladım. **Remziiii!**...” (TKBK, s.31)

1.1.6.2. Ünlem Unsurları

Aaah, ne güzeldir Melek. (TKBK, s.13)

“**Ha**, adım Sadrettin. Adım Sadrettin ya, sen Yokuşluya gitme. (TKBK, s.14)

Ha, dur, bak hanım orada yalnız kalmış. (TKBK, s.14)

Ha, el eli yıkar, el de döner yüzü yıkar. (TKBK, s.15)

“**Ha**, deyin bakayım Yokuşluya mı gideceksiniz? (TKBK, s.18)

“**Vay** sağ olası Sadri Beyciğim, a canım. (TKBK, s.19)

Haa, bir tamam. (TKBK, s.19)

“**Uuuu**, ayağım da uyuşmuş, uyuşmuş. (TKBK, s.28)

Aaaah, sen bir kasabaya girsen, ben de sana derdimi anlatsam, sen de Ankaraya büyük hükümete ulaştırsan derdimi, ne iyi olurdu, ne iyi.” (TKBK, s.40)

1.1.6.3. Ünlem Grupları

“**Aaah, teyzem**,” kasabaya döndü baktı, uzun uzun, elleri titriyordu. (TKBK, s.65)

“**Aaah, teyzem**, beni anlarsan sen anlarsın. (TKBK, s.65)

“Ah,” dedi, “**ah Remzi Bey**, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

1.1.6.4. Bağlama Edatları

Hanım bir düz taşın üstüne sekilenmiş örgüsünü örmeğe başlamıştı **bile**. (TKBK, s.9)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi **ama** trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

Benim hanım yalvardım yakardım da bir kere olsun kasabadan ayrılıp da gelip de bir istasyonu bir dakikalığına görmedi **bile**. (TKBK, s.17)

Zinhar, ceviz ağacı altında cima etmeyessin, sakıncalıdır. (TKBK, s.25)

Apartıman pabuçları çok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek **ancak** yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

Zeliha masaya oturup yemek yiyememiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o **ancak** böyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Melek Hanım onu duymadı **bile**. (TKBK, s.66)

Melek Hanım, Yanıkoğlu, Remzi Bey arkalarından bakmadı **bile**. (TKBK, s.70)

1.1.6.5. Ara Söz ve Ara Cümleler

Özkan ve Sevinçli’nin tanımına göre, cümleden çıkarıldıklarında cümlelerin anlamında bir eksiklik yaratmayan bir ara söz taşıyan cümledir. Ara sözler açıklama ve ek bilgi ifade ederler. Bu ara söz ya da cümleler cümlelerin bir ögesi olarak değerlendirilmezler (Özkan, Sevinçli, 2013: 221). Eserde bu konuya örnek olan cümle şudur:

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, tren bozkırdan geçerken ayısığı da vardı, işte o zaman vagonun penceresini açarır bu ciyak ciyak miyavlayan kediyi aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

1.2. Cümle Türleri

Coşar, Türkçede cümle türleri belirlenirken çekirdek unsur kabul edilen yüklem etrafında yüklem anlamı, yeri, sayısı, cinsi türü esas alınarak sınıflandırmalar yapıldığını belirtir. Ancak kendi içinde tutarlı gibi görünen bu ölçütlerin alt başlıklardaki değerlendirmelerde birbiriyle çeliştiğini ve cümle türleri belirlenirken farklı tanımların ortaya çıktığını ifade eder (Coşar, 2019:218).

Bilgegil, cümleleri öge dizilişine göre, yüklemine göre, anlamlarına göre ve yapılarına göre olmak üzere dört gruba ayırır. Öge dizilişi bakımından kurallı cümle-devrik cümle, yüklemine göre isim cümlesi-fiil cümlesi şeklinde sınıflandırır. Anlamlarına göre cümleleri; anlamlarının kapsamı bakımından cümleler: olumlu ve olumsuz cümleler, isnat tarzından doğan anlam özelliklerine göre: haber cümleleri ve inşa cümleleri şeklinde ayırır. Yapılarına göre cümleleri ise basit cümle ve bileşik cümle olmak üzere iki grupta değerlendirir. Bileşik cümleleri kendi içinde: girişik bileşik cümle, şartlı bileşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle, ki bağlacıyla kurulan cümle, karmaşık cümle diye adlandırır (Bilgegil, 2014:51-94).

Gencan, cümleleri dört grupta ele alır. Yüklemine göre eylem tümcesi, ad tümcesi; anlamlarına göre olumlu tümce, olumsuz tümce, soru tümcesi, ünlem tümcesi; dizilişlerine göre kurallı tümce, devrik tümce; yapılarına göre yalın tümce, bağımsız önermelerden birleşmiş tümce, birleşik tümce. Bağımsız önermelerden birleşmiş tümceyi, sıralı önerme ve bağlı önerme olmak üzere kendi içinde ikiye ayırır (Gencan 2007: 119-177).

Ediskun, cümleleri yüklemine göre “fiil cümleleri, fiil cümlecikleri, isim cümleleri, isim cümlecikleri” şeklinde dört grupta değerlendirir (Ediskun 1993: 335). Ediskun, anlam bakımından yaptığı sınıflandırmada fiilimsileri de dikkate alarak “olumlu, olumsuz, soru, ünlem cümleleri ve cümlecikleri “olarak gruplandırır (Ediskun 1993: 367-377). Yazar, cümleleri yapı ve şekil ölçütüne göre ikiye ayırır. Cümleleri yapılarına göre “basit cümle, bileşik cümle, bağımsız bileşik cümle” olarak; şekillerine göre ise “sıralı cümle ve bağlı cümle” olarak sınıflandırır.

Banguoğlu, cümleleri “basit cümle” ve “birleşik cümle” şeklinde gruplandırır. Basit cümleleri kendi içerisinde “fiil cümlesi, isim cümlesi” olarak birleşik cümleleri kendi

içerisinde “yanyana birleşik cümle, altalta birleşik cümle, tümlene birleşik cümle, karmaşık birleşik cümle” şeklinde sınıflandırır (Banguoğlu 2007: 521-524).

Bozkurt’un yaptığı cümle tasnifi şöyledir: Düzen bakımından “düz tümce ve devrik tümce”, yargı bakımından “soru tümcesi, olumlu tümce, olumsuz tümce, ünlem tümcesi” şeklinde sınıflandırır. Yapısına göre “yalın tümce, birleşik tümce ve kaynaşık tümce” olarak üç gruba ayrılır. Kaynaşık tümceler içinde fiilimsi bulunan tümceler olup “eylemlikli tümce, ortaçlı tümce, ulaçlı tümce” şeklinde adlandırılmıştır. Birleşik tümce ise kendi içinde “sıralı tümce, bağlı tümce, ki bağlaçlı tümce, ilgeçli tümce, soru ekli tümce, değil koşaçlı tümce, iç içe tümce, koşullu tümce, eksilteli tümce, ara tümce” başlıklarına ayrılmıştır (Bozkurt 2004: 133-222).

Cümleleri, yüklemine göre “fiil cümlesi ve isim cümlesi” olarak ayıran Ergin, yapısına göre “basit cümleler ve birleşik cümleler” olarak ele alır. Birleşik cümleleri kendi içerisinde “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle” olarak üç alt başlığa ayırır (Ergin 2009: 404). Anlam bakımından ise hiçbir ayırım yapmaz.

Karahan cümle türlerini dört ana başlık altında göstermiştir. Birincisi cümlelerin bağlanma şekilleridir. Bunu kendi içerisinde dörde ayırmıştır: Bağlanma edatlarıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip / şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler. İkinci başlık yüklem türüne göre: Fiil cümleleri, isim cümleleri. Üçüncü başlık yüklem yerine göre cümleler: Kurallı (düz) cümleler, devrik cümleler. Dördüncü başlıkta ise cümlelerin anlam özellikleri yer alır. Bunu da olumlu ve olumsuz cümleler ve soru cümleleri olmak üzere ikiye ayırır (Karahan, 2019: 85-107).

Şimşek’in tasnifi şu şekildedir: Yalın tümce: İçinde tek yargı bulunur. Bileşik tümce: İçinde eylemsilerin, şart cümlesinin bulunduğu cümlelerdir. Sıralı tümce : Bağlaçlar ya da noklama işaretleriyle sıralanırlar. İlgi tümcesi: ki’li cümlelerdir. Kesik tümce: Öğeleri eksik olanlardır. Aratümce: Açıklayıcı cümlelerdir (Şimşek, 1987: 244-320).

Özkan ve Sevinçli’ye göre cümleler, yüklemine göre (isim cümlesi ve fiil cümlesi), anlamlarına göre (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi ve ünlem cümlesi), yüklem yerine göre (kurallı cümle ve devrik cümle), yapılarına göre (basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle, ara sözlü cümle, eksilteli cümle)’dir. Birleşik cümle kendi arasında dörde ayrılmıştır: şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, girişik cümle. Sıralı cümle ise ikiye ayrılmış olup bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümle şeklindedir (Özkan, Sevinçli, 2013: 157-222).

Araştırmacıların cümle türleri konusunda üzerinde en fazla uzlaşmadığı konu cümlelerin yapısıyla ilgilidir. Bu görüşlerden bazıları da şunlardır:

Kültürel, başka bir cümle ile bağımlı olmayan, başka bir cümle kendisiyle bağımlı bulunmadığı şeklinde tanımladığı basit cümlelerin tek bir çekimli fiille kurulduğunu ifade eder. Birleşik cümlelerin ise bir ana cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya birkaç yardımcı cümleden oluşan cümle olduğunu belirtir. Ki’li birleşik cümle, şartlı birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olmak üzere üçe ayırır (Kültürel, 2018: 34-44).

Karaağaç’a göre yapısına göre iki tür cümle vardır. Ona göre cümleleri yapısına göre incelemekle yüklemelerinin sayısına göre incelemek aynı şeydir. Basit cümlede tek yüklem, birleşik cümlede birden çok yüklem vardır. Şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle olmak üzere üç tip birleşik cümle olduğunu söyler (Karaağaç, 2017: 237-243).

Eker, yapısına göre cümleleri “basit tümce”, “birleşik tümce (şartlı birleşik tümce, ki’li birleşik tümce)”, “sıralı ve bağlı tümce” olmak üzere üç başlıkta değerlendirmektedir. Fiilimsileri ve fiilimsi gruplarını içeren cümleleri birleşik cümle saymazken şartlı cümleleri de birleşik cümle olarak ele almıştır (Eker, 2009: 416-420).

Aktan, birleşik cümleyi içinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümle olarak tarif eder. Şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ve ki’li birleşik cümle olmak üzere üç gruba ayırır. Girişik cümle hakkındaki görüşleri eleştirerek girişik cümlelerin Batı dillerinde birleşik cümle sayılabileceğini ancak Türkçede çekimsiz fiille kuruldukları için basit cümle sayılması gerektiğini vurgular (Aktan, 2016: 123-131).

Böler, yapısına göre cümleleri basit, birleşik, sıralı ve eksilteli (kesik) cümle olmak üzere dört başlıkta değerlendirir. Fiilimsiler kip ve şahıs ifadesi taşımadıkları için fiilimsi veya fiilimsi grupları bulunan cümleler basit cümle sayılmalıdır. Nitekim birleşik cümleyi içinde iki ya da ikiden fazla yüklem yer alan cümle olarak tarif etmektedir. Bunlar arasında şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, bağlı birleşik cümle, ara cümleli birleşik cümle, karmaşık birleşik cümleyi sayan Böler, istek kipi ve istek kipinin hikâye birleşik çekimiyle de şartlı birleşik cümle kurulabileceğini belirtir. Değişik kaynaklarda ki’li birleşik cümle adıyla verilen cümleyi, bağlı birleşik cümle olarak adlandırır. Çünkü bağlı birleşik cümleler çeşitli anlam ilişkilerine sahip iki veya daha fazla basit ya da birleşik cümlelerin birtakım bağlaçlarla birbirine bağlanması biçiminde oluşmaktadır. Karmaşık birleşik cümle, bünyesinde birden çok birleşik ya da sıralı cümle yer alan cümleler için kullanılan bir terimdir. Sıralı cümleler ise birtakım anlam ilişkileri içindeki birden fazla cümlelerin virgül veya noktalı virgül ile birbirine bağlanması biçiminde oluşmaktadır (Böler, 2019:206-243).

Demir'e göre basit cümle ile birleşik cümleyi birbirinden ayırmamızı sağlayan en önemli ölçü, yüklemidir. Tek yüklem taşıyan cümle basit, birden çok yüklem taşıyan cümle birleşiktir. Fiilimsi içeren cümleleri basit cümle sayarken birleşik cümleyi şartlı birleşik cümle, ki'li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olarak gruplandırır. Ona göre birleşik cümle, yapısında isim veya fiil cinsinden birden fazla yüklem bulunan cümledir (Demir, 2019:72-81).

Araştırmacıların görüşleri esas alınarak yapılan çalışmada cümleler şu şekilde gruplandırıldı:

1. Yüklem Türlüne Göre Cümleler: isim, fiil.
2. Yüklem Yeri Göre Cümleler: kurallı, devrik.
3. Anlamına Göre Cümleler: olumlu, olumsuz, soru, emir, ünlem.
4. Yapılarına Göre Cümleler: basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksilteli, ara sözlü (cümleli)

1.2.1. Yüklem Türlüne Göre Cümleler

Cümleler, yüklemlerine göre isim ve fiil cümlesi olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Metinde 1130 fiil, 221 isim olmak üzere toplam 1351 cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekilde tasnif edilerek incelendi:

1.2.1.1. İsim Cümlesi

İsim ya da isim soylu kelimelerin ya da kelime gruplarının ek-fiil olarak yüklem olduğu cümlelerdir.

Korkmaz isim cümlesini yüklemnin çekimli bir fiil yerine ad veya ad soylu bir kelime olan ve cevher fiili eklerinin geniş zaman, şimdiki zaman ve geçmiş zaman çekimleri ile yargıya bağlandığı cümle, şeklinde tarif eder (Korkmaz 2007: 8).

Karaağaç, yüklemi çekimli bir eylem değil, ad veya ad soylu bir söz olan cümleyi, isim cümlesi olarak tarif etmektedir. İsim cümlesinin bir yapma veya olma değil, bir var oluş bildirdiğini vurgular. İsim cümlesinin sadece ana yardımcı bir eylemle kurulabileceğini ifade eder (Karaağaç, 2017:246).

Özkan ve Sevinçli, isim cinsinden bir kelime ya da kelime grubunun ek-fiille çekimlenerek yargı bildirmesine isim cümlesi denildiğini ifade eder. İsimler, sıfatlar, zamirler, mastarlar, edatlar, zarflar; isim hükmünde olan kelime grupları, isim cümlesinin yüklemi olabileceğini vurgular (Özkan, Sevinçli, 2013:157).

Karahan, yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümleleri isim cümlesi olarak tarif eder. İsim ve isim gruplarının,”i-“ek-fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi üstlendiklerini belirtir. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklemelerin, geniş zaman kipinde olduğunu ifade eder (Karahan, 2019:96).

Emre, isim cümlesinin fiilden yüklemi olmayan cümle olduğunu, çok geniş yer tuttuğunu çeşitlerinin ve oynadığı rollerin çok olduğunu ifade eder. Bu cümleleri koşak alanlar ve almayanlar diye ikiye ayırdığını belirtir (Emre, 1955:23).

İsim cümleleri, ek-fiilin kullanımına göre; “Basit Zamanlı İsim Cümlesi” ve “Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi” olmak üzere iki bölümde incelendi.

1.2.1.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi

Basit zamanlı isim cümlelerinde, zaman bildiren bir ek bulunmaz. Bu cümlelerde ek fiilin geniş zamanı bildiren şekilleri kullanılır ve bu cümleler basit zaman ifadesi taşır (Özkan, Sevinçli, 2017: 138). Basit zamanlı isim cümlesi ile ilgili metinde bulunan bazı örnekler:

Yoldan gelip geçen de yok. (TKBK, s.11)

Zeliha o kadar güzeldir ki. (TKBK, s.49)

Birkaç keçileri, ormandan açılmış iki üç dönümlük verimsiz, yarı kayalık bir toprakları yardı. (TKBK, s.50)

Ciğeri de yok fukaranın...”(TKBK, s.55)

Bu Anadolu kadını gibi güzel pilav yapan yok. (TKBK, s.58)

Hiç insan yok. (TKBK, s.61)

“Ecinni kuşlar almış bu kasabayı, hiç mümkünatı yok. ...(TKBK, s.61)

Bakın kasabada hiç ışık yok. (TKBK, s.61)

“Çıkarız, çıkarız, bu kasabada bir şey, bir şey var. (TKBK, s.62)

“Ne var dersin bu kasabanın başında?” (TKBK, s.64)

1.2.1.1.2. Birleşik Zamanlı İsim Cümlesi

Birleşik zamanlı isim cümlesi, ek fiilin hikâye, rivayet, şart birleşik zamanları ile kurulmaktadır.

Birleşik zamanlı isim cümlesi ile ilgili metnimizde bulunan bazı örnekler:

Kedisi bir tahta sandığın içinde, dizlerinin dibindeydi. (TKBK, s.9)

Lütfen bir çay daha, çok güzelmiş. (TKBK, s.17)

“Ne güzel rengi vardı. (TKBK, s.20)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Ona karşı çok suçluydu. (TKBK, s.29)

Sofra örtüsü sakız gibiydi. (TKBK, s.31)

Şoför de yardımcısı da çok uzun saçlıydı. (TKBK, s.41)

Köyüne gidip bir sefercik kendini gösterecek, alın işte sümüklü Zeliha kimmiş, diyecek, bir daha da köye hiç, ölünceye kadar uğramayacak. (TKBK, s.64)

Geldi Melek Hanımın önünde durdu, gözleri yaş içindeydi. (TKBK, s.65)

1.2.1.2. Fiil Cümlesi

Ergin, predikatı eylem unsuru müstakil bir eylem olan cümleleri fiil cümlesi olarak tarif eder. Predikatı geçişli fiil olan fiil cümlesinde bütün cümle unsurlarının bulunabileceği predikatı geçişsiz olan fiil cümlesinde ise nesne bulunmayacağını belirtir. Tam teşekküllü eylem cümlesinde eylem geçişli ise fiil, fâil, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf unsurları; eylem geçişsiz ise fiil, fâil, yer tamlayıcısı ve zarf unsurları bulunmaktadır, demektir (Ergin, 2003:401-402).

Karahan, Türk gramerciliğinde, isim ve fiil cümlesi ayrımı kabul edilse de Türkçede asli cümlelerin fiil cümlesi olduğunu, isim cümlesinin ancak fiil yardımıyla kurulabileceği görüşü nün hâkim olduğunu belirtir (Karahan, 2015: 2).

Akbayır’a göre yüklemi çekimli bir fiille kurulan, iş-kılış, durum ve oluş bildiren cümleler fiil cümlesidir. Bu tür cümlelerin yüklem, fiil, kip ve kişi unsurlarıyla kurulduğunu ifade eder (Akbayır, 2013:133).

Erkul, yüklemi çekimli bir eylem olan cümleleri fiil cümlesi olarak tarif etmiştir. Bunların bildirme ve istek kipinde kurulduklarını ifade etmiştir. Yüklem yalın veya birleşik zamanlı olabileceğini, anlam açısından da olumlu, olumsuz ve soru şeklinde bulunabileceğini söylemiştir (Erkul, 2007:55).

Bu görüşlerden hareketle yüklemi çekimlenmiş fiil olan cümlelerin fiil cümlesi olarak tanımlandığı söylenebilir. Fiil cümleleri şu şekilde gruplandırıldı:

1.2.1.2.1. Kuruluşlarına Göre Fiil Cümleleri

1.2.1.2.1.1. Basit Çekimli Fiillerle Kurulan Fiil cümleleri

Bir düşünceyi bir hükmü sadece bir çekimli fiille aktaran cümlelerdir. Bu tür cümleler ile ilgili metinde bulunan bazı örnekler:

1.2.1.2.1.1.1. Bildirme Kipleriyle Kurulanlar

Korkmaz bildirme kiplerinin yapılmış, yapılmakta veya yapılacak olan işleri haber veren yargı halinde bildirme niteliği taşıyan kipler olduğunu belirtir (Korkmaz, 2009: 545). Gülensoy ise ortaya çıkan ve çıkacak olan hareketi bildiren yani belli bir zaman kavramı veren fiil şekillerine bildirme kipleri denir, şeklinde açıklamıştır (Gülensoy, 2000: 410).

1.2.1.2.1.1.1.1. Geniş Zaman Kipinde Olanlar

Banguoğlu geniş zaman kipinin genel yargılar, kanunlar, kurallar, hikmetler, vecizeler ve atasözlerinin anlatımında kullanıldığını ifade eder (Banguoğlu, 2024: 373). Geniş zaman kipinde olan cümle örnekleri:

Neden atamaz, çünküleyin canım, bu kedinin bir gözü sarı, bir gözü mavidir. (TKBK, s.10)

Kabul günlerinde Kaymakamın Hanımı kucağına alır, bir bulut yığını, bir apak pamuk yığını gibi, oksar, sever sever a canım. (TKBK, s.10)

Meslektaş sayılırız. (TKBK, s.14)

Neyle gidilir buradan Yokuşluya? (TKBK, s.19)

“Belki yağmur falan da yağar...” (TKBK, s.32)

Hiç kimse de buradan öte o kasabaya bir adım bile yaklaşmaz.” (TKBK, s.41)

“Zeliha hep böyle kaçar gider, Hüsam da arkasından ulaşır döndürür onu.” (TKBK, s.46)

“Sana şimdi peynir veririm, azıcık da tavuk. (TKBK, s.56)

Bu kız iflah olmaz. (TKBK, s.67)

“Köyüne ya döner ya dönmez.” (TKBK, s.69)

1.2.1.2.1.1.1.2. Şimdiki Zaman Kipinde Olanlar

Şimdiki zaman kipi fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu gösteren kiptir (Korkmaz, 2009: 610). Şimdiki zaman kipinde olan cümleler şunlardır:

Başlarını dayar dayamaz hep birden başlıyorlar horlamaya. (TKBK, s.9)

Onlar horlamaya başlar başlamaz da kedi başlıyor miyavlamaya... (TKBK, s.10)

İnsan öyle vırt zırt, ha deyince eve alışamıyor ki...(TKBK, s.12)

Oturdukça bedeni gittikçe ağurlaşıyor, acısı çoğalıyordu. (TKBK, s.13)

Hanım orada bekliyor işte.” (TKBK, s.13)

Bana bak, çay kaynıyor. (TKBK, s.14)

Ha, bak fokur fokur kaynıyor. (TKBK, s.14)

Buradan geçen kaçakçılar bana paket paket birakıyorlar. (TKBK, s.15)

“Gerçekten parlıyor.” (TKBK, s.16)

Ben de altı yıldır gitmiyorum. (TKBK, s.17)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de bulursam Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

“Ben de fazla bilmiyorum ama...”(TKBK, s.18)

“Fazla bir şey bilmiyorum ama Yokuşluya bir şey olmuş. (TKBK, s.18)

Bilmiyorum. (TKBK, s.19)

“Aşağıdan bir otobüs geliyor, aşağıdan, kocaman.” (TKBK, s.20)

İlle de, amma velakin görmeden olmaz, diyor.” (TKBK, s.20)

Sizi kavşakta bırakırım, kasaba uzaktan gözüküyor. (TKBK, s.21)

Hep böyle yapıyoruz. (TKBK, s.21)

Hiçbir şoför gitmiyor. (TKBK, s.21)

Hiç kimse de gitmiyor ya...(TKBK, s.21)

Şu insanlar ne güzel de çay iciyorlar, ne güzel! (TKBK, s.21)

“Dağ düşüyor Yokuşlunun üstüne,” dedi. (TKBK, s.22)

“Kimse yaklaşamıyor oraya...(TKBK, s.22)

Dağ evleri, kayaları ezip geçiyor her gün her gün... (TKBK, s.22)

Kimse yaklaşamıyor o kasabaya. (TKBK, s.22)

Melek Hanım sandığını çok seviyor, en az ayda iki kere onu zeytinyağıyla ovuyor parlatıyordu. (TKBK, s.27)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaların pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

Tepenin oradan da gözüküyor kasaba. (TKBK, s.28)

Bu kasabadan çıt çıkıyor. (TKBK, s.28)

Bu Allahtan reva mı, bu insanlığa sığar mı, inşallah o kasaba biz gidiyoruz diye yerin dibine batmıştır. (TKBK, s.28)

Çok merak ediyor fıkara, dumanı burnundan çıkıyor. (TKBK, s.30)

Alay edildiğini bilse de üzülme bari. (TKBK, s.30)

Ne gelebilir başına bir kasabanın? (TKBK, s.30)

Ya neden hiç duman tütmüyor? (TKBK, s.30)

Ya neden hiçbir gürültü, uğultu gelmiyor? (TKBK, s.31)

Ak bir yol geçiyor kasabanın ortasından ta kayalığa kadar gözüküyor, kasabayı ikiye bölüp...(TKBK, s.31)

“Bir kuş bile uçmuyor. (TKBK, s.32)

Görmüyor musun otobüs ağzına kadar dolu.” (TKBK, s.33)

Şoför gölüyordu. (TKBK, s.34)

Otobüstekiler de durmadan gölüyorlardı. (TKBK, s.34)

“Ne gölüyorsunuz, ne, açık bir şey görmüş gibi. (TKBK, s.34)

Siz de hiç insanlık kalmadı mı, ne kadardır burada bekliyoruz, ilk geçen sizsiniz, siz de hep birden gölüyorsunuz.” (TKBK, s.34)

Ol sebepten Melek Hanım adamın huzurunda gözlerini bile kırpmadan put gibi duruyordu. (TKBK, s.36)

Kimse beni oraya götürmüyor. (TKBK, s.36)

“Yeter,” dedi Remzi Bey, “bak birisi daha geliyor. (TKBK, s.37)

“Siz de mi girmiyorsunuz kasabaya?” dedi. (TKBK, s.38)

Ta Alamanyadan geliyoruz. (TKBK, s.41)

Koşuyor durmadan kendi kendine konuşuyordu. (TKBK, s.51)

Başka şeyler düşünüyor, başka, bambaşka şeyler düşünüyordu. (TKBK, s.51)

Arada bir hırsla ayağa kalkıyor, “Kasaba, kasaba,” diye bağırıyor, “ben de sana girerim, girerim,” diyor, sonra geriye dönüp kefek taşın üstüne oturuyor Hüsamın gelmesini bekliyordu. (TKBK, s.51)

Bir kasabaya kalkıyor yürüyor, bir cevizlere yönünü dönüyor, yüz adım kadar koşuyor, kefek taşının üstüne geri dönüyordu. (TKBK, s.51)

Hava kararıyor, iri yıldızlar gökyüzüne dökülüyor, uzaklardan çakal pavkırmaları geliyordu. (TKBK, s.51)

Hiçbir şey duymuyor, düşünmüyordu. (TKBK, s.51)

Her yürüdükçe, her boşluğa daldıkça kabusu artıyor, boğazını bir karanlık el sık ha sık ediyordu. (TKBK, s.52)

Ormandan çıktım kulaklarım uğulduyor. (TKBK, s.60)

Kulaklarım vinliyor. (TKBK, s.60)

Bir adım yürüyemiyorum kuşlardan, bir adım. (TKBK, s.60)

Bir korkuyorlar deli deli. (TKBK, s.60)

“Ben de şu senin deli kızı düşünüyorum. (TKBK, s.68)

“Ben biliyorum, ” dedi uzun sakallısı. (TKBK, s.71)

Bir şey olmuş ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene yandım yakıldım. (TKBK, s.72)

1.2.1.2.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman Kipinde Olanlar

Görülen geçmiş zaman, görülen ve bilinen bir zamanı bildirir. Kesin bir zaman olması yanında, gerçekleşen olma ve yapmanın dil kullanıcısı tarafından görünüp bilindiğini de bildirir. Kısacası, kesin olarak gerçekleşmiş bir zamanı ve dil kullanıcısının bilgisi dahilinde gerçekleşmiş bir eylemi bildirir (Karaağaç, 2017: 113). Eserde bu konuya örnek olan cümleler şunlardır:

Ama bu sefer fazla geldi, çok geldi. (TKBK, s.10)

“Melek”, dedi, Melek Hanım hiç telaşsız, yorgun, başını kaldırdı, tombul yüzü kırışmıştı biraz daha. (TKBK, s.11)

Hanımın epeyce uzağına çimento setin uzağına oturdu. (TKBK, s.12)

Oturur oturmaz Melek Hanım bağırdı. (TKBK, s.12)

“Yokuşlu kasabasına atandım. (TKBK, s.13)

“Ha, iyi, ha otur şuradan torunum. (TKBK, s.14)

“İstasyon şefi dedi ki... Dedi ki Melek...(TKBK, s.15)

Sert hareketlerle çayı doldurdu, bardağın birisini bir eliyle hanıma, öbürünü de öteki eliyle Müdüre uzattı, arkasından çabucak da kendisine doldurdu bir bardak. (TKBK, s.16)

Bardağını ışığa tuttu, inceden, hayranlıkla bir süre iki parmağıyla tuttuğu tüten çayı seyreyledi. (TKBK, s.16)

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

Fabrikatör Salih Bey altı milyona ev yaptırdı oraya, ev değil saray. (TKBK, s.17)

Remzi Bey atıldı: (TKBK, s.18)

“Kaçakçılar,” dedi Sadrettin Bey, “kaçakçılar sağ olsunlar. (TKBK, s.18)

Kasaba dağıldı. (TKBK, s.18)

“Öldük bittik, ” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.20)

Onların ağacın oraya varıncaya kadar otobüs de geldi Melek Hanımın önünde durdu. (TKBK, s.20)

Melek Hanım otobüs kalkarken Sadri Beye el salladı: (TKBK, s.21)

Güzel çaylar ıçtim. (TKBK, s.21)

“Bilmem, hiçbir şey anlamadım o Lazın da konuşmasından.” (TKBK, s.22)

Şoför döndü: (TKBK, s.22)

“Ne gelen var, ne giden,” dedi Melek Hanım, örgüsünden başını kaldırmadan. (TKBK, s.25)

“Orası,” dedi Melek Hanım, “orası kasaba. (TKBK, s.26)

Sağ ayağını altından aldı, yerine sol ayağını yerleştirdi. (TKBK, s.28)

“Peki, peki” dedi Remzi Bey, “peki hanım, Sadrettin Bey iyi anlatamadı. (TKBK, s.28)

Kalktı suya vardı, eğildi sudan ıctı doya doya, doğruldu, gene tepeye yollandı. (TKBK, s.29)

Bir tümseğe oturdu. (TKBK, s.29)

Remzi Tavdemirin içini ince bir sızı gibi ağırdan bir hüznün sardı. (TKBK, s.30)

Karamsarlık geldi karanlık, ağır bir su gibi yüreğine oturdu. (TKBK, s.30)

Dört yere dört kazık çaktı, örtünün uçlarını kazıklara bağladı. (TKBK, s.35)

“Geliyor,” diye ayağa fırladı Remzi Bey. (TKBK, s.36)

“Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

Yolcu geldi karşı cevize belini verdi oturdu. (TKBK, s.38)

Oturur oturmaz da belinden azık çıkını çözdü ortaya koydu açtı: (TKBK, s.38)

Yanıkoğlu Hüseyin elindeki lokmayı bıraktı ayağa kalktı. (TKBK, s.39)

Remzi Beye yürüdü, Melek Hanım örgüsünden başını kaldırdı ona baktı.” (TKBK, s.39)

Melek Hanım patladı. (TKBK, s.40)

Telgraf çektik eve, bekliyorlardır bizi. (TKBK, s.41)

Şoförle adam bir anda giriştiler. (TKBK, s.42)

Sekiz yıldır onu görmedim. (TKBK, s.43)

Yüreğim elimde geldim de burada kaldım işte. (TKBK, s.43)

Hiç mi giremeyeceğiz Hanım Teyze oraya.” (TKBK, s.43)

Bavulunu çarçabuk açtı. (TKBK, s.43)

Anamı çok özledim. (TKBK, s.44)

“Annem yazdı,” diye telaslandı Zeliha. (TKBK, s.45)

Ta Alamanyadan buraya sağ salım, kazasız belasız geldik. (TKBK, s.47)

“Fena,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.48)

Çok işine yaradı Ebe Hanımın öğütleri. (TKBK, s.49)

Yol aldı onu kasabanın alanına götürdü. (TKBK, s.51)

Zeliha konağın köşesine büzüldü, yumuldu, korkudan bir toprak oldu. (TKBK, s.53)

Bayıldı işte.” (TKBK, s.54)

“Teyze” diye **inledi** Zeliha. (TKBK, s.56)

Zeliha, yandaki bakır sahandaki pişmiş büyük tavuğu **aldı**, etlerini bir yana, kemiklerini bir yana ditmeğe **başladı**. (TKBK, s.57)

Konuşmadan, çabuk çabuk pilavlarını **yediler bitirdiler**. (TKBK, s.58)

“Aaaah, teyze,” diye sabırsız, **ortaya atıldı**. (TKBK, s.59)

Tam bu sırada tostoparlak bir ay **doğdu**, karşı yatık dağın üstüne **oturdu**, ortalık **aydınlandı**. (TKBK, s.60)

“Gözümü bir perde **örttü**. (TKBK, s.60)

Hüsamin sesini **duydum** kuşlardan. (TKBK, s.61)

Yola düştü. (TKBK, s.62)

Remzi Bey yatak dengini **açtı**. (TKBK, s.63)

Melek Hanım, uzun uzun **güldü**. (TKBK, s.64)

Bavulunu **açtı**, oradan bir kutu çikolata, bir çorap, boncuklu bir çanta, başka karmakarışık bir şeyler **çıkardı** Melek Hanıma getirdi. (TKBK, s.65)

Melek Hanımın tüylerini diken diken **etti**. (TKBK, s.66)

Sustu, sandığın üstüne düşmüş örgüsünü **aldı**, azıcık **ördü**, birden **ayağa fırladı**. (TKBK, s.67)

“Kim bilir,” diye **başını salladı** Melek Hanım, Remzi Beye hayranlıkla **baktı**. (TKBK, s.68)

Tam bu sırada yanlarında Yanıkoğlu Hüseyin **bitti**: (TKBK, s.69)

“Hiç,” **dedi**. (TKBK, s.70)

Yiğitseniz ne kadcık yol kasaba, işte şuracıkta, iki adım, yürüyerek **gidin**. (TKBK, s.71)

Bu sefer de bu **çıktı**. (TKBK, s.72)

1.2.1.2.1.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipinde Olanlar

Kökeni bakımından mİş/-mUş sıfat fiilinden gelen duyulan geçmiş zaman kipi; fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini; ancak, konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbıdır (Korkmaz, 2009: 599-600). Metinde öğrenilen geçmiş zaman kipinde kurulmuş cümle örnekleri şunlardır:

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

“Bak bak, iyi adamdır ya, fazla canı sıkılmış. (TKBK, s.14)

Ha, dur, bak hanım orada yalnız kalmış. (TKBK, s.14)

“Bu kanepede Ecevit de, İsmet Paşayı da, Fevzi Çakmağı da götürmüş gene kırılmamıştır. (TKBK, s.16)

“Ne olmuş, ne olmuş?” (TKBK, s.18)

“Fazla bir şey bilmiyorum ama Yokuşluya bir şey olmuş. (TKBK, s.18)

Dağ çökmüş altında mı kalmış, bir şey mi olmuş, geçende birisi anlatıyordu. (TKBK, s.19)

Bir şey olmuş işte. (TKBK, s.19)

Dağ kaymış üstüne kasabanın...(TKBK, s.19)

Ne olmuş, ne olmuş?” (TKBK, s.19)

Sadrettin Bey bacaklarını acmış, giden otobüsün ardından gülümsüyordu. (TKBK, s.21)

Kavşakta, asfaltın kıyısında, düzlüğün ortasında, öteberilerinin yanında oturmuşlar, yönlerini de kasabaya dönmüşlerdi. (TKBK, s.26)

Melek Hanım ceviz sandığının üstüne oturmuş, sağ ayağını da altına almış, ellerini sallaya sallaya örgüsünü örüyor, dalmış gitmiş, düşünüyordu. (TKBK, s.26)

Çiçeklerin üstünden üç yavrulu bir ceren bacaklarını öne arkaya uzatmış, iyice germiş uçarcasına koşuyordu. (TKBK, s.26)

“Uuuu, ayağım da uyuşmuş, uyuşmuş. (TKBK, s.28)

Yorulmuşum zaar”. (TKBK, s.28)

Kaçak çaylar, harman etmiş. (TKBK, s.29)

Dünyanın bir ucundan gelmiş çaylar. (TKBK, s.29)

Yanık bir sarıda moraran bir koyağın dibine sıvanmış, üstte sivri, keskin, bulutsuz kurak, sıcak, yanan kayalar. (TKBK, s.30)

Dökülüvereceklermiş gibi kasabanın üstüne eğilmişler. (TKBK, s.30)

“Şu koskocaman asfaltı yapmışlar, kimse geçmesin diye mi? (TKBK, s.32)

Melek Hanım lokmasıyla avurdunu sisirmiş: (TKBK, s.32)

İyi ki, yaa, o naylonu almışım. (TKBK, s.33)

“Yokuşluya bir şey olmuş. (TKBK, s.34)

Melek Hanım her şeyi anlamıştı. (TKBK, s.36)

“Ne yapalım o bile girememiş, burada, biz o büyüğümüzü bekleyeceğiz. (TKBK, s.37)

Bu kasabanın insanları boşluktan korkup kaçmışlar, başlarını almışlar gitmişler. (TKBK, s.39)

Saçları kirli, omuzlarına dökülüyordu, vıcık vıcık yağ girmiş çıkmış. (TKBK, s.41)

Yanıkoglu Hüseyin, Remzi Bey, Melek Hanım ötede durmuşlar, alt alta, üst üste, onların döğüşlerini seyreyliyordu, durgun, meraksız, sonu belli bir yarışı seyrederek gibi. (TKBK, s.42)

Kimi ayakkabısını, şapkasını, kimi ceketini, çantasını topluyordu oradan buradan, yaka bağır açık ter içinde kalmışlar. (TKBK, s.42)

Kocaman üç tane beşi bir yerde takmış boğazına. (TKBK, s.43)

“Köye yakında elektrik gelecektmiş. (TKBK, s.45)

Karşıdaki koyağa bomboz yapışmış karanlık pencere kasaba bin gözlü bir deve benziyordu, yorulmuş, öyle oraya uzanmış. (TKBK, s.48)

Zeliha masaya oturup yemek viyememiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o ancak böyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Sonra köye gelen konuşkan Ebe Hanım onu sevmiş, sen cin gibi bir kızsın Zeliha demişti, burada kalıp sersefil olacağına vargit Almanyaya işçi ol kendini kurtar. (TKBK, s.49)

Zeliha apartman pabuçlarını tarlalardan yola girer girmez çıkarmış eline almış koşuyordu. (TKBK, s.51)

Cevizlere gitmek için ayağa kalkmış, yapamamış, kasabaya varmıştı. (TKBK, s.51)

Sadece kasabaya yürüyordu, karanlığın icine dalmış. (TKBK, s.51)

Cevizlere gitmek için ayağa kalkmış, yapamamış, kasabaya varmıştı. (TKBK, s.51)

Hiçbir şey duymuyor, düşünmüyordu. (TKBK, s.51)

Sadece kasabaya yürüyordu, karanlığın icine dalmış. (TKBK, s.51)

Zeliha kalkmış, oturmuş, kollarını aç aça, esneyerek geriniyordu. (TKBK, s.55)

Sonra teyzeme söyleyim kendimi yitirmişim. (TKBK, s.61)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı terketmişler. (TKBK, s.61)

“Ecinni kuşlar almış bu kasabayı, hiç mümkünatı yok. (TKBK, s.61)

Beli cevizin gövdesine dayalı sessiz koca uyumuş, boynu sağ yana sarkmıştı. (TKBK, s.63)

Karısı da başını kocasının bacağına koymuş, kim bilir kaçınıcı uykudaydı. (TKBK, s.63)

Melek Hanım heyecanlanmış. (TKBK, s.65)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şasırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

Zeliha bavulunu almış yola düşmüş, Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki, arkasından: “Güle güle kızım, güle güle,” diyebildi. (TKBK, s.66)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

“On beş yirmi gün önce geldi bu haber, kasaba böyle böyle olmuş diye. (TKBK, s.71)

Bir şey olmuş ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene yandım yakıldım. (TKBK, s.72)

Bacaklarını germiş, gözlerini pörtletmiş, gittikçe yere yaklaşarak Kör Rahminin boynunu sıkıyordu. (TKBK, s.72)

1.2.1.2.1.1.5. Gelecek Zaman Kipinde Olanlar

-AcAk ekiyle karşılanan gelecek zaman kipi, henüz gerçekleşmemiş bulunan ancak fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekteki bir zaman kesiminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren bir kiptir. Yapılacak iş niyet halinde olsa bile, gerçekleşmesinde kesinlik bulunduğu için bu ekle kurulan gelecek zaman kipinde bir kesinlik vardır. Bu görev ekin asli görevidir (Korkmaz, 2009: 623). Eserde gelecek zaman kipinde kurulmuş olan cümle örnekleri şunlardır:

Kalk oradan, altından soğuk alacaksın. (TKBK, s.12)

Soğuk alıp başıma bela olacaksın. (TKBK, s.12)

“Sen Yokuşluya mı gideceksin?” (TKBK, s.14)

Gidemezsin, gidemeyeceksin.” (TKBK, s.14)

“Ha, deyin bakayım Yokuşluya mı gideceksiniz? (TKBK, s.18)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Ne olacağız böyle Hanım.” (TKBK, s.29)

“Ne olacağız burada böyle oturup öleceğiz. (TKBK, s.29)

Kartallar, akbabalar da bizi yeyip bitirecekler, kemiklerimiz kalacak şurada, sandığın üstünde. (TKBK, s.29)

Nasıl olsa şimdi birisi daha gececek. (TKBK, s.35)

“Nasıl olsa birisi gececek, bir otobüs dolusu adam geçti ya.” (TKBK, s.35)

“Hem de nasıl gececek.” (TKBK, s.35)

Kasabaya girmenin bir yolunu bulacağım. (TKBK, s.36)

Şimdi Ankaraya gidiyorum, siz burada bekleyin, ben bu kasabaya girmenin mutlak bir yolunu bulacağım. (TKBK, s.36)

“Biz buradan öte neyle gideceğiz? (TKBK, s.41)

Hiç mi giremeyeceğiz Hanım Teyze oraya.” (TKBK, s.43)

“Köye yakında elektrik gelecekmis. (TKBK, s.45)

Biz bir daha Türkiye’ye gelmeyeceğiz değil mi Hüsam. (TKBK, s.45)

Müdür Bey de yarın Ankaraya bir tel vuracak, işte o zaman. (TKBK, s.63)

Köyüne gidip bir sefercik kendini gösterecek, alın işte sümüklü Zeliha kimmiş, diyecek, bir daha da köye hiç, ölünceye kadar uğramayacak. (TKBK, s.64)

Köyüm kaldı, anam babam, her şeyim kaldı, bir daha oraya hiç hiç gelemeyeceğim. (TKBK, s.66)

Güzel teyzem, hiç hiç, hiç görmeyeceğim. (TKBK, s.66)

Biliyorum, bana borcunu vermeyecek. (TKBK, s.71)

1.2.1.2.1.1.2. Tasarlama Kipleriyle Kurulanlar

Tasarlama kipleri, fiilin olumlu veya olumsuz yöndeki gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir (Korkmaz, 2009: 647).

1.2.1.2.1.1.2.1. Şart Kipinde Olanlar

Şekil çekimlerinden biri olan şart, tasarlanan hareketin şart şeklinde olduğunu ifade eder. Şart çekiminde bir olay gerçekleşmez, bir olayın gerçekleşmesi şart koşulur. Bu yüzden şart çekimi diğer çekimlerden farklıdır. Diğer çekimler tek başlarına bir yargı ifade edebilirken, şart, daha çok yardımcı bir yargı ifade eder; yani, şart cümlesi, yan cümleciğin yüklemi durumunda olabilir (Karaağaç, 2017: 127). Metinde şart kipiyle kurulmuş olan cümleler :

Ona **kalsa** beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaların pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

“Bir insan, bir can, bir otomobil **gelse**. (TKBK, s.29)

Bunu Meleğe **söylese mi**, söylese de fıkara **merak etmese**. (TKBK, s.30)

Alay edildiğini **bilse** de **üzülmese** bari. (TKBK, s.30)

Aaaah, sen bir kasabaya **girsen**, ben de sana derdimi **anlatsam**, sen de Ankaraya büyük hükümete ulaşırsan derdimi, ne iyi olurdu, ne iyi.” (TKBK, s.40)

Hüsam İstanbullu değil isterse Berlinli Moskovalı olsun, gene elini **sallasa** ellisi, kolunu **sallasa** tellisi. (TKBK, s.49)

İçinde ölüm de **olsa**. (TKBK, s.50)

Kendini **tutmasa** kayan toprak onu alıp yere vuracaktı. (TKBK, s.52)

Ölsem de **kalsam** da yarın sabah. (TKBK, s.62)

“**Ölsem** de...” (TKBK, s.63)

1.2.1.2.1.1.2.2. Emir Kipinde Olanlar

Emir kipi, yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden bir gramer kalıbıdır. Bu kalıpta kip ekleri ile şahıs ekleri iç içe girmiştir. Fiil kök veya gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahıs da karşıladığından, kipe ayrıca şahıs ekleri getirilmez. Dolayısıyla, her şahıs için ayrı bir emir eki vardır (Korkmaz, 2009: 666). Eserde emir kipinde olan cümleler:

Git, Hanımı **al gel** de bir çay **için**. (TKBK, s.15)

Rahat otur. (TKBK, s.16)

“Efendi, efendi, efendi arsa **al**, arsa...,” dedi. (TKBK, s.17)

Bin teyze **bin**. (TKBK, s.21)

Laz **deme** adama,” diye çıkıştı Melek Hanım” Sadrettin Bey onun adı. (TKBK, s.28)

“**Dur** hanım, **dur**,” dedi. (TKBK, s.34)

O kadar yol azığı **geldi** ki her evden, sen hiç **telaş etme**, burada bir ay da iki ay da kalsak bize yeter.” (TKBK, s.37)

“**Yeter**,” dedi Remzi Bey, “**bak** birisi daha geliyor. (TKBK, s.37)

Yaklaşsın da **görsün**.” (TKBK, s.48)

Haydi **kalk**...” (TKBK, s.62)

1.2.1.2.1.2.3. İstek Kipinde Olanlar

Bu kip, fiile istek, niyet, arzu kavramları veren bir tasarlama kipidir. Yapılan işin istendiğini veya o işe niyet edildiğini gösterir (Korkmaz, 2009: 648). Metinde istek kipiyle kurulmuş cümleler:

“Sağ olasınız.” (TKBK, s.15)

Zinhar, ceviz ağacı altında cima etmeyesin, sakıncalıdır. (TKBK, s.25)

Varsın gitsin de o kasabaya ben de kurtulayım, o da kurtulsun.” (TKBK, s.48)

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeveydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

1.2.1.2.1.2.4. Gereklilik Kipinde Olanlar

Gereklilik çekimi, tasarlanan ve gerçekleşmesi gereken bir olaya işaret eder. Gereklilik, ihtiyaç, geleceği ilgilendiren bir konu olduğu için, gereklilik çekimi, bizi, gelecek ve geniş zamana gönderir (Karaağaç, 2017: 130). Eserde gereklilik kipindeki cümleler şunlardır:

Yıkılmışsa batmışsa da görmeliyim kasabayı, görmeli öyle geri dönmeliyim.” (TKBK, s.19)

1.2.1.2.1.2. Birleşik Çekimli Fiillerle Kurulan Fiil Cümleleri

1.2.1.2.1.2.1. Hikaye Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

1.2.1.2.1.2.1.1. Şimdiki Zamanın Hikayesi

Posta Müdürü Remzi Tavdemir birisini arıyordu bu ıssızlıkta. (TKBK, s.10)

Sadrettin Bey bacaklarını açmış, giden otobüsün ardından gülümsüyordu. (TKBK, s.21)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor sürüklüyordu asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

“Bak kardaş,” diyordu, “biz bugün evimizde olmalıyız. (TKBK, s.42)

Sıkıyor, kasabaya daha çabuk yürüyordu. (TKBK, s.50)

Melek Hanım çalışıyor çabalıyor, uzun uzun kızın yüzüne bakıyor, başını sallıyor, Zelihanın ayılmama sebebini bir türlü anlayamıyordu. (TKBK, s.54)

Keşki gelmeseydim buraya...(TKBK, s.59)

Gökten bir uçak geciyordu ayışığının ortasından, ak bir çift uzun yol bırakarak ardında bir damla gümüş gibi parlıyordu, bir ışıqla gökyüzünde ak yolların ucunda. (TKBK, s.60)

1.2.1.2.1.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesi

“Melek”, dedi, Melek Hanım hiç telaşsız, yorgun, başını kaldırdı, tombul yüzü kırısmıştı biraz daha. (TKBK, s.11)

Remzi Bey yorulmuştu. (TKBK, s.11)

Cevizler tek sıra önlerinden geçen asfalta dizilmişlerdi. (TKBK, s.25)

Melek Hanım her şeyi anlamıştı. (TKBK, s.36)

Adamın kim olduğunu bilivermişti, hiç şaşmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

Sonunda döğüşçüler yoruldular, kollarını kaldıracak halleri kalmamıştı. (TKBK, s.42)

Büyücek bir ateş yakmışlar ocağın üstüne geniş bir tencere oturtmuşlardı. (TKBK, s.53)

Cevizin dallarına ortalığı epeyce aydınlatan eski bir gemici feneri asılmıştı. (TKBK, s.54)

Zeliha bavulunu almış yola düşmüş, Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki, arkasından: “Güle güle kızım, güle güle,” diyebilirdi. (TKBK, s.66)

Melek Hanım unutacak *olsa*, unutmazdı ya, şimdiye kadar geciktirdiği olmuştu birkaç kere ama unuttuğu olmamıştı. (TKBK, s.68)

Remzi Bey bunca yaş yaşamış, bunca kahve içmiş hiçbirisi Melek Hanımın değil kahvesine azıcık benzemek, yanına bile yaklaşamamıştı. (TKBK, s.68)

O gün bugündür Remzi Beye hayranlığı hiç eksilmemişti. (TKBK, s.68)

1.2.1.2.1.2.1.3. Geniş Zamanın Hikayesi

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, tren bozkırdan geçerken ayışığı da vardı, işte o zaman vagonun penceresini açıverirbu ciyak ciyak miyavlayan kediyi aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

Bunu, bu boncuğu atamazdı. (TKBK, s.10)

Trende uyurdu da, başını tahtaya dayayıp, mışıl mışıl, yeni bir evde öldürallah uyuyamazdı. (TKBK, s.12)

“Eskiden buradan geçen otobüsler Yokuşluya da uğrarlardı. (TKBK, s.19)

İçi hep defne, yaban elması, mantıvar, dağ nanesi **kokardı.** (TKBK, s.26)

Çok meraklıydı Melek Hanım, evine, kocasına, çocuklarına gözü gibi **bakardı.** (TKBK, s.27)

Babası bir astsubay emeklisiydi, titiz adamdı, ellerini günde belki yirmi kere **yıkardı,** nerede olursa olsun. (TKBK, s.27)

Remzi Bey ona Melek Hanım demeğe **bayılırdı.** (TKBK, s.32)

Gene de Ebe Hanımın öğütleri olmasaydı, Hüsam gibi, hem de İstanbullu, yakışıklı, daha kızlar onun peşine düşerler de hiç bırakmazlar, bir adamı, delikanlıyı, usta mı usta işçiyi, bir Türk fabrikatör kadar kazananı böylesine bir kolaylıkla kısıvrak **bağlayamazdı.** (TKBK, s.50)

Çok az böyle olurdu, böyle olunca da dünyayı gözleri görmez, çok **dertlenirdi.** (TKBK, s.66)

Her sabah, yolda belde, otobüste trende, konuklukta Melek Hanım Remzi Beyin kahvesini ayağına **getirirdi.** (TKBK, s.68)

1.2.1.2.1.2.1.4. Gelecek Zamanın Hikayesi

O, otobüs fren yapıncaya kadar yerinden kıpırdamadı, ezip geçseydi gene **kıpırdamayacaktı.** (TKBK, s.33)

Neredeyse gün **kavuşacaktı.** (TKBK, s.35)

Yarın derdini Müdür Beye mutlak **anlatacaktı.** (TKBK, s.63)

“Aaah, teyze sana daha neler **gösterecektim** neler. (TKBK, s.65)

Neler **verecektim,** neler, vakit olmadı. (TKBK, s.65)

İcra onu işte **hapsedecekti,** bugün de bu oyunu oynadı.(TKBK, s.71)

1.2.1.2.1.2.1.5. Şart Kipinin Hikayesi

“Teyzacığım keşki **gitmeseydim** o kasabaya, keşki **görmeseydim** o kasabayı. (TKBK, s.59)

Keşki **gelmeseydim** buraya...(TKBK, s.59)

1.2.1.2.1.2.1.6. İstek Kipinin Hikayesi

Ah, aaah, ah, bu kedi **olmayaydı,** bunun yerine başka bir kedi **olaydı.** (TKBK, s.10)

“Aaah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya **gelmeveydim,** keşki bu kızı **görmeyevidim.** (TKBK, s.66)

1.2.1.2.1.2.2. Rivayet Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

1.2.1.2.1.2.2.1. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Şimdi uzağından geçiyorlarmış. (TKBK, s.19)

Yolcuları yol kavşağında bıraktıyorlarmış kasabaya yaklaşmamak için...(TKBK, s.19)

“Ne varmış da bu kasabaya girilmiyormuş? (TKBK, s.46)

1.2.1.2.1.2.2.2. Geniş Zamanın Rivayeti

O mendebur başka neresi olabilirmiş ki.” (TKBK, s.26)

1.2.1.2.1.2.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

“Köye yakında elektrik gelecekmış. (TKBK, s.43)

1.2.1.2.1.2.3. Şart Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

1.2.1.2.1.2.3.1. Geniş Zamanın Şartı

Dayanabilirsen dayan. (TKBK, s.10)

Biz, paramız olursa...(TKBK, s.17)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de bulursam Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

“Ne olursan ol, kim olursan ol, bana ne be!” (TKBK, s.33)

Neyle giderseniz gidin,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

Anam beni görmek isterse gelsin Almanyada görsün. (TKBK, s.45)

Sabaha kadar yürürsek, yakındaki istasyona ulaşırız. (TKBK, s.62)

Bir adım daha atarsan...(TKBK, s.62)

“Aaah, teyzem, beni anlarsan sen anlarsın. (TKBK, s.65)

“Zeliha da giremeyip bu kasabaya başını alıp giderse, gayrı bu kasabaya girmenin mümkünatı yok. (TKBK, s.70)

Sapa yol amma ne olur üç gün sonra gidersen köye?” (TKBK, s.70)

1.2.1.2.1.2.3.2. Şimdiki Zamanın Şartı

Ne **konusuyorsa** hep kendini göstermek. (TKBK, s.64)

1.2.1.2.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

1.2.1.2.1.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Onları çaya çağırdığına **pışman oldu**. (TKBK, s.16)

Remzi Bey sana **yardım eder** kardeşim. (TKBK, s.17)

Rica ederim, rica, rica...(TKBK, s.19)

“Mersi, mersi, çok teşekkür. (ederim)” (TKBK, s.21)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini **nakşede verir**. (TKBK, s.25)

Dindarlığı da babasındandı ama namaz kılıp **oruç tutmazdı**. (TKBK, s.27)

Kaçak çaylar, **harman etmiş**. (TKBK, s.29)

Şimdi iyice **merak ediyordu** bu kasabayı. (TKBK, s.30)

Karşıya geçip **seyrettiler**. (TKBK, s.35)

O kadar o yol azığı geldi ki her evden, sen hiç **telaş etme**, burada bir iki ay da kalsak bize yeter. (TKBK, s.37)

Bir mektup yazacaksın büyük hükümete, bir tel çekecek, bir **telefon edeceksin**, yetişsin imdada, Hüseyinin hali duman diye. (TKBK, s.39)

“Teşekkür ederim efendim,” dedi. (TKBK, s.42)

“Ben de **yardım edeyim** teyze.” (TKBK, s.56)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı **terketmişler**. (TKBK, s.61)

“Kesseler, **kıyık kıyık etseler** beni, ben de yarın hemen geri Alamanyaya dönerim. (TKBK, s.62)

“Belki hükümet burasını yasak bölge **ilan eylemiştir**. (TKBK, s.64)

“Ne hacet, ne hacet kızım, **teşekkür ederim**,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

İnsanlar onun yumuşaklığında, sıcaklığında bir güven bulur, **rahat ederlerdi**. (TKBK, s.69)

Bu yıl da bunu **icat etti**. (TKBK, s.71)

İcra onu işte **hapsedecekti**, bugün de bu oyunu oynadı. (TKBK, s.71)

1.2.1.2.1.3.2. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Uyumadan önce bir önce burunlarını karıştırıyorlar, sümkürüyorlar kocaman bir mendile, sonra ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını altlarına alıyorlar, başlarını arkaya dayayıp gözlerini kapayıp uyuyuveriyorlar. (TKBK, s.9)

Ayak kokusu, türlü türlü, pencereyi açsan açamazsın soğuk. (TKBK, s.10)

Bunca yıl bu kadar kasaba, bu kadar bucak dolaşmış bir türlü alışamamıştı. (TKBK, s.11)

Trende uyurdu da, başını tahtaya dayayıp, mışıl mışıl, yeni bir evde öldürallah uyuyamazdı. (TKBK, s.12)

Gidemezsin, gidemeyeceksin. (TKBK, s.14)

Bu çayı da kimse ıçemez. (TKBK, s.16)

Kimse yaklaşamıyor o kasabaya. (TKBK, s.22)

O mendebur başka neresi olabilirmiş ki.” (TKBK, s.26)

O Laz anlatamadı ki...(TKBK, s.28)

Bir kasabanın başına ne gelebilir ki de, içine kimse giremez onun. (TKBK, s.30)

Bir kasaba, teknil kasabayı bırakıp gidemez ya. (TKBK, s.31)

Karı koca asfaltın kıyısında yan yana giden mavi otobüsün ardında bakakaldılar. (TKBK, s.34)

“Olmaz gidemem.” (TKBK, s.41)

Apartman pabuçları çok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek ancak yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

“Ne olduğunu bilemem ama, girilemiyor. (TKBK, s.46)

Zeliha masaya oturup yemek yiyelememiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o ancak öyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Burada bir saniye duramam. (TKBK, s.62)

“Buraya kadar, buradan öte bir santim bile gidemem. (TKBK, s.71)

Ben canımı yerde bulamam. (TKBK, s.71)

1.2.1.2.1.3.3. Kalıplaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediye yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Soğuk alıp başıma bela olacaksın.” (TKBK, s.12)

Şefi görünce bayağı sevinmişti, istasyona yaklaştıkça içine korkuya, endişeye, ürküntüye, umutsuzluğa benzer **bir karamsarlık çöküyordu.** (TKBK, s.13)

Bu, Sadrettin Beyin **gözünden kaçmadı.** (TKBK, s.18)

Aman, aman, aman kedi **acından öldü.**” (TKBK, s.20)

Melek Hanım otobüs kalkarken Sadri Beye **el salladı.** (TKBK, s.21)

Remzi Bey hemen **hazır ola geçti.** (TKBK, s.36)

Belindeki yeşil kemerin kalınlığı **altı parmak gelirdi** ve tokasında gene çok büyük ağzını açmış bir at başı, tunçtan. (TKBK, s.44)

“Ziyade olsun,” dedi Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

Bu ecinni kuşlarla bir tümen **başta çıkmazsa,** bir ordu.” (TKBK, s.61)

Ben yarın sabah **varsam gitsem** de bir baksam.” (TKBK, s.64)

Ben arka yoldan köyüme giderim, azıcık uzak olur amma **varsın olsun.** (TKBK, s.70)

Elini kolunu sallıyor, hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırken konuşuyor, **derdini döküyordu.** (TKBK, s.71)

Bir şey **olmuş** ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene **yandım yakıldım.** (TKBK, s.72)

1.2.1.2.2. Çatılarına Göre Fiil Cümleleri

1.2.1.2.2.1. Etken Çatılı Fiillerle Kurulanlar

Etken çatılı fiiller, edilgen çatının dışında kalan fiillerdir (dönüşlü, geçişli, geçişsiz, ettirgen, oldurgan fiiller). Etken çatılı bir fiille kurulmuş cümlelerde yüklem belirtiği işin özne tarafından yapıldığı açıkça görülür (Özkan, Sevinçli, 2013:169). Eserde etken çatılı fiillerle kurulan cümleler:

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi **yedirmiş içirmiş,** kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Posta Müdürü Remzi Tavdemir birisini **arıyordu** bu ıssızlıkta. (TKBK, s.10)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri **inmişlerdi** ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

“Melek”, dedi, Melek Hanım hiç telaşsız, yorgun, başını kaldırdı, tombul yüzü **kırısmıştı** biraz daha. (TKBK, s.11)

Yeni evden de **korkardı.** (TKBK, s.12)

Ürktü, başını kaldırdı uzun uzun, örgüsüne dalmış gitmiş Melek Hanıma baktı, ne güzeldir Melek diye **icinden geçirdi.** (TKBK, s.13)

Şefin arkasındaki duvarda kaşlarını iyice çatmış, alt yanı yırtılıp saçaklanmış, sapsarı bir Atatürk resmi yan yatmış **duruyordu.** (TKBK, s.14)

Ben de **korurum** onları. (TKBK, s.15)

Bacağının birisi kırık kanepeyi **gösterdi.** (TKBK, s.16)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de **bulursam** Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

Dağ çökmüş altında mı kalmış, bir şey mi olmuş, geçende birisi **anlatıyordu.** (TKBK, s.19)

“Yazık, yazık,” **dedi** Sadrettin Bey. (TKBK, s.20)

Bir aydır hiç kimseyi de **indirmedim** ya...(TKBK, s.21)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini **nakşediverir.** (TKBK, s.25)

Kocasına örüyordu elindekini, hep kocasına **örer,** sonra ya kendi **qiyer** ya da çocuklarından birisine verirdi. (TKBK, s.26)

Melek Hanım sandığını çok seviyor, en az ayda iki kere onu zeytinyağıyla ovuyor **parlatıyordu.** (TKBK, s.27)

“Ne de giden,” **dedi** Melek Hanım. (TKBK, s.28)

Kasabada hiç duman **tütmüyordu.** (TKBK, s.29)

Dünyadan kopar bir sonsuzluk içinde uçsuz bucaksız gider, sonsuzluğun acısında, sonsuzluğunda, yokluğunda **erirdi.** (TKBK, s.30)

Toprak damlarını **görüyordu** kasabanın, ak topraklı. (TKBK, s.31)

Remzi Bey ona Melek Hanım demeğe **bayılırdı.** (TKBK, s.32)

O kadar hoşlanırdı ki, öylesine aşık ki bu Melek sözcüğüne, günde belki yüz kere, sırası düşün düşmesin, ona Melek Hanım **derdi** hanım sözcüğünün üstüne basa basa. (TKBK, s.32)

Melek Hanım lokmasıyla avurdunu **şışirmiş:** (TKBK, s.32)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor **sürüklüyordu** asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

O Yokuşlu dedikçe öbürleri durmadan **gülüyorlardı.** (TKBK, s.34)

“Kocaman yol,” **dedi** Remzi Tavdemir. (TKBK, s.35)

Ol sebepten Melek Hanım adamın huzurunda gözlerini bile kırpmadan put gibi **duruyordu.** (TKBK, s.36)

“Güle güle, güle güle, uğur ilen,” **dediler,** “uğur ilen.” (TKBK, s.37)

Sonra kurnazlıkla **sordu.** (TKBK, s.38)

Boşluk **korkutuyor** adamı. (TKBK, s.39)

“**Alın** bavullarınızı. (TKBK, s.41)

Kimi ayakkabısını, şapkasını, kimi ceketini, çantasını **topluyordu** oradan buradan, yaka bağır açık ter içinde kalmışlar. (TKBK, s.42)

Mini etek **giymişti.** (TKBK, s.43)

Ne yaptım da geldim, aaah, ne yaptım da şu adamı getirdim, az daha şoför **öldürüyordu** onu. (TKBK, s.45)

Gün dağların ardına yıkılmış **gitmişti.** (TKBK, s.48)

“Gideceğim,” **diyordu,** kasabaya. (TKBK, s.50)

Arkasına da dönüp dönüp **bakıyordu.** (TKBK, s.50)

Hüsamin orada cevizin bu yanında durmuş kendisini seyrettiğini, yerinden kıpırdamadığını görüyor, öfkeleniyor, “Gösteririm sana, gösteririm sana,” diye **dişlerini sıkıyordu.** (TKBK, s.50)

Sıkıyor, kasabaya daha çabuk **yürüyordu.** (TKBK, s.50)

Zeliha apartman pabuçlarını tarlalardan yola girer girmez çıkarmış eline almış **koşuyordu.** (TKBK, s.51)

Hapishane **yazıyordu** basık bir damın üstünde. (TKBK, s.52)

Melek Hanım çalışıyor çabalıyor, uzun uzun kızın yüzüne bakıyor, başını sallıyor, Zelihanın ayılmama sebebini bir türlü **anlayamıyordu.** (TKBK, s.54)

“Tereyağı termosunu nereye **koymuştun** hele.” (TKBK, s.55)

Tenceredeki su **kaynıyordu,** konuşmadan pirinci ayıkladılar. (TKBK, s.56)

Bakır sürahi hasırın ortasında **duruyordu.** (TKBK, s.57)

“Teyzacığım keşki **gitmeseydin** o kasabaya, keşki **görmeseydin** o kasabayı. (TKBK, s.59)

Bir kuyuya düştüm, **boğuluyordum,** Allah bilir nasıl çıktım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

Beli cevizin gövdesine dayalı sessiz koca uyumuş, boynu sağ yana **sarkmıştı.** (TKBK, s.63)

“Belki Hükümet burasını yasak bölge **ilan eylemiştir.** (TKBK, s.64)

“Al teyze,” **dedi,** “seni çok **sevdim.** (TKBK, s.65)

“Aaah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya **gelmeveydim,** keşki bu kızı **görmeyeydim.** (TKBK, s.66)

Zeliha, daha akşamdan bulaşıkları yıkamış otların üstüne **yığmıştı.** (TKBK, s.67)

Her sabah, yolda belde, otobüste trende, konuklukta Melek Hanım Remzi Beyin kahvesini ayağına getirirdi. (TKBK, s.68)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine almışlar arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk kemir ha kemir ediyorlardı. (TKBK, s.69)

“Eeee?” diye merakla sordu Remzi Bey. (TKBK, s.70)

İcra onu işte hapsedecekti, bugün de bu oyunu oynadı.(TKBK, s.71)

Öteki yolcuların, minibüsün gölgesi de uzamıştı.(TKBK, s.72)

1.2.1.2.2.1.1. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler

Yüklemi geçişli bir fiille kurulan cümlelerdir. Bu fiillerle kurulan cümlelerde bütün ögeler bulunabilir. Geçişli fiillerin gösterdiği hareket nesne olmadan gerçekleşmez. O bakımdan geçişli fiille kurulan cümlelerde yüklem, özne, nesne mutlaka bulunur (Özkan, Sevinçli, 2013:167). Eserde geçişli fiillerle kurulan cümleler şunlardır:

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Ayak kokusu, türlü türlü, pencereyi açsan açamazsın soğuk. (TKBK, s.10)

Başını indirdi. (TKBK, s.11)

Konuşup görüşüncedir ki işte o zaman insan insan olur. (TKBK, s.12)

Şu kediye de yiyecek verilmedi dün akşamdan beri, Melek Hanım da unuttu. (TKBK, S.12)

Birden pencereden, içerde başını eğmiş bir şeylerle uğraşan İstasyon Şefini gördü. (TKBK, s.13)

Bir şeyler yazdı çizdi. (TKBK, s.14)

Ben de korurum onları. (TKBK, s.15)

Bacağının birisi kırık kanepeyi gösterdi. (TKBK, s.16)

“Efendi, efendi, efendi arsa al, arsa...,”dedi. (TKBK, s.17)

Aklın varsa arsa al arsa...(TKBK, s.17)

Bugün arsa al Fülüryeden yarın sat on misline. (TKBK, s.17)

Çayı uzun uzun kokladı uzun burnunu bardağa sokarcasına. (TKBK, s.18)

Melek Hanım yüzünü buruşturdu. (TKBK, s.18)

“Ankaraya, Ankaraya ...,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.18)

“Ben de fazla bilmiyorum ama...”(TKBK, s.18)

Bilmiyorum. (TKBK, s.19)

“Yazık, yazık,” **dedi** Sadrettin Bey. (TKBK, s.20)

Bir aydır hiç kimseyi de **indirmedim** ya...(TKBK, s.21)

“Bilmem, hiçbir şey **anlamadım** o Lazın da konuşmasından.” (TKBK, s.22)

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsa, ne varsa hemencecik budağın içine resmini **nakşediverir**. (TKBK, s.25)

Kocasına örüyordu elindekini, hep kocasına **örer**, sonra ya kendi **giyer** ya da çocuklarından birisine verirdi. (TKBK, s.26)

“Ne de giden,” **dedi** Melek Hanım. (TKBK, s.28)

“Peki, peki” **dedi** Remzi Bey, “peki hanım, Sadrettin Bey iyi **anlatamadı**. (TKBK, s.28)

“Ya ne **desin** adam başka, ya ne **desin**, ne **desin**, bizim gibi akılsızca, hem çayını **iç...**”(TKBK, s.29)

“Peki hanım **dedi** Remzi Bey. (TKBK, s.29)

Otobüs şoförünü de **fitledi**, o da beni buraya **bıraktı gitti**. (TKBK, s.30)

Melek Hanım lokmasıyla avurdunu **sisirmiş**: (TKBK, s.32)

Naylonu da çadır gibi iki cevizin arsına **gerdim**. (TKBK, s.33)

“Kocaman yol,” **dedi** Remzi Tavdemir. (TKBK, s.35)

“**Söyle** vatandaş dileğin nedir?” (TKBK, s.36)

“Güle güle, güle güle, uğur ilen,” **dediler**, “uğur ilen.” (TKBK, s.37)

Sonra kurnazlıkla **sordu**. (TKBK, s.38)

Boşluk **korkutuyor** adamı. (TKBK, s.39)

“**Alın** bavullarınızı. (TKBK, s.41)

Herkes işini **bitirdi**, bir araya gelip derin derin soluk **aldılar**. (TKBK, s.42)

Bavulunu çarçabuk **açtı**. (TKBK, s.43)

Siz **bilirsiniz** teyze anam ne **der** kocama. (TKBK, s.44)

Bak, şu saç kurutma makinasını anama **getirdim**.” (TKBK, s.44)

“Yok,” **dedi**, Zeliha. (TKBK, s.44)

“Bunlar hep böyle,” **dedi** erkek. (TKBK, s.46)

“**Bıktım**,” **dedi** Hüsam. (TKBK, s.47)

Yaklaşsın da **görsün**.” (TKBK, s.48)

Zeliha o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek **ansır**, hem de kendini hiç **bağışlamaz**. (TKBK, s.49)

Sıkıyor, kasabaya daha çabuk yürüyordu. (TKBK, s.50)

Yol aldı onu kasabanın alanına götürdü. (TKBK, s.51)

Yarı seçti yarı seçemedi. (TKBK, s.52)

“Onu şimdi ayulturum. (TKBK, s.54)

“İşte yağ termosu, ” dedi. (TKBK, s.55)

“Sana şimdi peynir veririm, azıcık da tavuk. (TKBK, s.56)

Remzi çatalı eline aldı, bekledi: (TKBK, s.57)

Ancak konuklardan birisi pilava kaşığını daldırıncadır ki kendisi pilavdan aldı. (TKBK, s.58)

“Kim bilir ne gördün sen o kasabada.” (TKBK, s.59)

“Gözümü bir perde örttü. (TKBK, s.60)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı terketmişler. (TKBK, s.61)

“Yarın sabah erkenden,” dedi Hüsam, “bu kadarı da fazla. (TKBK, s.62)

İki kilim, bir yastık da Zeliha verdiler. (TKBK, s.63)

“ Bir şey var ama kim bilir.” (TKBK, s.64)

“Al teyze,” dedi, “seni çok sevdim. (TKBK, s.65)

Güzel teyzem, hiç hiç, hiç görmeyeceğim. (TKBK, s.66)

Zeliha, daha akşamdan bulaşıkları yıkamış otların üstüne yığmıştı. (TKBK, s.67)

“Ben de şu senin deli kızı düşünüyorum. (TKBK, s.68)

“Hiç,” dedi. (TKBK, s.70)

“Eeee?” diye merakla sordu Remzi Bey. (TKBK, s.70)

1.2.1.2.2.1.2. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler

Nesne almayan yüklemi geçişsiz fiillerle kurulan cümlelerdir. Eserdeki bu tür cümlelerin örnekleri şunlardır:

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Bunca yıl bu kadar kasaba, bu kadar bucak dolaşmış bir türlü alışamamıştı. (TKBK, s.11)

Hanımın epeyce uzağına çimento setin uzağına oturdu. (TKBK, s.12)

Gün kuşluk oldu, acıktı da. (TKBK, s.13)

“Sen Yokuşluya mı gideceksin?” (TKBK, s.14)

Sen beni dinlersen, akşama tren gelecek , doğru buradan Ankaraya git. (TKBK, s.15)

Remzi Bey ucuna ilişti. (TKBK, s.16)

Ben de altı yıldır gitmiyorum. (TKBK, s.17)

“Nereye gitmiş acaba Yokuşlu? (TKBK, s.18)

Aman, aman, aman kedi acından öldü. (TKBK, s.20)

Bak, abi bana şurada tıklar tıklar milyonu saysan ben Yokuşluya giremem. (TKBK, s.21)

“Kimse yaklaşamıyor oraya...(TKBK, s.22)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksınız, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

“Bak, şurası kasaba...(TKBK, s.26)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaların pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

“Nasıl olsa gelir birisi, sen keyfine bak Remzi Bey...”(TKBK, s.28)

Bir tümseğe oturdu. (TKBK, s.29)

Karamsarlık geldi karanlık, ağır bir su gibi yiüreğine oturdu. (TKBK, s.30)

Ya neden hiçbir gürültü, uğultu gelmiyor? (TKBK, s.31)

“Bir kuş bile uçmuyor. (TKBK, s.32)

Yemekten sonra öteberileri cevizlere taşımağa başladılar. (TKBK, s.33)

“Burada kaldık...(TKBK, s.34)

Nasıl olsa şimdi birisi daha gececek. (TKBK, s.35)

“Geliyor.” (TKBK, s.36)

Otomobil çok hızlı gidiyordu. (TKBK, s.37)

Yolcu geldi karşı cevize belini verdi oturdu. (TKBK, s.38)

Sen ne iş yaparsın, ne memurusun?” (TKBK, s.39)

İşte sen de postahanene gir, ne de güzel postahane, ne de güzel, mavi boyalı, işte şunun gibi. (TKBK, s.40)

Şoförle adam bir anda giriştiler. (TKBK, s.42)

Sekiz yıldır onu görmedim. (TKBK, s.43)

Bak, teyze bu Hüsam, kocam. (TKBK, s.44)

“Köye yakında elektrik gelecekmiş. (TKBK, s.45)

“Teyze, diye bağırdı. (TKBK, s.46)

“Duur, dur Zeliha. (TKBK, s.48)

İstanbul olsun. (TKBK, s.49)

“Gideceğim,” diyordu, kasabaya. (TKBK, s.50)

Koşuyor durmadan kendi kendine konuşuyordu. (TKBK, s.51)

Sessizlik ağır, bastırdı. (TKBK, s.52)

Bir ses **geldi** kulağına, duyacak gibi değil. (TKBK, s.53)

“Her zaman **bayılır**, huyudur onun bayılmak. (TKBK, s.54)

“Remzi Bey,” diye sert **sesledi**. (TKBK, s.55)

“Teyze” diye **inledi** Zeliha. (TKBK, s.56)

“Azıcığını kediye kızım,” diye **emir verdi** Melek Hanım. (TKBK, s.57)

Bizim Hanım Kozanlı **olur**. (TKBK, s.58)

“Aaaah, teyze,” diye sabırsız, **ortaya atıldı**. (TKBK, s.59)

Oturdu ki ne oturmuş. (TKBK, s.60)

Kuşlar ne **oldu**? (TKBK, s.61)

Sabaha kadar yürürsek, yakındaki istasyona **ulaşırız**. (TKBK, s.62)

“**Ölsem** de...” (TKBK, s.63)

Uğraş **dur**.” (TKBK, s.64)

Melek Hanım **heyecanlanmış**. (TKBK, s.65)

İşte **gidiyorum**, işte teyzeceğim. (TKBK, s.66)

O Ebe Hanım **batsın**. (TKBK, s.67)

Kırk yıl **kalsa**, kendi varıp da bir kahve içmezdi. (TKBK, s.68)

Tam bu sırada yanlarında Yanıkoğlu Hüseyin **bitti**: (TKBK, s.69)

Sapa yol amma ne **olur** üç gün sonra gidersen köye?” (TKBK, s.70)

Yiğitseniz ne kadicık yol kasaba, işte şuracıkta, iki adım, yürüyerek **gidin**. (TKBK, s.71)

Kasabaya bir şey **oldu**. (TKBK, s.72)

Haydi **bakalım**...” (TKBK, s.72)

1.2.1.2.2.2. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulanlar

Edilgen çatılı eylemle kurulmuş cümlelerde, eylemin gösterdiği işin kimin tarafından gerçekleştirildiği net değildir. Bu tür cümlelerde gerçek özne bulunmaz. Cümlenin asıl nesnesi olan öge, özne görevini üstlenir. Bu özne cümlenin şekil öznesi durumundadır. Bu nedenle bu tür özneler “sözde özne” denilmektedir (Özkan, Sevinçli, 2013: 170). Metinde edilgen çatılı fiillerin bulunduğu cümleler şu şekildedir:

Metinde bulunan bu tür cümleler şunlardır:

Şu kasabaya nereden **gidilir**, neyle **gidilir**, kaç saat çeker? (TKBK, s.12)

“Yokuşlu kasabasına **atandım**. (TKBK, s.13)

Ha, **kırılmaz**. (TKBK, s.16)

Kasaba dağıldı. (TKBK, s.18)

Suç senin değil ki Remzi Bey kasaba yıkılmışsa...(TKBK, s.19)

Remzi Bey ayağa fırladı, elindeki çay bardağı devrildi, çay kanepeye döküldü. (TKBK, s.20)

Cevizler tek sıra önlerinden geçen asfalta dizilmişlerdi. (TKBK, s.25)

Kapağın üstüne kocaman, iri Osmanlı gülleri işlenmişti, dallı, yapraklı, tomurcuklu. (TKBK, s.26)

Önüne, kilidin altına da bir top yaban gülüyle salep çiçeği işlenmişti. (TKBK, s.26)

Şu minarelerden birinden ezan okunsa, tepesindeki çifte hoparlör sesi buraya değil, Lazın istasyonuna kadar ulaştırır. (TKBK, s.31)

Üst üste yığılmış evler. (TKBK, s.31)

Sofra kurulmuştu ceviz sandığının üstüne. (TKBK, s.31)

İşte şu kasabaya yeni atandım. (TKBK, s.36)

Yalnız bilin ki o kasabaya girilmez.” (TKBK, s.42)

“Girilmez,” diye canı yürekten destekledi onu Melek Hanım. (TKBK, s.42)

Melek Hanım: “Ne olduğunu bilemem ama, girilemiyor. (TKBK, s.46)

Korktukça apartman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, çit yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

Ötede kuyuyla avlu kapısı arasındaki çakıl yolun her iki kıyısına uzamış gitmiş kavaklar dikilmişti. (TKBK, s.53)

Cevizin dallarına ortalığı epeyce aydınlatan eski bir gemici feneri asılmıştı. (TKBK, s.54)

Herkese bir çatal kaşık, bir su bardağı da çıkartılmıştı. (TKBK, s.57)

Açılmaz ki, o kasabaya da girilmez ki...(TKBK, s.58)

“O kasabaya girilmez,” diye ayağa kalktı. (TKBK, s.59)

Girilse de çıkılmaz.” (TKBK, s.59)

Bir kuyuya düştüm, boğuluyordum, Allah bilir nasıl çıktım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

“Ya Remzi Beyefendi Ağa kardeşim, şu kasabanın yolu acılacak, efendime deyim, sen telgrafın başına geçeceksin, basacaksın koluna telgrafın, tıklar da tıklar, tıklar da tıklar...(TKBK, s.69)

1.2.1.2.2.3. Dönüşlü Çatılı Fiillerle Kurulanlar

Dönüşlü fiille kurulan cümlelerde özne hem işi yapan hem de yapılan işten etkilenen ögedir. Bu tür cümleler ile ilgili metinde bulunan bazı örnekler şu şekildedir :

Soracak bir kimseyi arandı bu ıssız istasyonda. (TKBK, s.9)

Oradaki bir kütüğün üstüne sekilendi. (TKBK, s.12)

Remzi Bey atıldı: (TKBK, s.18)

Yardımcı da, kadınlar da, öteki adam da katıldı doğuşe. (TKBK, s.42)

Gün dağların ardına yıkılmış gitmişti. (TKBK, s.48)

Zeliha konağın köşesine büzüldü, yumuldu, korkudan bir toprak oldu. (TKBK, s.53)

“İşte o Kozan,” diye övündü Remzi Bey. (TKBK, s.58)

“Aaaah, teyze,” diye sabırsız, ortaya atıldı. (TKBK, s.59)

1.2.1.2.2.4. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulanlar

İşteş çatıyla kurulmuş cümlelerde, oluş ve kılışlar, diğer bir ifadeyle fiilin belirttiği iş, birden çok şahıs tarafından toplu ya da karşılıklı olarak yapılır. Yükleme işteş olan cümlelerde birden fazla özne bulunabilir (Özkan, Sevinçli, 2013:171).Eserdeki örnek şudur:

Şoförle adam bir anda giriştiler. (TKBK, s.42)

1.2.1.2.2.5. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulanlar

Geçişsiz bir eylemi geçişli hâle dönüştüren; geçişli fiilleri tekrar geçişli duruma getiren eylemlerle kurulan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde fiiller faktitif eklerinin (-r- , dIr, -dUr, tIr, -tUr, -t-) biriyle ya da ikisinin peş peşe gelmesiyle oluşur. Bu fiillerde hareket başkasına gerçekleştirilir (Özkan, Sevinçli, 2013:170).

Ettirgenlik ekleri getirilerek oluşturulan ettirgen fiiller, kılış ve kılınış fiilleridir ve yüklerinin gösterdiği işin bir nesneye yöneldiğini, nesne üzerinde etkili olduğunu gösterir. Bundan dolayı, ettirgen fiiller geçişli fiillerdir. Ettirgen çatının iki önemli işlevi vardır; geçişsiz fiilleri geçişli fiil durumuna getirmek, diğeri de geçişli fiillerin gösterdiği eylemi özne dışındaki ikinci ve üçüncü özneye yaptırmaktır (Korkmaz, 2003: 532-533).

Ettirgen çatı kılış fiiline -t-, -tIr-, -r- ve benzer işlevli diğer ettirgenlik eklerinden birini ulamak yoluyla oluşturulmuş çatıdır. Bu çatının en bariz özelliği iki farklı öznenin bir cümle yapısı içinde bulunmasını sağlıyor olmasıdır. Bu işlevle ortaya çıkan bir yüklem öncelikle yaptıran özne isteyecektir. Bunun yanında, yalın fiilde özne olan unsuru yönelme hâl eki ile çekimli olarak yapan özne şeklinde bünyesine alacaktır. Bu ekleri alabilecek fiiller,

geçişli tabana sahip olacakları için ayrıca nesneyi de zorunlu olarak isteyecektir. Ettirgen çatılı yüklem oluşturduğu bir cümlede seçimlik ögeler dışında üç zorunlu öge bulunmalıdır; yaptıran özne, yapan özne ve nesne (Delice, 2002: 199).

Bir işin başkalarına yaptırıldığını belirten eylemlere ettirgen eylemler denir. Genellikle özne işi yapandır. Ancak ettirgen eylemlerle kurulan cümlelerde özne işi yaptırandır. Ettirgen eylem, eylem kök ya da gövdelerine -dır, -r, -t çatı eklerinden birinin ya da ikisinin üst üste getirilmesiyle kurulur (Hengirmen, 2002: 211-213).

Bu fiiller, fiil kök ve gövdelerine -r, -tır/-tir, -t fiilden fiil yapma (ettirgenlik) eklerinden biri veya ikisinin getirilmesi ile gerçekleştirilir. "Mektubu mahallenin muhtarına yazdırdı." cümlesinde üçüncü tekil kişi olan "o" öznesinin işi kendisinin yapmadığı başkasına (mahallenin muhtarına) yaptırdığı görülmektedir. "Kırdırdım, okutturdu, uyutturdu, getirtiyorum" fiillerinde de eylemler özne tarafından gerçekleştirilmemekte başkalarına yaptırılmaktadırlar. Fakat "uyu- ve gel-" fiillerine bu ettirgenlik eki iki defa gelmiştir. Birinci gelişinde geçişsiz olan bu fiilleri geçişli yapmıştır ve ikinci gelişinde ise geçişlilik derecesini artırarak ettirgen hale getirmiştir. Böylece fiil, eylemde belirtilen işi özne ikinci ve üçüncü şahıslara yaptırmaktadır. İşte özne işi kendisi yapmayıp ikinci ve üçüncü şahıslara yaptırıyorsa bu tür fiillere ettirgen fiil denir (Yelten, 2011: 244).

Geçişsiz eylemler eklerle geçişli olabildikleri gibi; geçişli eylemler de bu eklerle ikinci, üçüncü kerten den geçişli olur: Yazmak geçişlidir. -dir ekiyle ikinci kerten den geçişli olur: yaz-dır-mak. Bir ek daha -yani -t eklenirse- üçüncü kerten den geçişli olur: yaz-dır-t-mak... Bunlara ettirgen, katmerli ettirgen eylemler denir (Gencan, 2001: 364-365).

Eserdeki ettirgen çatılı fiillerle kurulan cümleler şu şekildedir:

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kedi yi yedirmiş içirmiş, kompartıman da her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Başını indirdi. (TKBK, s.11)

Manipleye bastı, birkaç kere tıklattı. (TKBK, s.14)

Bu gülmez adam Sadrettin Beyi kızdırdı. (TKBK, s.16)

Fabrikatör Salih Bey altı milyona ev yaptırdı oraya, ev değil saray. (TKBK, s.17)

Gazeteci Safa Bey de bir köşk de yaptırdı oraya ki saray, şarkıcı Müzeyyen de köşk. (TKBK, s.17)

Dağ çökmüş altında mı kalmış, bir şey mi olmuş, geçende birisi anlatıyordu. (TKBK, s.19)

“İsterseniz hemen indirim eşyaları. (TKBK, s.21)

Gidenleri biz orada indiririz. (TKBK, s.21)

Bir aydır hiç kimseyi de indirmedim ya...(TKBK, s.21)

Otobüs yarı yarıya boştu ve şoför yardımcısı Melek Hanımla, öteberiyi otobüsün damına verleştiriyorlardı. (TKBK, s.21)

Çiçeklerin üstünden üç yavrulu bir ceren bacaklarını öne arkaya uzatmış, iyice germiş uçarcasına koşuyordu. (TKBK, s.26)

Ne tepeden baktırsın Melek Hanım, bugüne bugün o, koskacaman bir postacının değil, hay gözü çıkasılar, bir posta müdürünün karısı. (TKBK, s.27)

Şu minarelerden birinden ezan okunsa, tepesindeki çifte hoparlör sesi buraya değil, Lazın istasyonuna kadar ulaştırır. (TKBK, s.31)

Aaaah, sen bir kasabaya girsen, ben de sana derdimi anlatsam, sen de Ankaraya büyük hükümete ulaşırsan derdimi, ne iyi olurdu, ne iyi.” (TKBK, s.40)

“Onu şimdi ayultırım. (TKBK, s.54)

Melek Hanım kolonya, başka bir hoş kokan ilaçlar koklatıyor, ellerini ovuyor, Zeliha ayılmıyordu. (TKBK, s.54)

Melek Hanım tavada tereyağını Türkmen usulü kızdırdı, cızırtıyla pilavın üstüne döktü, ortalık tatlı tatlı, iştah açıcı bir kokuyla koktu. (TKBK, s.57)

1.2.2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Araştırmacılar yüklemine yerine göre cümleleri kurallı cümle ve devrik cümle olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Bu görüş doğrultusunda eserde 1332 tane kurallı, 19 tane devrik cümle tespit edilmiştir.

1.2.2.1. Kurallı Cümle

Yıldırım, Türkçenin yüklem üzerine kurulmuş bir dil olduğunu ve dildeki cümle yapılarına bakıldığında çoğunlukla yüklemine sonda bulunduğunu ve tipolojik olarak ÖNY (Özne-Nesne-Yüklem) dillerinden olduğunu ifade eder. Cümle sentaksının sola dallandığını ve bağımlı ögelerin (yönetilen) önce, temel ögelerin (yöneten) sonra geldiğini vurgular. Bu nedenle cümlede yönetici olan yüklemine sonda bulunduğunu söyler (Yıldırım, 2015: 236-237).

Karahan, yüklemi sonda bulunan cümlelerin, kurallı (düz) cümleler olduğunu belirtir. Cümlelerin ana ögesi olan yüklem, genellikle cümlelerin sonunda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi tamamlayan ögeler, yüklemiden önce gelir (Karahan, 2019:100).

Aktan yüklemi sonda yer alan cümleleri kurallı cümle olarak tanımlamış ve yüklemi tamamlayan diğer yardımcı öğelerin onun önünde sıralandığını ifade etmiştir. İsim ve fiil cümlelerinde de durumun aynı olduğunu vurgulamıştır (Aktan, 1981:120).

Özkan ve Sevinçli, ister isim olsun ister fiil olsun yüklemi sonda bulunan cümleyi kurallı cümle olarak tanımlamışlardır. Türkçede söz diziminde sözcüklerin sırasını belirleyen temel kuralın asıl unsurların sonda gelmesi olduğunu belirtmişlerdir. Cümlenin temel unsuru olan yüklem sonda bulunur, bu cümle yapısı Türkçeye uygun bir yapıdır (Özkan, Sevinçli, 2013:191) .

Yüklemi en sonda bulunan cümledir. Bu bakımdan kurallı cümle Türkçenin kurallarına uygundur (Özçelik, Erten, 2005:227), tarifini yapan Özçelik ve Erten'in de belirttiği gibi yüklemi sonda bulunan kurallı cümleler eserde şu şekilde incelendi:

1.2.2.1.1. Kurallı İsim Cümlesi

Kedisi bir tahta sandığın içinde, dizlerinin dibindeydi. (TKBK, s.9)

Melek Hanımın böylesi bir trende ilk yolculuğu değil ki. (TKBK, s.10)

Amanın ne miyavlama, düşman başına. (TKBK, s.10)

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, tren bozkırdan geçerken ayışığı da vardı, işte o zaman vagonun penceresini açarır bu ciyak ciyak miyavlayan kediyi aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

Neden atamaz, çünküleyin canım, bu kedinin bir gözü sarı, bir gözü mavidir. (TKBK, s.10)

Yoldan gelip geçen de yok. (TKBK, s.11)

Buraya uzak mı? (TKBK, s.11)

Tanışmadan görüşmeden bir insan bir ıssız ada gibidir. (TKBK, s.12)

Tanışmadan, konuşup görüşmeden bir insan korkuludur, başka bir şeydir. (TKBK, s.12)

Soracak bir insan, bir sinek de yok. (TKBK, s.12)

Melek Hanım daha güzeldi. (TKBK, s.12)

“De bakalım sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

Yer sendan daha güçlü değil mi?” (TKBK, s.14)

Ha, adım Sadrettin. (TKBK, s.14)

Senin hanım nur parçası gibi. (TKBK, s.17)

Onun Fülüryede tanımadığı kimse yok. (TKBK, s.17)

“Sizin hanım çok iyi. (TKBK, s.17)

Bizim Bey İstanbuldan Fülüryeden olur, lüks verdir. (TKBK, s.17)

Lütfen bir çay daha, çok güzelmiş. (TKBK, s.17)

Yokuşlu yok.” (TKBK, s.18)

“Ne güzel rengi vardı. (TKBK, s.20)

Remzi Bey ikircikliydi. (TKBK, s.21)

Siz amma yürekli adamlarsınız.” (TKBK, s.22)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Zinhar, ceviz ağacı altında cima etmeyesin, sakıncalıdır. (TKBK, s.25)

Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Ne tepeden baktırsın Melek Hanım, bugüne bugün o, koskocaman bir postacının, postacının değil, hay gözü çıkasılar, bir posta müdürünün karısı. (TKBK, s.27)

Ona karşı çok suçluydu. (TKBK, s.29)

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de mi yok? (TKBK, s.31)

Minaresi var, hem de üç tane. (TKBK, s.31)

İşte Melek Hanım budur, bu kadındır. (TKBK, s.32)

Ne tuhaf, ikimizden başka hiçbir canlı yok.” (TKBK, s.32)

“Ben, ben, ben Yokuşlu İlçesinin posta müdürüyüm.” (TKBK, s.33)

Burnunun kemerinde derin bir yara izi vardı. (TKBK, s.33)

Sol gözünün alt göz kapağı, kirpikleri yoktu. (TKBK, s.33)

Görmüyor musun otobüs ağzına kadar dolu. (TKBK, s.33)

Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

“Olduğu gibi yerli yerinde duruyor ama içinde hiç adam yok.” (TKBK, s.38)

Bacakları, gövdesinin kalınlığına göre çok inceydi, çöp gibiydi. (TKBK, s.38)

Azık çıkınında üç dürüm yufka ekmeği, altı baş soğan, dört yumurta, bir topak da çökelek vardı. (TKBK, s.38)

Adım Yanıkoglu Hüseyin. (TKBK, s.38)

Omuzları çok geniş, yüzü çok kara esmer, gözleri çakırdı. (TKBK, s.38)

Çökeleğin içinden taze yeşil otlar yeni filizlenmiş gibiydiler. (TKBK, s.38)

Bacakları, gövdesinin kalınlığına göre inceydi, çöp gibiydi. (TKBK, s.38)

Kocaman başını taşıyamayacak gibiydi. (TKBK, s.38)

“Hiçbir şey yok orada. (TKBK, s.39)

Dur kara gözlü ceren bakışlı abla dur ki benim derdim büyüktür. (TKBK, s.40)

Şoför de yardımcısı da çok uzun saçlıydı. (TKBK, s.41)

Bana burdan öte yok.” (TKBK, s.41)

Erkeklerden ikisi şoförle yardımcısıydı. (TKBK, s.41)

Bavullarını, sandıklarını, televizyon kutularını, dördünün de mukavva kutular içinde birer bavulu, sepetleri, dolu dolu heybeleri vardı. (TKBK, s.43)

Şu kasabaya da girileceği hiç yok ya. (TKBK, s.43)

Bileklerinde dokuzar tane altın bilezik vardı. (TKBK, s.43)

Bak, teyze bu Hüsam, kocam. (TKBK, s.44)

Hüsam bu, kocam. (TKBK, s.44)

Ben de işçiyim. (TKBK, s.44)

Bak teyze bunların hepsini anneme, cici anneme getirdim, nasıl, güzel mi?” (TKBK, s.44)

“Bak,” dedi, “teyze benim adım Zeliha. (TKBK, s.44)

“Ananın köyünde elektrik var mı?” (TKBK, s.44)

Ne işimiz var. (TKBK, s.45)

Burada hayat yok ki... (TKBK, s.45)

Öteki işçi karı koca sessiz, uysal insanlardı. (TKBK, s.45)

“Ben bugüne bugün bir işçiyim, işçi bir kadını. (TKBK, s.46)

O delidir, sırf fiyaka için girer de kasabaya başına iş açar. (TKBK, s.47)

Benim bu işlerle uğraşan bir akrabam var. (TKBK, s.49)

Zeliha güzel kızdır, güzellikte üstüne ne Almanyada, ne de İstanbulda yoktur. (TKBK, s.49)

Hüsam üstelik de İstanbullu. (TKBK, s.49)

Zeliha o kadar güzeldir ki. (TKBK, s.49)

Birkaç keçileri, ormandan açılmış iki üç dönümlük verimsiz, yarı kayalık bir toprakları vardı. (TKBK, s.50)

Köyü, ulu çam, çınar ağaçlarının ortasında, bir kayalığın arasına sıkışmış küçücük bir köydü. (TKBK, s.50)

Bütün köy de onlar gibiydi, yarı aç yarı toklardı. (TKBK, s.50)

Korkunun ötesinde bir korku, ürküntünün ötesinde bir ürküntüdeydi. (TKBK, s.51)

Alanın ortasında bir Atatürk büstü vardı. (TKBK, s.52)

Kuyu karanlık, derindi. (TKBK, s.52)

Melek Hanım en öndeydi. (TKBK, s.53)

“Ne oldu, girdin mi kasabaya, ne gördüm orada, dönebildiğine göre demek ki hiçbir şey yok. (TKBK, s.55)

Bu Anadolu kadını gibi güzel pilav yapan yok. (TKBK, s.58)

Bir kuyuya düştüm, boğuluyordum, Allah bilir nasıl çıktım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

Kuyudan çıktım bir ormana düştüm, bu kasabada benim bildiğim hiç ağaç yok, orman nereden gelmiş. (TKBK, s.60)

Aklıma tıp edince aklım başıma geldi, her şeyi anladım, hiç insan yok. (TKBK, s.60)

Hiç insan yok. (TKBK, s.61)

“Ecinni kuşlar almış bu kasabayı, hiç mümkünatı yok. ... (TKBK, s.61)

Bakın kasabada hiç ışık yok. (TKBK, s.61)

“Çıkarız, çıkarız, bu kasabada bir şey, bir şey var. (TKBK, s.62)

Karısı da başını kocasının bacağına üstüne koymuş, kim bilir kacınıcı uykudaydı. (TKBK, s.63)

Geldi Melek Hanımın önünde durdu, gözleri yaş içindeydi. (TKBK, s.65)

Bu yüz hep böyle hüznü kalacak bir daha hiç gülmeyecekmiş gibiydi. (TKBK, s.65)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Melek uykudan uyanırcasına ona baktı, görmüyor gibiydi. (TKBK, s.66)

Şu kasabanın ardında, şu dağların ortasında, bir kayalığın içinde, ulu çınar, çam ağaçlarının arasında benim köyüm var. (TKBK, s.66)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Bu yıllardan beri böyleydi. (TKBK, s.67)

Boyluydu, ince, dik, zayıftı. (TKBK, s.68)

Şu insanlar, şu kadınlar içinde bir hünerli kişidir Melek Hanım. (TKBK, s.68)

Gerçekten Remzi yalnız Melek Hanım için değil, düpedüz yakışıklı adamdı. (TKBK, s.68)

Nereye gitse, ne söylese bir sevinç, bir mutluluktur. (TKBK, s.68)

Remzi Bey için sabah demek Melek Hanımın kahvesi demektir. (TKBK, s.68)

Kahve demek Melek Hanımın kahvesi demektir. (TKBK, s.68)

Zeliha da giremeyip bu kasabaya başını alıp giderse, gayrı bu kasabaya girmenin mümkünatı yok. (TKBK, s.70)

“Bu hep o kasabın işi. (TKBK, s.71)

Alimallah onun işi. (TKBK, s.71)

1.2.2.1.2. Kurallı Fiil Cümlesi

Trenden yorgun indiler. (TKBK, s.9)

Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediye bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

Şefin odasına, istasyonun bekleme yerine, az ilerdeki kapısı açık eve girdi çıktı, kimsecikler yoktu orda. (TKBK, s.11)

Başını indirdi. (TKBK, s.11)

Birden pencereden, içerde başını eğmiş bir şeylerle uğraşan İstasyon Şefini gördü. (TKBK, s.13)

“Bak bak, iyi adamdır ya, fazla canı sıkılmış. (TKBK, s.14)

Bir şeyler yazdı çizdi. (TKBK, s.14)

Telefonu kaldırdı birkaç kere gene yerine koydu, başını kaldırdı, kaşlarını çattı, sert düşünceli bir hal aldı. (TKBK, s.14)

“Sen Yokuşluya mı gideceksin?” (TKBK, s.14)

Geldi içine o yoğun karanlık yine çöktü, yüzü asıldı. (TKBK, s.15)

Ayağa kalkınca dizleri, sonra da tekmil bedeni gene ağrıdı. (TKBK, s.15)

“Hoş gelmişsiniz.” (TKBK, s.15)

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

Remzi Bey atıldı: (TKBK, s.18)

Zahmet olacak. (TKBK, s.20)

Aman, aman, aman kedi acından öldü. (TKBK, s.20)

Remzi Bey ayağa fırladı, elindeki çay bardağı devrildi, çay kanepeye döküldü. (TKBK, s.20)

“Bu Müdür,” dedi. (TKBK, s.20)

Evet, sen onu oraya kadar götüreceksin. (TKBK, s.20)

Onlara yardım için şoför de indi, bir iki de köylü çağırdı otobüsten, öteberiyi az bir sürede yüklediler. (TKBK, s.21)

Bak, abi bana şurada tıkr tıkr milyonu saysan ben Yokuşluya giremem. (TKBK, s.21)

Hem çayını ıcelim, karnımızı şışirelim hem de arkasından Laz diyelim. (TKBK, s.28)
 “Peki, peki” dedi Remzi Bey, “peki hanım, Sadrettin Bey iyi anlatamadı. (TKBK, s.28)

Dünyanın bir ucundan gelmiş çaylar. (TKBK, s.29)

Karamsarlık geldi karanlık, ağır bir su gibi yüreğine oturdu. (TKBK, s.30)

Ya neden hiç duman tütmüyor? (TKBK, s.30)

Remzi Bey sevindi, midesi kazınıyordu, koşarak tepeden aşağı indi. (TKBK, s.31)

Yatak dengini alelacele yana, asfaltın kıyısına çektii, kendi de geldi yolun tam ortasına durdu, elini kolunu sallamağa başladı. (TKBK, s.33)

Şoför güliüyordu. (TKBK, s.34)

Otobüstekiler de durmadan güliüyorlardı. (TKBK, s.34)

Melek Hanım, bir elini beline koydu, öteki elindeki örgüsünü savurdu. (TKBK, s.34)

Siz de hiç insanlık kalmadı mı, ne kadardır burada bekliyoruz, ilk geçen sizsiniz, siz de hep birden güliyorsunuz.” (TKBK, s.34)

Karı koca asfaltın kıyısında yan yana giden mavi otobüsün ardında bakakaldılar. (TKBK, s.34)

Yolun kıyısına oturdular, biri yönünü yolun bir ucuna, öbürü öteki ucuna döndü. (TKBK, s.35)

Arabadan siyah giyinmiş, siyah kırıvatlı ak gömlekli, rugan pabuçları pırıl pırıl birisi indi. (TKBK, s.36)

Remzi Bey hemen hazır ola geçti. (TKBK, s.36)

Eliyle gösterdi. (TKBK, s.36) Melek Hanım her şeyi anlamıştı. (TKBK, s.36)

Adamın kim olduğunu bilivermişti, hiç şasmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

Ol sebepten Melek Hanım adamın huzurunda gözlerini bile kırpmadan put gibi duruyordu. (TKBK, s.36)

“Ben de “ dedi adam, “ben de bu kasabaya geldim, geldim fakat giremedim, qidiyorum şimdi. (TKBK, s.36)

Kasabaya girmenin bir yolunu bulacağım. (TKBK, s.36)

Allah yardımcınız olsun. (TKBK, s.37)

Yana çıkıp daha sıkı hazır ola durdular. (TKBK, s.37)

Otomobil çok hızlı qidiyordu. (TKBK, s.37)

“Ne yapalım o bile girememiş, burada, biz o büyüğümüzü bekleyeceğiz. (TKBK, s.37)

Gidecek, orada daha büyüklerle konuşup **gelecek**, sonra da hep birden Yokuşluya **gireceğiz**. (TKBK, s.37)

“Ne kadar yiyeceğimiz var Melek Hanım, burada ne kadar **dayanabiliriz**. (TKBK, s.37)

“**Yeter**,” **dedi** Remzi Bey, “**bak** birisi daha **geliyor**. (TKBK, s.37)

Uzaktan, türkü söyleyerek gelen yolcu **geldi geldi** cevizin karşısına varınca **durdu**. (TKBK, s.37)

“Siz de mi **qirmiyorsunuz** kasabaya?” **dedi**. (TKBK, s.38)

Yolcu **geldi** karşı cevize **belini verdi oturdu**. (TKBK, s.38)

Oturur oturmaz da belinden azık çıkınını **çözdü ortaya koydu açtı**: (TKBK, s.38)

Bu kasabanın insanları boşluktan korkup **kaçmışlar**, **başlarını almışlar** **gitmişler**. (TKBK, s.39)

Remzi Beye **yürüdü**, Melek Hanım örgüsünden **başını kaldırdı** ona **baktı**.” (TKBK, s.39)

Döndü durdu tepenin başında, sonra birden aklına gelmiş gibi **indi**, açık azığına **saldırdı**. (TKBK, s.40)

Ağır ağır, temkinli **yedi**, bitirdi, elhamdilillah **dedi**, azığı **topladı** beline **sardı**, belini ağaca dayayıp eliyle bir iyice iğne iğne çakır bıyıklarını **sildi**. (TKBK, s.40)

Saçları kirli, omuzlarına dökülüyordu, vıcık vıcık yağa **girmiş çıkmış**. (TKBK, s.41)

Adamın uzunca boylusu şoförü cevizin altına **çekti**, bağırarak **konusuyordu**: (TKBK, s.41)

Sonunda döğüşçüler **yoruldular**, kollarını kaldıracak halleri **kalmamıştı**. (TKBK, s.42)

Kimi ayakkabısını, şapkasını, kimi ceketini, çantasını topluyordu oradan buradan, yaka bağır açık ter içinde **kalmışlar**. (TKBK, s.42)

Uzunca boylusu elini cebine atıp, hiçbir şey olmamış gibi cüzdanını **çıkardı**, içinden bir deste para **çekti**, parmaklarını **ıslattı**, usulca **saydı** şoföre **uzattı**. (TKBK, s.42)

Melek Hanım, yandaki cevizin altını **gösterdi**, bir yandan da örgüsünü örüyordu. (TKBK, s.43)

“Bak teyze, işte bunların hepsini anama **aldım**. (TKBK, s.44)

Durdu, **düşündü**, alınına dökülen saçlarını **geriye attı**. (TKBK, s.44)

“Köye yakında elektrik **gelecekmiş**. (TKBK, s.45)

“Teyze, diye **bağırıldı**. (TKBK, s.46)

İki adam görmesin teyze işte böyle ne yapacağını **bilmiyor**, **deliriyor**. (TKBK, s.46)

Varsın gitsin bakalım. (TKBK, s.46)

Bunlar gösteriş için kendilerini tutarlar da uçurumdan aşağı atarlar .(TKBK, s.47)

Atarlar da paramparça olurlar .(TKBK, s.47)

Karşıdaki koyağa bomboz yapışmış karanlık pencereli kasaba bin gözlü bir deve benziyordu, yorulmuş, öyle oraya uzanmış. (TKBK, s.48)

Zeliha masaya oturup yemek yiyelememiş, yere masaların arasına tabağını koymuşlar, o ancak böyle karnını doyurabilmişti. (TKBK, s.49)

Zeliha o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek ansır, hem de kendini hiç bağışlamaz. (TKBK, s.49)

Gene de Ebe Hanımın öğütleri olmasaydı, Hüsam gibi, hem de İstanbullu, yakışıklı, daha kızlar onun peşine düşerler de hiç bırakmazlar, bir adamı, delikanlıyı, usta mı usta işçiyi, bir Türk fabrikatör kadar kazananı böylesine bir kolaylıkla kısıktırak bağlayamazdı. (TKBK, s.50)

İçinde ölüm de olsa. (TKBK, s.50)

Sıkıyor, kasabaya daha çabuk yürüyordu. (TKBK, s.50)

Zeliha apartman pabuçlarını tarlalardan yola girer girmez çıkarmış eline almış koşuyordu. (TKBK, s.51)

Koşuyor durmadan kendi kendine konusuyordu. (TKBK, s.51)

Başka şeyler düşünüyor, başka, bambaşka şeyler düşünüyordu. (TKBK, s.51)

Gün battı batacak, kasabanın ilk evlerine gelince zınk diye durdu. (TKBK, s.51)

Arada bir hırsla ayağa kalkıyor, “Kasaba, kasaba,” diye bağırıyor, “ben de sana qirerim, qirerim,” diyor, sonra geriye dönüp kefek taşın üstüne oturuyor Hüsamın gelmesini bekliyordu. (TKBK, s.51)

Bir kasabaya kalkıyor yürüyor, bir cevizlere yönünü dönüyor, yüz adım kadar koşuyor, kefek taşının üstüne geri dönüyordu. (TKBK, s.51)

Hava kararıyor, iri yıldızlar gökyüzüne dökülüyor, uzaklardan çakal pavkırmaları geliyordu. (TKBK, s.51)

Her yürüdükçe, her boşluğa daldıkça kabusu artıyor, boğazını bir karanlık el sık ha sık ediyordu. (TKBK, s.52)

Yarasa doldu alacakaranlık firt firt diye kulağının dibinden uğultularla geçmeğe başladılar. (TKBK, s.52)

Kendini tutmasa kayan toprak onu alıp yere vuracaktı. (TKBK, s.52)

Korktukça apartman pabuçlarını göğsüne bastırıyordu, gölgeler uzadı, evler sallandı, gece yarasalarla doldu, çıt yoktu ortalıkta. (TKBK, s.52)

Zeliha konağın köşesine büzüldü, yumuldu, korkudan bir toprak oldu. (TKBK, s.53)

Işık söner sönmez bir kedi burnunun dibinden, kuyruğunu yüzüne usuldan değdirerek geçti gitti. (TKBK, s.53)

Titiriyor, kıvraniyor, tek mil bedeni seyiriyordu. (TKBK, s.53)

Melek Hanım kolonya, başka bir hoş kokan ilaçlar koklatıyor, ellerini ovuyor, Zeliha ayılmıyordu. (TKBK, s.54)

Melek Hanım çalışıyor çabalıyor, uzun uzun kızın yüzüne bakıyor, başını sallıyor, Zelihanın ayılmama sebebini bir türlü anlayamıyordu. (TKBK, s.54)

Boyalı, üstünde kuyruklarını açmış tavus kuşları dolanan bir sandıktan uzun bir termos aldı Melek Hanıma uzattı. (TKBK, s.55)

Zeliha kalkmış, oturmuş, kollarını aç aç, esneyerek geriniyordu. (TKBK, s.55)

Suyu götürdü, sol eliyle Zelihanın başını ardından destekleyip sağ eliyle de maşrapayı ağzına dayadı, kız suyu doya doya ıçtı. (TKBK, s.56)

Burada, şu kasabanın kapısında bir ay beklesek yeter mi yeter.” (TKBK, s.56)

Zeliha kediye bir but götürdü, usulca sandığın kapağını açtı, kızın kapağı açmasıyla kedinin budu kapması bir oldu. (TKBK, s.57)

Az zamanda tavuklu pilav pişti. (TKBK, s.57)

Konuşmadan, çabuk çabuk pilavlarını yediler bitirdiler. (TKBK, s.58)

“Aaaah, teyze,” diye sabırsız, ortaya atıldı. (TKBK, s.59)

Başını omzuna koydu, geri kaldırdı. (TKBK, s.59)

Ben bundan sonra iflah olur muyum ki...(TKBK, s.59)

Ben geriye kaçmak isterim, kasabada beni ipe bağlamışlar çekerler. (TKBK, s.59)

Dayanamadım, kan ter içinde kaldım. (TKBK, s.59)

Yanıkoğlu karşı cevizden bu cevize geldi, bir tümseğe sekilendi. (TKBK, s.59)

Tam bu sırada tostoparlak bir ay doğdu, karşı yatık dağın üstüne oturdu, ortalık aydınlandı. (TKBK, s.60)

Bir öylesine yanıma yönüme doldular ki soluk alamıyorum. (TKBK, s.60)

Soluksuz kaldım. (TKBK, s.60)

Birden aklıma tip etti. (TKBK, s.60)

Kasaba halkı da bizar olup kasabayı terketmişler. (TKBK, s.61)

Korkuyorum, içime değişiyor, başımıza bir iş gelecek... (TKBK, s.62)

Ben gidiyorum. (TKBK, s.62)

Öfkeyle Melek Hanım ayağa fırladı. (TKBK, s.62)

“Çok yorulduk yatalım.” (TKBK, s.63)

Yanıkoglu ben hiçbir istemem, **dedi**, bir saman yığınına üstüne **kıvrıldı**. (TKBK, s.63)

Açık gözleri ayışığında uzun süre teli, Ankarayı **düşündü**. (TKBK, s.63)

Yakındaki harman saplarını **getirdi** yere **serdi**, üstüne kilimleri **attı**. (TKBK, s.63)

“Bir şey var ama kim **bilir**.” (TKBK, s.64)

Kız sonradan görmüş, ne yapacağını **bilemiyor**, coşkun, başını oradan alıp oraya **vuruyor**. (TKBK, s.64)

Köyüne de gösteriş için **gidiyor**, hay Remzi Bey **anlayamadın mı?** (TKBK, s.64)

Melek Hanım **heyecanlanmış**. (TKBK, s.65)

Şimdi **gidiyorum**, artık bir daha bu kasaba mı aman Allah, bu kokulu köy mü aman Allah. (TKBK, s.65)

Köyüm **kaldı**, anam babam, her şeyim **kaldı**, bir daha oraya hiç hiç **gelemeyeceğim**. (TKBK, s.66)

Zeliha bavulunu **almış yola düşmüş**, Hüsam arkasında, çabuk çabuk **yürümüş** gitmişti ki, arkasından: “Güle güle kızım, güle güle,” **diyebildi**. (TKBK, s.66)

“Melek Hanım,” **dedi**. (TKBK, s.66)

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya **gelmeeydim**, keşki bu kızı **görmeyeydim**.” (TKBK, s.66)

Sustu, sandığın üstüne düşmüş örgüsünü **aldı**, azıcık **ördü**, birden **ayağa fırladı**. (TKBK, s.67)

Dün gece yaktığı ocağa **gitti**. (TKBK, s.67)

Ocağa çalıları **koydu**, çalıları ustalıkla **tutuşturdu**. (TKBK, s.67)

Remzi Bey sigarasını **çıkardı**, önce Melek Hanıma **uzattı yaktı**, sonra kendinikini yakıp kahvesini **höpürdetti**. (TKBK, s.67)

Melek Hanım unutacak **olsa**, unutmazdı ya, şimdiye kadar geciktirdiği olmuştu birkaç kere ama unuttuğu **olmamıştı**. (TKBK, s.68)

Remzi Bey bunca **yaş yaşamış**, bunca kahve içmiş hiçbirisi Melek Hanımın değil kahvesine azıcık benzemek, yanına bile **yaklaşmamıştı**. (TKBK, s.68)

“Kim bilir,” diye **başını salladı** Melek Hanım, Remzi Beye hayranlıkla **baktı**. (TKBK, s.68)

İkisi iki yerden büyük bir torba elmayı önlerine **almışlar** arkalarını onlara dönmüşler, çabuk çabuk **kemir ha kemir ediyorlardı**. (TKBK, s.69)

Ben arka yoldan köyüme **giderim**, azıcık uzak olur amma **varsın olsun**. (TKBK, s.70)

Torbalarını bağladılar, ayağa kalktılar, işçi bir büyük torbayı sırtına bağladı, ötekini de karısının sırtına verdi, kilim heybeyi boynuna taktı, tahta bavulun birisini karısına verdi, birisini de kendi aldı, usuldan bir, “Sağlıcakla kalın,” dediler yola düştüler. (TKBK, s.70)

Benim çoluk çocuğum, amma velakin, ben buradan öte bir adım atamam.” (TKBK, s.71)

Minibüstekiler arabanın içinde bir süre sessiz beklediler, sonra usul usul indiler, geldiler Remzi Beyin karşısında kasabaya yönlerini dönüp durdular. (TKBK, s.71)

Ben de mahkemeye verdim, kazandım, icraya verdim. (TKBK, s.71)

Elini kolunu sallıyor, hazır bulmuşken, insanlar da onu canı gönülden dinlemeğe hazırken konusuyor, derdini döküyordu. (TKBK, s.71)

Bir şey olmuş ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene yandım yakıldım. (TKBK, s.72)

Haydi bakalım...”(TKBK, s.72)

Kasabaya yumruklarını salladı, boynu kızardı uzadı, gölgesi kasabanın üstüne doğru alabildiğine uzadı. (TKBK, s.72)

1.2.2.2. Devrik Cümle

Devrik cümle üzerine çeşitli tanımlar, tartışmalar ve genel kabuller bulunmaktadır. Çoğu dil bilgisi konusunda olduğu gibi bu konuda da birlik sağlanamamıştır. Siyasi, sosyal, toplumsal ve günün getirdiği nedenlerle çeşitli topluluklar devrik cümleyi Türkün ve Türkçenin öz malı sayarken kimi topluluklar da devrik cümleyi asimile edici, kuralsız ve öze uzak bulmuştur (Küçük, Avcı, Şengül, 2017:542-555).

Demir, yüklem cümlelerin doğal ve yaygın olması gereken yerde yani sonda bulunmayan cümleleri devrik cümle olarak tanımlamaktadır. Bazen düşünce ve duyguların ifade edilişine göre öğelerin yerinin değişebileceğini yüklem cümlelerin sonda değil de başka bir yerinde bulunabileceğini belirtmiştir (Demir, 2019:89).

Özkan ve Sevinçli, yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik cümle dendiğini, yüklem başta ya da ortasında olmasının gayesinin yargıya bir duygu değeri kazandırmak ve anlatımda bir sıklık sağlamak olduğunu belirtmişlerdir. Genellikle şiirde karşılaşılan cümle türü olduğunu, atasözlerinde, günlük konuşmalarda, sohbet yazılarında bu cümle yapısıyla sıkça karşılaşılabileceğini ifade etmişlerdir. Devrik cümlelerin, dilin doğal akışına uygun olarak kullanıldığı takdirde, anlatıma canlılık, samimilik katabileceğini ancak bir özentiyle

devrik cümle kullananların ise doğal olmaktan uzaklaşacaklarını vurgulamışlardır (Özkan, Sevinçli, 2013:192).

Aktan, yüklemi sonda olmayan cümleleri devrik cümle olarak tanımlamıştır. Türk düşünce sistemine uygun olarak Türkçenin söz diziminde daha çok bilinen kuralın yüklem sonda olduğunu ancak çok eski dönemlerden beri yazılı metinlerde de devrik cümle kullanıldığını belirtir (Aktan,1981:121).

Karahan, yüklemi sonda bulunmayan cümleleri devrik cümle olarak tarif eder. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacının, özellikle şiirde ahenk endişesinin diğer öğelerin olduğu gibi yüklem de yerini değiştirebildiğini vurgular. Devrik cümlelerin, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanıldığını şiir dilinde de devrik cümlelerin çok görüldüğünü belirtir (Karahan, 2019:100).

Eserde bulunan devrik cümle örnekleri şunlardır:

1.2.2.2.1. Devrik İsim Cümlesi

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Mavidir a canım. (TKBK, s.10)

Doktor, bilirsiniz canım, herkes bilir, Necmettin Beyin köşkü de var orada. (TKBK, s.17)

İşim var kasabada, işim efendim. (TKBK, s.39)

İri güllü bir bluz giymişti, çorapları nakışlıydı, alaca bulaca. (TKBK, s.43)

1.2.2.2.2. Devrik Fiil Cümlesi

Soracak bir kimseyi arandı bu ıssız istasyonda. (TKBK, s.9)

Çayı uzun uzun kokladı uzun burnunu bardağa sokarcasına. (TKBK, s.18)

“Kimse yaklaşamıyor oraya...(TKBK, s.22)

Sadece kasabaya yürüyordu, karanlığın içine dalmış. (TKBK, s.51)

Hüsamin sesini duydum kuşlardan. (TKBK, s.61)

1.2.2.2.3. Cümle Öğelerinin Yerine Göre Devrik Cümleler

Devrik cümleler, cümlelerin öğelerinin yüklemden sonra gelişine göre birkaç sınıfa ayrılabilir :

1.2.2.2.3.1. Öznesi Sonda Bulunan Devrik Cümle

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

Ölsün,” dedi, sessiz işçinin sessiz kadını. (TBK, s.47)

“İnin,” diye bağırdı soför. (TKBK, s.70)

1.2.2.2.3.2. Nesnesi Sonda Bulunan Devrik Cümle

Sen bozma lan, ver paramı.” (TKBK, s.42)

1.2.2.2.3.3. Yer Tamlayıcısı Sonda Bulunan Devrik Cümle

Yardımcı da, kadınlar da, öteki adam da katıldı döğüşe. (TKBK, s.42)

“Melek, hiç kimsecikler yok bu istasyonda. (TKBK, s.11)

1.2.2.2.3.4. Zarf Ögesi Sonda Bulunan Devrik Cümle

“Ne bileyim ben,” dedi sertçe. (TKBK, s.11)

Posta Müdürü Remzi Tavdemir birisini arıyordu bu ıssızlıkta. (TKBK, s.10)

“Melek”, dedi, Melek Hanım hiç telaşsız, yorgun, başını kaldırdı, tombul yüzü kırıışmıştı biraz daha. (TKBK, s.11)

1.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler

Anlamlarına göre cümleleri, olumlu, olumsuz, soru, emir ve ünlem olmak üzere beş grupta inceledik:

1.2.3.1. Olumlu Cümle

Karaağaç, yargının gerçekleştiğini anlatan cümleyi olumlu cümle olarak tarif eder. Bu cümlelerin yüklemine bulunma veya yapma ve olma bildirdiğini vurgular (Karaağaç, 2017:250).

Bilgegil, bir cümlemin gerek haber gerek inşa yoluyla meydana gelsin mutlak surette ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşıdığını belirtmiş ve bu sözlerden birincisini hem müsbet hem vücubî ikincisini hem menfi hem de selbi karşılığında kullandığını ifade etmiştir. Bu durumda ifadesi varlık anlamı taşıyan cümleleri olumlu cümle olarak tanımlamaktadır (Bilgegil, 2014:52).

Özmen, olumlu yargı bildiren cümleleri, olumlu cümle olarak tarif eder. Olumlu cümlelerin yüklemine oluşturan eylemin gerçekleştiğini, gerçekleşeceğini veya gerçekleşmesi gerektiği düşüncesini bildirdiğini söylemiştir. Bir cümlenin doğrudan doğruya olumlu olabileceği gibi, dolaylı yollardan da olumlu olabileceğini belirtmiştir. Bir cümlenin yapıcı olumsuz olmasına rağmen, metin bağlamına, vurguya, titremlemeye veya cümlede bulunan soru veya olumsuzluk belirten unsurların durumuna göre, olumlu anlam ifade edebileceğini vurgulamıştır (Özmen, 2017:220).

Olumlu cümlenin araştırmacılar tarafından yapılan tanımında ve sınıflandırmasında belirgin farklar yoktur. İncelenen eserde 1160 tane olumlu cümle bulunmaktadır. Bu cümleler şunlardır:

1.2.3.1.1. Olumlu İsim Cümlesi

İsim kök ve gövdelerinin ek-fiil yardımıyla yargıya bağlanmasıyla oluşan ve olumlu bir anlam bildiren cümleye olumlu isim cümlesi denir (Özkan, Sevinçli, 2013:173).

Melek Hanım daha güzeldi. (TKBK, s.12)

Ürktü, başını kaldırdı uzun uzun, örgüsüne dalmış gitmiş Melek Hanıma baktı, ne güzeldir Melek diye içinden geçirdi. (TKBK, s.13)

Ha, adım Sadrettin. (TKBK, s.14)

Remzi İstanbulun Fülüryesinden olur, hani orada Atatürkün köşkü var ya, orası... (TKBK, s.17)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Hüseyinin el dokuması açık kahverengi yün şalvarı, ayağına geçirdiği lastik ayakkabısı paramparçaydı, dökülüüyordu. (TKBK, s.39)

“Derdi büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

Kuyu karanlık, derindi. (TKBK, s.52)

Melek Hanım en öndeydi. (TKBK, s.53)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Bu yıllardan beri böyleydi. (TKBK, s.67)

Boyluydu, ince, dik, zayıftı. (TKBK, s.68)

1.2.3.1.1.1. Biçimce ve Anlamca Olumlu İsim Cümlesi

“De bakalım sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

Doktor, bilirsiniz canım, herkes bilir, Necmettin Beyin köşkü de var orada. (TKBK, s.17)

“Ne güzel rengi vardı. (TKBK, s.20)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Minaresi var, hem de üç tane. (TKBK, s.31)

İşte Melek Hanım budur, bu kadındır. (TKBK, s.32)

Bileklerinde dokuzar tane altın bilezik vardı. (TKBK, s.43)

Benim bu işlerle uğraşan bir akrabam var. (TKBK, s.49)

Kuyunun başında üstlerinde birer çiçeği kalmış üç tane nar ağacı vardı, küt, yaşlı. (TKBK, s.52)

Apartıman ayakkabıları daha elindeydi, ayağına geçirdi, hiçbir şey olmamış gibi ocağın başına sallana sallana gitti. (TKBK, s.56)

“Çıkarız, çıkarız, bu kasabada bir şey, bir şey var. (TKBK, s.62)

“Ne var dersin bu kasabanın başında?” (TKBK, s.64)

Şu kasabanın ardında, şu dağların ortasında, bir kayalığın içinde, ulu çınar, çam ağaçlarının arasında benim köyüm var. (TKBK, s.66)

Bu yıllardan beri böyleydi. (TKBK, s.67)

O gün bugündür Remzi Beye hayranlığı hiç eksilmemişti. (TKBK, s.68)

İçinizde araba kullanan var mı, buyursun gelsin, alın minibüsü gidin. (TKBK, s.71)

1.2.3.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

Yüklemi fiil olan; bir hareketin, oluşun, kılışın, kılınışın yapıldığı ya da yapılacağını ifade eden cümlelere olumlu fiil cümlesi denir (Özkan, Sevinçli, 2013:175).

Metinde geçen bazı olumlu fiil cümleleri şunlardır:

1.2.3.1.2.1. Biçimce ve Anlamca Olumlu Fiil Cümlesi

Oturur oturmaz Melek Hanım bağırdı. (TKBK, s.12)

Bir şeyler yazdı çizdi. (TKBK, s.14)

Ben de korurum onları. (TKBK, s.15)

“Şöyle buyrun Müdür Bey... (TKBK, s.16)

Çocukları da büyüdü. (TKBK, s.17)

Melek Hanım yüzünü buruşturdu. (TKBK, s.18)

Bir şey olmuş işte. (TKBK, s.19)

“Yazık,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.20)

Cevizlerin arasında bir de küçücük maviye boyalı, yer yer sıvası dökülmüş bir yapı gözüküyordu. (TKBK, s.25)

Kavşakta, asfaltın kıyısında, düzlüğün ortasında, öteberilerinin yanında oturmuşlar, yönlerini de kasabaya dönmüşlerdi.(TKBK, s.26)

Buna da sandığı her gören inanıyordu. (TKBK, s.27)

İlle de Ankaraya dön diyordu. (TKBK, s.28)

“Çayı çok güzel Sadrettin Beyin burcu burcu kokuyordu. (TKBK, s.29)

Şimdi iyice merak ediyordu bu kasabayı. (TKBK, s.30)

Toprak damlarını görüyordu kasabanın, ak topraklı. (TKBK, s.31)

Remzi Bey ona Melek Hanım demeğe bayılırdı. (TKBK, s.32)

O, otobüs fren yapıncaya kadar yerinden kıpırdamadı, ezip geçseydi gene kıpırdamayacaktı. (TKBK, s.33)

Otobüstekiler de durmadan gülüyorlardı. (TKBK, s.34)

Neredeyse gün kavuşacaktı. (TKBK, s.35)

Melek Hanım her şeyi anlamıştı. (TKBK, s.36)

Kadınların ikisi hiç durmadan bağırıyordular. (TKBK, s.41)

“Bak_kardeş,” diyordu, “biz bugün evimizde olmalıyız. (TKBK, s.42)

Apartıman pabuçları çok yüksekti, ayaklarını yerden kaldırmadan sürükleyerek ancak yürüyebiliyordu. (TKBK, s.43)

Gün dağların ardına yıkılmış gitmişti. (TKBK, s.48)

Zelihanın oldum olası bu kasabadan ödü kopuyordu. (TKBK, s.50)

Koşuyor durmadan kendi kendine konusuyordu. (TKBK, s.51)

Şu insanlar, şu kadınlar içinde bir hünerli kişidir Melek Hanım. (TKBK, s.68)

“Bu hep o kasabın işi. (TKBK, s.71)

1.2.3.2. Olumsuz Cümle

Bilgegil, bir cümlenin gerek haber gerek inşa yoluyla oluşsun mutlak surette ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşıdığını vurgular. İfadesi yokluk anlamı taşıyan cümleleri olumsuz cümle olarak tarif etmiştir (Bilgegil, 2014: 52).

Karaağaç’ın tanımıyla olumsuz cümle yargının gerçekleşmediğini anlatan cümledir. Bu cümlenin yüklemi bulunmama ve var olmama ile yapmama ve olmama bildirir (Karaağaç, 2017:250).

Karahan ise olumsuz cümleyi yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir (Karahan, 2019:104).

Olumsuz cümle konusunda da araştırmacılar arasında görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Metinde 185 olumsuz cümle tespit edilmiştir.

Tespit edilenler şunlardır:

1.2.3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

Özkan ve Sevinçli olumsuz isim cümlesini, yüklemi isim olan bir cümlede, yüklem 'değil' edatı ve 'yok' ismiyle birlikte kullanılmasıyla meydana gelen; bir niteliğin, bir nesnenin var olmadığını, bulunmadığını anlatan cümleler olarak tanımlamaktadırlar (Özkan, Sevinçli, 2013:178). Eserdeki isim cümleleri şunlardır:

1.2.3.2.1.1. Biçimce ve Anlamca Olumsuz İsim Cümlesi

Yoldan gelip geçen de yok. (TKBK, s.11)

“Biz ne yapalım, suç bizim değil ki...”(TKBK, s.19)

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de mi yok? (TKBK, s.31)

“Hiçbir şey yok orada. (TKBK, s.39)

Burada hayat yok ki... (TKBK, s.45)

Ciğeri de yok fukaranın...”(TKBK, s.55)

Bu Anadolu kadını gibi güzel pilav yapan yok. (TKBK, s.58)

Gerçek mi, gerçek mi sanıyorsun sen onun anlattıklarını, yok kuşmuş da duvarmış da. (TKBK, s.64)

Ötekiler kahve değil bulaşık suyu. (TKBK, s.68)

Zeliha da giremeyip bu kasabaya başını alıp giderse, gayrı bu kasabaya girmenin mümkünatı yok. (TKBK, s.70)

1.2.3.2.1.2. Biçimce Olumlu, Anlamca Olumsuz İsim Cümlesi

Ölümdü, ölümdü onun için bu atanmalar. (TKBK, s.12)

Hüseyinin el dokuması açık kahverengi yün şalvarı, ayağına geçirdiği lastik ayakkabısı paramparçaydı, dökülüyordu. (TKBK, s.39)

1.2.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

Yüklemi fiil olan cümlelerde, fiillerin “-mA-, -mAz-“ olumsuzluk eklerini alarak bir işoluş ya da kılışın, olmadığını, olmayacağını, yapılamayacağını bildirdikleri cümlelere olumsuz fiil cümlesi denir (Özkan, Sevinçli, 2013:176). Metinde geçen olumsuz fiil cümlelerinden bazıları şunlardır:

1.2.3.2.2.1. Biçimce ve Anlamca Olumsuz Fiil Cümlesi

“Yazık”, dedi, “kediye dün akşamdan beri yiyecek de vermedik.” (TKBK, s.15)

“Peki, peki,” dedi Remzi Bey, “ peki hanım, Sadrettin Bey iyi anlatamadı. (TKBK, s.28)

“Siz de mi girmiyorsunuz kasabaya?” dedi. (TKBK, s.38)

Hüsamı da işinden aldım, bir matahmış gibi buraya getirdim, rezil oldum abla adama rezil, bak işte kasabaya da giremiyoruz. (TKBK, s.45)

Hiçbir şey duymuyor, düşünmüyordu. (TKBK, s.51)

O gün bugündür Remzi Beye hayranlığı hiç eksilmemişti. (TKBK, s.68)

1.2.3.2.2.2. Biçimce Olumlu, Anlamca Olumsuz Fiil Cümlesi

“Ne bileyim ben,” dedi sertçe. “Ben ne bileyim.” (TKBK, s.11)

1.2.3.3. Soru Cümlesi

Eker, soru cümlesini soru tümcesi/soru sözcüğü başlığıyla ele almış, herhangi bir ögesinde, olumlu ya da olumsuz, soru ifadesi taşıyan cümleleri soru tümcesi olarak tarif etmiştir. Sorunun ise bir cevap beklenen sözce olduğunu bildirmiştir. Soru tümcelerinin; soru sözcükleri, soru sıfatları, soru zamirleri, soru edatları ya da soru ekiyle oluşabileceğini ve cümlelere tonlamayla da soru anlamı kazandırılabilceğini ifade etmiştir (Eker, 2015: 378).

Korkmaz, soru cümlesini; soru kavramı kazandıran hangi, ne, kim, kaç, nasıl, gibi soru kelimelerinden biri ile ya da "evet" veya "hayır" karşılığını isteyen soru eki “mi” ile kurulan cümleye soru cümlesi denildiğini belirtmiştir. Soru kelimelerini üçe ayırmış ve bunları soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı olarak üç grupta incelemiştir (Korkmaz, 1992).

Kükey, soru anlamı taşıyan, sonuna soru işareti alabilen tümceleri soru tümcesi şeklinde tarif etmiş ve soru cümlelerini beş kategoride ele almıştır: 1. “mİ” soru ekiyle yapılan soru cümleleri, 2. Soru sıfatlarıyla yapılanlar: hangi, kaç gibi. 3. Soru zarflarıyla

yapılan soru cümleleri: niçin, nasıl gibi. 4. Soru adlarıyla yapılanlar: nerde, kim, neden gibi. 5. Görevli sözcüklerle yapılanlar: "ha" ve "ya" gibi (Kükey, 1975).

Karahan, soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleleri soru cümlesi olarak tanımlar. Soru eki -mİ ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı katan unsurlardır demektedir. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapıldığını bildirmektedir (Karahan,2019:107).

Özkan ve Sevinçli ise soru cümlesini bilgi almayı amaçlayan cümle olarak tanımlamaktadırlar. Bu tür cümlelerin olumlu ve olumsuz şekilde kurulabileceğini belirtmişlerdir. Soru anlamının, soru eki, soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı ve soru edatı yardımıyla sağlandığını vurgulamaktadırlar (Özkan, Sevinçli, 2013:179).

Eserde 71 soru cümlesi tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1.2.3.3.1. Soru İsim Cümlesi

1.2.3.3.1.1. Yapılarına Göre Sorulu İsim Cümlesi

1.2.3.3.1.1.1. Soru Ekiyle Kurulan Cümleler

Gidecekleri kasaba çok **mu uzaktaydı?** (TKBK, s.9)

Buraya **uzak mı?** (TKBK, s.11)

Yer sendan daha **güçlü değil mi?**” (TKBK, s.14)

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de **mi yok?** (TKBK, s.31)

Yaya mı? (TKBK, s.41)

“Ananın köyünde elektrik **var mı?**” (TKBK, s.44)

Bak teyze bunların hepsini anneme, cici anneme getirdim, nasıl, **güzel mi?**” (TKBK, s.44)

1.2.3.3.1.1.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler

“**Ne kadar** yiyeceğimiz var Melek Hanım, burada ne kadar dayanabiliriz. (TKBK, s.37)

1.2.3.3.1.1.3. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler

Şimdi anladınız mı Remzi **niçin** ona karşı hep mahcuptur, hep alttan alır? (TKBK, s.32)

1.2.3.3.1.1.4. Soru Zamiriyle Kurulan Cümleler

Şu kasabaya nereden gidilir, neyle gidilir, kaç saat çeker? (TKBK, s.12)

“De bakalım sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

Ne var acaba bizim kasabada, ne olmuş acaba oraya?” (TKBK, s.21)

Ne olacağız böyle Hanım.” (TKBK, s.29)

“Ne var dersin bu kasabanın başında?” (TKBK, s.64)

1.2.3.3.1.2. Anlamlarına Göre Sorulu İsim Cümlesi

1.2.3.3.1.2.1. Olumlu Soru İsim Cümlesi

1.2.3.3.1.2.1.1. Biçimce ve Anlamca Olumlu Soru İsim Cümlesi

Metinde geçen bu tür cümlelerden bazıları şunlardır :

Gidecekleri kasaba çok mu uzaktaydı? (TKBK, s.9)

Kasaba uzakta mı acaba? (TKBK, s.11)

Buraya uzak mı? (TKBK, s.11)

“De bakalım sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

“Ne var acaba bizim kasabada, ne olmuş acaba oraya?” (TKBK, s.21)

Yaya mı? (TKBK, s.41)

Ne var dersin bu kasabanın başında?” (TKBK, s.64)

1.2.3.3.1.2.1.2. Biçimce Olumsuz, Anlamca Olumlu Soru İsim Cümlesi

Yer sendan daha güçlü değil mi?

1.2.3.3.1.2.2. Olumsuz Soru İsim Cümlesi

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de mi yok? (TKBK, s.31)

1.2.3.3.2. Soru Fiil Cümlesi

1.2.3.3.2.1. Yapılarına Göre Soru Fiil Cümlesi

1.2.3.3.2.1.1. Soru Ekiyle Kurulan Fiil Cümleleri

Bir de kedi çişini etmez mi sandığın içine. (TKBK, s.10)

Onun da çişinin kokusu karışmaz mı ekşi ekşi ayak kokularına. (TKBK, s.10)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini **görmemiş miydi.** (TKBK, s.11)

“Ha orada **bekliyor mu,** beklesin.” (TKBK, s.13)

Bu Allahtan reva mı, bu insanlığa **sığar mı,** inşallah o kasaba biz gidiyoruz diye yerin dibine batmıştır. (TKBK, s.28)

Bunu Meleğe **söylese mi,** söylese de fıkara merak etmese. (TKBK, s.30)

Sahi Remzi indik ineli hiçbir canlı **gördük mü?** (TKBK, s.32)

Görmüyor musun otobüs ağzına kadar dolu.” (TKBK, s.33)

Siz de hiç insanlık **kalmadı mı,** ne kadardır burada bekliyoruz, ilk geçen sizsiniz, siz de hep birden gülüyorsunuz.” (TKBK, s.34)

“Şu taşıma işini bitirince kasabaya bir gidip **dönsem mi,** ne dersin?” (TKBK, s.35)

O kasabaya **qirilir mi,** ne olup bittiği bilinmeden. (TKBK, s.35)

“**Oldu mu** sana güzel bir çadır.” (TKBK, s.35)

Böyle yer **mi olur?** (TKBK, s.45)

Bir kere yakalamıştı onu bir daha ardını **koyuverir miydi.**(TKBK, s.63)

1.2.3.3.2.1.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler

Şu kasabaya nereden gidilir, neyle gidilir, **kaç saat çeker?** (TKBK, s.12)

“O zaman senin saç kurutma makinan **ne işe yarayacak?**” (TKBK, s.44)

1.2.3.3.2.1.3. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler

Neden atamaz, çünküleyin canım, bu kedinin bir gözü sarı, bir gözü mavidir. (TKBK, s.10)

Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediye bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

Nasıl alışsın, her yer başka başka, her yerin her insanı başka başka. (TKBK, s.11)

Şu kasabaya nereden gidilir, **neyle** gidilir, kaç saat çeker? (TKBK, s.12)

Neyle gidilir buradan Yokuşluya? (TKBK, s.19)

Şimdi anladınız mı Remzi **niçin** o na karşı hep mahcuptur, hep alttan alır? (TKBK, s.32)

Remzi Bey ellerini açtı: “**Nasıl,** nerede, **neyle** Hüseyin.” (TKBK, s.39)

“Biz buradan öte **neyle** gideceğiz? (TKBK, s.41)

Bu kadar bavulla, eşyayla biz bu gece **nasıl** yola çıkarız?” (TKBK, s.62)

1.2.3.3.2.1.4. Soru Zamiriyle Kurulan Cümleler

Ne bileyim ben,” dedi sertçe. “Ben ne bileyim.” (TKBK, s.11)

De bakalım sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

Ama ben bu kadar parayı ne yapayım? (TKBK, s.17)

Bir kasabanın başına ne gelebilir ki de, içine kimse giremez onun. (TKBK, s.27)

1.2.3.3.2.2. Anlamlarına Göre Soru Fiil Cümlesi

1.2.3.3.2.2.1. Olumlu Soru Fiil Cümlesi

1.2.3.3.2.2.1.1. Biçimce ve Anlamca Olumlu Soru Fiil Cümlesi

Metinde geçen bu tür cümlelerden bazıları şunlardır:

Kim bilir, bir insanın iyilik mi kötülük mü, dostluk mu düşmanlık mı düşündüğünü şöyle yüzüne bakınca, kim bilir?(TKBK, S11)

Şu kasabaya nereden gidilir, neyle gidilir, kaç saat çeker? (TKBK, s.12)

“Nereye gitmiş acaba Yokuşlu? (TKBK, s.18)

Ne olacağız böyle Hanım.” (TKBK, s.29)

Ya neden hiç duman tütmüyor? (TKBK, s.30)

Ya neden hiçbir gürültü, uğultu gelmiyor? (TKBK, s.31)

Şimdi anladınız mı Remzi niçin ona karşı hep mahcuptur, hep alttan alır? (TKBK, s.32)

“O zaman senin saç kurutma makinan ne işe yarayacak?” (TKBK, s.44)

“Sen yaklaştın mı ?” diye sordu Hüsam, ter içinde kalmıştı. (TKBK, s.48)

Bir kere yakalamıştı onu bir daha ardını koyuverir miydi.(TKBK, s.63)

1.2.3.3.2.2.1.2. Biçimce Olumsuz, Anlamca Olumlu Soru Fiil Cümlesi

Metinde geçen bu tür cümlelerden bazıları şunlardır:

Bir de kedi çişini etmez mi sandığın içine. (TKBK, s.10)

Onun da çişinin kokusu karışmaz mı ekşi ekşi ayak kokularına. (TKBK, s.10)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

1.2.3.3.2.2. Olumsuz Soru Fiil Cümlesi

1.2.3.3.2.2.1. Biçimce ve Anlamca Olumsuz Soru Fiil Cümlesi

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini **görmemiş miydi.** (TKBK, s.11)

1.2.3.4. Emir Cümlesi

Banguoğlu, emir çekiminin birinci kişi çekimleri için uygun olmadığını vurgulamıştır. Bu tek kip de tekli ve çoklu ikinci ve üçüncü kişilerden ibarettir demektedir. Buyuru eydilen, veya sözü geçene eydeni nazarı olarak kesin eğilimini duyuran bir kip olduğu için birinci kişiye yönelmesinin mantıklı olmadığını belirtmiştir (Banguoğlu 2007: 473).

Korkmaz, emir kipinin tarihsel dönemlerdeki durumunu ele aldıktan sonra birinci kişilerin de emir şekillerinin olabileceğini, bu konuda yapılan bir araştırma ve metinlere dayanan dikkatli bir inceleme sonucunda insanın kendi kendine de emredebileceğini ve emir kipinin yalnız şekil olarak değil, işlev bakımından da birinci şahıs çekimlerinin var olduğunun anlaşılabileceğini vurgulamaktadır (Korkmaz 2007: 669).

Ercilasun, emir kipinin birinci kişileriyle ilgili değerlendirmesinde, insanın kendi kendisine de emredebileceği kanaatini ileri sürmüştür. Bazı araştırmacıların emir kipinin birinci kişilerinin olamayacağı, bunların işlevden hareketle “istek” kategorisine alınması gerektiği ile ilgili görüşlerini eleştirerek bu biçimlerin “emir” kategorisinde verilmesi gerektiğini savunmuştur (Ercilasun, 2011:61-66).

Özkan ve Sevinçli, yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş fiil cümlesine emir cümlesi denildiğini belirtirken emir kipiyle kurulmuş ancak istek ifade eden bazı cümlelerin olduğunu vurgularlar (Özkan, Sevinçli, 2013: 186-187).

Fiilin gerçekleşmesini emir yoluyla dile getiren, yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş veya anlamca emir özelliği taşıyan cümlelere emir cümlesi denir. Metinde toplam 6 emir cümlesi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

“Ha, iyi, ha **otur** şuradan torunum. (TKBK, s.14)

Ha, **bak** fokur fokur kaynıyor. (TKBK, s.14)

“**De bakalım.**” (TKBK, s.13)

“**De bakalım** sen nerelisin?” (TKBK, s.13)

Adını bağışla.” (TKBK, s.14)

“Ha, adım Sadrettin. Adım Sadrettin ya, sen Yokuşluya gitme. (TKBK, s.14)

Rahat otur. (TKBK, s.16)

O kadar o yol azığı geldi ki her evden, sen hiç telaş etme, burada bir iki ay da kalsak bize yeter. (TKBK, s.37)

1.2.3.5. Ünlem Cümlesi

Dizdaroğlu ünlem cümlesinin; duyguları, coşkuları yansıtan çeşitli ruhsal durumları belirten ve seslenme niteliğinde olan yargılı ya da yargısız anlatıma ünlem cümlesi dendiğini belirtir. Diğer cümle türlerinde, bir düşüncenin yargıya bağlanmasının esas olduğunu, ünlem cümlelerinde ise duygunun açığa vurulmasının önemli olduğunu vurgular. Ünlem cümlelerinin duyguları, dilek ve özlemleri en etkili biçimde yansıtan cümle türü olduğunu ve ünlem cümlesinin tek sözcükten oluşmasının, cümle kavramı taşımasına engel olmadığını çünkü ünlemlerin, ünlem görevindeki sözcüklerin, cümle değerinde anlatışlar olduğunu belirtmektedir (Dizdaroğlu 1976: 334).

Özkan, içinde ünlem bulunan veya ünlem kavramı veren cümleyi ünlem cümlesi olarak tanımlar. Bu cümlelerin insanların sevinçlerini, mutluluklarını, özlemlerini, üzüntülerini, heyecanlarını, acılarını, kederlerini, coşkularını, hayretlerini vb. anlatan cümleler olduğunu vurgular. Ünlem cümlelerinde bir duygunun dile getirilmesi esas olduğundan mutlaka bir düşüncenin anlatılmasının gerekli olmadığını açıklarken ünlem cümlelerinin sonuna her zaman zorunlu olmasa da ünlem işareti (!) konduğunu belirtir (Özkan, 2013:153).

Çatıkkaş, ünlem cümlelerinin his ve heyecanları, sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayret gibi ruh hallerini ve tabiat seslerini anlatan cümleler olarak tarif etmektedir. Ünlem niteliği taşıyan bütün kelimelerin ünlem cümleleri kurabileceğini belirtir (Çatıkkaş,2001:219).

Ağırgöl ve Özkan; şaşma, korkma, sevinç, heyecan, hitap, acıma, usanç, yalvarma, umutsuzluk, küçümseme, beğenme, imdat isteme gibi duygularımızı ayrı bir ses tonuyla belirtmeye yarayan cümlelere ünlem cümlesi denildiğini ifade etmişlerdir (Ağırgöl, Özkan, 1991:326).

Atabay, Özel, Çam; ünlemlerin sevinme, korku, kızma, şaşma, acıma gibi ansızın beliren duyguları, kimi zaman da birtakım doğa seslerini yansıtmaya yarayan sözcükler olduğunu belirtirken ünlem ya da ünlem gibi kullanılan anlatımların ya duygusal sözcükler ya da seslenmeye çağırmaya yarayan öğeler olduğunu vurgularlar. Ayrıca her cümlelerin söylenişine göre ünlem cümlesi olabileceğini savunurlar (Atabay, Özel, Çam, 2003:119).

İçinde ünlem bulunan ya da söyleniş şekli ile ünlem değeri kazanan cümleye ünlem cümlesi denir. Metinde toplam 12 ünlem cümlesi tespit edilmiştir. Şu şekildedir:

1.2.3.5.1. Yargısız Ünlem Cümlesi

“Melek”, dedi, Melek Hanım hiç telaşsız, yorgun, başını kaldırdı, tombul yüzü kırışmıştı biraz daha. (TKBK, s.11)

1.2.3.5.2. İsim Cümlelerinde Yargılı Ünlem Cümleleri

Aaah, ne güzeldir Melek. (TKBK, s.13)

“Bak,” dedi, “teyze benim adım Zeliha. (TKBK, s.44)

Ciğeri de yok fukaranın...”(TKBK, s.55)

Amanın ne miyavlama, düşman başına. (TKBK, s.10)

Ah, benim derdim. (TKBK, s.58)

1.2.3.5.3. Fiil Cümlelerinde Yargılı Ünlem Cümleleri

Renge bak, renge! (TKBK, s.18)

Aman, aman, aman kedi acından öldü. (TKBK, s.20)

Bin teyze bin. (TKBK, s.21)

“Ne olursan ol, kim olursan ol, bana ne be! (TKBK, s.33)

“Teyze, diye bağırdı. (TKBK, s.46)

Ne yaptım da geldim, aaah, ne yaptım da şu adamı getirdim, az daha şoför öldürüyordu onu. (TKBK, s.45)

1.2.4. Yapılarına Göre Cümleler

Karahan, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı’nda sunduğu bildiride: ”Türkçede cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılması konusunda, bugün birbirinden az veya çok farklı çeşitli görüşlerin olduğu bilinmektedir. Cümlelerin yapısını anlatan, basit, yalın, birleşik, girişik, kaynaşık, sıra, sıralı, bağlı, bağlam, bağımlı, bağımsız, ilgi gibi terimler, Türkçedeki, terim, yorum ve değerlendirme kargaşasını hatırlatan terimlerdir.” şeklinde açıklamalarda bulunmuş cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılması konusundaki anlaşmazlığın daha çok basit ve birleşik, diğer adıyla girişik cümle ayırımında kendisini gösterdiğini belirtmiştir (Karahan, 1993: 19-23).

Gözcü ve Bralic, cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılmasında önemli anlaşmazlık ve tartışmalar olduğunu belirtirken yapı konusunda büyük bir terim kargaşası yaşandığını ifade ederler. Aynı bir şeyi anlatmak için farklı terimler kullanıldığını ve ayrı şeylerin aynı terimle ifade edildiğini belirtirler (Gözcü, Bralić, 2016:2159-2173).

Kerimoğlu, bugüne kadar çeşitli mecralarda yapılan cümle tasniflerine bakıldığında cümlelerin yapılarına, yüklemelerinin türüne, yüklemelerinin yerine ve anlamlarına göre olmak üzere dört farklı açıdan ele alınarak incelendiğini söyler. Yüklemelerinin türüne, yüklemelerinin yerine ve anlamlarına göre cümlelerin benzer şekilde alt gruplara ayrıldığı fakat yapılarına göre cümle konusunda çok farklı yaklaşımların olduğunu altını çizerek (Kerimoğlu, 2007: 98-107).

Banguoğlu, “Yargı Öbekleri” bölümünde cümleyi yapı bakımından ikiye ayırmıştır. Birincisi bir tek yüklemi ve bir tek yargıdan ibaret olan basit cümle, ikincisi birden fazla yargıdan meydana gelen ve bir söyleyiş topluluğu şeklinde tanımladığı birleşik cümledir (Banguoğlu, 2024: 418).

Karaörs’ün yapısına göre cümleler konusunda düşünceleri şu şekildedir: “Türkçede yapı bakımından asli olarak fiil cümlesi ve isim cümlesi olmak üzere iki çeşit cümle vardır. Bir de bu asli cümle çeşitlerinin genişletilmiş şekillerinden ibaret olan birleşik cümle tipleri kullanılmaktadır.” Buna göre cümleleri yapılarına göre “1. Fiil cümlesi, 2. İsim Cümlesi, 3. Şartlı Birleşik Cümle, 4. Ki’li Birleşik Cümle, 5 İç İç Birleşik Cümle” olmak üzere beş kısma ayırmıştır (Karaörs,1993).

Demir yapılarına göre cümleleri 1. Basit Cümleler, 2. Birleşik Cümleler: a)Şartlı Birleşik Cümleler, b)Ki’li Birleşik Cümleler, c)İç İç Birleşik Cümleler, 3.Sıralı Cümleler, 4.Bağlı Cümleler, 5.Eksilteli cümle olmak üzere beş grupta incelemiş ancak “girişik birleşik cümle” ye yer vermemiştir (Demir, 2019:71-81).

Erkul, yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik olmak üzere iki grupta ele almıştır. Biçimlerine göre cümleler başlığı altında sıralı, bağlı ve karmaşık cümle şeklinde sınıflandırma yapmıştır. Karmaşık cümle terimini kullanan nadir araştırmacılardan biridir (Erkul, 2007:59-76).

Karaağaç, cümleleri yapılarına göre incelemek cümleyi yüklemine bir ya da birden çok oluşuna göre değerlendirmektedir yorumunu yapmıştır. Yapılarına göre cümleleri 1. Basit Cümle, 2.Birleşik Cümle: a)Şartlı Birleşik, b)İç İç Birleşik, c)Ki’li Birleşik Cümle, 3.Bağlı Cümle: a)Sıralı Bağlı Cümle, b)Açıklamalı Bağlı Cümle, 4. Eksilteli Cümle veya Söz Cümle olmak üzere dört grupta incelemiş ve girişik birleşik cümleye yer vermemiştir (Karaağaç, 2017: 237-242).

Aydın, yapılarına göre cümleleri şu şekilde sınıflandırmıştır: 1.Basit Cümle: a) İsim Cümlesi, b)Fiil Cümlesi; 2.Birleşik Cümle: a) Bağlanma Yoluyla Kurulanlar: 1.Sıralı Cümle, 2.Bağlı Cümle; b) Yerleşme Yoluyla Kurulanlar: 1.Yan Cümleleri Çekimli Eylemle Kurulanlar (1.Koşullu yan cümlesi olan birleşik cümle, 2.Bağlaçlı yan cümlesi olan birleşik cümle, 3.Sorulu yan cümlesi olan birleşik cümle, 4.İlgeçli yan cümlesi olan birleşik cümle, 5. Değil ile kurulmuş yan cümlesi olan birleşik cümle, 6.İkilemeli yan cümlesi olan birleşik cümle, 7.Kalıplaşmış yan cümlesi olan birleşik cümle.), 2.Yan Cümleleri Eylemsilerle Kurulanlar (1.Adeylemle kurulan birleşik cümleler, 2.Ortaçlarla kurulan birleşik cümleler, 3.Ulaçlarla kurulan birleşik cümleler) (Aydın, 2007:37).

Daşdemir cümle yapılarını basit cümle (düz cümleler, odaklaştırma yapılmış cümleler, cümlemsiler) ve birleşik cümle (bağımsız yargılı birleşik cümleler, bağımlı yargılı birleşik cümleler) olmak üzere ikiye ayırmıştır (Daşdemir, 2014: 404-407).

Karahan, yapılarına göre cümlelere yer vermemiştir. Anlamı bütün boyutlarıyla yansıtmada tek bir cümlenin yeterli olmadığı durumlarda, cümlelerden meydana gelen dil birliklerine başvurulduğunu belirtir. “Cümlelerin Bağlanma Şekilleri” başlığı altında cümleleri dörde ayırmıştır: 1.Bağlanma Edatlarıyla Bağlanan Cümleler, 2.Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler, 3.Ortak Kip/ Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler, 4.Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler (Karahan, 2019: 85-95).

Özkan ve Sevinçli, yapılarına göre cümleleri, 1.Basit Cümle, 2.Birleşik Cümle : a)Şartlı Birleşik Cümle, b) İç İçe Birleşik Cümle, c)Ki’li Birleşik Cümle, d) Girişik Cümle, 3.Sıralı Cümle: a)Bağımlı Sıralı Cümle, b)Bağımsız Sıralı Cümle, 4.Bağlı Cümle, 5.Ara Sözlü (Cümleli) Cümle, 6.Eksilteli Cümle (Kesik Cümle) olmak üzere altı başlıkta ele almış ve girişik cümleye yer vermişlerdir (Özkan, Sevinçli, 2013: 195-224).

Cümle türleri başlığında yapılarına göre cümleleri sınıflandırırken araştırmacılar arasında görüş ayrılıklarının varlığından söz edilmişti. Cümle bilgisi konusunda en çok fikir ayrılığının yaşandığı konu olan yapılarına göre cümleler hakkında bazı dilcilerin görüşlerine yer verildi. Çalışmada yapısına göre cümleler şu şekilde incelendi: 1.Basit cümle, 2.Birleşik Cümle, 3.Sıralı Cümle (Bağımlı Sıralı Cümle, Bağımsız Sıralı Cümle), 4.Bağlı Cümle, 5.Ara Sözlü (Cümleli) Cümle, 6.Eksilteli Cümle.

1.2.4.1. Basit Cümle

İsim soylu veya fiil türünden oluşan ve tek yüklemi bulunan cümleler için basit cümle terimi kullanılmaktadır.

Bulak, fiilden veya ek fiil almış isim soylu bir kelime ya da kelime grubundan oluşan tek yüklemi bulunan cümleleri basit cümle olarak tanımlamış ve iki gruba ayırmıştır. Birincisi tek yüklemi olan ve içerisinde fiilimsi bulunmayan cümleler, ikincisi ise içerisinde fiilimsi ya da fiilimsi grubu bulunan cümlelerdir (Bulak, 2020: 39).

Eker, yüklemi tek olan ve çekimli eylemle kurulan cümleleri basit tümce olarak tarif etmiştir. Yüklemın isim veya fiil olabileceğini belirtmiştir (Eker, 2015: 369).

Bilgegil, hiçbir cümleye bağılı olmaksızın kendi başına tam bir anlam ifade edebilen ve tek yüklemi olan cümleleri basit cümle olarak tanımlamıştır. Hem isim hem fiil cümlesi olabilen basit cümlelerde cümleyi oluşturan kelime sayısının önemli olmadığını belirtmiştir (Bilgegil, 2014:72).

Sarıca, tek bir yargı ve hükmün bulunduğu cümleleri basit cümle olarak tanımlamış ve yüklemın tek olduğunu belirtmiştir. Bu tip cümlelerde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil, sözcük ve söz öbeklerinin yer almadığını, bağlama ve sıralamanın olmadığını ifade etmiştir. İçerisinde fiilimsi bulunduran cümlelerin yüzey yapıda bir cümle değeri taşıdığını belirterek basit cümle olmayacağını aktarmıştır (Sarıca, 2015: 91).

Karaağaç, yapısında isim veya fiil türünden tek bir yüklem bulunduran cümleleri basit cümle olarak tanımlamıştır. Basit cümleyi belirleyen unsurun yüklem dışındaki unsurların varlığı ve sayısı olmadığını belirtmiştir. Bu yüzden içerisinde eylemsiler olan cümleler, şekil ve zaman olarak çekimlenmiş tek fiile, yani tek yükleme bağılı olduklarından, birçok araştırmacının gösterdiğinin aksine basit cümle kabul edilmelidir görüşünü ileri sürmüştür (Karaağaç, 2017:237).

Demir, tek çekimli eylem ve ona bağılı olan ögelerle oluşan, başka hiçbir cümleye bağılı olmayan cümleleri basit cümle olarak tanımlamıştır. Basit cümlelerin tek başlarına gerekeni anlatabildikleri için dilbilgisi bakımından yeterliliği olduğunu bildirmiştir (Demir, 2019:71-72).

Özkan ve Sevinçli, kuruluşunda tek bir yüklem bulunan, tek bir yargı bildiren cümleleri basit cümle olarak tanımlamışlardır. Bu yüklemın çekimli bir fiil ya da ekfiil almış isim veya isim soyundan bir sözcük olabileceğini vurgulamışlardır. Bu cümle yapısının yalın bir anlatım bildirdiğini ve bağımsız bir yargı ortaya koyduğunu söylemişlerdir (Özkan, Sevinçli,2013:195).

Ediskun, basit cümlelerin yargısının başka bir cümle ya da cümlecikle tamamlanmadığını ve başka bir cümlelerin ya da cümlecğin de yargısını tamamlamadığını belirtmiştir. Basit cümlelerin başka bir cümleye ya da cümlecğe (,) (;) işaretleriyle ya da bir bağlaçla bağlanmadığını ifade etmiştir (Edizkun, 2003:379-381).

Bazı araştırmacılar içerisinde fiilimsi bulunan cümleleri basit cümle olarak kabul ederken bazı araştırmacılar bu tür cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmiştir. Çalışmada içerisinde fiilimsi bulunan cümleler basit cümle olarak kabul edildi. Metinde 144 basit cümle tespit edildi. Yukarıdaki tanımlardan hareketle bu tür cümle fiil ve isim olmak üzere iki gruba ayrıldı:

1.2.4.1.1. Basit İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu bir söz veya söz grubundan oluşan ve tek bir yüklemi bulunan cümlelere basit isim cümlesi denir. Metinde bulunan basit isim cümlelerinden bazıları şunlardır:

Mavidir a canım. (TKBK, s.10)

Hiç kimsecikler yoktu ortalıkta. (TKBK, s.11)

“Melek, hiç kimsecikler yok bu istasyonda. (TKBK, s.11)

Bomboş. (TKBK, s.11)

Kasaba uzakta mı acaba? (TKBK, s.11)

Buraya uzak mı? (TKBK, s.11)

Yok, işte kimse yok. (TKBK, s.12)

Ölümdü, ölümdü onun için bu atanmalar. (TKBK, s.12)

Melek Hanım daha güzeldi. (TKBK, s.12)

Aaah, ne güzeldir Melek. (TKBK, s.13)

“İstanbuluyum.” (TKBK, s.13)

“İyi.” (TKBK, s.13)

Yer sendan daha güçlü değil mi?” (TKBK, s.14)

Ha, adım Sadrettin. (TKBK, s.14)

Yokuşlu yok artık. (TKBK, s.18)

“Ne güzel rengi vardı. (TKBK, s.20)

Remzi Bey ikircikliydi. (TKBK, s.21)

Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

Yaprakları kalın, dalları ağır, çok yeşil. (TKBK, s.25)

Bak, şurası kasaba...(TKBK, s.26)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Zinhar, ceviz ağacı altında cima etmeyesin, sakıncalıdır. (TKBK, s.25)

Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

Yaprakları kalın, dalları ağır, çok yeşil. (TKBK, s.25)

Bak, şurası kasaba...(TKBK, s.26)

“Orası,” dedi Melek Hanım, “orası kasaba . (TKBK, s.26)

Sandık nakışlıydı. (TKBK, s.26)

Minaresi var, hem de üç tane. (TKBK, s.31)

İşte Melek Hanım budur, bu kadındır. (TKBK, s.32)

Ne tuhaf, ikimizden başka hiçbir canlı yok.” (TKBK, s.32)

“Yok,” diye iç geçirdi Remzi Tavdemir. (TKBK, s.32)

Kalın da...(TKBK, s.33)

Çadır gibi. (TKBK, s.33)

Burnunun kemerinde derin bir yara izi vardı. (TKBK, s.33)

Sol gözünün alt göz kapağı, kirpikleri yoktu. (TKBK, s.33)

Görmüyor musun otobüs ağzına kadar dolu. (TKBK, s.33)

Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

“Var var, bir şey var,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.37)

Azık çıkımında üç dürüm yufka ekmeği, altı baş soğan, dört yumurta, bir topak da çökelek vardı. (TKBK, s.38)

Adım Yanıkoğlu Hüseyin. (TKBK, s.38)

Omuzları çok geniş, yüzü çok kara esmer, gözleri çakırdı. (TKBK, s.38)

İşim var kasabada, işim efendim. (TKBK, s.39)

“Hiçbir şey yok orada. (TKBK, s.39)

İşte sen de postahanene gir, ne de güzel postahane, ne de güzel, mavi boyalı, işte şunun gibi. (TKBK, s.40)

“Çok büyük.” (TKBK, s.40)

“Yaaa, işte böyle ablacığım, bizim halimiz dirliğimiz böyle. (TKBK, s.40)

Yaya mı? (TKBK, s.41)

Bana burdan öte yok.” (TKBK, s.41)

Bavullarını, sandıklarını, televizyon kutularını, dördünün de mukavva kutular içinde birer bavulu, sepetleri, dolu dolu heybeleri vardı. (TKBK, s.43)

Bak, teyze bu Hüsam, kocam. (TKBK, s.44)

Hüsam bu, kocam. (TKBK, s.44)

Ben de işçiyim. (TKBK, s.44)

Bence de öyle. (TKBK, s.44)

“Bak,” dedi, “teyze benim adım Zeliha. (TKBK, s.44)

“Ananın köyünde elektrik var mı?” (TKBK, s.44)

“Yok,” dedi Zeliha. (TKBK, s.44)

Ne işimiz var. (TKBK, s.45)

Burada hayat yok ki... (TKBK, s.45)

Zeliha güzel kızdır, güzellikte üstüne ne Almanyada, ne de İstanbulda yoktur. (TKBK, s.49)

Hüsam üstelik de İstanbullu. (TKBK, s.49)

Zeliha o kadar güzeldir ki. (TKBK, s.49)

Birkaç keçileri, ormandan açılmış iki üç dönümlük verimsiz, yarı kayalık bir toprakları vardı. (TKBK, s.50)

Alanın ortasında bir Atatürk büstü vardı. (TKBK, s.52)

Kuyu karanlık, derindi. (TKBK, s.52)

Kuyunun başında üstlerinde birer çiçeği kalmış üç tane nar ağacı vardı, küt, yaşlı. (TKBK, s.52)

Çiğeri de yok fukaranın...”(TKBK, s.55)

Bu Anadolu kadını gibi güzel pilav yapan yok. (TKBK, s.58)

“Yok,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.58)

Hiç insan yok. (TKBK, s.61)

“Ecinni kuşlar almış bu kasabayı, hiç mümkünatı yok. ... (TKBK, s.61)

Bakın kasabada hiç ışık yok. (TKBK, s.61)

“Ne var dersin bu kasabanın başında?” (TKBK, s.64)

“Bir şey var ama, kim bilir.” (TKBK, s.64)

Şu kasabanın ardında, şu dağların ortasında, bir kayalığın içinde, ulu çınar, çam ağaçlarının arasında benim köyüm var. (TKBK, s.66)

Bu yıllardan beri böyleydi. (TKBK, s.67)

Ötekiler kahve değil bulaşık suyu. (TKBK, s.68)

1.2.4.1.2 Basit Fiil Cümlesi

Tek yüklemi çekimli fiilden oluşan cümlelere basit fiil cümlesi denir. Metinde bulunan basit fiil cümlesi örnekleri şu şekildedir:

Trenden yorgun indiler. (TKBK, s.9)

Melek Hanımın üç günde üç yıllık ömrü tükendi. (TKBK, s.10)

Başını indirdi. (TKBK, s.11)

Hanımın epeyce uzağına çimento setin uzağına oturdu. (TKBK, s.12)

Oradaki bir kütüğün üstüne sekilendi. (TKBK, s.12)

Melek de kuduruyor. (TKBK, s.12)

Varsın unutsun, iyi, iyi ya . (TKBK, s.12)

Gün kuşluk oldu, acıktı da. (TKBK, s.13)

“Sen Yokuşluya mı gideceksin?” (TKBK, s.14)

Ben de korurum onları. (TKBK, s.15)

Remzi Bey ucuna ilişti. (TKBK, s.16)

Ha, kırılmaz. (TKBK, s.16)

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

Ben de altı yıldır gitmiyorum. (TKBK, s.17)

Parayı da kestim. (TKBK, s.17)

Çocukları da büyüdü. (TKBK, s.17)

Remzi Bey sana yardım eder kardeşim. (TKBK, s.17)

Melek Hanım yüzünü buruşturdu. (TKBK, s.18)

Başka bir kasabaya atarlar seni Ankarada.” (TKBK, s.19)

Zahmet olacak. (TKBK, s.20)

Ben ona her şeyi söyledim. (TKBK, s.20)

Hep böyle yapıyoruz. (TKBK, s.21)

Zamanla budakla birlikte resim de büyür. (TKBK, s.25)

“Bak, şurası kasaba...(TKBK, s.26)

Tepenin oradan da gözüktüyor kasaba. (TKBK, s.28)

Bir tümseğe oturdu. (TKBK, s.29)

Remzi Tavdemirin içini ince bir sızı gibi ağırdan bir hüznü sardı. (TKBK, s.30)

Melek Hanım lokmasıyla avurdunu şişirmiş: (TKBK, s.32)

“Nasıl olsa bir gelen olacak. (TKBK, s.32)

Yemekten sonra öteberileri cevizlere taşımağa başladılar. (TKBK, s.33)

Şoför gülüyordu. (TKBK, s.34)

Otobüstekiler de durmadan gülüyorlardı. (TKBK, s.34)

Sırt sırta oturdular. (TKBK, s.35)

“Geliyor.” (TKBK, s.36)

Sağlıcakla kalın. (TKBK, s.37)

Sonra kurnazlıkla sordu. (TKBK, s.38)

Boşluk korkutuyor adamı. (TKBK, s.39)

Melek Hanım patladı. (TKBK, s.40)

Ben buraya kadar kestim. (TKBK, s.41)

“Olamaz.” (TKBK, s.42)

Boşuna bekliyoruz burada.” (TKBK, s.43)

Anamı çok özledim. (TKBK, s.44)

“Köye yakında elektrik gelecekmiş. (TKBK, s.45)

“Bunlar hep böyle,” dedi erkek. (TKBK, s.46)

Ta Alamanyadan buraya sağ salım, kazasız belasız geldik. (TKBK, s.47)

Şimdi başımıza bir iş gelmesin...” dedi öteki işçi.(TKBK, s.47)

“Ne fenası,” dedi Hüseyin. (TKBK, s.48)

Zeliha bir yılı uykusuz, düneksiz bekledi. (TKBK, s.49)

Habire nar ağaçlarını sardı. (TKBK, s.52)

Yöresini köprüler, gölgeler, yanan ışıklar, yüzlerce binlerce almış. (TKBK, s.53)

Şu döşeğin üstüne yatır kızımı.” (TKBK, s.54)

“İşte yağ termosu,” dedi. (TKBK, s.55)

Yarın kasabamıza girebiliriz, postahanemize, evimize kavuşuruz, ne güzel. (TKBK, s.55)

“Ben de yardım edeyim teyze.” (TKBK, s.56)

Az zamanda tavuklu pilav pişti. (TKBK, s.57)

Bizim Hanım Kozanlı olur. (TKBK, s.58)

Sessiz işçi derinden içini çekti. (TKBK, s.58)

“Söyle güzel kızım. (TKBK, s.59)

“Gözümü bir perde örttü. (TKBK, s.60)

Hüsamin sesini duydum kuşlardan. (TKBK, s.61)

“Düşmanlar ölsün kızım, düşmanlar.” (TKBK, s.63)

Kimden öğreniriz ne olduğunu? (TKBK, s.64)

Zeliha, hemen bavulları kapadı: (TKBK, s.65)

Ağzını açıp bir tek söz söylemedi. (TKBK, s.66)

Tam bu sırada yanlarında Yanıkoğlu Hüseyin bitti: (TKBK, s.69)

Ben canımı yerde bulamam. (TKBK, s.71)

Kasabaya bir şey oldu. (TKBK, s.72)

1.2.4.2. Birleşik Cümle

Aydın birleşik cümle konusunun Türkçede tartışılan konuların başında geldiğini, özellikle birleşik cümleleri sınıflandırma noktasında, araştırmacılar arasında tam bir birlikteliğin olmadığını söyler. Bu durumun daha çok Türkçedeki birleşik cümlelerin, yan yargılarının oluşumundan kaynaklandığını vurgular (Aydın, 2007:35-75).

Bilgegil, birden fazla yüklemi bulunan cümleleri birleşik cümle olarak tanımlarken içerisinde fiilimsi bulunan cümleleri de birleşik cümle olarak değerlendirmiştir (Bilgegil, 2014:72-73).

Aktan, içinde temel yargının bulunduğu bir temel cümle onu anlam ve görev bakımından bütünleyen bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümleyi birleşik cümle olarak tarif etmiştir ancak girişik birleşik cümleyi birleşik cümle saymamaktadır (Aktan, 2016: 123).

Daşdemir, birden fazla yargı içeren cümleleri birleşik cümle olarak tanımlamıştır. Birleşik cümleleri bağımlı ve bağımsız yargı bildirmelerine göre ikiye ayırmıştır (Daşdemir, 2015:173).

Karaağaç, birleşik cümleyi yapısında birden fazla yüklem bulunan cümledir şeklinde tarif etmiştir. Bu yapının, bir ana cümle ve bu ana cümlelerin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleyle kurulduğunu söyler (Karaağaç, 2017: 238).

Delice, içinde yüklemsi, yüklemsi öbeği ve iç cümleden birini veya birkaçını bulunduran cümleleri birleşik cümle olarak tanımlamış ve şu şekilde gruplara ayırmıştır: a. Girişik Birleşik Cümle, b. İç-içe Birleşik Cümle, c. Karmaşık Birleşik Cümle (Delice, 2012: 871–876).

Özkan ve Sevinçli içinde temel yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından bütünleyen bir veya birden fazla yan cümleyle kurulan cümleleri birleşik cümle olarak tanımlamışlardır. İçinde birden fazla cümle bulunduran cümleyi birleşik cümle olarak değerlendirmişlerdir (Özkan, Sevinçli, 2013:197).

Abatay, Özel, Çam birleşik cümleyi, temel yargıyı taşıyan bir cümleyle, onun anlamını açıklayan, tamamlayan, anlaşılmasına yardımcı olan cümle ya da cümlelerden oluşan cümle şeklinde tanımlamışlardır. Bazen anlatılmak istenen düşüncenin birden çok cümlelerin birbirine bağlanarak veya aralarında değişik yöntemlerle ilgi kurularak oluşturulduğunu ifade etmişlerdir (Atabay, Özel, Çam, 2003:95).

Banguoğlu'na göre birleşik cümlelerin sınıflandırılması şu şekildedir: "I. Tümeleme Birleşik Cümle (A. Şart Cümlesi, B. İlti Zamiri Cümlesi, C. Bağlam Cümlesi); II. Karmaşık

Cümle (A. Adfiil Cümlesi, B. Sıfatfiil Cümlesi, C. Zarffiil Cümlesi).” (Banguoğlu, 2024: 435-463)

Dizdaroğlu, birleşik cümleyi 1.Grişik Tümce, 2.Kaynaşık Tümce, 3.Koşul Tümcesi, 4.İlgi Tümcesi, 5.Katmerli Bileşik Tümce olmak üzere beş grupta ele almıştır (Dizdaroğlu, 1976: 193-221).

Erkul, birleşik cümleyi, Girişik Birleşik Cümle, İç İçe Birleşik Cümle, Şartlı Birleşik Cümle olmak üzere üç grupta incelemiştir (Erkul, 2007:59-60).

Akbayır, birleşik cümleyi, 1.Eylemsilerle Kurulan Girişik Bileşik Cümleler, 2.Koşullu Bileşik Cümle, 3.Kaynaşık Cümle (İç İçe Bileşik Cümle), 4.ki’li Bileşik Cümle, 5.Edatlı Bileşik Cümleler, 6. “Değil” Olumsuzluk Koşacıyla Kurulan Bileşik Cümleler olmak üzere altı başlıkta ele almıştır (Akbayır, 2013: 135-139).

Yukarıda da görüldüğü gibi dilciler birleşik cümlelerin sınıflandırılması konusunda ortak bir görüş etrafında birleşmiş değillerdir. Çalışmada birleşik cümleler, şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle olarak üç başlıkta incelendi. Bu tasnife göre eserde toplam 1110 birleşik cümle tespit edilmiştir.

1.2.4.2.1 Şartlı Birleşik Cümle

Ergin, bu birleşik cümle türünün Türkçenin asli birleşik cümlesi olduğunu belirtir. Temel şart kipinin şart ifadesine dayandığını, şart kipinin bütün fiil çekimlerinin aksine hüküm ifade etmediğini, bitimli bir hareket göstermediğini ifade eder. Bu nedenle tek başına bir cümle oluşturmadığını vurgular. Bu tür cümlelerde yardımcı cümlenin önce asıl cümlenin sonra geldiğini belirtir (Ergin, 2003: 405).

Kültürel, yüklemi dilek-şart kipinde olan bir yardımcı cümle ile bir temel cümleden oluşan birleşik cümleleri şartlı birleşik cümle olarak tanımlar. Bu tür cümlelerde temel cümlenin başta yardımcı cümlenin sonda bulunduğunu belirtir (Kültürel, 2018: 39).

Karaağaç, şart cümlesinin bütün dillerde yardımcı cümle olduğunu belirtir. Bir yüklem, bir şart cümlesi ile bütünleştiği cümleleri şartlı birleşik cümle olarak tanımlar. Şart cümlesinin tek başına bir yargı bildirmediğini, bir başka cümleyi zaman, şart, sebep, ve benzetme anlamlarıyla tamamladığını bildirir (Karaağaç, 2017: 238).

Özmen, şart cümlesinin -sa/-se biçim birimi ile oluşturulduğunu ve tek başına kullanılmadığını belirtmiştir. Şart cümlesinin kendisinden sonra gelen ve gerçekleşmesi şarta bağlı olan ana cümleye bağlandığını, bu tür cümlelerin şart yerine bazen dilek de bildirebileceğini ifade etmiştir (Özmen, 2017:145).

Özkan ve Sevinçli, şart ifadesi taşıyan bir yan cümle ile bir temel cümleden oluşan birleşik cümleleri şartlı birleşik cümle olarak tarif eder. Bu tür cümlelerin, oluşun ve kılışın bir şarta bağlandığı cümleler olduğunu bildirir. Şart cümlesinin ana cümleden genellikle önce geldiğini ve temel cümleye bağlandığını vurgular. Şartlı birleşik cümlelerde, temel cümlelerin gerçekleşmesi şartın gerçekleşmesine dayalıdır (Özkan, Sevinçli, 2013:197).

Demir, şart kipi olan bir yüklem bulduğu yardımcı cümle ile onun bağlı olduğu bir temel cümleden oluşan cümleleri şartlı birleşik cümle olarak tanımlar. Şart cümlesinin Türkçenin temel birleşik cümlesi olduğunu çünkü Köktürk yazıtlarından beri kullanıldığını belirtir (Demir, 2019: 73).

Develi, şartlı birleşik cümlelerin genellikle “(-sa) morfeminin getirdiği yardımcı cümle ve anlamı bu yardımcı cümledeki ifadeye bağlı olarak ortaya çıkan ana cümle” olmak üzere iki ögeden oluştuğunu ifade etmiştir. -sa/-se morfemiyle kurulmuş birleşik cümleleri yapı bakımından şu şekilde gruplandırmıştır: “1- Basit şartlı birleşik cümleler, 2- Zincirleme şart cümleleri, 3- Girişik şart cümleleri, 4- Eksiltili cümle” (Develi, 1997: 116-119)

Metindeki şartlı birleşik cümleler şu şekilde incelendi:

1.2.4.2.1.1. “-sa” Morfemiyle Kurulan Birleşik Cümlelerin Yapı Yönünden İncelenmesi

1.2.4.2.1.1.1. Basit Şartlı Birleşik Cümleler

Basit şartlı birleşik cümleler, -sa/-se morfemiyle oluşan bir yardımcı cümle ve başka bir temel cümle ile kurulurlar. Bu tür cümlelerde farazi anlatış taşıyan yardımcı cümle, temel cümlelerin şartı durumundadır. Bu nedenle bu tür cümlelerde temel cümleyi bağımsız, yardımcı cümleyi bağımlı saymak doğru değildir, çünkü yardımcı cümle, temel cümleyi yalnızca bir zarf olarak tamamlamamakta, aynı zamanda onun oluş veya edilişini sınıflamakta ve şarta bağlamaktadır (Develi, 1997: 119). Metinde bulunan basit şartlı birleşik cümleler şunlardır:

1.2.4.2.1.1.1.1. Basit Şartlı Birleşik İsim Cümleleri

Bir de ceviz ağacının bir huyu vardır, budaklarından birisi oluşurken yakınında kim varsā, ne varsā hemencecik budağın içine resmini nakşederir. (TKBK, s.25)

1.2.4.2.1.1.1.2. Basit Şartlı Birleşik Fiil Cümleleri

Kendini tutmasa kayan toprak onu alıp yere vuracaktı. (TKBK, s.52)

Burada, şu kasabanın kapısında bir ay beklesek yeter mi yeter.” (TKBK, s.56)

Kırk yıl kalsa, kendi varıp da bir kahve içmezdi. (TKBK, s.68)

1.2.4.2.1.1.2. Kesik Şart Cümlesi

Biz, paramız olursa...(TKBK, s.17)

1.2.4.2.1.1.3. Yan Cümlesi Ek - Fiilin Şartıyla Kurulan Basit Şartlı Birleşik Cümleler

Dayanabilirsen dayan. (TKBK, s.10)

1.2.4.2.1.2. Yan Cümlelerle Temel Cümlelerin Yüklemlerinin Basit ve Birleşik Zamanlı Oluşuna Göre İncelenmesi

1.2.4.2.1.2.1. Basit Zamanlı Şartlı Birleşik Cümleler

1.2.4.2.1.2.1.1. Basit Zamanlı Şartlı Birleşik Fiil Cümlesi

Alay edildiğini bilse de üzülmese bari. (TKBK, s.30)

1.2.4.2.1.2.2. Birleşik Zamanlı Şartlı Birleşik Cümleler

1.2.4.2.1.2.2.1. Birleşik Zamanlı Şartlı Birleşik İsim Cümlesi

“Zeliha da giremeyip bu kasabaya başını alıp giderse, gayrı bu kasabaya girmenin mümkünatı yok. (TKBK, s.70)

1.2.4.2.1.2.2.2. Birleşik Zamanlı Şartlı Birleşik Fiil Cümlesi

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de bulursam Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

1.2.4.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Ergin, bir cümlelerin başka bir cümlelerin içine girmesiyle oluşan cümleyi iç içe birleşik cümle olarak tarif etmiştir. Bu tür cümlelerde bir cümlelerin başka bir cümlelerin bir ögesi veya cümle içinde bir isim unsuru olarak bulunduğunu bildirmiştir. Bu tür cümlelerin şartlı ve ki’li birleşik cümlelerden farklı olduğunu bu nedenle tam, normal bir birleşik cümle sayılamayacaklarını ifade etmiştir (Ergin, 2003:406-407).

Karaağaç, bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde bulunduğu birleşik cümlelerin iç içe birleşik cümle olduğunu belirtir. Yardımcı cümle, ana cümlenin bir ögesi durumundadır. Türkçenin söz dizimi kurallarına uygun olarak ana cümle sonda bulunmaktadır (Karaağaç, 2017: 239).

Aktan, bir cümle ile o cümlede görev alan başka bir cümlenin yer almasıyla oluşan birleşik cümleyi iç içe birleşik cümle olarak tarif etmiştir. Temel cümleye dış cümle, yan cümleye iç cümle denildiğini, temel cümlede yüklem genellikle çekimli bir fiil olduğunu belirtmiştir (Aktan, 2016:126).

Demir, bir temel cümle ile bu temel cümlenin içinde yer alan bir ya da birkaç cümlenin oluşturduğu birleşik cümleyi iç içe birleşik cümle olarak tanımlamaktadır. Genellikle alıntı ve aktarma cümlelerinden oluştuğunu belirtir (Demir, 2019: 76).

Akbayır, iç içe birleşik cümleyi kaynaşık cümle olarak adlandırmış ve bu cümlede bir başkasına ya da kişinin kendisine ait olan başka bir sözün tırnak işareti kullanılmadan aktarıldığını ifade etmiştir (Akbayır, 2013:137).

Dizdaroğlu, birleşik cümlede çeşitli görevlerde bulunan ve isimleşerek yargı bildirmeyen cümleleri iç tümce olarak tanımlamıştır. Bu tür birleşik cümlelerde, iç içe iki cümle bulunduğunu vurgulamıştır (Dizdaroğlu, 1976:192).

Erkul, içinde bağımsız bir cümle bulunduran cümleleri iç içe birleşik cümle olarak tanımlamıştır. Bu tür cümlelerde, isim veya fiil cümlesinden oluşan iç cümle temel cümlenin nesnesi görevindedir (Erkul, 2007: 66).

Keskin'e göre iç içe birleşik cümle, içinde bağımsız bir cümle taşıyan cümledir. Bağımsız bir cümleden oluşan iç cümlenin temel cümlenin bir ögesi olduğunu belirtmiştir (Keskin, 2011:235).

Özkan ve Sevinçli, bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde bulunmasıyla kurulan birleşik cümleleri iç içe birleşik cümle olarak tanımlamışlardır. Bu cümlelerde iç cümlenin ana cümlenin nesnesi durumunda olduğunu, en yaygın olan kullanışla demek fiiliyle oluştuğunu aktarmışlardır (Özkan, Sevinçli, 2013:201).

İç içe birleşik cümle için diğer cümle türlerinde olduğu gibi farklı terimler kullanıldığı görülmektedir. Bu terimler “kaynaşık cümle, kaynaşık tümce, iç içe birleşik cümle, iç içe bileşik cümle” gibi farklı terimlerdir. Konuyla ilgili yazılmış eserler arasında en çok kullanılan terimin “iç içe birleşik cümle” olduğu göze çarpmaktadır (Yılmaz, 2008:72).

İç içe birleşik cümle en genel anlamıyla içinde başka bir cümle bulunduran cümle olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada “iç içe birleşik cümle” ifadesi tercih edilmiş ve iç içe birleşik cümle şu şekilde gruplandırılmıştır:

1.2.4.2.2.1. İç İç Birleşik Cümlelerde İç Cümlelerin Yüklemlere Göre İncelenmesi

Metinde bulunan bu tip cümlelerden bazıları şunlardır :

1.2.4.2.2.1.1. İç Cümlelerin Yüklemleri İsimden Oluşanlar

“Yazık”, dedi, “kediye dün akşamdan beri yiyecek de vermedik.” (TKBK, s.15)

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

“Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

“Var var, bir şey var,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.37)

“Derdim büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

“Güzel”, dedi Melek Hanım soğuk soğuk. (TKBK, s.44)

“Yok,” dedi, Zeliha. (TKBK, s.44)

“Bunlar hep böyle,” dedi erkek. (TKBK, s.46)

“Fena,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.48)

“Benim halim duman,” dedi, “açlıktan. “ (TKBK, s.54)

“Duman ki duman,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin... (TKBK, s.54)

“Remzi Bey,” diye sert sesledi. (TKBK, s.55)

“İşte yağ termosu,” dedi. (TKBK, s.55)

“Ne güzel, ne güzel,” diye hemen söze girdi. (TKBK, s.55)

“Teyze” diye inledi Zeliha. (TKBK, s.56)

BK, s.58)

“Aaah,” dedi “benim derdim. (TKBK, s.58)

“Kuşlardı, duvar gibi,” belirtti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

“Aaah, teyzem,” kasabaya döndü baktı, uzun uzun, elleri titriyordu. (TKBK, s.65)

“Melek Hanım,” dedi. (TKBK, s.66)

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

1.2.4.2.2.1.2 İç Cümlelerin Yüklemleri Fiilden Oluşanlar

“Efendi, efendi, efendi arsa al, arsa...,” dedi. (TKBK, s.17)

“Öldük bittik,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.20)

“Haydi binin,” dedi şoför. (TKBK, s.21)

“Bak” dedi şoför. (TKBK, s.21)

“Dağ düşünüyor Yokuşlunun üstüne,” dedi. (TKBK, s.22)

“Laz deme adama,” diye çıkıştı Melek Hanım” Sadrettin Bey onun adı. (TKBK, s.28)

“Dur hanım, dur,” dedi. (TKBK, s.34)

“Bir şey olmuş Yokuşluğa, bir şey,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.34)

“Gececek,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.35)

“Yeter,” dedi Remzi Bey, “bak birisi daha geliyor. (TKBK, s.37)

“Siz de mi girmiyorsunuz kasabaya?” dedi. (TKBK, s.38)

“Hiçbir şey olmamış,” dedi. (TKBK, s.38)

“Nereye gitmişler?” diye sordu Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“Ziyade olsun,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“Korkma kasabadan ağan,” dedi Hüseyin. (TKBK, s.39)

“Anlat derdini”, diye bağırdı Melek Hanım. (TKBK, s.40)

“Gidemem”, diyordu şoför. (TKBK, s.41)

“Gidersin, diye bağıryordular yolcular hep bir ağızdan. (TKBK, s.41)

Neyle qiderseniz qidin,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

“Bak kardaş,” diyordu, “biz bugün evimizde olmalıyız. (TKBK, s.41)

“Sökülün paraları.” dedi. (TKBK, s.42)

“Teşekkür ederim efendim,” dedi. (TKBK, s.42)

“Girilmez,” diye canı yürekten destekledi onu Melek Hanım. (TKBK, s.42)

“Şuraya,” dedi, “ siz de evinizi şuraya kurun kasabaya girinceye kadar. (TKBK, s.43)

“Bak teyze,” diye elinden tuttu götürdü Melek Hanım. (TKBK, s.43)

“Bak,” dedi , “teyze benim adım Zeliha. (TKBK, s.44)

Cevizlere yaklaştıklarında Hüsam durmadan: ”Sor”, diyordu, “Sor teyzeye. (TKBK, s.46)

“Bak,” dedi onun bileklerini kavramış, “bak. (TKBK, s.46)

“Ben qirerim,” diye bağırdı Zeliha. (TKBK, s.46)

Hüsam: “Git”, dedi. (TKBK, s.46)

Şimdi başımıza bir iş gelmesin...” dedi öteki işçi.(TKBK, s.47)

“Bıktım,” dedi Hüsam .(TKBK, s.47)

“Ölsün” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.47)

“Ölsün,” dedi, sessiz işçinin sessiz kadını .(TKBK, s.47)

“Ölsün,” dedi, Remzi Bey .(TKBK, s.47)

“Ben de bilirim,” dedi, “bunları ben de bilirim,” dedi Melek Hanım .(TKBK, s.47)

“Gitme,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin. .(TKBK, s.47)

“Sen yaklaştın mı ?” diye sordu Hüsam, ter içinde kalmıştı. (TKBK, s.48)

“Yaklaştım.” dedi kabarak Hüseyin. (TKBK, s.48)

“Varsın gitsin,” dedi Hüsam. (TKBK, s.48)

“Gideceğim,” diyordu, kasabaya. (TKBK, s.50)

“Dur” dedi, “dur Zeliha, delirdin mi?” (TKBK, s.53)

“Bayıldı,” dedi Hüsam. (TKBK, s.54)

“Korkma,” diye yanına gitti, kızın elini tuttu Melek Hanım. (TKBK, s.54)

“Biz acımızdan öldük,” dedi. (TKBK, s.54)

“Sana da merisi,” dedi Melek Hanım, “çok merisi ki iyi oldun. (TKBK, s.56)

“Bundan sonrası kolay kızım, bana bırak da sen tavuğu dit,” dedi. (TKBK, s.57)

“Azıcığını kediye kızım,” diye emir verdi Melek Hanım. (TKBK, s.57)

“Ziyade olsun,” dedi Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

“Ziyade olsun,” dediler sessiz karı koca. (TKBK, s.58)

“Ziyade olsun,” dedi Zeliha nazlı nazlı. (TKBK, s.58)

“Merisi...” diye de ekledi. (TKBK, s.58)

“Merisi, merisi,” dedi Hüsam, “çok merisi. (TKBK, s.58)

Kozanlılar yiğit olur,” dedi bilgiç bilgiç Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

“İşte o Kozan,” diye övündü Remzi Bey. (TKBK, s.58)

“Söyle kızım,” dedi Melek Hanım, tombul yanakları çukurlaşarak, elindeki örgü durarak. (TKBK, s.59)

“O kasabaya qirilmez,” diye ayağa kalktı. (TKBK, s.59)

“Şimdi anlaşıldı her şey,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.61)

“Vazgeçtim Hüsam,” dedi, “haydi gidelim. (TKBK, s.62)

“Dur kız şarmuta, dur kız yelloz, dur kız fallik,” diye gürlledi. (TKBK, s.62)

“Yarın sabah erkenden,” dedi Hüsam, “bu kadarı da fazla. (TKBK, s.62)

Yanıkoğlu ben hiçbir istemem,” dedi, bir saman yığınının üstüne kıvrıldı. (TKBK, s.63)

“Olmaz,” diye yatakta öfkeyle iki üç kere döndü Melek Hanım. (TKBK, s.64)

“Hayırlı geceler,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.64)

“Al teyze,” dedi, “seni çok sevdim. (TKBK, s.65)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırılmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

“İnsanoğludur bu hiç belli olmaz,” dedi. (TKBK, s.69)

“Bir kahve içer misiniz,” diye sordu Melek Hanım. (TKBK, s.69)

“Sağ olun Hanım Hatun,” diye utandı Yanıkoğlu, “zahmet olacak.”(TKBK, s.69)

“Estağfurullah, hemen,” diye koştu Melek Hanım. (TKBK, s.69)

“Hiç,” dedi sustu. (TKBK, s.69)

“Hiç,” dedi gene işçi. (TKBK, s.69)

“Hiç,” dedi. (TKBK, s.70)

“İnin,” diye bağırıldı şoför. (TKBK, s.70)

“Ben biliyorum,” dedi uzun sakallısı. (TKBK, s.71)

1.2.4.2.2.2. İç İç Birleşik Cümlelerde İç Cümlelerin Yüklemlerine Göre İncelenmesi

1.2.4.2.2.2.1. İç Cümlesi Olumlu ve Olumsuz Cümle Olanlar

1.2.4.2.2.2.1.1. İsim Cümlesi

“Yazık,” dedi, “kediye dün akşamdan beri yiyecek de vermedik.” (TKBK, s.15)

“Yakut gibi, kırmızı yakut gibi,” dedi Sadrettin Bey. (TKBK, s.16)

“Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

“Var var, bir şey var,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.37)

“Derdim büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

“Güzel,” dedi Melek Hanım soğuk soğuk. (TKBK, s.44)

“Bunlar hep böyle,” dedi erkek. (TKBK, s.46)

“Fena,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.48)

“Benim halim duman,” dedi, “açlıktan. “ (TKBK, s.54)

“Duman ki duman,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin... (TKBK, s.54)

“Remzi Bey,” diye sert sesledi. (TKBK, s.55)

“İşte yağ termosu,” dedi. (TKBK, s.55)

“Ne güzel, ne güzel,” diye hemen söze girdi. (TKBK, s.55)

“Teyze,” diye inledi Zeliha. (TKBK, s.56)

BK, s.58)

“Aaah,” dedi “benim derdim. (TKBK, s.58)

“Kuşlardı, duvar gibi,” directti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

“Aaah, teyzem,” kasabaya döndü baktı, uzun uzun, elleri titriyordu. (TKBK, s.65)

“Melek Hanım,” dedi. (TKBK, s.66)

“**Ah,**” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

1.2.4.2.2.1.2. Fiil Cümlesi

a. Olumlu Fiil Cümlesi

“**Efendi, efendi, efendi arsa al, arsa...**,” dedi. (TKBK, s.17)

“**Öldük bittik,**” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.20)

“**Haydi binin,**” dedi şoför. (TKBK, s.21)

“**Bak**” dedi şoför. (TKBK, s.21)

“**Dağ düşünüyor Yokuşlunun üstüne,**” dedi. (TKBK, s.22)

“**Dur hanım, dur,**” dedi. (TKBK, s.34)

“**Bir şey olmuş Yokuşluya, bir şey,**” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.34)

“**Gececek,**” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.35)

“**Yeter,**” dedi Remzi Bey, “bak birisi daha geliyor. (TKBK, s.37)

“**Nereye gitmişler?**” diye sordu Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“**Ziyade olsun,**” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“**Korkma kasabadan ağam,**” dedi Hüseyin. (TKBK, s.39)

“**Anlat derdini**”, diye bağırdı Melek Hanım. (TKBK, s.40)

“**Gidersin,** diye bağıryordular yolcular hep bir ağızdan. (TKBK, s.41)

Neyle giderseniz gidin,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

“**Bak kardaş,**” diyordu, “biz bugün evimizde olmalıyız. (TKBK, s.41)

“**Sökülün paraları,**” dedi. (TKBK, s.42)

“**Tesekkür ederim efendim,**” dedi. (TKBK, s.42)

“**Şuraya,**” dedi, “ siz de evinizi şuraya kurun kasabaya girinceye kadar. (TKBK, s.43)

“**Bak teyze,**” diye elinden tuttu götürdü Melek Hanımı. (TKBK, s.43)

“**Bak,**” dedi , “teyze benim adım Zeliha. (TKBK, s.44)

Cevizlere yaklaştıklarında Hüsam durmadan: ”Sor”, diyordu, “**Sor teyzeye.** (TKBK, s.46)

“**Bak,**” dedi onun bileklerini kavramış, “bak. (TKBK, s.46)

“**Ben qirerim,**” diye bağırdı Zeliha. (TKBK, s.46)

Hüsam: “**Gir**”, dedi. (TKBK, s.46)

“**Bıktım,**” dedi Hüsam .(TKBK, s.47)

“**Ölsün**” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.47)

“Ölsün,” dedi, sessiz işçinin sessiz kadını .(TKBK, s.47)

“Ölsün,” dedi, Remzi Bey .(TKBK, s.47)

“Ben de bilirim,” dedi, “bunları ben de bilirim,” dedi Melek Hanım .(TKBK, s.47)

“Sen yaklaştın mı ?” diye sordu Hüsam, ter içinde kalmıştı. (TKBK, s.48)

“Yaklaştım,” dedi kabarak Hüseyin. (TKBK, s.48)

“Varsın gitsin,” dedi Hüsam. (TKBK, s.48)

“Gideceğim,” diyordu, kasabaya. (TKBK, s.50)

“Dur” dedi, “dur Zeliha, delirdin mi?” (TKBK, s.53)

“Bayıldı,” dedi Hüsam. (TKBK, s.54)

“Korkma,” diye yanına gitti, kızın elini tuttu Melek Hanım. (TKBK, s.54)

“Biz acımızdan öldük,” dedi. (TKBK, s.54)

“Sana da merisi,” dedi Melek Hanım, “çok merisi ki iyi oldun. (TKBK, s.56)

“Bundan sonrası kolay kızım, bana bırak da sen tavuğu dit,” dedi. (TKBK, s.57)

“Azıcığını kediye kızım,” diye emir verdi Melek Hanım. (TKBK, s.57)

“Ziyade olsun,” dedi Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

“Ziyade olsun,” dediler sessiz karı koca. (TKBK, s.58)

“Ziyade olsun,” dedi Zeliha nazlı nazlı. (TKBK, s.58)

“Merisi...” diye de ekledi. (TKBK, s.58)

“Merisi, merisi,” dedi Hüsam, “çok merisi. (TKBK, s.58)

Kozanlılar yiğit olur,” dedi bilgiç bilgiç Yanıkoğlu. (TKBK, s.58)

“İşte o Kozan,” diye övündü Remzi Bey. (TKBK, s.58)

“Söyle kızım,” dedi Melek Hanım, tombul yanakları çukurlaşarak, elindeki örgü durarak. (TKBK, s.59)

“Şimdi anlaşıldı her şey,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.61)

“Vazgeçtim Hüsam,” dedi, “haydi gidelim. (TKBK, s.62)

“Dur kız şarmuta, dur kız yelloz, dur kız fallik,” diye gürlledi. (TKBK, s.62)

“Yarın sabah erkenden,” dedi Hüsam, “bu kadar da fazla. (TKBK, s.62)

Yanıkoğlu ben hiçbir istemem, dedi, bir saman yığınının üstüne kıvrıldı. (TKBK, s.63)

“Hayırlı geceler,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.64)

“Al teyze,” dedi, “seni çok sevdim. (TKBK, s.65)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

“İnsanoğludur bu hiç belli olmaz,” dedi. (TKBK, s.69)

“Bir kahve içer misiniz,” diye sordu Melek Hanım. (TKBK, s.69)

“Sağ olun Hanım Hatun,” diye utandı Yanıkoğlu, “zahmet olacak.”(TKBK, s.69)

“Estağfurullah, hemen,” diye koştu Melek Hanım. (TKBK, s.69)

“İnin,” diye bağırdı şoför. (TKBK, s.70)

“Ben biliyorum,” dedi uzun sakallısı. (TKBK, s.71)

b. Olumsuz Fiil Cümlesi

“Laz deme adama,” diye çıkıştı Melek Hanım” Sadrettin Bey onun adı. (TKBK, s.28)

“Siz de mi qirmiyorsunuz kasabaya?” dedi. (TKBK, s.38)

“Hiçbir şey olmamış,” dedi. (TKBK, s.38)

“Korkma kasabadan aғam,” dedi Hüseyin. (TKBK, s.39)

“Gidemem,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

“Girilmez,” diye canı yürekten destekledi onu Melek Hanım. (TKBK, s.42)

Şimdi başımıza bir iş gelmesin...” dedi öteki işçi.(TKBK, s.47)

“Gitme,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin. (TKBK, s.47)

“Korkma,” diye yanına gitti, kızın elini tuttu Melek Hanım. (TKBK, s.54)

“O kasabaya girilmez,” diye ayağa kalktı. (TKBK, s.59)

”Olmaz,” diye yatakta öfkeyle iki üç kere döndü Melek Hanım. (TKBK, s.64)

“Hiç,” dedi sustu. (TKBK, s.69)

“Hiç,” dedi gene işçi. (TKBK, s.69)

“Hiç,” dedi. (TKBK, s.70)

1.2.4.2.2.2.2. İç Cümlesi Sorulu Cümle Olanlar

1.2.4.2.2.2.2.1. Sorulu Fiil Cümlesi

Siz de mi qirmiyorsunuz kasabaya?” dedi. (TKBK, s.38)

Şimdi başımıza bir iş gelmesin...” dedi öteki işçi.(TKBK, s.47)

“Sen yaklaştın mı ?” diye sordu Hüsam, ter içinde kalmıştı. (TKBK, s.48)

1.2.4.2.2.2.3. İç Cümlesi Ünlem Cümlesi Olanlar

1.2.4.2.2.2.3.1. İsim Cümlelerinde Ünlem

“Aaah,” dedi “benim derdim. (TKBK, s.58)

“Aaah, teyzem,” kasabaya döndü baktı, uzun uzun, elleri titriyordu. (TKBK, s.65)

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

1.2.4.2.2.2.3.2 Fiil Cümlelerinde Ünlem

“Ah,” dedi, “ah Remzi Bey, keşki buraya gelmeyeydim, keşki bu kızı görmeyeydim. (TKBK, s.66)

1.2.4.2.2.2.4. İç Cümlesi Emir Cümlesi Olanlar

“Bak,” dedi onun bileklerini kavramış, “bak. (TKBK, s.46)

“Gitme,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin. (TKBK, s.47)

1.2.4.2.2.3. İç İç Birleşik Cümlelerde “İç Cümle”lerin Yüklemelerinin Yerine Göre İncelenmesi

1.2.4.2.2.3.1. Kurallı İç Cümleler

a. Kurallı İsim Cümlesi

“Bu kasabada bir şey var,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.37)

“Var var, bir şey var,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.37)

“Derdim büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

“Bunlar hep böyle,” dedi erkek. (TKBK, s.46)

“Benim halim duman,” dedi, “açlıktan. “ (TKBK, s.54)

“İşte yağ termosu,” dedi. (TKBK, s.55)

b. Kurallı Fiil Cümlesi

“Öldük bittik,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.20)

“Ziyade olsun,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“Ben de bilirim,” dedi, “bunları ben de bilirim,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.47)

“Biz acımızdan öldük,” dedi. (TKBK, s.54)

Yanıkoğlu ben hiçbir istemem, dedi, bir saman yığınının üstüne kıvrıldı. (TKBK, s.63)

“Ne hacet, ne hacet kızım, teşekkür ederim,” diyor, elinde armağanları nereye koyacağını şaşırmış sallanıp duruyordu. (TKBK, s.65)

“İnsanoğludur bu hiç belli olmaz,” dedi. (TKBK, s.69)

“Ben biliyorum,” dedi uzun sakallısı. (TKBK, s.71)

1.2.4.2.2.3.2. Devrik İç Cümleler

a. Devrik İsim Cümlesi

“Kuşlardı, duvar gibi,” diretti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

b. Devrik Fiil Cümlesi

“Korkma kasabadan aғam,” dedi Hüseyin. (TKBK, s.39)

1.2.4.2.2.4. İç İç Birleşik Cümlelerde “İç Cümle”lerinin Yapısına Göre İncelenmesi

1.2.4.2.2.4.1. İç Cümlesi Basit Cümle Olanlar

“Ziyade olsun,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“Derdim büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

“Bunlar hep böyle,” dedi erkek. (TKBK, s.46)

“Benim halim duman,” dedi, “açlıktan. “ (TKBK, s.54)

“İşte yağ termosu,” dedi. (TKBK, s.55)

1.2.4.2.2.4.2. İç Cümlesi Birleşik Cümle Olanlar

1.2.4.2.2.4.2.1. Ki’li Birleşik Cümle Yapısında İç Cümle

“Duman ki duman,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin... (TKBK, s.54)

1.2.4.2.2.4.2.2. Şartlı Birleşik Cümle Yapısında İç Cümle

“Neyle giderseniz gidin,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

1.2.4.2.2.4.2.3. İç İç Birleşik Cümle Yapısında İç Cümle

“Var var, bir şey var,” dedi Melek Hanım. (TKBK, s.37)

“Bundan sonrası kolay kızım, bana bırak da sen tavuğu dit,” dedi. (TKBK, s.57)

“Dur kız şarmuta, dur kız yelloz, dur kız fallik,” diye gürlledi. (TKBK, s.62)

1.2.4.2.2.4.3. İç Cümlesi Sıralı Cümle Olanlar

1.2.4.2.2.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle Yapısında İç Cümle

“Ziyade olsun,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“Ben de bilirim,” dedi, “bunları ben de bilirim,” dedi Melek Hanım .(TKBK, s.47)

1.2.4.2.2.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle Yapısında İç Cümle

“Yazık,” dedi, “kediye dün akşamdan beri yiyecek de vermedik.” (TKBK, s.15)

“Şuraya,” dedi, “siz de evinizi şuraya kurun kasabaya girinceye kadar. (TKBK, s.43)

“Kuşlardı, duvar gibi,” directti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

1.2.4.2.2.4.4. Bağlı Cümle Yapısında İç Cümle

“Bundan sonrası kolay kızım, bana bırak da sen tavuğu dit,” dedi. (TKBK, s.57)

1.2.4.2.2.4.5. Eksilteli Cümle Yapısında İç Cümle

“Ankaraya, Ankaraya...,” dedi Sadrettin Bey.

1.2.4.2.2.4.6. İç Cümlesi Birden Fazla Cümleden Oluşan İç İç Birleşik Cümle

“Peki, peki,” dedi Remzi Bey, “peki hanım, Sadrettin Bey iyi anlatamadı.”

“Dur kız şarmuta, dur kız yelloz, dur kız fallik,” diye gürledi. (TKBK, s.62)

1.2.4.2.2.5. “İç Cümle”lerin Temel Cümlelere Katılma Şekillerine Göre İncelenmesi

1.2.4.2.2.5.1. İç İç Birleşik Cümlelerde “İç Cümle”nin Temel Cümlelerin Nesnesi Olması

“Ziyade olsun,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

“Duman ki duman,” dedi Yanıkoğlu Hüseyin... (TKBK, s.54)

“Biz acımızdan öldük,” dedi. (TKBK, s.54)

1.2.4.2.2.5.2. Temel Cümlelerin Zarfı Olan İç Cümleli İç İç Birleşik Cümle

“Kuşlardı, duvar gibi,” directti Zeliha, hemen ayağa fırladı. (TKBK, s.61)

“Mersi...” diye de ekledi. (TKBK, s.58)

“İşte o Kozan,” diye övündü Remzi Bey. (TKBK, s.58)

1.2.4.2.3. Ki’li Birleşik Cümle

Ana cümle ve yardımcı cümlelerin birbirine ki bağlacıyla bağlandığı cümlelerdir.

Ki’li cümleler yapı bakımından dilciler tarafından genellikle birleşik cümle olarak ele alınmasına rağmen bazı dilciler bu yapıların bağlı cümle olduğunu öne sürmektedirler. Kimi dilciler ise tasnif konusunda tereddütdedirler (Doğan, 2020: 177-178).

Cemiloğlu, çeşitli dil bilgisi kitaplarında birleşik cümle olarak değerlendirilen “ki”li cümleleri bağlı cümleler olarak değerlendirir. Cemiloğlu’na göre aralarında anlam bağıntısı bulunan iki veya daha fazla cümle birbirlerine “hem...hem, ya... ya, ve, veya, yahut vb.” bağlama edatlarıyla bağlandığı gibi, “ki” edatıyla da bağlanabilmektedir. Çünkü Türkçe cümle kuruluşuna ters olan bu anlatımlarda “ki”den sonraki cümle, “ki”den önceki cümleye özne, nesne, yer tamlayıcısı veya zarf olarak bağlanmakta ve “ki” bağlanan unsurlar müstakil cümle özelliği göstermektedir (Cemiloğlu, 2001:67).

Tulum, “ki”li cümlelerde yardımcı cümlelerin ana cümle yüklemine ifade ettiği hareketin yerini ve yönünü gösteren, onu yer ve yön bakımından belirleyen cümleler olduğunu belirtir. Başka bir deyişle ana cümle hüküm bildirir yardımcı cümle ise mana bakımından ana cümleye bağlıdır ve ona tabi olan bir cümledir. Bu tür cümlelerin Türkçe cümle yapısına çevrildiklerinde yardımcı cümlelerin ana cümleye “yönelme” ve “ayrılma” ekleriyle katıldığını vurgular (Tulum, 1978: 54).

Ergin Türk Dil bilgisi adlı eserinde “ki” edatının Farsça asıllı olduğunu Türkçeye çok eskiden geçtiğini ve Türkçeye daima yabancı kalan bir birleşik cümle sistemi soktuğunu söyler. Osmanlıcanın sonuna kadar “kim” edatı da “ki”nin Türkçesi olarak onunla birlikte kullanılmış, sonra yerini tamamıyla “ki” ye bırakarak Türkiye Türkçesinde kullanımdan kalkmıştır (Ergin, 1992:362).

Emre, on birinci asır metinlerinde “kim”in bağlama zamiri fonksiyonuna işaret etmiş, ve Kutadgu Bilig’de bu kullanışın sıklığına dikkat çekmiştir. Ayrıca on dördüncü ve on beşinci asır metinlerinde de “kim” bağlama zamiri kullanılmış cümle örnekleri vererek bu dönemlerde bu bağlama karakterinin kullanılmış olmasının “kim”in Farsçadan alınmadığına dair sağlam bir belge olduğunu ifade etmiştir (Emre, 1945: 521).

Hint-Avrupa dilleriyle ilişkiler sonucunda dilimize giren bu yapılarda, söz konusu dillerin söz dizimi kurallarına uygun olarak ana cümle başta, yardımcı cümle ise, ana cümlelerin bir unsurunu karşılamak üzere sonda bulunur. Türkçenin tarihsel dönemlerine ait metinlerde bu yapıların sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında bağlaç olan ki'den önceki yargı unsurunun, yani yardımcı cümlelerin başta olduğu yapılar da vardır. Bu gibi

yapılarda artık (ana cümle + ki + yardımcı cümle) yapısı bozulmuş, baştaki yardımcı cümle sondaki ana cümlelerin bir tamlayıcısı haline gelmiştir. Burada ki bağlacının bir tür kuvvetlendirme unsuru olduğu görülmektedir (Çohadar, 2008: 42).

Atabay, Özel, Çam; temel tümce ve yan tümce adlandırmalarını kullanarak, temel tümceyi ana yargıya taşıyan tümce, yan tümceyi temel tümcenin dışındaki tümceler olarak tarif eder. Yan tümce, temel tümcedeki yargıyı güçlendiren, açıklayan, bütünleyen ve ki bağlacıyla temel tümceye bağlanan tümcelerdir. Bu tür cümleleri birleşik tümce dairesinde değerlendirirler (Atabay, Özel, Çam, 2003: 95-101).

Dizdaroğlu'na göre iki cümlelerin ki bağlacıyla birbirine bağlandığı cümleler ilgi cümlesidir. "ki" bağlacının ilk şekli olan "kim", dilimize Farsçadan geçmiş olup günümüzde artık kullanılmamaktadır (Dizdaroğlu, 1976: 216).

Yelten, ki'li birleşik cümleyi iki veya daha fazla cümleden oluşan cümle türü olarak tarif eder. Bu cümlelerden biri temel biri yardımcı cümledir. Ana cümle asıl iletilmek istenen anlamı üzerinde taşıyan, yargı bildiren cümle durumundadır. Yardımcı cümle ise ana cümlelerin tamamlayıcısı durumundadır. Ki'li birleşik cümlede ister ana cümle yüklemine bağlı olsun, isterse ana cümlelerin bir isim unsurunun niteleyici olsun her iki durumda da ana cümleden sonra yer alır ya da ana cümlelerin içinde bulunur (Yelten, 2005: 46-47).

Özkan ve Sevinçli, "ki" bağlacıyla bağlanan cümlelerden oluşmuş cümleleri ki'li birleşik cümle olarak tanımlarlar. Eski metinlerde bu bağlacın "kim" şeklinde olduğunu belirterek bu tür cümlelerde bağlayıcı unsurun "ki" bağlacı olduğunu belirtirler. Bu tür cümlelerde ana cümle yardımcı cümleden önce gelir. Bu yapı Türkçede yardımcı cümlelerin temel cümleden önce gelmesi kuralına uymamaktadır. Türkçenin söz dizimi yapısına uymamasına rağmen ki'li birleşik cümleler şiirde ve nesirde sıkça rastlanan cümle yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Özkan, Sevinçli, 2013: 204).

Eserdeki ki'li birleşik cümleler şu şekilde ele alındı:

1.2.4.2.3.1. Yüklemelerinin Cinsine Göre Ki'li Birleşik Cümle

1.2.4.2.3.1.1. Ki'li Birleşik Fiil Cümlesi

a. Ana ve Yan Cümleleri Yüklemelerinin Fiilden Oluşanlar

Bir şey olmuş ki kasabaya, kimse bilmiyor, söylemiyor, bir şey olmuş ki kasabaya, işte böyle böyleyken, yandım Molla Aptullah, dedim, gene yandım yakıldım. (TKBK, s.72)

Zeliha bavulunu almış yola düşmüş, Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki, arkasından: "Güle güle kızım, güle güle," diyebildi. (TKBK, s.66)

b. Ana Cümlelerin Yüklemeleri İsim, Yardımcı Cümlelerin Yüklemeleri Fiilden Oluşanlar

Dur kara gözlü ceren bakışlı abla dur ki benim derdim büyüktür. (TKBK, s.40)

Alaman bir arkadaşımız var, diyor ki, siz şanslısınız, Alamanyada işçi olmak Türkiyede fabrikatör olmaktan daha iyidir. (TKBK, s.44)

1.2.4.2.3.2. Ki'den Sonraki Cümleleri Eksik Olan Ki'li Birleşik Cümleler

a. Ki'den Sonraki Cümleleri Eksik Olan Ki'li Birleşik İsim Cümleleri

“Biz ne yapalım, suç bizim değil ki...”(TKBK, s.19)

Burada hayat yok ki... (TKBK, s.45)

b. Ki'den Sonraki Cümleleri Eksik Olan Ki'li Birleşik Fiil Cümleleri

O mendebur başka neresi olabilirmiş ki.” (TKBK, s.26)

O Laz anlatamadı ki...(TKBK, s.28)

Açılmaz ki, o kasabaya da girilmez ki...(TKBK, s.58)

Ben bundan sonra iflah olur muyum ki...(TKBK, s.59)

1.2.4.2.3.3. Ki'li Birleşik İsim Cümlelerinde Ana ve Yardımcı Cümlelerin Yerine Göre İncelenmesi

1.2.4.2.3.3.1. Ana Cümleleri Başta Bulunanlar

Zeliha bavulunu almış yola düşmüş, Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki, arkasından: “Güle güle kızım, güle güle,” diyebilirdi. (TKBK, s.66)

1.2.4.3. Sıralı Cümle

Tek başına hüküm bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içerisinde sıralanarak bir araya gelmesiyle oluşan topluluğa sıralı cümle denilmektedir.

Dizdaroğlu sıralı cümleyi “Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri” başlığı altında ele alır. Bağımsız kuruluştaki birden çok yargılı anlatımdan oluşan tümceye sıralı tümce denildiğini ifade eder. Daha sonra sıralı cümlelerin basit ya da birleşik cümlelerin art arda sıralanmasıyla meydana geldiğini, bu cümle yapıları olmadıkça sıralı cümlelerin kurulamayacağını; bu yüzden de sıralı cümlelerin yapı ilkesine göre değil, diziliş ve bağlanış ilkesine dayandığını belirtmektedir. Bu açıklamalar sonrası Dizdaroğlu sıralı cümleyi dört grupta ele alır: Bağımlı, bağımsız, açıklamalı ve karma sıralı cümle (Dizdaroğlu, 1976: 223).

Gencan sıralı cümleleri; başlı başına bir tümce olduğu halde bir bağlaç ile ya da virgöl, noktalı virgöl gibi bir imle bir tümceye bağlananlara bağımsız önerme denir, şeklinde tanımlamıştır. Bu cümle türünü sıra ve bağlı önermeler diye iki grupta ele almıştır. Biçimce veya anlamca birbirine bağlı olan cümleleri “bağlı cümle” olarak değerlendirirken biçimce de, anlamca da birbirine bağlı olmayan, aralarına virgöl ya da noktalı virgöl konulan cümleleri “sıra önermeler” adı altında değerlendirmektedir (Gencan, 2001: 147-151).

Şimşek, başlı başına yargı bildirir nitelikteki tümcelerin bağlanıp sıralanmasıyla oluşan yargılı anlatıma sıralı tümce denildiğini belirtir. Bu tanım sonrası sıralı cümleleri bağımlı, bağımsız ve karma olmak üzere üç grupta inceler. Bağımsız sıralı cümlelerin gizli özne ve açık özne gibi öğelerinin ortak olabileceğini belirtir (Şimşek, 1987: 292).

Atabay, Özel ve Çam yapılarına göre cümleleri yargı sayısına ve öğelerinin dizilişi açısından iki gruba ayırmakta, sıralı cümleleri yargı sayısına göre tümceler başlığı altında incelemektedirler. Sıralı cümleyi; Türkçede bir anlatım içinde anlam ilgileri nedeniyle birbirlerine türlü biçimlerde bağlanan tümcelere sıralı tümceler denir, şeklinde tanımlayarak öğelerinin ortak olup olmaması yönünden bağımlı ve bağımsız sıralı cümle diye iki ayırmaktadırlar (Atabay, Sevgi, Çam, 2003: 91-110).

Fidancı, yapısı yönünden cümleler incelenirken şekil yapısının göz önünde tutulmasının daha tutarlı bir yol olacağını belirtir. Sıralı cümleyi; en az iki basit yalın cümlelerin bir anlam bağlantısıyla ard arda sıralanmasından meydana gelen cümledir, şeklinde tanımlar. Sıralı cümleleri anlam bağlantısı ve öğeleri bakımından iki grupta ele alır. Öğeleri bakımından sıralı cümleleri bağımlı, bağımsız, açıklamalı sıralı cümle diye üç gruba ayırmakta ve bunlara karma sıralı cümlelerin de eklenebileceğini belirtir (Fidancı, 1996: 534).

Çatıkkaş sıralı cümleyi “Kuruluşlarına Göre Cümleler” başlığı altında “Geniş Cümleler”in bir türü olarak değerlendirmektedir. Çatıkkaş değerlendirmesinde sıralı cümleyi kendi içinde herhangi bir gruba ayırmadan tanımını şu şekilde yapar: “Birbirinden ayrı bölümler ihtiva eden bir veya birden fazla cümlelerin muhtelif mana münasebetiyle bağlanmasından meydana gelen mürekkep cümlelere tertipli (sıra) cümle denir.” (Çatıkkaş, 2001: 220-229)

Bilgin cümle yapısını basit ve bileşik olmak üzere iki grupta ele almakta, sıralı cümleleri ise bileşik cümle içinde değerlendirmektedir. Çalışmasında sıralı cümleyi, “ Biçim ve anlam ya da yalnızca anlam bakımından birbirine bağlı tümcelerden oluşan tümceye sıralı tümce denir.” tanımlamasını yaptıktan sonra sıralı cümleleri ögesel ve anlamsal bağlantı yönünden iki grupta ele almaktadır. Ögesel bağlantı yönünden öğelerinin ortak olup olmama durumlarına göre sıralı cümleleri, bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki grupta incelemektedir.

Anlamsal bağlantı yönünden ise sıralı cümleleri on grupta ele almaktadır (Bilgin, 2002: 526-527).

Kara, tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde virgül, noktalı virgül gibi bir imle ya da bir bağlaçla birbirine bağlanarak sıralanmasından oluşan cümleye sıralı cümle denildiğini belirtir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere sıralı cümle en az iki cümleden oluşur. Sıralı cümlede yer alan cümlelerin yapıca basit, birleşik, girişik ya da iç cümle şeklinde olabileceğini vurgular (Kara, 2021: 2163–2171).

Özkan ve Sevinçli, arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşan aralarında anlam ilişkisi olan ve kendi başına bir yargı bildiren sıralı cümlelerin, birbirlerine sıralama bağlacıyla veya virgül ya da noktalı virgülle bağlandığını belirtirler. Cümlelerin arasında temel cümle, yardımcı cümle ilgisi değil, art arda olma, eş zamanda olma veya karşılaştırma denkleştirme ilgisinin olduğunu vurgularken bu cümle türünü bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümle olmak üzere ikiye ayrıldığını açıklarlar (Özkan, Sevinçli, 2013: 209).

Metinde toplam 28 sıralı cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekilde tasnif edilmiştir:

1.2.4.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle

Anlam ve öğeleri ortak olarak birbirlerine bağlanan cümlelere bağımlı sıralı cümle denilmektedir. Bu cümleler yalnız başlarına kullanıldıklarında da belirli bir anlam taşırlar (Özkan, Sevinçli, 2013: 209). Eserdeki bağımlı sıralı cümleler şu şekilde sınıflandırılarak örnekleri verilmiştir:

1.2.4.3.1.1. Öznesi Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler

a) Fiil Cümlelerinden Oluşan Öznesi Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler

Üç gün trenin ikinci mevkisinde kediyi yedirmiş içirmiş, kompartımanda her bir hacetini gördürmüştü. (TKBK, s.9)

Telefonu kaldırdı birkaç kere gene yerine koydu, başını kaldırdı, kaşlarını çattı, sert düşünceli bir hal aldı. (TKBK, s.14)

Ürktü, başını kaldırdı uzun uzun, örgüsüne dalmış gitmiş Melek Hanıma baktı, ne güzeldir Melek diye içinden geçirdi. (TKBK, s.13)

Zeliha o günleri çok utanarak, yerin dibine geçerek ansır, hem de kendini hiç bağışlamaz. (TKBK, s.49)

b) İsim Cümlelerinden Oluşan Öznesi Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler

Neden atamaz, çünküleyin canım, bu kedinin bir gözü sarı, bir gözü mavidir. (TKBK, s.10)

Tanışmadan, konuşup görüşmeden bir insan korkuludur, başka bir şeydir. (TKBK, s.12)

Sesi bir ağıt gibiydi, derindendi, güzeldi. (TKBK, s.66)

Boyluydu, ince, dik, zayıftı. (TKBK, s.68)

Şimdi anladınız mı Remzi niçin ona karşı hep mahcuptur, hep alttan alır? (TKBK, s.32)

Remzi Tavdemir zayıftı, koca sandıkları zor sürüklüyordu asfaltın üstünden de olsa cevizlere. (TKBK, s.33)

1.2.4.3.1.2. Nesnesi Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler

Neden atamazdı, kim olsa atamaz a canım, kim atabilir bu kediye bozkırın çölüne, ayışığının ortasına, kimsecikler atamaz. (TKBK, s.10)

Kabul günlerinde Kaymakamın Hanımı kucağına alır, bir bulut yığını, bir apak pamuk yığını gibi, okşar, sever sever a canım. (TKBK, s.10)

Ben de mahkemeye verdim, kazandım, icraya verdim. (TKBK, s.71)

1.2.4.3.1.3. Yer Tamlayıcısı Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler

“Ben de “ dedi adam, “ben de bu kasabaya geldim, geldim fakat giremedim, gidiyorum şimdi. (TKBK, s.36)

1.2.4.3.1.4. Zarfı Ortak Bağımlı Sıralı Cümleler

Sabah, daha gün doğmadan uyandılar, uyanır uyanmaz Zeliha dereye koştu, yüzünü yıkadı, aynasını bir ağacın köküne açıp tarandı, boyandı, çalılıarın içinde etek, bluz, çorap değiştirdi, cevizin altına geldi. (TKBK, s.65)

1.2.4.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle

Sıralı cümleler arasında öğeler bakımından ortaklık yoktur. Ortaklık, anlatılan konunun cümleleri arasındaki anlam yakınlığıdır. Bu cümleler, yalnız başlarına kullanıldıklarında anlamı olan ve bir araya gelince de aralarında anlam ilişkisi bulunan ancak ortak cümle ögesi (özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı, yüklem) bulunmayan cümlelerdir (Özkan, Sevinçli, 2013: 215) Eserde bulunan bağımsız sıralı cümle türleri şunlardır:

1.2.4.3.2.1. Fiil Cümlelerinden Oluşan Bağımsız Sıralı Cümleler

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

Bak, bak, Müdür Bey, gözünü öpeyim bak, nasıl parlıyor. (TKBK, s.16)

Seylan çayıyla bizim çayları, bir de bulursam Hint çaylarını karıştırıp şu yayla güneşine seriyorum, çay, bir iyice güneşi, ışığı, kokuları yutuyor, ondan sonra...(TKBK, s.18)

Dağ çökmüş altında mı kalmış, bir şey mi olmuş, geçende birisi anlatıyordu. (TKBK, s.19)

1.2.4.3.2.2. İsim Cümlelerinden Oluşan Bağımsız Sıralı Cümleler

Yaprakları kalın, dalları ağır, çok yeşil. (TKBK, s.25)

Ne tuhaf, ikimizden başka hiçbir canlı yok.” (TKBK, s.32)

1.2.4.3.2.3 İsim ve Fiil Cümlelerinden Oluşan Bağımsız Sıralı Cümleler

Doktor, bilirsiniz canım, herkes bilir, Necmettin Beyin köşkü de var orada. (TKBK, s.17)

Haydi hepsinden vazgeçtik, bir ezan sesi de mi yok? (TKBK, s.31)

Adamın kim olduğunu bilivermişti, hiç şaşmaz, onlardan birisiydi. (TKBK, s.36)

1.2.4.4. Bağlı Cümle

Bağlı cümle, bağlama edatlarıyla birbirine bağlanan cümlelerin oluşturduğu cümle türüdür.

Gece, Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle adlı çalışmasında yalın ve birleşik cümle dışındaki bütün cümle teşkilleri sadece “bağlı cümle” terimiyle karşılamak gerektiğini, bağlı cümlelerde kendisini meydana getiren cümleler arasındaki ilişki, birleşik cümlelerdeki ilişkilerden farklı olarak, burada birleşik cümleyi teşkil etme bakımından biri diğerine öge olma ilişkisinin değil, birbirine bağlanma ilişkisinin olduğunu belirtir (Gece, 1998: 334-337).

Karaağaç, bağlı cümleleri “ve, veya, da, fakat, ama, lakin, halbuki, meğer, vb.” bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler topluluğu şeklinde tanımlar (Karaağaç, 2017: 240).

Gültekin, sıralı ve bağlı cümlelere birleşik cümlelerin içerisinde yer verir, bağlı cümleyi bağlaçlı sıralı cümle başlığıyla sıralı cümlelerin bir alt başlığı olarak değerlendirir (Gültekin, 2014: 193–194).

Özkan ve Sevinçli, cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle denildiğini ifade ederler. Cümle başı bağlaçlarının, başlarında bulundukları cümleleri ya kendilerinden önceye ya da kendilerinden sonra gelen cümlelere bağladıklarını ve iki cümle arasında çeşitli anlam ilişkisi kurduklarını belirtirler. Bu ilişkilerin de açıklama, sebep, sonuç, benzerlik, üsteleme, şaşırtma, istek vb. olabileceğini vurgularlar (Özkan, Sevinçli, 2013: 218).

Özmen, iki cümlelerin birbirlerine cümle bağlayan bağlaçla bağlanmasıyla oluşan cümleleri bağlı birleşik cümle olarak tarif eder. Bağlı birleşik cümlelerin, iki veya daha fazla bağlaçla bağlanmış cümlelerden de oluşabileceğini, cümleleri birbirine bağlayan bağlaçların ortak özelliğinin, iki cümleyi birbirine bağlamış olmaları olduğunu belirtmiştir. Birbirine bağlanan cümleler, basit cümleler olabilecekleri gibi, birleşik cümleler de olabilir (Özmen, 2017: 156).

Demir, anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümleleri bağlı cümle olarak tanımlamaktadır. Türkçede bağlı cümleler içinde “ve” bağlacıyla bağlı cümlelere çok sık rastlanıldığını belirtmiştir. Aslında Arapça olan bu bağlacın Köktürk yazıtlarında olmadığını onun yerine Türkçe “takı” bağlacının kullanılmakta olduğunu, sonraki metinlerde sık sık görülmeye başlandığını vurgulamıştır (Demir, 2019: 79).

Kültürel; bağlı cümleyi, bağımsız cümlelerin bağlama edatıyla birbirine bağlanması sonucu oluşan cümle olarak tanımlamıştır. Ki bağlam edatı ile bağlanan cümleleri de bağlı cümle olarak kabul etmektedir (Kültürel, 2018: 44).

Erkul, aralarında anlam ilişkileri bulunan en az iki bağımsız, basit ve birleşik cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla meydana gelen cümleleri bağlaçlı cümle (bağımlı sıralı cümle) olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamasının nedeni tek başlarına anlam için yeterli olmadıkları ve anlam ilişkisiyle birbirine bağlı olmalarıdır. “Ve, veya, yahut, ya da, fakat, ama, lakin, ancak, oysa, halbuki, hem...hem, şayet, eğer, meğer, bununla beraber, böyle olmakla beraber, çünkü, demek ki, bunun için, şu halde” bağlı cümle kurulması için kullanılan bağlaçlardır (Erkul, 2007: 73).

Metinde toplam 45 bağlı cümle tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde incelenmiştir:

1.2.4.4.1. İçindeki Cümlelerin Sayısına ve Türüne Göre Bağlı Cümleler

1.2.4.4.1.1. İki Cümleden Oluşan Bağlı Cümle

1.2.4.4.1.1.1. Fiil Cümlelerinden Oluşanlar

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

“Fazla bir şey bilmiyorum ama Yokuşluya bir şey olmuş. (TKBK, s.18)

Kocasına örüyordu elindekini, hep kocasına örer, sonra ya kendi giyer ya da çocuklarından birisine verirdi. (TKBK, s.26)

Ona kalsa beş vakit namazını ona, yirmiye çıkarırdı ama, şu kasabaların pasaklı memurlarının karıları namaz kılana, oruç tutana şöyle bir tepeden bakıyorlar, aşağılıyorlardı. (TKBK, s.27)

Bir şeyler biliyordu bu kasaba hakkında ama, o Laz anlatamıyordu ki...(TKBK, s.28)

Çok acıkmıştı ama Melek Hanıma acıktığını söyleyemiyordu. (TKBK, s.29)

Hem yiyor, hem konuşuyordu adam. (TKBK, s.38)

“Ne olduğunu bilemem ama, girilemiyor. (TKBK, s.46)

Melek Hanım unutacak olsa, unutmazdı ya, şimdiye kadar geciktirdiği olmuştu birkaç kere ama unuttuğu olmamıştı. (TKBK, s.68)

1.2.4.4.1.1.2. İsim Cümlelerinden Oluşanlar

1.2.4.4.1.1.2.1. Fiil ve İsim Cümlelerinden Oluşanlar

a. İsim Cümlesi Sonda Bulunanlar

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

b. Fiil cümlesi Sonda Bulunanlar

Dindarlığı da babasındandı ama namaz kılıp oruç tutmazdı. (TKBK, s.27)

1.2.4.4.2. Bağlama Edatlarının Türüne Göre Bağlı Cümleler

1.2.4.4.2.1. “ve” Edatıyla Kurulanlar

Belindeki yeşil kemerin kalınlığı altı parmak gelirdi ve tokasında gene çok büyük ağzını açmış bir at başı, tunçtan. (TKBK, s.44)

1.2.4.4.2.2. “ama, amma ” Edatlarıyla Kurulanlar

Ceviz ağacı çok değerlidir ama altında uyumayacaksın, gölgesi ağırdır. (TKBK, s.25)

Az önce, tren kalkmadan önce , bir tek kendileri inmişlerdi ama trenden, burada kırmızı şapkalı birisini görmemiş miydi. (TKBK, s.11)

1.2.4.4.2.3. “çünkü” Edatıyla Kurulanlar

Neden atamaz, çünkülevin canım, bu kedinin bir gözü sarı, bir gözü mavidir. (TKBK, s.10)

1.2.4.4.2.4. “hem, hem de, hem hem” Edatlarıyla Kurulanlar

Hem çayını içelim, karnımızı şişirelim hem de arkasından Laz diyelim. (TKBK, s.28)

Hem yiyor, hem konuşuyordu adam. (TKBK, s.38)

1.2.4.4.2.5. “ne ne, ne ne de, ne ne ne de” Edatlarıyla Kurulanlar

“Ne gelen var, ne giden,” dedi Melek Hanım, örgüsünden başını kaldırmadan. (TKBK, s.25)

İşte sen de postahanene gir, ne de güzel postahane, ne de güzel, mavi boyalı, işte şunun gibi. (TKBK, s.40)

Zeliha güzel kızdır, güzellikte üstüne ne Almanyada, ne de İstanbulda yoktur. (TKBK, s.49)

1.2.4.4.2.6. “ya, ya da, ya ya, ya ya da, ya yahut, ya yahut da” Edatlarıyla Kurulanlar

Huyuydu, ya fırsat bulunca hemen uyur ya da örgüsünü örerd. (TKBK, s.9)

Kudurur ya, bitti kadın bitti. (TKBK, s12)

Kocasına örüyordu elindekini, hep kocasına örer, sonra ya kendi giyer ya da çocuklarından birisine verirdi. (TKBK, s.26)

“Ya ne desin adam başka, ya ne desin, ne desin, bizim gibi akılsıza, hem çayını iç...”(TKBK, s.29)

“Kokuyordu ya, kokmaz mı hiç! (TKBK, s.29)

1.2.4.4.2.7. “ancak” Edatıyla Kurulanlar

Ancak konuklardan birisi pilava kaşığını daldırıncadır ki kendisi pilavdan aldı. (TKBK, s.58)

1.2.4.5. Eksiltili Cümle

Eksiltili cümle, genellikle yüklemi bazen de başka öğeleri söylenmeden kullanılan cümle olarak tanımlanır.

Özmen “Bir Eksiltili Cümle Tipi Üzerine” adlı makalesinde eksiltili cümleler hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuştur: “En az çaba kuralına bağlı olarak, bir kelimenin bir kelime grubunun veya bir cümlenin, herhangi bir ögesinin, herhangi bir anlam karışıklığına yol açmayacak şekilde, düşürülmesi, eksiltilmesi olayıdır. Buna göre eksiltiyi oluş yerleri bakımından, üç öbekte inceleyebiliriz: 1. Kelimelerde eksilti.2. Birleşik kelimelerde ve kelime gruplarında eksilti. 3. Cümlelerde eksilti.” (Özmen, 1996: 71-82)

Abatay, Özel ve Çam; eksiltili cümle türünü, Türkçede çeşitli sebeplerle cümlenin öğelerinden birinin genellikle yüklem kullanılmadığı cümle türü olarak tarif etmişlerdir. Kesik cümle terimini tercih ederek, daha çok konuşma dilinde rastlanıldığı belirtilmiştir (Atabay, Özel, Çam, 2003: 116).

Karaağaç, genellikle sözlü dil kullanımında yer alan ve bazı öğeleri eksiltilerek söylenip, anlamı dinleyenin anlayışına bırakılan ya da yüklemi olmadan hüküm bildiren cümleleri eksiltili veya söz cümle olarak tanımlamıştır. Yüzey yapılarıyla bir cümle bütünlüğü olmayan bu cümlelerin, derin yapılarının sözlü dil kullanımın çeşitli unsurlarıyla, hüküm bildiren cümlelerin eksiltili cümle olduğu belirtilmiştir. Günümüz dilcilerinin, ünlem öbeği ile cümle başı edatlarını, ret ve kabul, onay ve inkar sözlerini, söz cümle olarak gördüğünü ve böyle adlandırdığını ifade etmiştir (Karaağaç, 2017:242).

Gümüşatan, “Eksiltilim ve Türkçede Eksiltilim Türleri” adlı makalesinde eksiltili cümledeki eksiltilimleri belirlemenin genellikle kolay olduğunu belirtir. Fakat derin yapı içine gizlenen ve eksiltili cümle tanımına uymayan cümleler içinde de eksiltilim yaşanmış olabileceğini, karşılaştırma amaçlı cümlelerde, örtük anlatımlarda cümle kurucuları söylenmesine rağmen, derin yapıya gizlenen örtük bir anlam olduğunu bildirmiştir. Türkçede, karşılaştırma amacıyla kurulan cümlelerde, dilin daha kısa kullanımı nedeniyle eksiltili anlatım yapılabilir. Bu cümlelerdeki eksiltilimi belirlemenin yolunun derin yapıya bakmak olduğunu belirtirken derin yapıya bakıldığı zaman, birtakım öğelerin ya da bilginin örtük/eksiltilimli verildiğini vurgulamıştır (Gümüşatan, 2013: 1539-1552).

Aktan, cümle dışında bırakıldıkları zaman, cümlelerin anlamında bir eksiklik oluşturmeyen, içinde ara cümle veya söz barındıran cümleleri eksiltile cümle olarak tanımlamıştır. Açıklayıcı durumdaki birimin yargı taşıyorsa ara cümle, yargı değeri taşımıyorsa ara söz adını aldığını belirterek, bunların yer aldıkları cümlelerin kuruluşunu doğrudan etkilemediğini ifade etmiştir (Aktan, 1981:132).

Üstünova, iletişimde zamandan, emekten tasarruf, en az çaba ilkesi, dilin tekrarı sevmemesi, estetiğe olan düşkünlüğü gibi nedenlerin kimi birimlerin yüzey yapıya taşınmasına izin vermediğini söyler. Yani kimi dil birimlerinin, derin yapıda bırakıldığını ve anlatım kısalığına başvurulduğunu belirtir. Anlam bütünlüğünü bozmadan cümlelerin bazı öğelerinin düşürülmesiyle oluşan eksiltile yapıların, iletişimin devam edebilmesi için yeterli olduğunu vurgulamıştır. Bu tür anlatımlara daha çarpıcı, daha etkili anlatımlara ulaşmak için başvurulduğunu ifade eder (Üstünova, 2014: 58-59).

Metinde toplam 24 eksiltile cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekilde tasnif edilerek incelenmiştir:

1.2.4.5.1. Cümle Özelliği Gösteren Eksiltile Cümleler

Biz, paramız olursa...(TKBK, s.17)

Değil mi, değil mi Hanım hemen...(TKBK, s.19)

Kalın da...(TKBK, s.33)

Burada hayat yok ki... (TKBK, s.45)

Bak teyze bizim köyümüz şu ulu dağların arasında...(TKBK, s.45)

Varsın gitsin de o kasabaya, hiçkimsenin giremediği...(TKBK, s.47)

Bir de güzel ki, mavi boyalı, bahçesi de...(TKBK, s.55)

Şimdi şimdi, bir de soğuk ki... (TKBK, s.56)

Aman teyzem, aman teyzem bir andasağım solum, yanımda yören bir kuş, bir kuş, duvargibi... (TKBK, s.60)

Kulağımın dibinde binlerce çığlık, kanat şapırtısı, gaga tıkırtısı... (TKBK, s.60)

Kuşlar bağılıyor Hüsam gibi, Hüsam kasabanın ucunda, biliyorum, kuşları yaramıyorum ki...(TKBK, s.61)

Hanım kızım, sizin gözünüze hayaller, boş kasabada hayaller... (TKBK, s.61)

Bir adım daha atarsan... (TKBK, s.62)

Müdür Bey de yarın Ankaraya bir tel vuracak, işte o zaman... (TKBK, s.63)

Ölsem de... (TKBK, s.63)

Yarın ola ki...(TKBK, s.64)

Benim derdim şu ki... (TKBK, s.69)

Haydi bakalım... (TKBK, s.72)

1.2.4.5.2. Cümle Özelliği Göstermeyen Eksiltili Cümleler

Bir insanı, bir köylüyü, bir demiryolu işçisini, istasyon şefini...(TKBK, s.11)

Evet, Ankaraya... (TKBK, s.18)

O kasaba... (TKBK, s.48)

Yarın... (TKBK, s.64)

Aman Allah, aman Allah...(TKBK, s.65)

İşte... (TKBK, s.66)

1.2.4.6. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle

Ara sözlü (cümleli) cümle, cümleden çıkarıldığı zaman, cümlelerin anlamında bir eksiklik oluşmayan bir ara söz ya da cümle bulunduran cümle olarak tanımlanmaktadır.

Özmen; yardımcı cümlesi, ana cümlelerin içerisinde, iki virgül, iki çizgi arasında veya ayraç içerisinde bulunan cümleler, saptamalı birleşik cümle şeklinde tanımlar. Ara cümle veya muterize cümlesi olarak da adlandırılan saptama cümle genellikle cümle öğelerinden birinin içerisinde yer alır ve genellikle kendisinden önce gelen cümle ögesini açıklar. Ayrıca, ayraç içerisindeki veya iki çizgi arasındaki öge cümle olmayabilir (Özmen, 1996: 195).

Böler; ana cümlelerin içinde iki virgül, iki çizgi arasında ya da parantez içerisinde ara cümlesi bulunan cümlelere ara cümleli birleşik cümle denildiğini bildirir. Ara cümlelerin ana cümle ile doğrudan ilgili olmadığını ve de genellikle ana cümlelerin herhangi bir ögesi olamayacağını vurgular. Ara cümle ana cümlelerin bildirdiği yargıyı açıklayıcı nitelikte olsa bile ana cümlelerin kuruluşuna çoğunlukla katılmaz, bağımsızdır (Böler, 2019: 233).

Demir, Yılmaz ve Karabulut; birbirinden bağımsız iki bitmiş cümlelerin biri diğerinin içine yerleşmiş olarak kullanıldığını belirtirler. Bu çeşit kullanımlarda temel cümlelerin bünyesine yerleşen cümle, temel cümlelerin bir ögesi olabilir veya olmayabilir şeklinde açıklama yaparlar. Yine de anlamsal olarak bu iki cümle arasında bir bağ bulunabileceğini ara cümle (iç cümle) silindiği zaman anlamda çok büyük bir bozulma meydana gelmeyeceğini vurgularlar. Bir bakıma ara (iç) cümle açıklayıcı bir cümledir. Bazen de bir öge gibi kullanıldığı için çıkarıldığı zaman anlamda bir eksilme, bozulma veya değişme olabilir (Demir, Yılmaz, Karabulut, 2019: 119-135).

Aktan, cümle dışında bırakıldıkları zaman, cümlenin anlamında bir daralma oluşturmeyen, içinde ara cümle veya söz bulunduran cümleleri ara sözlü (cümleli) cümle olarak tarif etmiştir. Açıklayıcı birimin yargı taşıdığı durumlara ara cümle, yargı değeri taşımadığı durumlara ara söz denildiğini belirtmiştir. Bu cümleler yer aldıkları cümlelerin kuruluşunu doğrudan etkilememekte, cümlenin herhangi bir ögesi olmamaktadır (Aktan, 2016: 132).

Metinde bu tip cümleye 2 tane örnek vardır:

Melek Hanım tren bozkırdan geçerken, **tren bozkırdan geçerken ayısığı da vardı**, işte o zaman vagonun penceresini açarır bu ciyak ciyak miyavlayan kediye aşağı atıverirdi. (TKBK, s.10)

Ötede, **kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde** iri ceviz ağaçları vardı. (TKBK, s.25)

II. BÖLÜM

2. CÜMLE TAHLİLLERİ

Bu bölümde 5 basit cümle, 5 iç içe birleşik cümle, 5 ki'li birleşik cümle, 5 şartlı birleşik cümle, 5 sıralı cümle, 5 bağlı cümle olmak üzere toplam 30 cümlenin tahlili yapıldı. Tahlil yapılırken cümleler yapısına, yüklemine, anlamına, unsurlarının sıralanışına göre gruplara ayrıldı, sonra öğelerine ayrıldı.

2.1. Basit Cümle Tahlilleri

1) Melek Hanım, tepeden, gülümsedi. (TKBK, s.15)

Cümle

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri

- gülümsedi: Yüklem
- Melek Hanım: Özne
- tepeden : Zarf

2) Ben sizi Yokuşluya kadar götüremem. (TKBK, s.21)

Cümle

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri

- götüremem: Yüklem
- ben : Özne
- sizi : Belirtili Nesne
- Yokuşluya kadar : Zarf

3) Melek Hanım onu duymadı bile. (TKBK, s.66)

Cümle

- Yüklemine göre: Fiil

- Yüklemin yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumsuz

Cümlelerin Öğeleri

- duymadı: Yüklem
- Melek Hanım : Özne
- onu : Belirtili Nesne
- bile : Cümle Dışı Unsur

4) Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde iri ceviz ağaçları vardı.

(TKBK, s.25)

Cümle

- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemin yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri

- vardı: Yüklem
- iri ceviz ağaçları : Özne
- Ötede, kavşağın üst başındaki tepenin eteğinde : Yer Tamlayıcısı

5) Almanyadaki işçi buradaki kaymakamdan iyidir. (TKBK, s.44)

Cümle

- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemin yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri

- iyidir : Yüklem
- Almanyadaki işçi : Özne
- buradaki kaymakamdan: Yer Tamlayıcısı

2.2. Birleşik Cümle Tahlilleri

2.2.1 İç İç Birleşik Cümle Tahlilleri

1) “Ziyade olsun,” dedi Remzi Bey. (TKBK, s.38)

Cümle

Bu cümle, birisi temel ve birisi yardımcı cümlecik olmak üzere iki cümleden oluşan bir iç içe birleşik fiil cümlesidir:

Temel Cümle:

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: kurallı
- Yapısına göre: İç İç Birleşik
- Anlamına göre: olumlu.

Cümlelerin Öğeleri

- dedi: Yüklem
- Remzi Bey : Özne
- “Ziyade olsun” : Belirtisiz Nesne

Yardımcı Cümle

“Ziyade olsun”

Bu cümle basit bir cümledir.

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- ziyade olsun : Yüklem
- (o): Gizli Özne

2) “Derdim büyük,” diye inledi Hüseyin. (TKBK, s.40)

Bu cümle biri temel, diğeri yardımcı cümlecik olmak üzere iç içe birleşik fiil cümlesidir.

Temel Cümle:

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: İç İç Birleşik

- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri

- inledi : Yüklem
- Hüseyin : Özne
- “Derdim büyük,” diye : Zarf

Yardımcı Cümle

“Derdim büyük”

Bu cümle basit bir cümledir.

- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- büyük : Yüklem
- derdim : Özne

3)Yanıkoglu ben hiçbir istemem, dedi, bir saman yığınının üstüne kıvrıldı.

(TKBK, s.63)

Bu cümle, birisi temel ve diğer ikisi yardımcı olmak üzere üç cümleden oluşan bir iç içe birleşik fiil cümlesidir:

Temel Cümle:

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: İç İçe Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri

- kıvrıldı : Yüklem
- Yanıkoglu : Özne
- bir saman yığınının üstüne : Yer Tamlayıcısı

Yardımcı Cümle

Yanıkoglu ben hiçbir şey istemem, dedi (1.cümle)

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: İç İçe Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- dedi : Yüklem
- Yanıkoğlu: Özne
- ben hiçbir şey istemem : Belirtisiz Nesne

ben hiçbir şey istemem (2.cümle)

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

- istemem : Yüklem
- ben : Özne
- hiçbir şey : Belirtisiz Nesne

4) Neyle giderseniz gidin,” diyordu şoför. (TKBK, s.41)

Bu cümle, birisi temel ve birisi yardımcı cümlecik olmak üzere iki cümleden oluşan bir iç içe birleşik fiil cümlesidir:

Temel Cümle:

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: İç İçe Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri

- diyordu : Yüklem
- şoför : Özne
- neyle giderseniz gidin : Belirtisiz Nesne

Yardımcı Cümle**Neyle giderseniz gidin**

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Fiil
- Yapısına göre: Şartlı Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri

- gidin : Yüklem
- (siz) :Gizli Özne

- neyle giderseniz gidin : Zarf

5) “Ben biliyorum,” dedi uzun sakallısı. (TKBK, s.71)

Bu cümle, birisi temel ve birisi yardımcı cümlecik olmak üzere iki cümleden oluşan bir iç içe birleşik fiil cümlesidir:

Temel Cümle:

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: İç İçe Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlenin Öğeleri

- dedi : Yüklem
- uzun sakallısı : Özne
- ben biliyorum : Belirtisiz Nesne

Yardımcı Cümle

Ben biliyorum.

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Fiil
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlenin Öğeleri

- biliyorum : Yüklem
- ben : Özne

2.2.2 Ki’li Birleşik Cümle Tahlilleri

1)Dur kara gözlü ceren bakışlı abla dur ki benim derdim büyüktür. (TKBK, s.40)

Bu cümle, birisi temel, diğeri yardımcı olmak üzere iki cümleden oluşan bir ki’li birleşik isim cümlesidir.

Temel Cümle

Dur kara gözlü ceren bakışlı abla dur ki

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit

- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri:

- dur : Yüklem
- kara gözlü ceren bakışlı abla: Özne

Yardımcı Cümle

benim derdim büyüktür.

Bu yardımcı cümle, temel cümleye zarf ilgisiyle bağlanmıştır

- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- büyüktür : Yüklem
- benim derdim :Özne

2) Alaman bir arkadaşımız var, diyor ki, siz şanslısınız, Almanyada işçi olmak

Türkiyede fabrikatör olmaktan daha iyidir. (TKBK, s.44)

Bu cümle, birisi temel, diğeri yardımcı olmak üzere iki cümleden oluşan bir ki'li birleşik isim cümlesidir.

Temel Cümle

Alaman bir arkadaşımız var (1. bölümü)

- Yüklemine göre:İsim
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri:

- var : Yüklem
- Alaman bir arkadaşımız : Özne

diyor ki (2.bölümü)

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri:

- diyor : Yüklem

- (o) :Gizli Özne

Yardımcı Cümle

siz şanslısınız, Almanyada işçi olmak Türkiyede fabrikatör olmaktan iyidir.

Bu yardımcı cümle, temel cümleye zarf ilgisiyle bağlanmıştır.

siz şanslısınız (1.bölümü)

- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- şanslısınız : Yüklem
- siz :Özne

Almanyada işçi olmak Türkiyede fabrikatör olmaktan iyidir. (2.bölümü)

- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Girişik Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- Türkiyede fabrikatör olmaktan: Yer Tamlayıcısı
- iyidir : Yüklem
- Almanyada işçi olmak :Özne

3) Zeliha bavulunu almış yola düşmüş, Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki, arkasından: “Güle güle kızım, güle güle,” diyebildi. (TKBK, s.66)

Bu cümle, birisi temel, diğeri yardımcı olmak üzere iki cümleden oluşan bir ki’li birleşik isim cümlesidir.

Temel Cümle

Zeliha bavulunu almış yola düşmüş(1. bölümü)

- Yüklemine göre:Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Sıralı
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlenin Öğeleri:

- almış, yola düşmüş : Yüklem
- Zeliha : Özne

- bavulunu : Belirtili Nesne

Hüsam arkasında, çabuk çabuk yürümüş gitmişti ki (2.bölümü)

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri:

- yürümüş gitmişti : Yüklem
- Hüsam : Özne
- arkasında: Yer Tamlayıcısı

Çabuk çabuk: Zarf

Yardımcı Cümle

arkasından: “Güle güle kızım, güle güle,” diyebildi. (TKBK, s.66)

Bu yardımcı cümle, temel cümleye zarf ilgisiyle bağlanmıştır

- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: İç içe Birleşik
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- diyebildi : Yüklem
- (o) : Gizli Özne
- arkasından: Yer Tamlayıcısı
- güle güle kızım, güle güle: Belirtisiz Nesne

2.2.3. Şartlı Birleşik Cümle Tahlilleri

1.“Sen beni dinlersen, akşama tren gelecek, doğru buradan Ankaraya git.” (TKBK, s.15)

Bu cümle, birisi temel, diğeri ikisi yardımcı olmak üzere üç cümleden oluşan şartlı birleşik cümledir. Yardımcı cümle, temel cümleye özne ilgisiyle bağlanmıştır:

1.Yardımcı Cümle

- Sen beni dinlersen
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı

- Yapısına göre: Basit Cümle
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- dinlersen : Yüklem
- sen: Özne
- beni: Belirtili Nesne

2.Yardımcı Cümle

- akşama tren gelecek
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- gelecek: Yüklem
- tren: Özne
- akşama: Zarf

Temel Cümle

- doğru buradan Ankaraya git
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri:

- git : Yüklem
- (sen) : Gizli Özne
- buradan: Yer Tamlayıcısı
- doğru: Zarf

2.“İsterseniz hemen indiririm eşyaları.” (TKBK,s.21)

Bu cümle, birisi temel, diğeri yardımcı olmak üzere iki cümleden oluşan şartlı birleşik cümledir. Yardımcı cümle, temel cümleye zarf ilgisiyle bağlanmıştır:

Yardımcı Cümle

- İsterseniz
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı

- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- isterseniz : Yüklem
- (siz):Gizli Özne

Temel Cümle

- hemen indirim eşyaları
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- indirim : Yüklem
- ben : Özne
- hemen: Zarf

3. “O da olmazsa annem gelir Almanyada saçını kurutur.” (TKBK, s.45)

Bu cümle, birisi temel, diğeri ikisi yardımcı olmak üzere üç cümleden oluşan şartlı birleşik cümledir. Yardımcı cümle, temel cümleye özne ilgisiyle bağlanmıştır:

1.Yardımcı Cümle

- O da olmazsa
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- olmazsa : Yüklem
- o: Özne

2.Yardımcı Cümle

- annem gelir
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

-gelir: Yükleme

- annem: Özne

Temel Cümle

- Almanyada saçını kurutur

- Yüklemine göre: Fiil

- Yüklemin yerine göre: Kurallı

- Yapısına göre: Basit

- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlelerin Öğeleri:

-kurutur: Yükleme

-(o) : Gizli Özne

-Almanyada: Yer Tamlayıcısı

-saçını: Belirtili Nesne

4. “Bunu Meleğe söylese mi, söylese de fıkara merak etmese.” (TKBK, s.30)

Bu cümle, birisi temel, diğeri ikisi yardımcı olmak üzere üç cümleden oluşan şartlı birleşik cümledir. Yardımcı cümle, temel cümleye özne ilgisiyle bağlanmıştır:

1.Yardımcı Cümle

- Bunu Meleğe söylese mi

- Yüklemine göre: Fiil

- Yüklemin yerine göre: Kurallı

- Yapısına göre: Basit

- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- söylese mi: Yükleme

-(o):Gizli Özne

-bunu: Belirtili Nesne

-Meleğe: Yer Tamlayıcısı

2.Yardımcı Cümle

- söylese de

- Yüklemine göre: Fiil

- Yüklemin yerine göre: Kurallı

- Yapısına göre: Basit

- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- söylese: Yüklem
- (o):Gizli Özne
- de: Cümle Dışı Unsur

Temel Cümle

- fıkara merak etmese
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu.

Cümlenin Öğeleri:

- merak etmese: Yüklem
- fıkara : Özne

5.“Onun akli varsa hemen geriye döner.” (TKBK, s.48) Bu cümle, birisi temel, diğeri yardımcı olmak üzere iki cümleden oluşan şartlı birleşik cümledir. Yardımcı cümle, temel cümleye özne ilgisiyle bağlanmıştır:

Yardımcı Cümle

- Onun akli varsa
- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- varsa: Yüklem
- onun akli: Özne

Temel Cümle

- hemen geriye döner
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- döner: Yüklem
- (o) : Gizli Özne
- hemen: Zarf

-geriye: Yer Tamlayıcısı

2.3. Sıralı Cümle Tahlilleri

1) Gerisin geri oturdu, belini ceviz ağacına dayadı. (TKBK, s.59)

1. Cümle

- Gerisin geri oturdu,
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- oturdu: Yüklem
- (o) : Gizli özne
- Gerisin geri: Zarf

2.Cümle

- belini ceviz ağacına dayadı.
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- dayadı : Yüklem
- (o): Gizli özne
- ceviz ağacına : Yer Tamlayıcısı
- belini: Belirtili Nesne

2) Başını omzuna koydu, geri kaldırdı. (TKBK, s.59)

1. Cümle

- Başını omzuna koydu,
- Her zaman bayılır,
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- bayılır: Yüklem
- (o) : Gizli özne
- Her zaman: Zarf

2.Cümle

- huyudur onun bayılmak.
- Yüklemine göre: İsim
- Yüklemine yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- huyudur onun: Yüklem
- bayılmak: Özne

4) Kırkında gösteriyor, düzgün ak dişleri ağzını açtıkça ısıldıyordu. (TKBK, s.38)**1. Cümle**

- Kırkında gösteriyor
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- gösteriyor: Yüklem
- (o): Gizli özne
- kırkında: zarf

2.Cümle

- düzgün ak dişleri ağzını açtıkça ısıldıyordu.
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- ısıldıyordu: Yüklem
- düzgün ak dişleri: Özne
- ağzını açtıkça: Zarf

5) Yanıkoğlu karşı cevizden bu cevize geldi, bir tümseğe sekilendi. (TKBK, s.59)

1. Cümle

- Yanıkoğlu karşı cevizden bu cevize geldi,
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- geldi: Yüklem
- Yanıkoğlu: Özne
- karşı cevizden bu cevize: Yer Tamlayıcısı

2.Cümle

- bir tümseğe sekilendi.
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- sekilendi : Yüklem
- bir tümseğe: Yer Tamlayıcısı

2.4. Bağlı Cümle Tahlilleri

1) “Fazla bir şey bilmiyorum ama Yokuşluya bir şey olmuş. (TKBK, s.18) Bu cümle iki fiil cümlesinden oluşan bağlı bir cümledir.

1. Cümle

- Fazla bir şey bilmiyorum
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- bilmiyorum: Yüklem
- Ben: Özne

- Fazla bir şey: Belirtisiz Nesne

2.Cümle

- ama Yokuşluya bir şey olmuş.
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- olmuş: Yüklem
- bir şey: Özne
- Yokuşluya: Yer Tamlayıcısı
- ama: Cümle Dışı Unsur

2) Bir şeyler biliyordu bu kasaba hakkında ama, o Laz anlatamıyordu ki...

(TKBK, s.28)

Bu cümle iki fiil cümlesinden oluşan bağlı bir cümledir.

1. Cümle

- Bir şeyler biliyordu bu kasaba hakkında ama
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: Basit - Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- biliyordu: Yüklem
- (o): Gizli Özne
- bu kasaba hakkında bir şeyler: Belirtisiz Nesne
- ama: Cümle Dışı Unsur

2.Cümle

- o Laz anlatamıyordu ki...
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- anlatamıyordu: Yüklem
- o Laz: Özne

-ki: Cümle Dışı Unsur

3) Çok acıkmıştı ama Melek Hanıma acıktığını söyleyemiyordu. (TKBK, s.29)

Bu cümle iki fiil cümlesinden oluşan bağlı bir cümledir.

1. Cümle

- Çok acıkmıştı ama
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- acıkmıştı: Yüklem
- (o): Gizli Özne
- çok: Zarf
- ama: Cümle Dışı Unsur

2.Cümle

- Melek Hanıma acıktığını söyleyemiyordu.
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

- söyleyemiyordu: Yüklem
- (o): Gizli Özne
- Melek Hanıma acıktığını: Yer Tamlayıcısı

4) “Ne olduğunu bilemem ama, girilemiyor. (TKBK, s.46)

Bu cümle iki fiil cümlesinden oluşan bağlı bir cümledir.

1. Cümle

- Ne olduğunu bilemem ama,
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklemine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlenin Öğeleri:

- bilemem: Yüklem

- (ben): Gizli Özne
- ne olduğunu: Belirtili Nesne
- ama: Cümle Dışı Unsur

2.Cümle

- girilemiyor.
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

- girilemiyor: Yüklem
- (o): Gizli Özne

5) Hem yiyor, hem konuşuyordu adam. (TKBK, s.38)

Bu cümle iki fiil cümlesinden oluşan bağlı bir cümledir.

1. Cümle

- Hem yiyor,
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Kurallı
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- yiyor: Yüklem
- (o): Gizli Özne
- hem: Cümle Dışı Unsur

2.Cümle

- hem konuşuyordu adam
- Yüklemine göre: Fiil
- Yüklem yerine göre: Devrik
- Yapısına göre: Basit
- Anlamına göre: Olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

- konuşuyordu: Yüklem
- adam: Özne
- hem: Cümle Dışı Unsur

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Yaşar Kemal'in Tek Kanatlı Bir Kuş adlı romanı, cümle bilgisi açısından incelenerek yazarın dili nasıl şekillendirdiği ve Türkçenin ifade gücünü nasıl kullandığı ortaya konulmuştur. Cümle bilgisi alanı, dilin hem düşüncüyü biçimlendiren hem de anlatımın temel birimini oluşturan yönünü görünür kılmaya bakımından tercih edilmiştir. Cümle, bir dilin anlam örgüsünün ve anlatım gücünün merkezinde yer aldığından, edebî metinlerin incelenmesinde yapısal ve anlamsal katmanların çözülmesine imkân tanır. Bu nedenle çalışmada, Yaşar Kemal'in anlatımında tercih ettiği cümle yapıları ve bunların ne ölçüde işlevsel ve estetik bir değer taşıdığı irdelenmiştir.

İncelediğimiz söz konusu eser; Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanan 19. baskısıdır. Eserdeki cümleler tek tek sayfa numarası verilerek ele alındı. Giriş bölümünde Yaşar Kemal'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verildi. Birinci bölüme, önce cümlelerin öğeleriyle başlandı. Bu alanla ilgili olarak dil uzmanlarının üzerinde birleştiği ya da uzlaşmadığı çeşitli tanımlar, adlandırmalar ve sınıflandırmalara da yer verildi. Temel öğeler yüklem ve özne; yardımcı öğeler yer tamlayıcısı, zarf, nesne ve cümle dışı unsurlar olarak incelendi. Özne bölümü; gerçek özne, gizli özne, sözde özne, açıklamalı özne, pekiştirmeli özne şeklinde gruplandırılıp eserdeki cümleler buna göre incelendi. Özne, fiil ve isim cümlelerinde ve kelime gruplarına göre olmak üzere detaylı bir şekilde ele alındı.

Özne şu başlıklarda ele alındı: Öznesi tek kelime olan fiil ve isim cümleleri, öznesi birden fazla olan fiil ve isim cümleleri, öznesi kelime grubu olan isim ve fiil cümleleri ana başlıkları altında ele alındı. Özne; kelime grupları açısından da isim tamlamasının özne olması, sıfat tamlamasının özne olması, iyelik grubunun özne olması, isim fiil grubunun özne olması, sıfat-fiil grubunun özne olması, bağlama grubunun özne olması, aitlik grubunun özne olması, birleşik isim grubunun özne olması, ilgi grubunun özne olması, tekrar grubunun özne olması, unvan grubunun özne olması, bulunma grubunun özne olması, uzaklaşma grubunun özne olması, yaklaşma grubunun özne olması alt başlıklarıyla incelenmiş olup eserimizde her başlığa uygun örnekler tespit edildi.

Tespit edilen yer tamlayıcısı, zarf ve nesne öğeleri de yine isim ve fiil cümlelerinde ayrı ayrı ele alınarak kelime gruplarına göre de incelenmiştir.

Cümle dışı unsurlar; seslenme (hitap)unsurları, ünlem unsurları, ünlem grupları ve bağlama edatları başlıkları altında incelenmiştir. Ara söz ve ara cümleler de cümle dışı unsurlara dahil edilmiştir.

Eserin fiil cümleleri çatı bakımından şu başlıklarda ele alındı: Etken çatılı fiillerle kurulanlar, geçişli fiillerle kurulanlar, geçişsiz fiillerle kurulanlar, edilgen çatılı fiillerle kurulanlar, dönüşlü çatılı fiillerle kurulanlar, işteş çatılı fiillerle kurulanlar, ettirgen çatılı fiillerle kurulanlar şeklinde ele alındı. Etken çatılı fiillerle kurulan cümlelerin ve geçişli fiillerle kurulan cümlelerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

Cümle türleri; yüklem türüne göre cümleler, yüklem yerine göre cümleler, anlamlarına göre cümleler ve araştırmacıların çoğunlukla farklı görüşte oldukları yapılarına göre cümleler olmak üzere dört grupta ele alındı.

Eserde yüklem türüne göre cümleler sınıflandırıldığında 1130 fiil cümlesi, 221 isim cümlesi tespit edilmiştir. Fiil cümlesinin isim cümlesine göre daha çok kullanıldığı görülmüştür. Buradan yola çıkılarak fiil cümlesi sayesinde metindeki olayların daha akıcı ve hızlı ilerlediği, karakterlerin davranışlarının ve gelişen olayların doğrudan aktarıldığı söylenebilir.

Fiil cümlelerinde dilek kiplerinden çok, haber (bildirme) kiplerinin kullanıldığı görülmektedir. Eserde yardımcı fiillerle oluşturulmuş birleşik fiillerin, anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin ve kurallı birleşik fiillerin de yüklem olarak kullanıldığı örnekler cümlelerle verilmiştir.

Romandaki isim cümleleri şu şekilde gruplandırıldı ve örneklerle her başlığın altında gösterildi. İsim tamlamalarının, sıfat tamlamalarının, edat gruplarının, iyelik gruplarının, isim-fiil grubunun, bağlama grubunun, birleşik isim grubunun, edat grubunun, tekrar grubunun, ünvan grubunun, yüklem olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tek Kanatlı Bir Kuş adlı romanda kurallı cümleler devrik cümlelerden çok daha fazladır. İncelemelerde 1332 kurallı, 19 devrik cümleye rastlanmıştır. Bu cümlelerin iki tanesinde yüklem cümle başında, diğerlerinde ise ortasında olduğu tespit edilmiştir.

Eserde olumlu cümlelerin fazla olduğu görülürken olumsuz cümlelerdeki olumsuzluk anlamı fiil cümlelerinde “-mA-“ eki ile isim cümlelerinde ise “değil” edatı veya “yok” ismi ile sağlanmıştır. Olumlu cümle sayısı 1160, olumsuz cümle sayısı 185’tir. Anlamlarına göre diğer cümle sayıları şöyledir: 71 soru cümlesi, 6 emir cümlesi, 12 ünlem cümlesi.

Romanda yapılarına göre cümleler incelendiğinde 144 basit, 1110 birleşik, 28 tane sıralı, 45 tane bağlı, 24 tane eksilteli cümle tespit edilmiştir. Eserde girişik cümle türü basit cümle olarak kabul edilmiştir. Romanda birleşik cümlelerin fazla olması, anlatımın derin düşünsel ve edebi bir yapıya sahip olduğunun, yazarın olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya ve dilsel zenginlik yaratmaya önem verdiğinin göstergesi olduğu söylenebilir. Şartlı

birleşik cümle, ki'li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle olmak üzere üç tür birleşik cümle kullanılmıştır. Eserin tüm cümleleri bu başlıklar altında incelenmiş ve bolca örnek verilmiştir.

Çalışmada konuları sınıflandırırken Leyla Karahan'ın (Karahan, 2005: 484), Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin (Özkan, Sevinçli, 2017: 222-272) tasnifleri ile Özge Şahin'in (Şahin, 2019: 10-428) "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Sahnenin Dışındakiler' Adlı Eseri Üzerinde Cümle Bilgisi İncelemesi" adlı tez çalışmasından yararlanıldı.

Bu çalışma, Tek Kanatlı Bir Kuş romanında Yaşar Kemal'in cümle kuruluşlarını, dil tercihlerini ve anlatım biçimini çözümlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, yazarın dili rastlantısal değil, bilinçli bir yönelimle kullandığını göstermektedir. Cümle yapısındaki çeşitlilik, anlatımın yalnızca estetik yönünü değil aynı zamanda düşünsel arka planını da açığa çıkarmaktadır. Yazarın dili bir ifade aracı olmanın ötesinde, anlamı şekillendiren, duyguyu yönlendiren ve metnin ritmini belirleyen dinamik bir unsur hâline getirdiği görülmüştür.

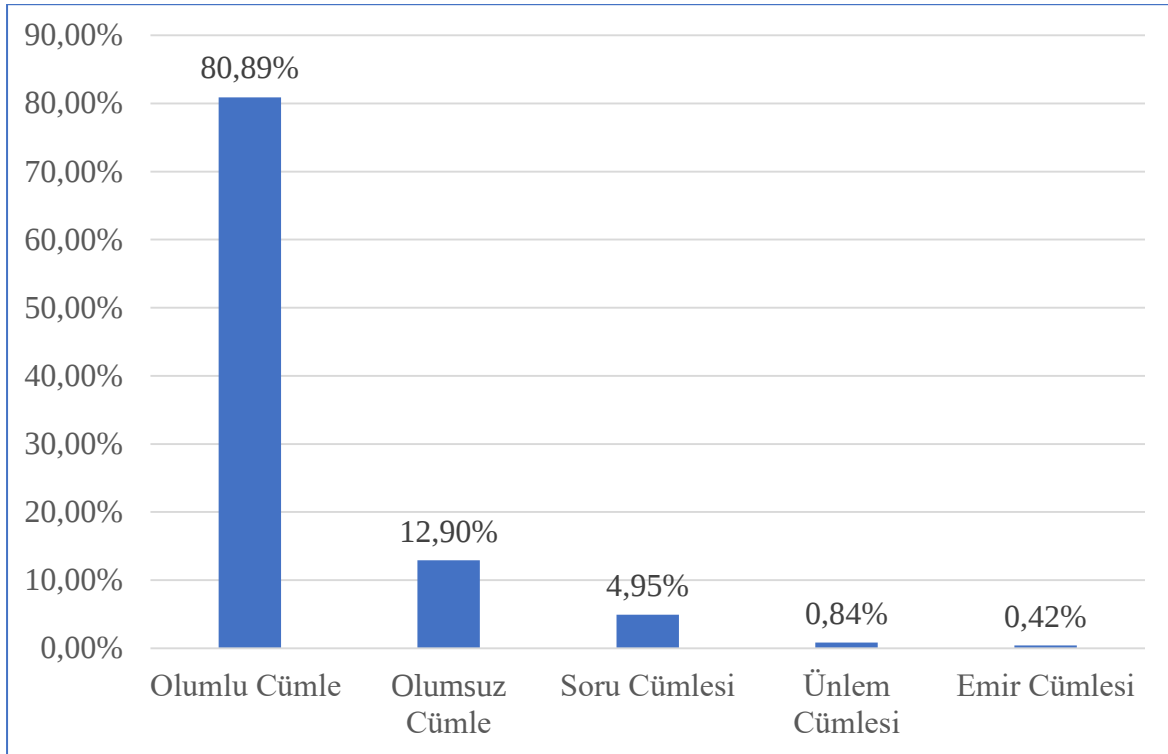
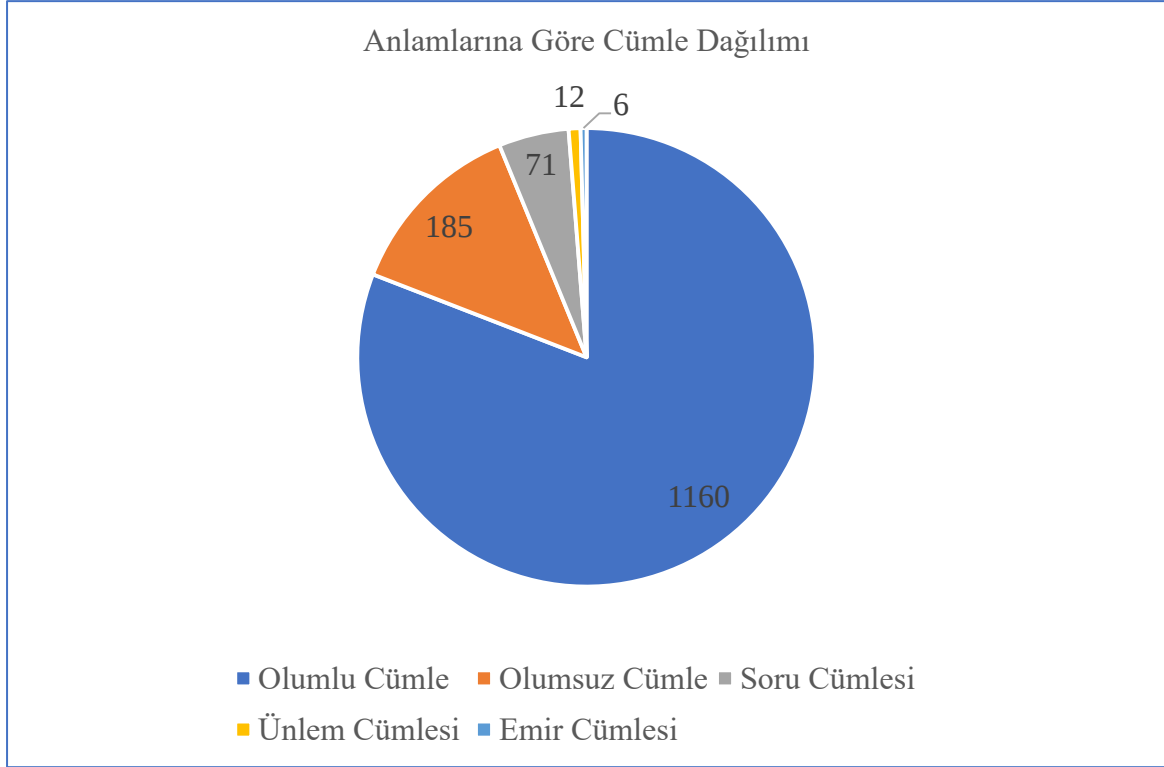
Roman genelinde gözlemlenen sözdizimsel zenginlik, Türkçenin ne denli esnek ve üretken bir dil olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşar Kemal, olay örgüsünü sade cümlelerle sürdürürken betimleme, iç çözümleme ve duygusal yoğunluğun arttığı bölümlerde daha karmaşık yapılara yönelmiş, böylece anlatımın derinliğini artırmıştır. Halk söyleyişlerinden beslenen sade ifadeler, yalın ama etkileyici bir anlatım atmosferi yaratmış; bu sadelik, anlam gücünü zayıflatmak yerine derinleştirmiştir.

Yaşar Kemal'in dil anlayışı, Türkçenin estetik ve düşünsel imkânlarını en geniş biçimde kullanan bir üslup örneği sunmaktadır. Tek Kanatlı Bir Kuş'ta cümle kuruluşları, Türkçenin sözdizimsel olanaklarını sergilerken, dilin düşünceyi biçimlendirme ve duyguyu aktarma işlevini de somut biçimde görünür kılmıştır. Yazarın sözdizimsel tercihleri, karakterlerin ruh hâllerinin aktarımında ve anlatımın genel ritminin oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle Yaşar Kemal'in dili, hem bireysel bir ifade biçimi hem de Türkçenin estetik gücünü temsil eden bir yaratım alanı olarak değerlendirilebilir.

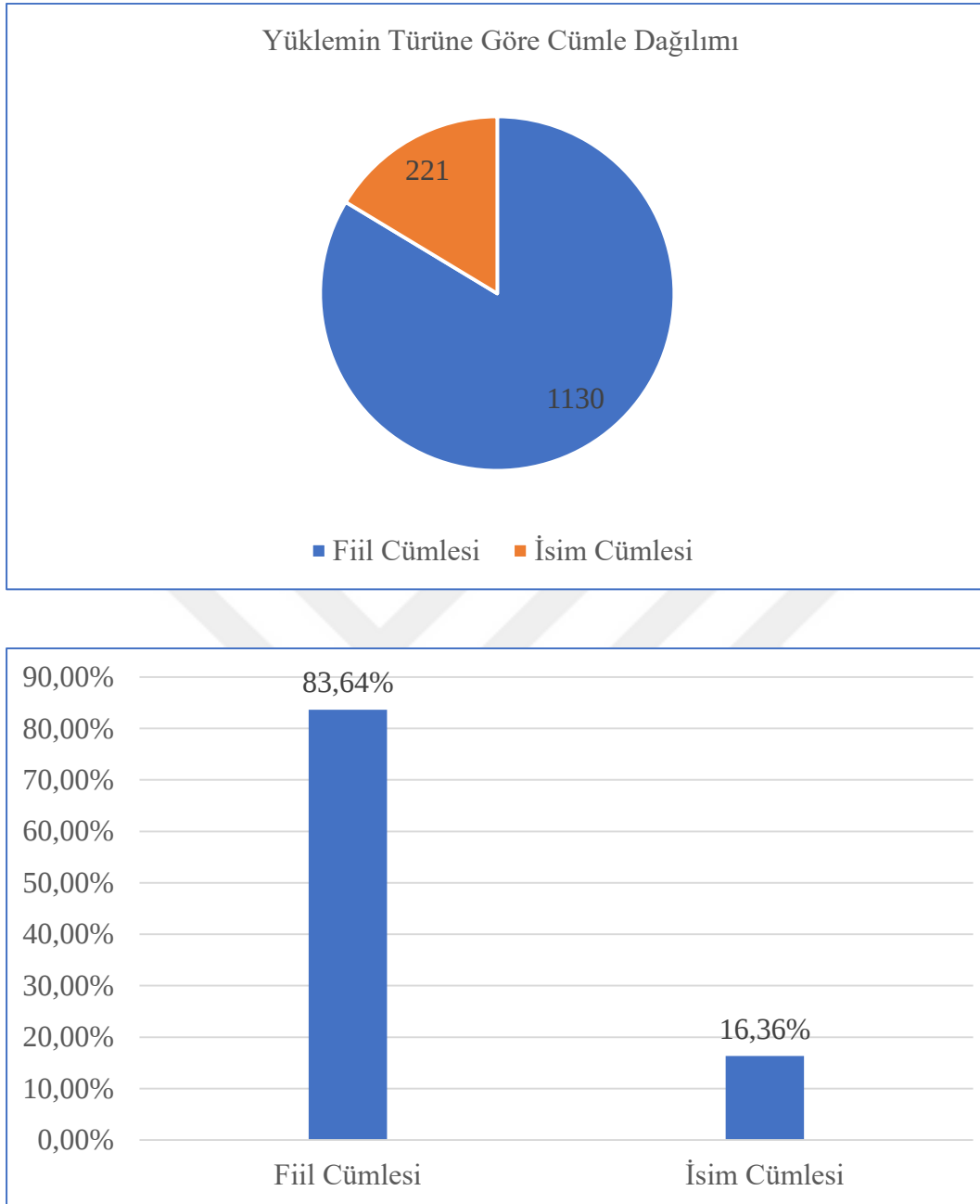
Bu çalışmanın, Türkçenin anlatım imkânlarını ve Yaşar Kemal'in diline yansıyan özgün anlatım biçimlerini anlamada yeni bir bakış açısı kazandırması umut edilmektedir. Türk dili üzerine yapılan bu tür çözümlemelerin, hem dilin yapısal zenginliğini hem de edebî derinliğini görünür kılması açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Gelecekte yapılacak araştırmaların Türkçenin ifade gücünü farklı yönleriyle inceleyerek bu birikimi daha da geliştirmesi temenni edilmektedir. Türkçenin kendine özgü sesini ve anlatım kudretini koruyarak yeni kuşaklara aktarılması en samimi dileğimizdir.

TABLÖLAR

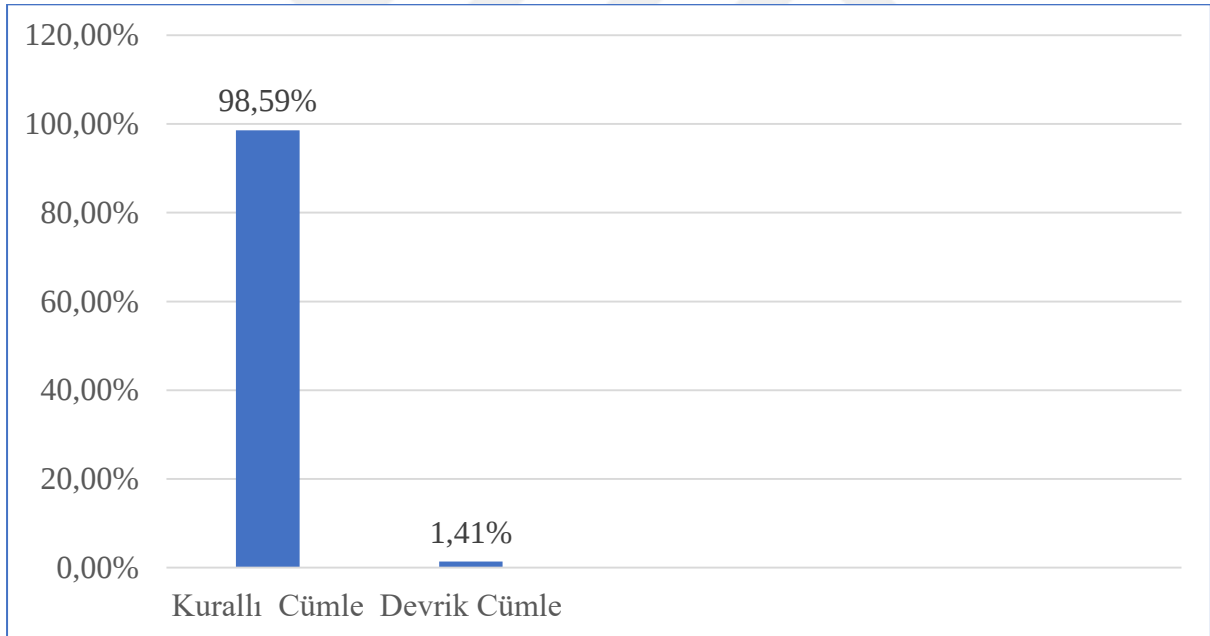
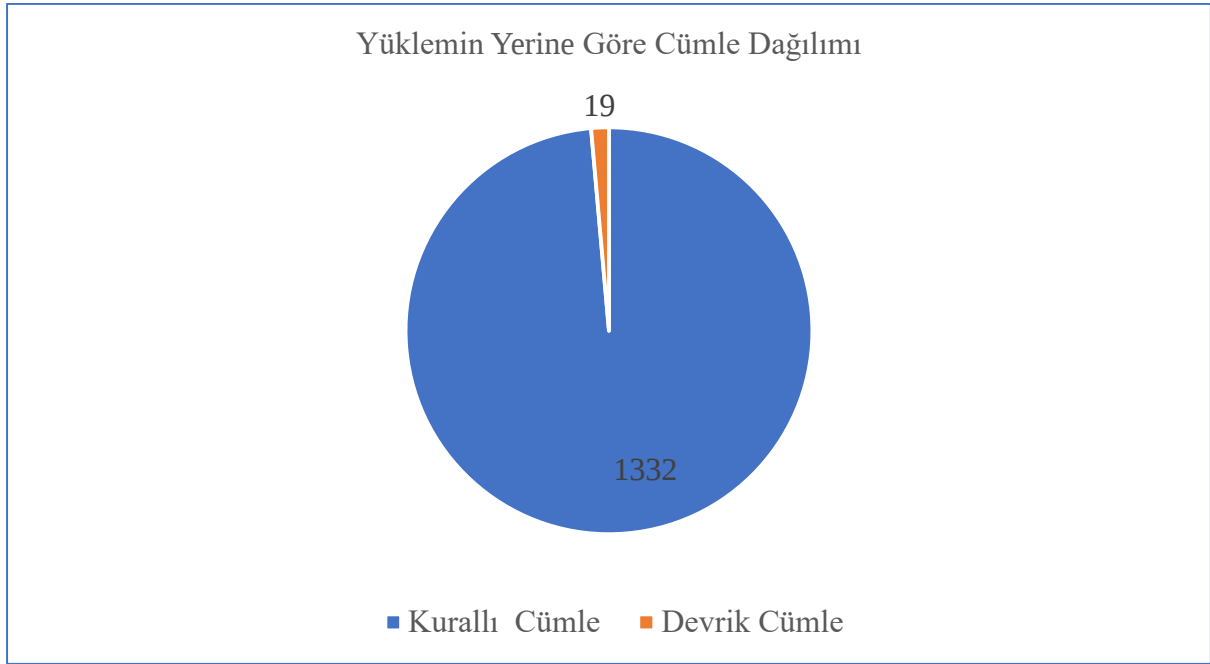
Tablo 1. Anlamlarına Göre Cümle Dağılımı

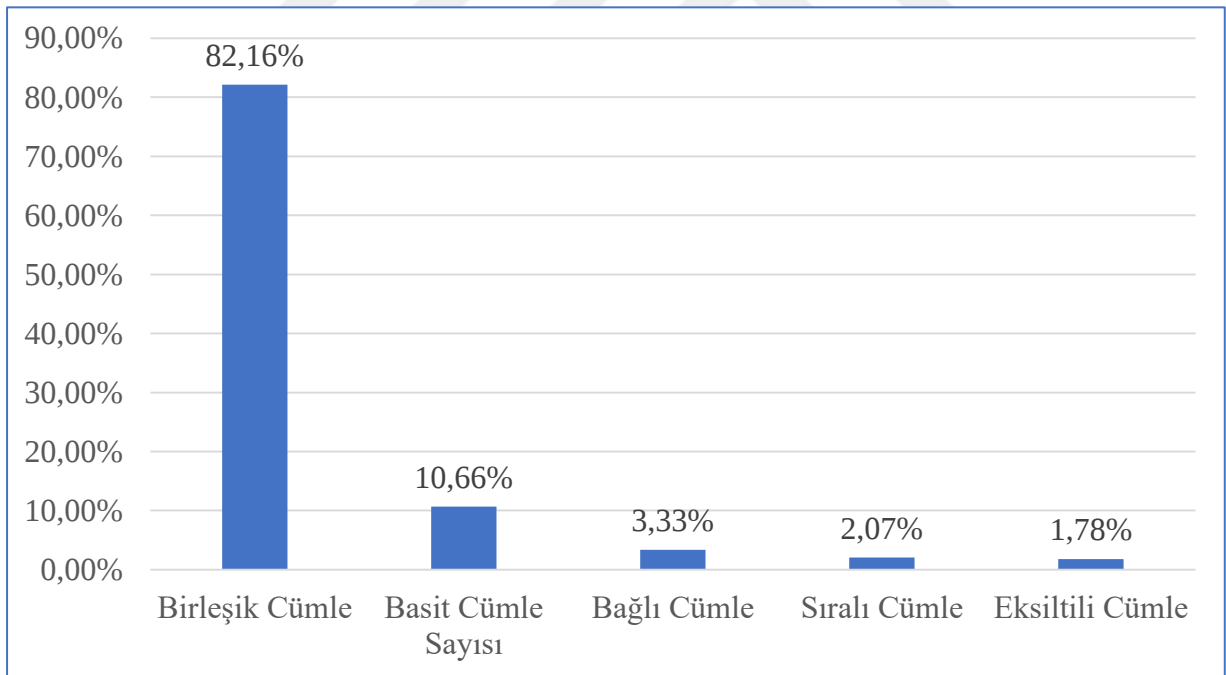
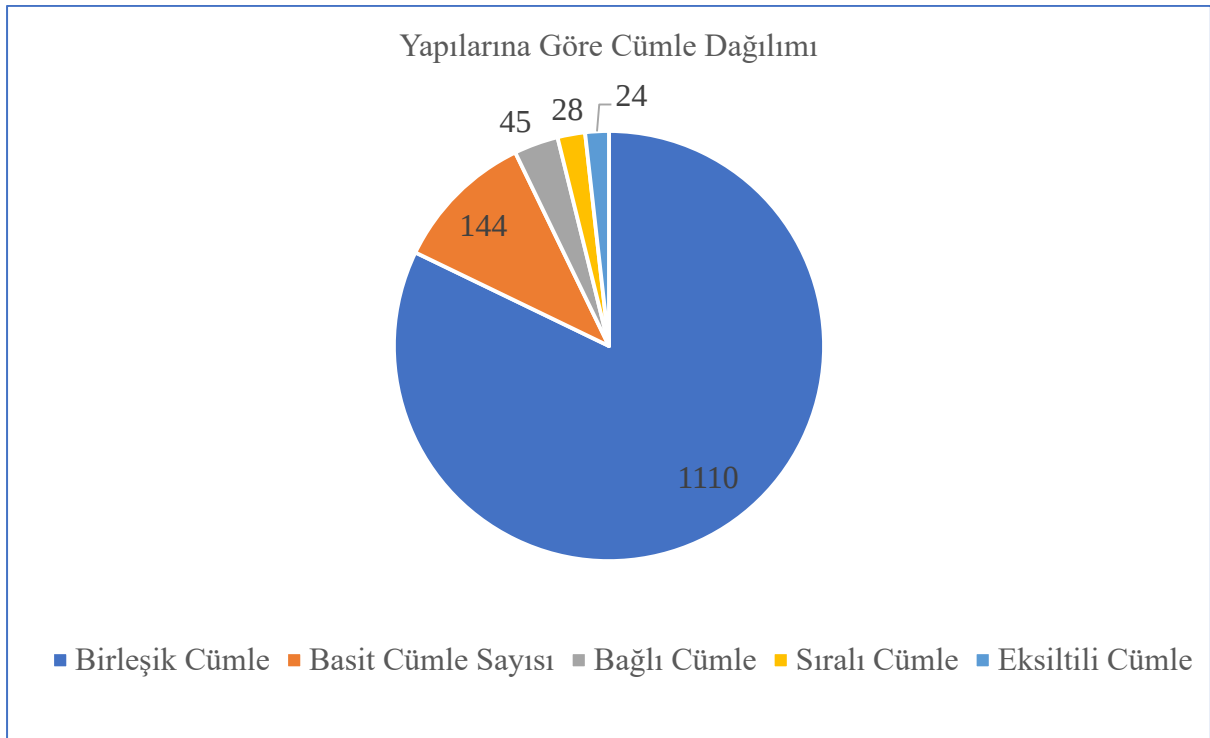
Tablo 2. Yüklemin Türüne Göre Cümle Dağılımı

Tablo 3. Yüklemin Yerine Göre Cümle Dağılımı

Tablo 4. Yapılarına Göre Cümle Dağılımı

KAYNAKÇA

- Akbayır, S. (2013). *Eğitim Fakülteleri İçin Cümle ve Metin Bilgisi* (7. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akın, C. (2007). Türkiye Türkçesinde Cümlede Tümleçler Üzerine. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2).
- Aksan, D. (2020). *Her Yönüyle Dil* (7. bs.). Ankara: TDK Yayınları.
- Ağırgöl, A., & Özkan, C. (1991). *Kaynak Dil Bilgisi* (3. bs.). İstanbul: Aydınlar Matbaacılık.
- Alyılmaz, S. (2015). Türkçenin Söz Diziminde Seslenmeler ve Seslenme Öbekleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 54, 35–52.
- Aydın, İ. (2007, 27–28 Ağustos). Birleşik Cümle Üzerine. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi'nde Sunulan Bildiri* (s. 37). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, İ. (2007). Birleşik Cümle Üzerine. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi* (27–28 Ağustos 2007, İstanbul) (ss. 35–75). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri* (8. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri* (10. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2024). *Türkçenin Grameri* (12. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, K. (2014). *Türkçe Dilbilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Bilgin, M. (2002). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz* (ss. 526–527). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Böler, T. (2019). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bozkurt, F. (2004). *Türkiye Türkçesi (Türkçe Öğretiminde Yeni Bir Yöntem)*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Boz, E. (2007). Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 102–108.
- Boz, E. (2018). Türk Dil Bilgisi Terminolojisinde Çok Terimlilik Sorunu ve Akademik Terim Sözlüğü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 123–138.
- Bulak, Ş. (2012). Türkiye Türkçesinde Düz Tümleç (Nesne). *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 419–438.

- Bulak, Ş. (2015). Türkiye Türkçesinde Yapılarına Göre Cümleler [Sentences on basis of structures in Turkey Turkish]. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 7
- Bulak, Ş. (2015). Cümle Ögelerinin Tasnifi. *Sütad: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 38, 163–175.
- Ceritoğlu, M. (2014). Cümle Dışı Unsur Üzerine.7. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri* (1. Cilt, 16–18 Ekim 2014, Elazığ). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Cemiloğlu, İ. (2001). Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çatıkkaş, M. A. (2001). Örnekli ve Uygulamalı Türk Dili Kılavuzu. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çohadar, E. (2008). Türkiye Türkçesinde ki'li Birleşik Cümle Üzerine Bir İnceleme [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Daşdemir, M. (2014). Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi. Erzurum: Eser Basım Yayınları.
- Daşdemir, M. (2015). Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Delice, H. İ. (1998). Türkçe Sözdiziminde Özne. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 6, 191–208.
- Delice, H. İ. (2002). Yüklem Olarak Türkçede Fiil. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 185–212.
- Delice, H. İ. (2012). Türkçe Sözdizimi. Ankara: Kitabevi Yayınları.
- Delice, H. İ. (2012). Yapı Açısından Cümle Sorunu. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 871–876.
- Demir, C. (2003). Türkçe Öğretiminde Zarf Tümleçleri. *TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13(Bahar), 59–72.
- Demir, N. (2010). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Demir, N. (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Demir, N., Yılmaz, E., Karabulut, F. (2009). Söz dizimi II. N. Demir & E. Yılmaz (Eds.), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* (ss. 119–135). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dinar, T. (2014). Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Cümle Dışı Unsur. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 69–86.
- Dizdaroğlu, H. (1974). *Tümce Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümce Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Duru, M. Ö. (2008). Türk Dilinde Edilgen Çatı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durak, M. (2001). Türkçe’de Dolaylı Tümleç Yoktur. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 14, 342–343.
- Ediskun, H. (1993). *Yeni Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ediskun, H. (2003). *Türk Dilbilgisi* (8. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Ediskun, H. (2010). *Türk Dilbilgisi* (12. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emre, A. C. (1945). *Türk Dil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Emre, A. C. (1955). Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 3, 23–58.
- Ergin, M. (1984). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (1989). *Türk Dil Bilgisi* (18. bs.). İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (1992). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi* (12. bs.). İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yay.
- Ergin, M. (2011). *Türk Dil Bilgisi* (4. bs., s. 398–401). Ankara: Bayrak Yayınları.
- Erkul, R. (2007). *Cümle Metin Bilgisi* (2. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidancı, M. (1996, Haziran). Sıralı Cümle. *Türk Dili*, 534, 1315–1324. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gece, M. (1998). Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle. *Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1998(II)(562), 334–337. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (1967). EdatTümleçleri. *Türk Dili*, XV(192), 907–911.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi* (s. 147). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayınları.
- Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 125.
- Gültekin, M. (2014). Uygur Atasözlerinin Sentaksı Üzerine Bir Araştırma. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 35, 193–194.
- Hengirmen, M. (1999). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe dilbilgisi* (4. bs.). Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2007). *Türkçe Dilbilgisi* (9. bs.). Ankara: Engin Yayınevi.
- Hunutlu, Ü. (2017). Zarf Tümleci–Yüklem İlişisine Farklı Bir Yaklaşım. *Dil Araştırmaları*, 20(Bahar), 157–166.

- Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karademir, F. (2015). Türkçede İsim Cümlesi ve Alabildiği Ögeler Üzerine [Noun clauses and the elements it can employ in the Turkish language]. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, 8(41), 634–642.
- Karahan, L. (1993, 22–23 Ekim). Türkçede Birleşik Cümle Problemi. *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı'nda sunulan bildiri* (ss. 19–23). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karahan, L. (1995). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede Söz Dizimi* (8. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2015, Aralık). Türk Gramerciliğinde İsim Cümlesi–Fiil Cümlesi Tartışmaları. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Adına Sözdizimi Çalıştayı Bildirileri*. Ankara: Karahan Kitabevi.
- Karahan, L. (2015). Türk Gramerciliğinde İsim Cümlesi–Fiil Cümlesi Tartışmaları. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Adına Sözdizimi Çalıştayı Bildirileri* (s. 2). Adana: Karahan Kitabevi.
- Karahan, L. (2019). *Söz Dizimi* (26. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2019). *Türkçede Söz Dizimi* (s. 19). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaalioglu, S. K. (1983). *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü* (s. 906). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dilbilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaağaç, G. (2017). *Türkçenin Söz Dizimi* (s. 224). Ankara: Kesit Yayınları.
- Karabulut, F., Demir, N., Yılmaz, E. (2009). Söz Dizimi II. N. Demir & E. Yılmaz (Eds.), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* (ss. 119–135). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kara, S. (2012). Sıralı Cümle Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2163–2171.
- Karaörs, M. M. (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Karademir, F. (2015). Türkçede İsim Cümlesi ve Alabildiği Ögeler Üzerine. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 634–642.
- Kerimoğlu, C. (2007). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 98–107.
- Koç, N. (1990). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Şekil Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Korkmaz, Z. (2010). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Küçük, S., Avcı, Y., Şengül, E. (2017). Toplumun Devrik Cümle Hakkındaki Düşüncesi ve Nesirde Devrik Cümlelerin Yeri. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 542–555.
- Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Kültüral, Z. (2018). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*. Konya: Palet Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. (2001). *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*. Adapazarı: Âşiyân Yayınları.
- Özçelik, S., Erten, M. (2005). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. Ankara: Bizim Büro Basımevi Yayın-Dağıtım
- Özkan, M. (2013). *Türkçe Cümle Bilgisi II* (1. bs.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları / Web-Ofset Matbaası.
- Özkan, M., Sevinçli, V. (2013). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* (5. bs.). İstanbul: Akademik Kitaplar Yayınları.
- Özkan, M., & Sevinçli, V. (2013). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* (5. bs., s. 9). İstanbul: Akademik Kitaplar Yayıncılık.
- Özkan, M., & Sevinçli, V. (2017). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özmen, M. (1996). Bir Eksilteli Cümle Tipi Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 71–82.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi* (1. bs.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Özmen, M. (2017). *Türkçenin Sözdizimi* (2. bs.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Özel, S. (2018). *Türkiye Türkçesi Temel Dilbilgisi*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Paçacıoğlu, B. (1987). *Türk Dili Dersleri*. Ankara: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Poyraz, M. (2020). *Değişimin Destancısı Yaşar Kemal* (1. bs.). İstanbul: SR Yayınları.
- Saklıyan, M. (2019). *Yaşar Kemal* (1. bs.). İstanbul: Gerekli Kitaplar Yayınları.
- Sarıca, B. (2015). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Şahin, Ö. (2019). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Sahnenin Dışındakiler" Adlı Eseri Üzerinde Cümle Bilgisi İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik.
- Tan, N. (2015, Nisan). Yitirdiklerimiz: Yaşar Kemal. *Türk Dili Dergisi*, 8(760).

- Turan, Ü. D. (1996). Türkçede Kişisiz Gizli Özne ve “İnsan”. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 7, 245–249. Anadolu Üniversitesi.
- Tulum, M. (1978). Sinan Paşa, Ma‘arifnâme ve Ki’li Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme (Basılmamış Doçentlik Tezi). İstanbul: [Yayınevi belirtilmemiş].
- Usta, Ç. (2014). Özne Türlerinin Tasnifine Dair Bir Öneri. *Karadeniz Araştırmaları*, 40, 159–169.
- Ulutaş, İ. (2018). Cümlede Özne ve Fail Konusuna Bir Bakış. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 1–12.
- Üstünoğlu, K. (2014). Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizim İncelemeleri (ss. 58–59). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Yavuz, K., Yetiş, K., Birinci, N. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Yarış, C. (2016, Haziran). Fantastik Bir Anlatı: Tek Kanatlı Bir Kuş. *Söylem Filoloji Dergisi*, 1(1), 92–97.
- Yelten, M. (2005). Parsnâme’deki Ki’li Cümleler Üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 46–47.
- Yelten, M. (2011). *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri* (3. bs.). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yıldırım, F. (2015). Türkiye Türkçesi ve Ağızlarında Devrik Dizim Üzerine. M. Y. Özezen, H. Sözer (Eds.), *Prof. Dr. Mehmet Özmen Adına Sözdizimi Çalıştayı Bildirileri* (ss. 236–237). Adana: Karahan Kitabevi.
- Yüceol Özezen, M. (2010). Türkçede “Bildirme” Çekimi ve Pekiştirme-Olasılık Kategorisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17(2), 187–196.
- Zülfikar, H. (2011). Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı. *Türk Gramerinin Sorunları* (s. 43). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ**PERİHAN ÖZER****Öğrenim Bilgisi**

Yüksek Lisans Başlangıç bitiş tarihi	Amasya Üniversitesi 2023/2026 Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KUŞDEMİR)
Lisans Başlangıç bitiş tarihi	Atatürk Üniversitesi 1995/1999 Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

